

VIER-TIENDE BOEK
VAN DE
GELDERSCH
GESCHIEDENISSEN

Vervaetende het bedrijf

VAN
PHILIPS, den tweeden van dien naem
Koningh van Spanien, ende elfden Hertogh
van GELDER en Grave van Zutveen,

ZEDERT

Het iaer 1559. tot het iaer 1581. wanneer hy
van den Staeten is af-gezworen.

T t 2

VIER-

I N H O U D.

1. **V**Reedes besteck van Engeland en Spanien met Frankrijk. 2. Tot verderf van den nieuwen Gods-dienst, Philips trouwt Elizabeth de dochter van Koningh Henrick (die in een ridder-kamp omkomt) ende stelt over Nederland byzondere Stad-houders. 3. Ende tot algemeyne Land-vooghdin sijne Zuster Margriet van Parma, voor by gaende Oranje en Egmond. 4. Bestraft de Gelderse, verhuyst naer Spanien, ende herroep, hoe wel ongaern, de Spaniards vut Nederland. 5. Grootte afgunst tusschen de Grooten in Nederland. Veele luyden Zoo in Frankrijk als Spanien om 's geloof verbrand. 6. 7. De Raed van Wageningen moet de sleutels der Stad aen den Droffsaet over langhen. De Gelderse wvillen de Spaense onderzoekingh niet dulden. 8. Nederland met nieuwe Bisschoppen vervuld. Oranje trouwt met Anne van Saxon. 9. Nederland kant sich tegen de Bisschoppen. 10. Ook die van Ruermond. Granvelle ruymt de landen. 11. 12. De Koningh wvil de Onderzoekingh met kraght in-voeren, ende de Nederlanders die met kraght af wveeren. 13. Brederode bied met de gezwoorene edelen een verzoek aen de Stad-houderse. 14. Oo sprongh van den naem der Geusen, ende van een gemeynen op stand. 15. De Mark grave van Berghen en Montigny ver werven in Spanien verzachtinghe der Plackaeten. 16. Het volk loopt t Antwerpen en elders tot het gehoor van de nieuwe leer. 17. Ook te S. Truyen en Nymegen Beelde-storm. 18. Margriets strecken en vlijt in het wveeren van de vermeynde kettery. 19. Trouwe vvaerschouwinghen van Oranje tegen Egmond. 20. Margriet beant voort het nieuw verzoek van Brederode, ende bekuyt de eed-geooten. 21. Brederode wverft; ook Marnix, dan wwordt veenemael geslaeghen. Voor-werptel van Nederland tot een Koninghrijk te wverbessen. 22. Oranje wveygert den nieuwen eed ende reyst naer Dillenburgh, daer sijne vrouw in de kraem valt van Mauritz. 23. De eed-geooten wworden meest alle wversteyd, gevanghen ofte gericht. Rampzachtigh eynd van den Mark-grave en Montigny. 24. Philips sluyt den Hertogh van Alba her waerts over, tot grooten spijt van sijn zoon Karel en de Stad houderse. 25. Alba's onbepaelde maght, die den Franssen Koningh volk byzet, 26. En den Bloed-raed in-voert. De Stad-houderse ontraed den Koningh alle wvraek-lust ende vertreckt. 27. Oranje met den sijnen in gedatghd zuuyert sich van sijne beschuldighen. 28. Ende ontmoet Alba aen de Maes met een maghtigh heyr. 29. 30. Het Spaense geld in den Palts beslaeghen. Lodewijk van Nassouw verstaet Arenbergh by Hilligerlé. 31. Egmond en Hoorn neffens eilike edelen onthaofd. 32. Sommighe Grooten van Harderwijk voor den Bloed raed verdatghd, ende een leeraer vut het Ampt van Doesburgh veriaeghd. 33. Alba verstroyt de Nassouwse te lemingen. 34. Oranje wverft opnieuws ende tracht Alba te vergeefs tot een slaghe te dwinghen. 35. Dood van Karel Prins van Spanien, ende van sijne stiefmoeder. Oranje in Frankrijk. 36. Alba eyst den tienden en twintighsten penningh, daer de landen tegen streeven. 37. De verdreevene kruysen ter zee. Het Spaense geld in Engeland bekommerd. De bruyd des Koninx koemt over Nymegen. 38. Aller-heylighen v'ood. Kluchtigh bescheyd van Alba; die in Over-Issel een hoogh Hof wvil op-richten. 39. Ook eene algemeyne vergiffenis laet afkondighen, ende dat men den ketteren, eer sy op het schavot koemen, de tongh zal afschroeyen. 40. Seltsaeme dapperheyd van Herman de Ruyter op het slot te Lovesteyn. 41. Na 't verrassen van den Briel valt Vlissingen mede af (daer Pacico wwordt

word op-gehanghen.) 42. Daer na Enkhuysen, ende schier heel Holland. Dooz
 ende lof van den Grave van Megen Stad-houder van Gelderland. 43. De Grave
 van den Bergh neemt Doesburgh en Zutveen in voor Oranje, als mede Harderwijk,
 Hattem en Elburgh. 44. Ook Kampen, Zwol, Hasselt en Geelmuyden. Syne on-
 bermhertigheyt tegen de Geestlyke en Willem Sanders. 45. Bergen in Hengou
 door Alba weder gewonnen. Oranje over-ijlt Ruermond en etlyke Steden in
 Braband, als mede Bommel door Dirk van Haefien. 46. Wanhoopt aen 't ontzet
 van Bergben. Alba verovert Mechelen, Doesburgh en Lochem. 47. Moord van
 Zutveen, en 't over-gaen van Kampen. 48. Welker boode die van Enkhuysen met
 grooten smaed betogenen. De moord van Naerden. 49. De Amsterdammers vleyen
 Alba. Dood van Eilzabeth van Lunenburgh weduwe van Gelder. Een vreemd
 gesternt. 50. Belegeringh en moord van Haerlem. 51. De Spaensse vloot ver-
 nielt en Bossu gevanghen. Requesennes koemt in Alba's plaet. Voorkoop van 't
 koorn verhooden. 52. De Spaensse verliefen eene tweede vloot en Middelburgh.
 53. Ende Lodewijk van Nassou op de Mooker-heide sijn heyr en leeven. 54.
 Oproer van de Spaensse. De scheeps-maght van Haemstede door de Zeeuwen ver-
 stroyd, ende de Duyssers in Waterland. 55. Ontzet van Leyden. Workum ver-
 looren. Bommel keert den vyand mannelijken af. Dood van Karel den negenden
 ende Herman Kruyser. 56. 57. Gebreeken door de Geldersse Staeten Requesens
 voor-gehouden met sijn bericht. 58. Plackaet van vergiffenis. Vruchteloos be-
 spreck van vrede tot Breda. Een vvaschepzel tot Arnhem. 59. De Spaensse
 vermeerteren Buuren en Schoonhoven ende verwoestten Ouderwater. De bond-
 vrienden zoeken de Koningin Elizabeth tot eene beschermster. 60. Zirixee over-
 gegeeven aen den Koninghssen. 61. Die vermits hunne woederyen door den
 Raed verbannen zijnde Antwerpen over-uweldighen en vut-rooven. 62. De
 vrede-maekingh van Gent. 63. Welke de nieuwe Opper-land-vooghd Ian van
 Oostenrijk vut nood bezweert. 64. De Geldersse Stad-houder Hyerges en de Staeten
 willen den Spaniard vut-schaffen. De Grave van den Bergh koemt weder
 ten voorschijn. 65. Grootte vwantrouw en nyd tusschen de Staeten en den Oosten-
 rijker. 66. Die het Slot van Namen over-ijlt en dat van Antwerpen beloert,
 ende Oranje neffens de Staeten betijght. 67. Ende de Staeten hem insgelijx, die
 den Aerts-hertogh Mathijs tot een' over hoofd verkiesen. 68. De Oostenrijker her-
 roept de Spaniards, ende verlost Ruermond. 69. Veruvint der Staeten volk by
 Gemblours, ende etlyke Steden. Rennebergh verovert voor de Staeten Zwol en
 Kampen. 70. 71. Ende, na een haperlijk beleg, Deventer. 72. De Staeten
 staen toe de vryheyt van den Gods-dienst, van wvrien die van Gent sich af-scheyden.
 73. Vergeeffse vrede-handelingh tusschen de Staeten en den Oostenrijker. 74.
 Palts-grave Casimir voeght sich by die van Gent; vvaer over de Hertogh van
 Alansson vertreckt. Dood van Bossu en Ian van Oostenrijk. 75. Grave Ian
 van Nassou vword Stad-houder van Gelderland. Het Block-huys tot Harder-
 wijk geslecht, ende de Cancellij t' Arnhem toe-geslooten. 76. 77. De Prins van
 Parmagunt aen Casimir met sijn volk den vut-tocht, ende heeft, zoo in 't Vierdeel
 van Ruermond als elders, grooten voorspoed. Twivst over de in-legheringh in
 Gelderland. 78. Het verbond ofte de Eenigingh van Virecht, daer Amersfoord
 en Zutveen toe vworden gedwonghen. 79. De Walfse landschappen zoenen met
 den Koningh. 80. 't Beleg, overgaen en verwoestlingh van Maastricht. 81.
 De vrede-handel van Colen. 82. Voor-slagh van meer volx en Alansson tot een
 Land-Vorst aen te neemen. 83. Parma vrint Mortaigne mes S. Amand, ende
 Inchy voor de Staeten Kamerick. De Geldersse verlaeten 't beleg van Blyenbeek.
 Alansson ontbooden. 84. Renneberghs meyn-eed teghen de Staeten. Onrust

ot verderf
 chter van
 Nederland
 ijne Zuster
 af de Gel-
 iards vut
 eele luyden
 van Wage-
 sse willen
 Bisschoppen
 sich tegen
 de landen.
 , ende de
 ezwoorene
 naem der
 Berghen en
 Het volk
 . Ook te
 ligt in het
 van Oranje
 Brederode,
 dan vword
 jk te ver-
 llenburgh,
 n vworden
 den Mark-
 aerts over,
 ba's onbe-
 ed-raed in-
 vertrickt.
 uldinghen.
 30. Het
 Arenbergh
 32. Som-
 en leeraer
 Nassouise
 eefs tot een
 sijne stief-
 vhten pen-
 r zee. Het
 Nymegen.
 Over Yssel
 aet af-kon-
 gh zal af-
 slot te Lo-
 laer Pacico
 vword

tot Zvvol. 85. De slag van Hardenbergh. De belegeringh voor Groeningen op-gebrooken, en Koeverden gewonnen. 86. Montfoord vveghen sijne verraderij tegen Hattem aen 't leeven gestraft. Anholt verbrand. 87. Rennebergh besluyt Steenvvijk. Oranje verdedicht sich teghen des Koninx ban-brief. 88. Parma 's moeder scheyd vveder uyt Nederland, Groensfort onderdaenigh gemaekt. Nieuuwe Raed in Gelderland. 89. De Weder-doooper Ian Willemsen om sijne rabbauvery en zeltzaem gevoelen verbrand. 90. Rennebergh sterft, die voor Steenvvijk moet op-kraemen. De Staeten vermeersteren Vollenhoe, de Kuynder, de Lemmer en Sloten. 91. Ook Staverden; maer verliesen Breda. Willem van den Bergh vvord Stad-houder van Gelderland. 92. De Staeten verzuveeren den Koningh van Spanien. 93. Vergelijkingh tusschen Oranje enden ouden Veld-heer der Batavieren Civilis.

*Afier aen is by-gevvoghd een kort vertoogh en geslacht-rokke
der Hertoghen van Brabant.*

PHILIPS

PHILIPS, den tweeden van dien naem
Koningh van Spanien, ende elfden Hertogh
van GELDER en Grave van Zutveen.

1559. I. **N**A 't af-sterven van sijn vader *Karel* ende bed-genoote *Marie* Koningin van Engeland, begon *Philips* naer Spanien, 't welk voor dien tijd zonder hoofd was, ten laetsten om te sien. Wes halven de voorighe af-gezanten wederom op het Slot † van *Cambresy* de ‡ onlanx wt-gestelde vrede-handelingh met meerder vlijt hebben by de hand genoomen. Maer *Elizabeth*, dochter van *Henrick* den achtsten wt *Anne Boleyn*, welke hare zufter *Marie* althans in 't bewind was gevolghd, eene vrouw van een manlijk hert en zonderlinghe kloekheyd, vreezende begeeven en als op een schop gesteld te worden indien sy op de Spaensse maght steunde; ofte, zoo sy ze te hulp riep, de Engelsse achtbaerheyd te verkleynen; oordeelde geraedzaem, in 't byzonder en voor wt met den Koningh van Vrankrijk te verdinghen; treffende eyndlijken met hem zoo een besteck, dat *Calais* en de aenbayrende plaetsen by den Frans-man

† Chasteau en *Cambresis*.

‡ Siet op 't 26. hoofstuck van 't 13. Boek.

zouden verblijven, mids het bezit daer van, na verloop van acht iaeren, aen den Engelschen wedergeevende, ofte daer voor 600000. goud-guldens; 't welk de Koningh op sijn woord zoude beloven na te koemen, ende wt den geheelen adel van Vrankrijk pands-luyden over-leveren, tot keur van de Koningin. Daer na sijn *Henrick* en *Philips* op dese voor-waerden verzoend, dat het oud verdragh van *Madrid* tusschen de Koninghen *Karel* en *François* beraemd, maer voor al het verdragh van *Vauchelle* hare kragt zoude behouden, ende beyde Koninghen eene vaste en broederlyke vrede oeffenen, zonder eenigh bedrog, wtelyke ofte verhooldene laeghen, noch aen de zelve door 't zamen-rottinghen, aet-baxe verbintenissen, ofte vriendschap met den Turk en Asiatische Vorsten af-breuk doen. *Philips* zoude *Elizabeth* de dochter van Koningh *Henrick*, gaende na haer twaelfde iaer, tot syne eegade ontfanghen, ende met haer, wegen haer vaderlyken moederlyke ervenis, 40000. gonde lelien; insgelijx de Vorst van *Savoye Emanuel Philibert*, *Henrix* zufter *Margriet*, ende tot houwlijx-goed het Hertoghdom van *Berry* voor haer leeven, ende zoo voorts. Hier in wierden schier alle Vorsten van 't Christendom begreepen, ende hen zes aenvolgende maenden tot beraed gegeven, om dese vrede aen te neemen. Doen is mede *Willem van Nassouw* in 't vol gebruyk gesteld van sijn Piins-dom van *Oranje*, ende syne goederen in *Dauphiné*, als *Despiens*, *Tresslouze*, *Mombriat*, *Beaurepaire*, ende meer andere; zullende mede kort recht genieten over 't Graefschap van *Estampes*, *Tonnerre*, *Charny* ende over vier vrye Heerlijkheden en andere opspraeken: gelijk ook de Grave van *Egmond* al sijn moederlyk goed in Vrankrijk zoude weder bekomen, ende de Hertogh van *Aerschor* sijn broeders na-laetenschap. Hier neffens was 'er bedonghen, dat dit verbond van den *Dauhin* en *Karel* zoon van Spanien zoude worden gestadighd, in alle hoven van beyde Koninghen afgekondighd ende te boek * geteykend. De Koningh van Vrankrijk zoude syne belofien eerst volbrengchen, en binnen drie maenden alles herstellen, ende alsdan Koningh *Philips* binnen een maend sijn woord na-koemen. *Henrick* zoude gyzelaers na sijn believen moeghen wt-picken; welke waren *d'Alba*, *Oranje*, *Aerschor*, en *Egmond*.

2. Dit vredes-besteck is daer na door verkeerden raed van beyde Koninghen en eenighe oor-blaezers, tot verderf van Nederland ende Vrankrijk wt-gevalien, door het ontfaen van inlandse onrusten, ergere dan een wt-beemisse oorlogh. Alzoo op dien tijd zyn wt-gebrooken de aenflaghen van den Cardinael van *Lotringen* en *Gravelle* Bisschop van *Aras*, van de ketteren al om te zwaerd ende te vuyt te vervolghen. Aengesien korts daer na door *Montmorency* in Vrankrijk twee Raeds-heeren *Fabert* en *Anne du Bourg*, als met de kladde van kettery besmet, zyn

oeningen
e verrae-
nneberg
ef. 88.
enigh ge-
Villemsen
gh sterft,
shoe, de
en Breda.
de Staeten
ranje ende

L I P S

1559.

aengegrecpen ende in hechtenis geleyd, neffens meer andere; zonder dat yemant van hunne vrienden daer tegens dorfte kicken, ofte een vry woord wt-fpreeken. Onder dit waren de bovengemelde pands-luyden in den Soemer-maend naer Vrankrijk verreyfd, om het houwelijk tuffchen *Philips* en *Elizabeth* te dedighen en vol-trecken: ende is de bruyloft voort daer na met een groot gezwier en vreughde gehouden: alwaer de Hertogh van *Albe*, wt den naem van syn Koningh, de bruyd besprak, ende *Egmond* in syne wapenen de zelve belliep. Onder andere wierd doen mede een ridder-gevecht aengefteld onder de Grooten, die malkanderen met fpielfen dapper te keer giughen. Wanneer na eenighe daghen de Koningh zelve op de baen tegen den Grave van *Montgomery* aenliep, ende de fpeeten aen weder-zijden in ftucken braken, is hem by ongeval een fpiinter van 't hout door de openingh van den helm in 't oogh gevlooghen; aen welke wonde hy, wt zaekhet brenn geraekt was, in weynighe daghen is geftorven, hebbende 40. iaeren in ouderdom, en 12. in syne heerschappy toe-gebraght: ende zulk na 't wychehen van een Italiaens * *Sterre-kyker*, die langh te vooren voorzeyd hadde, dat de Koningh in een byzonder kamp-gevecht aen eene quertzuyr in de harffenen zoude omkoemen. Na gehoude voor-bruyloft verzocht *Philips*, dat de bruyd te land over naer Spanien haer wegh zoude nemen; hy wilde ze voort over zee volghen. Doch is voor heen op de vergaderingh te Gent erfcheenen, daer hy de Ridders van 't gulden Vlies te zaemen riep, ende onder andere de Hertoghen van *Mantua* en *Urbino* met de zelve waerdigheyd vereerde. Daerna gaf hy aen yedere landfchap een Stad-houder. De Hollanders, Zeeuwen, en die van Utrecht kreeghen Prins *Willem van Oranje*: die van Vlaenderen en Artoys *Lamoral van Egmond*: de Gelderfse en Zutphenaers (vermits de Grave van Horn was vertrocken) *Karel van Brimen* Grave van *Meghen*. Over de Vriefen, Over-Yffelfse, Groeningers en die van Lingenh wierd tot Land-vooghd gesteld *Ian van Ligne* Grave van *Arenbergh*; over die van Lutzenburgh *Peter Ernst van Mansfeld*: over Namen *Karel van Barlaumont*; ende eyndelijken over de Henegouwers *Ian van Ghymes* Mark-grave van *Bergen op Zoom*. Aen de andere Nederlandfse Heeren heeft hy Rit-meesterschappen gefchonken, ofte ook erf-bedieninghen van eenighe valte Sloten en Steden. Op desen tijd waren in Gelderland maer meest in Over-Yffel noch niet wt-geftorven ofte verftoord de vervloekte ftruyk-roovers, waer van † voor heengefprooken. Om hier in te voorfien en dit flanghen neft te ontdekken, maekten die van *Devenier* een over-flagh van alle burgheren, die binnen tien iaeren aldaer ter woon waren gekoemen.

3. Dan alzo de Hertogh van Savoye met syne bruyd de zuster van Koningh *Henrick* weghvaerdigh stont naer Italien, moest *Philips* met een na een algemeen Stad-houder om-denken. De Nederlanders en 't volk van oorlogh hadden meest het oogh op *Egmond*, wiens luydbaere verdienften ende krijghs-weetenschap, betoond in syne ionghfte overwinninghen by *S. Quintin* en *Grevelinghen*, zoo eene belooningh fcheenen

te vereyffen. In geene mindere aenmerkingh quam de Prins van *Oranje*, die van goed en bloed den Egmonder wel gewooghen was, ende behalven syne vry-eygene eiffenis van *Oranje*, veele en staetighe landfchappen in Hoogh- en Neder-Duytfland bezat: hier by koemende syne deughd en ongemeyne voorfienigheyd zoo in den oorlogh als menigterley bezendingen gebleeken: ende de verwachtingh van 't zelve ampt te verwerven, 't welk voor 100. iaeren by fijn voor-zaet *Engelbert van Nassauw* met lof was betreden. Dan duchtende of hem dit moghte ontzacken, was daer op wt, dat, in geval hy mis-liep, *Christine van Denemarken* Vorstin van Lotringhen ende moeder van Hertogh *Karel*, daer mede moght worden voorfien; op hoope van fchier ofte morgen (dewijl hy nu weduenaer was) door het trouwen van hare ionghfte dochter *Dorothe* by syne schoon-moeder zoo veel wt te werken, dat haer de bloote naem ende hem de last van de heerschappye zoude volghen: te meer, vermits sy wt *Isabelle* de zuster van Keyfer *Karel* was gebooren, ende den Koningh onlanx grootelijx aen haer had verplicht door het bekuypen van den vrede: waer wt de Spaniards, zoo men meynde, meer voordeels trocken dan de Franfse. Onder dit quam'er eene onverwachte maere over-waeyen, dat *Margriet van Oostenrijk* Hertogin van *Parma*, om Nederland te bestuyren, wt Italien was ontbooden, ende bereeds onder weghen. Vermits sy eene dochter zijnde des Keyfers, hoewel van bastaerdyn, gebooren wt eene Nederlandfse moeder, daer en boven in 't Hof ende onder haer huys-meester den spitsvinnighen *Machiavel* op de Italiaens ftreeken af-geleerd, het huys van *Oostenrijk* trouwe dienften fcheen te zullen bewijfen. Want men voor gewis hield, dat de Koningh dit hoogh gezagh aen geen Nederlander zoude toe-vertrouwen, ende voor al niet aen *Egmond* ofte *Oranje*. Gemerkt *Egmond* de ftam en heughenis vernieuwde van *Karel van Egmond* Vorft van *Gelder*, die den Frans-man op syne zijd hebbende een langh en bitter tegen-ftreever van 't Rijk en Burgondien was geweest; ende Prins *Willem*, weghen syne maeghschapen heerlijkheden, met de Duytfe en Franfse ketters al te gemeenzaem was, ende hen t'eeniger tijd een wegh naer de Nederlanden mochte baenen. *Christine* braght ze ook mede die het om-ftieten; vermits sy aen Nederland belendende, ende door houwelijken aen Vrankrijk verwant zijnde, daer en boven als moeder van de Vorften van Lotringhen, de naemen ende wapens van 't Vorftendom *Gelder* ende Graefschap *Zutveen* in 't openbaer vertoonde.

4. *Margriet* dan in Neder-land koemende ontvingh van den Koningh onder-richtingh, ende Raeds-heeren van drierley stof, om daer aen behulp te hebben tot den land-ftuyr, tot de rechts-pleegingh, ende tot den ontfangh van de † gemeyne middelen; ende tot haer iaerlijx onderhoud 36000. goud-guldens. Daer na wierd sy van den Staeten tot Stad-houderfse ingewillighd; alwaer Biffchop *Granvelle* haer onder andere dinghen de zorgh van den ouden Gods-dienst, tot des Koninx weder-koemt, met veele woorden op het hert bond. Dan vermits'er eene sterke mompelingh liep, dat de Koningh hier te land de Spaensse benden zoude bijven

* *Lucas Gauricus.*

† In 't voorrige Boek aen 't 34. hoofd-ftuck.

† Raeden van Staeten, Justitie ende Financien laeten.

1559. laeten, welke, onder 't dextel van de grenzen te bewaeren, in der daed tot bedwangh van de kettters zouden by de hand wesen; bestond in de zelve vergaderingh *Borlus*, op den naem van de t'zaementlijke Staeten, met eerbiedigheyt op den Koningh en *Margriet* te verzoeken; hy wilde, op de wijze van sijn vader *Karel*, het wt-heemse krijghs-volk wt de landen wijfen, ende niet dan Nederlandse bezettingh gebruyken, ook geene vreemde Ampt-ende Raeds-luyden in-voeren. *Philips* die niet ondank van de Staeten niet en derfde scheiden, toonde op dien half vermetelen en onverhoopten voor-slagh geen gelaet van verstoornis, dan gaf goede hoope, van dese haere begeerte binnen vier maenden te voldoen. * De Gelderse volmagtigers, die, om van den Koningh een af-scheyd te neemen ende syne laetste meyningh te verstaen, te Gent by de werken waren, hoorden dese lesse, dat sy synen Stad-houder en Raeden zouden ontsien en gehoorzaemen, noch hem in sijn recht en hoogheyt verkorten, als die zulx geenins dacht te dulden, ofte dat zommighe in 't byzonder dreyghden van het Vorstendom te willen scheiden ende anders dan behoorlijken te handelen. Ende belangende de over-gegevene gebreken, hoewel hy voor heen sijn gevoelen daer over hadde geuytert daer sy sich mede behoorden te vernooghen, zonder voordere knibbelingh ofte werrery te maeken; zoo echter yemand der onderzaeten nu ofte namaels moght meynen by Stad-houder en Raeden tegen de handelingh van *Venloe* bezwaerd en misdaen te wesen; zoude hy ofte in sijn af-wesen syne zuster de Stad-houderesse, zoo de klacht maer redelijk was, daerin van stonden aen voersien. Na 't op-staen van dese verzaemelingh is *Philips* van Gent op Zeeland verdrocken, met gevolg van Me-vrouw van *Parma*, den Vorst van *Savoeyen*, ende andere Grooten, vaerende in 't begin van den Herfstmaend van *Vlissingen* op Spanien. Maer omtrent ofte in de haven van *Laredo* is hem; gelijk wel t'eer sijn vader, zoo een schielijk en byster onweder over-gekoemen, dat hy ternauwer nood sijn lijf konde berghen. Doch alzo de Spaeniards boven den bestemden tijd in dese gewesten hanghende bleeven, ende *Margriet* al haer toeverlaet stellende op dit oud volk, wt vermoedinghe van op-roer ende by zulke verdeydingh over den Gods-dienst, de langhe baen zocht, ende de knechten, by weygeringh van de landen, een wyl tijds wt haer eyghen beurs betaelde; vernam men by alle de ingezetenen een groot gemor en zwaere klachten: behalven dat haer man den Hertogh van *Parma*, die doen weder naer Italien dreyghde, zulx ook met yver aenried. Daer op verwittighde sy den Koningh door brieven: ende zijn ten langhen laetsten de Spaense, na dat *Margriet* geld en andere behoefugheeden had ontanghen, over al wt de pael-steeden ontbooden, om te *Vlissingen* t'zaemen te rotten ende van daer naer Spanien overgescheept te worden. Middeler-wyl liet de Koningh, die het stout gepoogh van den adel ende *Oranjes* trouwe en aenslaghen meer en meer in bedenken nam, de Stad-houderesse waerschouwen, dat sy de Spaeniards, tot sijn naerder bevel, in de Steden zoude laeten. Dan dewyl *Margriet* den Koningh in desen niet langher en konde believen, gaf sy eyndelijken het spel verlooren; vermits nu de landen haer opentlijken tegen en

in den mond vielen, waer van eenighe op des Koninx toe-zegginghen dronghen, ende andere de Staeten lasterden; als of sy met haer den spot dreeven. Alleen zocht *Granvelle*, ofte wt zucht tot den Koningh ofte ten op-sicht van 't gevacr 't welk zoo hem als den Roomssen Gods-dienst daer door bescheerd was, een stock in 't wiel te steeken, tot dat hy ook voor 't laetste niet ongaerne, zoo hy liet bliken, mede-stemde. De Koningh dit beslyt der Staeten verneemende, ontbood aen *Margriet*, dat sy de Spaense benden wt Nederland zoude over-schicken, welke hem rechtvoort met sijn overigh volk in Afriken tegen den Turk wel te passe zouden koemen. Ende aldus zijn de Spaeniards eerst in 't begin van 't volgende iaer, tot een groot geuych en genoochden der inzaeten, die dese gasten liever van afstieren dan van vooren zaghen; naer Spanien af-getteeken.

5. By dese gelegenheyt braght *Margriet* de oude gewoonte van hare voor-zaete *Marie* weder in sleur, dat sy te weeten de hop-luyden zelve verkoos, die dan van den * Steden-vooghden hun last ontfinghen, zoo langh sy daer in bezettingh bleeven; aengesien sy aen de trouwigheid van de zelve bewind-hebbers der Steden des te min ofte niet en twijffelde, als welker keur stond aen haer bloot believen. Alsdoen is de onderlinghe nijd tusschen de Nederlandse Heeren, welke de tegenwoordigheyt des Koninx dus langh intughel had gehouden, zoo langher zoo meer aengegroeyd. Zommighe loften hunne galle op *Granvelle*, smaedende op sijn al te groot en ongebonden gezagh, daer nu sijn vader gekoemen was van een slechten yzer-sinid te *Bessançon*: onder andere *Egmond*, wt zaek *Granvelle* den Heer van *Helsaut* door hoofse streeken en kuyperyen tot het Stad-houderschap van *Hesdin* had op-geschooven. Prins *Willem* was mede in sijn hert op hem gebeeten. Want na dat hy, na 't over-lijden van zyne eerste huys-vrouw *Anne van Egmond*, een nieuwen knoop had gemaekt met *Anne van Saxon*, dochter van den Keur-Vorst *Maurits*, zijnde door haer oom *August* den na-zaet van *Maurits*, ende haer moederlijken groot-vader Land-grave *Philips*, in de Lutherse gefindheid op-getrocken en in-gewerwd; hadden *Granvelle* en de Stad-houderesse dit houwelijk, als ergberlijk ende zoo voor den Koningh als 't gemeene beste after-deeligh, hem verweeten. Daer en boven was de Prins in die daghen met *Egmond* verzoend, die nu beyde de hoofden t'zaemen staeken, om den hoogh-draevenden *Granvelle* een voet te lichten. Met de dood van Koningh *Henrick* was in Vrankrijk de vervolgingh van de † *Hugenoeten* (zoo men ze doen begon te doopen) niet dood gebloed; dan wierden met de strop, den brand ende van den beul gestraft alle, die de in-zettinghen van de Roomse kerk en den meesten hoop zoo blindelijcx weygerden te volghen. Onder andere is *Anne du Bourg*, Raeds-heer van de Opper-vergaderingh te *Parijs*, aen een staek verbrand; een heyligh yveraer, die sijn leven en hooghe waerdigheyt liever heeft willen af-staen dan de waerheyt. In Spanien gingh het immers zoo heet van den rooster: ende zijn te *Valadolid* omtrent desen tijd over de † 30. menschen mede tot

† Vid. auctor pag. 882.

‡ Auctores Boekopius & Praeses Thuanus.

het

* Ex antiquis schedis.

† Siet op het iaer 1556.

1560.

* Gouverneurs.

merkingh
goed en
was, ende
an *Oranje*,
toogh- en
nende syne
zoo in den
gebleeken:
opt te ver-
voor-zaet
betreeden.
ontzacken,
p, *Christine*
ghen ende
ede moght
roftemor-
door het
Dorothe by
erken, dat
last van de
er, vermits
Karel was
grootelijcx
cuypen van
zoo men
de Franse.
chte maere
enryk Her-
beituyren,
reeds onder
zijnde des
ebooren wt
boven in 't
den spits-
se streeken
rouwe dien-
tmen voor
ogh gezagh
vertrouwen,
Oranje. Ge-
vernieuwde
lder, die den
langh en
Burgondien
veghen syne
de Duytse
was, ende
Nederlanden
ze ook mede
Nederland
aen Vrank-
als moeder
zaemen ende
ende Graef-
ade.
d koemende
htingh, ende
om daer aen
uyr, tot de
fangh van de
haer iaerlijcx
s. Daer na
houderse in-
velle haer on-
n den ouden
-koemst, met
an vermits 'er
de Koningh
oude blijven

de Financie.
laeten;

1560.

het vuur verweezen, waer onder veele edele, ende (t welk het vreemdſte is van allen) Biſchoppen ende Opper-Biſchoppen, te weeten van *Sevilla* ende *Placencia*, als mede de vroomme ziel *Augustino Caſella*, certijds Biecht-vader van Koningh *Karel* in de Nederlanden. Zoo dat ſich doen het grouwelijke geheymenis openbaerde, t welk de *Prins van Oranje* onlanx wt den mond van den Franſien Koningh, wanneer hy als gyzelaer wt den naem van *Philips* aldaer vertoefde, hadde geſift. Want als Koningh *Henrick* op de iaght met donkere en halve woorden gewagh maakte van den aenſlagh by hem en den Koningh van Spanien genoomen, ende *Willem*, om den Koningh de wormen wt den neus te drucken ende alles te deegh wt te hooren, ſich geliet al over langh daer van kennis gehad te hebben; gaf *Henrick* deſe woorden geloof, vertellende voort zonder aſter-denken, hoe dat tuffchen hem en *Philips* was af-geſprooken, alle buyſgeſinden van de nieuwe kettery zoo in *Vrankryk* als in *Spanien* te verdelghen. *Willem* dan in *Nederland* weder koemende, ende ſiende dat *Granvelle* bereeds met zoo veele vers-gebackene Biſchoppen het rijk in hadde, ende alles tot ſchrick was aengeſteld, gevoelde alſdoen by ſijn zelve, dat *Henrick* wel eer de naekte waerheyd tegens hem had gebiecht. Onder dit is *Henrix* na-zaet *François* de tweede op het eynd deſes iaers, na 17. maenden heerſchappye, in ſijn achtiede iaer wt de wereld en ſijn Rijk verſcheyden. Ende want hy by *Marie van Schotland* geene kinderen had geteelt, is hem ſijn broeder *Karel*, de negende diensnaems ende doen ter tijd Hertogh van *Orleans*, op ſijn elſde iaer in t Rijk gevolghd.

6. De Koningh † zocht allenxkens in *Gelderland* de vleughels van ſijn ontzagh wijder wt te ſpreyden, der Steden vrydommen te beſnoeyen, ende ſich meer en meer te wapenen met ſchrick en verzeekeringh. Want gewaer wordende dat de Raed van *Wageningen*, na t aſterſerven van *Ian van Salland*, aen den volgenden Droſſaet van t Slot *Frederick Torck* de ſteutelen der Stad weygerde over telanghen, had ze daer over op t verganghen iaer met ſtraffe brieven, wt *Gent* onder ſijn eyghen zeghel en hand geſchreeven, door-genoomen: gelijk ook op dit iaer de Stad-houder de *Grave van Meghen* tweewerf wt bevel van *Mevrouw van Parma*; daer by doende, ten hooghſten onbillijk te zyn, dat de Koningh wt het vreedzaam bezit, daer in hy tot nu toe was volhardende, door ſyne eyghene onderdatnen zoudewerden ontzet. Dan de Overigheyd, haer onſchuld neemende op den gewoonlijken viertijd van t Gericht, ook op de af-wefigheyd en krankte van eenighe Schepenen, ſtelde ſich eerſt tot het zuckelen en ſtil-zwijghen: ter tijd ſy tot het ſpreken gepord zijnde, zeyden verwonderd te weſen dat men den Droſt meer geloofs toe-droegh dan haer, die, daer omtrent niet ge-erfd zijnde noch aen de Stad vereed, ook over de Stad ofte yemant geen bewind en had, dan alleen over ſijn Huys daer hy by nacht en dagh wel in ende af konde koemen, als mede wt de Stad ſchoon by geene ſteutels en hadde. Dat mede de burghers en gratsburghers, ſich met de bouvery moetende geneeren

† *Compilavimus haec duo capita ex variis monumentis tam quae in Curia Vadenſi; quam alibi aſſervantur.*

ende daerom tsmorghens vroegh en t avonds laet in ende wt-vaeren, niet zonder groot ongerief en tijdguiſtingh aen t Huys zoudten moeten kloppen ofte roepen, ende ook geene wegh-vaerdighe luden in de Stad willen vernachten, dan in de naeſte dorpen. Behalven dat in zoo een geval de kranke, kraamvrouwen en kinderen (gelijk voor heen wel was gebeurd) vaek zonder Priester, zonder trooſt en zonder doopzel zoudten ſterven: noch de Richter in t vervolghen van dieven, boos-wichten en moordbranders ſijn ampt by nacht konnen waer-neemen. Sy hielden t ook voor geen kleyn kwyts en ſpijt dat men haer, die in trouwigheyd voor niemand behoefden te wijken, ende hare bezwoorene vryheeden zoo lief hadden als de andere Steden van *Velouwen*, alleen voor verdacht aenzagh; waer van ſy de waerom gaerne zoudten weeten, ende, zoomen ze ſchuldigh bevond, gaerne de ſtraffe draeghen. Wel was waer dat men van ouds, doch alleen in tijden van vrede ende de Stad bezet zijnde met allerley krijght-volk, de ſteutels met bewilligingh der burgheren den Droſt in bewaer plaght te geeven; welke anders die van den Raed toe quamen; dien het ook toe-ſtond de poortiers te be-tedighen ende te loonen: ende dat daerom de ſteutelen niet door den Droſt maer door den Burgemeester in der tijd den Keiſer by ſijn eerſten intrud waren aengebooden, die ze echter hem wederom had geryke ende daer by gezeght: Verwaert uwe ſteutelen, en zyt mijn goede onderzaeten: ick begeer geld noch goed, ende zal u een genadigh Heer zyn.

7. Dat *Salland* aller-eerſt in-draght in dit haer voor-recht hadde gedaen ende op ſyne eyghene hand den Burgemeester de ſteutels ontveldighe; moest daerom, om ter zaek van t wey-werk en haefe-iaghten voor andere op de haen te weſen, ende wt die reden de poorten zomwijlen tot negen ofte tien uren hadden toe-geſtaen: waer over ſy ſich doen niet alleen aen t Hof maer ook op alle land-daghen hadden beklaght. Daer nu dees Droſſaet, behalven de ſteutels, ook des Stads wallen en graſten, met al het hout-gewas, viſſeryen en weydinghe voor ſchaepen en paerden, tot merkelyk aſter-deel der onderzaeten, zich eyghen maakte: onaengheſten de Stad altoos voor heen haere graſten ruſtelyken had gebruyke, ende gemeenlyken alle iaer tweemaels gevoeght ende geruymt. Het ſlot was, dat men haer rechtvoort de ſteutelen niet en zoudt benijden, die ſy anders in tijden van oorlogh den Stad-houder ofte Droſt niet en begeerden te onthouden. Dan alzo de wedertand en t gebod ſterker waren dan haer goed recht, moeſten de Burgemeesters den *Grave van Meghen* ten laetſten belooven, dat ſy, hoewel tot in-brek van haere vryheeden, voortaan in tijden van krygh, op-roer ende ander ongemack, ofte wanneer het anders den Stad-houder in der tijd om beoorlyke oorzaeken zoo goed docht, aen hem ofte yemant van ſynent wegghen de ſteutels der Stad in handen zoudten ſtellen. In den Lente-maend hadden *Willem Linkert*, *Gooffen van der Lamick*, *Karel van Gelder* battaerd, *Walraven van Wijchen* Burgh-grave tot *Nymeghen*, *Lamb. van Kruchten* Burgemeester tot *Ruermond*, *Jacob van Ommeren* Burgemeester tot *Arnhem*, neffens *Ian van den Have* ende *Peter van Moers*, d'een Stadſchrijver van *Nymegen* en d'ander van *Ruermond*, te *Bruiſſel* aen *Margriet* enden Raed van Staeten een heus verzoek behandicht, zoo belangende eenighe mis-bruyken van t Hof van *Gelder*, als wegghen de kettery en onderzoekinghe, waer van ſy, wt kraght van t verdragh van *Venloe*, onbeliaſt wilden blijven; alzo de Keyſer daer by had

omds laet in
zief en tijd-
kloppen ofte
lyden in de
este dorpen.
ke, kraem-
wel was ge-
st en zonder
er in 's ver-
moord-bran-
neemen. Sy
spijt dat men
behoefden te
den zoo lief-
wen, alleen
de waerom
ze schuldyg
Vel was waer
n van vede
krijgts-volk,
en den Drost
die vanden
ond de poor-
le dat daerom
orden Burge-
ersten inred
wederom had
uwe sleutelen,
eer geld noch
n.

in dit haer
eyghene hand
licht; meest
haefte-lyghen
wt die reden
en wyen had-
n niet alleen
n hadden be-
en de sleutels,
al het bou-
schaaepen en
onderzaeten,
e Stad altoos
gebruyke, ende
lyghe ende ge-
rechtevoors de
sy anders in
ste Drost niet
oo de wede-
in haer goed
n Grave van
lat sy, hoewel
vortaen in tij-
gemack, ofte
n der tyd om
aen hem ofte
ls der Stad in
ente-maend
n der Lawick,
n van Wijchen
van Kruchten
teob van Om-
neffens Ian
, d'een Stad-
an Ruermond,
d van Staeten
o belangende
van Gelder-
kinghe, waer
h van Venloe,
Keyser daer
by had

by had beloofd niemand met ongewoonlijke
rechts-vorderingh te bezwaeren ofte te laeten
bezwaeren. De Stad-houdersse door de Gel-
derse volmaghtigers vooren na geperkt zijnde,
dede ten laersten zoo eene verklaeringh, dat
voortaen Cancelaer en Raeden niet en zouden aen-
neemen eenighe kennis ofte ****** berispingh togens
oordeelen by Land- en Stad-rechten wt-gesproken,
waer van na oude gewoonten geen beroep en viel:
wel verstaende nochtans, dat, in val van geweygerd
recht, ofte daer buyten rechtelyke oordeelen daedelyker
wijze yet wtird voor-genoomen, het Hof daer toe
geboeden de zaeken zouden moezhen verhooren ende
daer in handelen als recht was. Dat mede de bereede
gedaene *** wt-vorderinghen** blyuen zouden, ende
de toekomende niet anders geschieden dan onder
borgh-tochte van de gelichte penninghen, zoo 't nood
dede, weder te geeven. Aengaende de ketterijen
wisten sy wel hoe groote bescheydenheyd de Koningh
tot nu toe hadde gebruyt, en niet anders gezocht dan
om de onderdaenen in Gods vrees en onderlinghe
eenigheyd te onderhouden, welke geschaepen waren
door de nituus op-gestaete leeren verstoord te wor-
den. Ende om dat de Amps-lyden en andere dien-
's recht was bevoolen, sich niet na behooren hadden
gequeten in 's wt-voeren van de Keyzerlyke en Ko-
ninghlyke Plackzeten; had de Koningh die zorgh
zelf op hem moeten laeden, ende de landen bewaeren
by het geloof daer byze ende sijn vader in den aen-
vangh van huune heerschappy by hadden gevonden,
ende waer toe, vermogens verdragh ende ook schul-
dighen plicht tegen God, beyde deelen gelykelijken
waren verbonden.

1561.

8. Op het aenvolgende iaer wierd 'er bereeds
zorghvuldigh onderzoek gedaen tegen de aen-
hangers van de nieuwe leer, ook eenighe huysen
der zelve, daer men by-een-koemsten had ge-
maekt, tot schrick verbrand. Maer om den
wortel van dit onkruid wt te royen, vonden sy
noodigh in Nederland, 'twek tot nu toe alleen
vier Bisddommen van *Atrecht*, *Doornijk*, *Utrecht*
en *Kamerick* had gekent, meer andere te planten.
Ende alzo is Neder-Duytland, met toe-stem-
mingh van den Paus, in drie Opper-Bisddommen
af-gedeylet, te weten *Mechelen*, *Utrecht* en
Kamerick. Waer van *Mechelen*, als het opperste,
zes Bisddommen onder hem zoude begrijpen, dat
van *Antwerpen* en 's *Hertogen-bos* in *Braband*;
Gent, *Bruggen* en *Yperen* in *Vlaenderen*: ende
Ruermond in *Gelderland*. Onder *Utrecht* zouden
staen de Bisddommen van *Haerlem* in *Holland*,
Middelburgh in *Zeeland*, *Lecuwaeard* in *Vrieland*,
Deventer in *Over-Yssel*, neffens *Groeninghen*.
In de *Wallsse* gewesten was *Kamerick* tot den
stoel van een Opper-Bischop geschickt, ende
onder 't zelve *Atrecht* en *S. Omer* in *Artoys*,
ende in *Henegouw* *Dornick* en *Namen*. Deze
keur van nieuwe Bisschoppen wierd by de an-
dere niet wel geduyded, en kragtlijken tegen-
gesproken; voor-geevende, dat daer door de
vrye zielen als een iuck wierd op-geleyd, ende de
af-schouwelyke naem maer niet de kragt van de
Onderzoekinge weg-genoomen. Want *Ruermond*
eene mede-hoofd-stad van *Gelderland* aen de
Maes, welke van zulke heerschappen noyt en
had geweten, tot een Bisschop wierd op-ge-
dronghen *Willem Daemsen van Linden*; die van
Haerlem *Nicolaas de Terra-Nova*; die van *De-
venter* in *Over-Yssel* *Gilles van den Berghe* een
Franciscaner; aen die van *Lecuwaeerden* *Cuner*
Petersest van Brouwers-haven, ende cyndelijken

die van *Groeninghen* *Ian Knijf*. Daer na heeft
Prins *Willem*, om by-legher te houden met
Anne van Saxon, dese landen voor een wyl ver-
laeten. Wanneer hy van hier eenighe Stad-
houders op sijn trouw-dagh zocht mede te
neemen, stond *Margriet* zulx niet toe ofte ten
minsten der zelve langh-duyrigh wt-blijuen,
voor-wendende met een de ver-geleegenheyd
van plaetsen; dan bewillighe niet te min, dat
hy met eenighe edelen, onder andere *Flovis van*
Montmorency Heer van *Montigny*, naer *Saxon*
verreysde, die de bruyd wt haren naem veel
gelux bood, ende met een hals-band van kostele
steenen beschonk. Ende alzo is *Willem*, na
gehoudene bruyloft te *Leyplich* in den *Oogst-*
maend (alwaer sich, neffens andere Duytse
Vorsten *Frederick* de tweede *Koningh* van *De-*
nemarken ook liet vinden) vroegh weder naer
sijn gebied gekeerd, maekende in syne *Stad*
Breda eene nieuwe na-bruyloft; enste nergens
anders om treurende dan om den daghelixen
aerwas van *Granvelles* heerschappye, aen wien
ofte de *Paus* ofte *Philips* opnieuws een rooden
Cardinaels hoed hadden toe-gezonden.

9. Daerna is 'er binnen *Valenchiën* scherpe
straffe gepleeghd tegen zommighe, die onder
den deck-mantel van den Gods-dienst om de
Stad in roeten en in een bloed-bad te stellen
halden gearrebeyt. Weshalven de Stad-hou-
dersse, beducht zijnde dat dese finette, welke
wt het aenbuyrende *Vrankrijk* was over-ge-
wacyd, in *Henegouw* ende voort by de *Gel-*
derse en *Vriessen* wel moght voort-kruypen, den
Grave van *Arenbergh* niet en vergat sijns plichts
te vermaenen. Doen is het aengevanghen werk
van de nieuwe Bisschoppen met allen yver voort-
gedreeven, in 't byzonder by de *Brabanders*,
hoewel die met handen en voeten daer teghen
woelden. Alzo sy, op *Margriet* geen vat heb-
bende, de *Abten* ende *Staeten* zoo moede maek-
ten, dat 'er beslooten wierd: gezanten niet alleen
tot den *Koningh*, maer ook naer *Romen* af te
vaerdighen; onder andere den beruchten *Rechts-*
geleerden *Ian van der Moelen*, die den *Paus* zou-
de bidden, dat doch de *Clooster-goederen*, tegens
wil en meynighe van de eerste wt-geevers, niet
moghten worden mede-gedeylet aen de nieuwe *Bis-*
schoppen, ende den *Clooster-lynghen* haer oud voor-
recht benoomen van wt het midden van haer *Abten*
te verkiezen; dat eyndlijken de *Bisschoppen* alleen
wt des *Koninx* beirs hunne betaelingh zouden ont-
fanghen. Hy had ook voor-schrijven mede van
Prins *Willem* en den *Grave* van den *Berghe* aen
den *Paus* en andere hoofden van *Romen*. Maer
Margriet hier van door verspieters verwittighd,
schreef van stonden aen, om in de voor-baet te
wefen ende den *Paus* in te neemen, aen den
Spaenssen gezant *Vergas*, die van *der Moelens*
koemste zoude waer-neemen, ende al sijn ge-
pooch om-stooten. Met een liet sy brieven en
boodschappers naer *Spanien* af-gaen, met dit
bescheyd, dat de *Brabandse* volmaghtighers
hem met den eersten zulx zouden voor-draegen.
Zoo dat de last-hebbers alles daer vernageld
vonden, ende zonder eenighe verrichtingh weder
naer huys keerden. Effenwel lieten de *Neder-*
landers niet af, voor al de *Abten*, die met haer
treurighe klachten *Margriet* de ooren steeds
warm maakten; daer na de edele, die wt een
innerlijken af-gunft teghen *Granvelle*, zoo in 't
heymelijc als voor hoofd dit vuyr meer en meer
aenblicsen:

aenbliefen: ook de Staeten, die door de Steden op-gereyd het recht van hunne vrydommen voor-wierpen: ende cyndlijken het gemeene volk, 't welk overal wt-fchreeuwde, dat 'er door dese Biffchoppen als een grond wierd geleyd van de Spaenfe Onder-zoekingh. Doen was effen wt Spannen te rugh gekoemen *Philips van Montmorency* Grave van *Horn*, hebbende bevel van den Koningh om duydelijke openingh te doen van den toe-stand der Nederlanden. Dees dan liet den Koningh en syne kenniffen aen 't Hof door brieven aendienen, dat het op-werpen van de Biffchoppen een zoo wel ongewoone als onverdraeghlijke zaak was voor den in-zaeten, voor al ten op-ficht van *Granvelle* den eerften raed-geever van dese nieuwigheeden, die om syne vermetelheyd en waen by alle man in haet zijnde, ook geen genbe-gzaem gezagh en hadde om zulke bezwaerniffen in te roeten.

10. 't Geen in Brabant was begonnen, pöoghte men in Gelderland mede in 't gebruyk te bringhen. Om welke redenen *Adriaen Niclaes-zoon* Cancelaer van Gelder op 't volgende iaer met brieven zoo van den Koningh als Stadhouderffe naer *Ruermund* is af-gevaerdighd. De Koningh gaf te kennen, dat hy, wt eenen zönderlinghen zucht tot den Gods-dienst, ende om andere wightighe ooghe-merken, maecht van den Paus verworven had om het getal der Biffchoppen in Nederland te vergrooten, ende onder andere die van *Ruermund* en binne Stad met een Biffchops-stoel te verbeelijken, tot verzoetingh van den brand en menichwondighe schaden by haer geleeden, ende door tuffchen-werkingh van eenighe goede vrienden: treckende over zulx in geen twiffel ('t welk *Margriet* in haer schrijven mede vermaende) ofte sy zouden den Biffchop eerst-daeghs met schuldighe eer en onderdaenigheyd binnen neemen. Die van *Ruermund*, den inhoud ende des Cancelaers verzoek verstaende, begeerden dagh van betaed en tijd om den Raed by een te laeden. Dit geoorlofd zijnde, gaven tot antwoord, dat, nademaal de oprichtinge van een Bisdóm in hare Stad yet vreemds was, ende noyt in 't Vorstendom Gelder ofte Graefschap Zutveen geboord ofte gesien, hen-luyden niet toe en stond, zoodaenighe veranderingh buyten toestemminghe van de gemeyne landfchap toe te laeten; viddende; by wilde dit bescheyd ten besten duyden, ende aen syne meesters over-brenghen. Maer de Cancelaer diende hier op, dat by een ander en zachter bescheyd verwacht hadde; te meer, alzoo dese zaak de landfchap niet in 't gemeen, dan hare Stad in 't byzonder was raekende; verzoekende daerom in ernst, alles by haer zelven al noch naerder te over-weeghen. Na veele woorden en weder-woorden bleeven echter die van *Ruermund* stijf-zinnigh en by haer voorigh besluyt, ende gingen, na des Cancelaers vertreck, met de overighe Vier-deelen te raed; schrijvende, onder andere, aen die van Zutveen ende hunne meyningh onder-vraegende; aengesien sy een lid waren van 't ganiffe Vorstendom, 't welk, volgens de Keyferlijke toe-zeggingh en 't verdragh van *Venloe*, onfcheyd-baer was van 't voordere lichaem: hoewel men wraef, dat het niet zoude toe-geftaen worden een land-dagh hier over te houden; ende schoon genoomen men zulx al dede, dat sy eebier den Biffchop door louter bedwingh zoude moeten aenmeemen. Elders betacide de Koningh met andere redenen, zeggende, dat *Granvelle* hier over te onrecht wierd ge-beekeld, noch sijn voor-neemen oyt geweeft te zyn,

om op der Biffchoppen naem een vier-fchaer van de Onder-zoekinghe, gelijk in Spannen, ook in de Nederlanden op te richten. Ondertuffchen waren de Nederlandfse Heeren op nieuws verftoord, verftaende wt *Montigny*, dat men ze door Vrankrijk voor aenleyders in beschermers der *Hugenooten* aenzagh, ende geloofden dat dese pijlen alleen quamen wt den kooker van *Granvelle*. Om wien wt het nest te ftooten, *Egmond*, *Oranje* en *Hoern* op nieuws klaghtighe en fmaedelijke brieven naer Spannen af-zonden. De Koningh, voor-geevende dat het sijn gebruyk niet en was yemant onverhoord af te zetten, verzocht wederom, dat een van hun dryen tot desen eynde by hem zoude over-koemen: daer echter niemand aen en wilde. Tot dat *Granvelle*, fpeurende dat de kleyne en groote alle effen zeer op hem gebeeten waren, ende eene blauwe boodfchap maekende van syne moeder in *Burgondien* te willen bezöeken, op 't volgende iaer met een ftank wt dese landen is gefcheyden, ende noyt weder ge-keerd, stellende in syne plaets *Maximiliaen Morillon*.

11. Na sijn af-tocht zagh men het Hof, de Stad ende de Gemeente als van vreughe wt-gelacten: maer meest de Nederlandfse Heeren, die haer zelven en de Stadhouderffe geluck wenften; dat sy van desen stuyren op-fienet en nieuwen dwingeland eens waren verlost. Gelijk sy ook zedert op *Margriet* en de gemeene zaak meer acht sloeghen, ende in sterker getal in den Raed verscheenen. Wanneer *Margriet* daer na 'telkens door den Koningh wierd aengepord, om den op veele plaetsen bouw-vallighe Gods-dienst van den wterften val te bewaeren, schickte sy haer 'teenemaal tot dese zorghe. Vermits de Koningh in meer dan honderd brieven met syne eygē hand in onbekende teykens gefchreeven, haer dit op het hert druckte, wijzende haer dickwijls den wegh om de kettters, meerendeels slechte luyden, te onderscheppen, ende ('t welk in zoo een grooten Heer verwonderens waerd is) hunne naemen, ouderdom, gelegenheyd en aensicht wt-druckende. Op dezen blixem zijn felle donder-slaeghen gevolghd, ende de kettters allenthalven tot tuchthuyfen, het zwaerd en den staek veroordeeld, tot yfingh van d'een en meerdere verftockingh van d'ander. Ondertuffchen is Keyfer *Ferdinand* ontslaepen, ende sijn zoon *Maximiliaen* der tweede met gemeen believen in sijn plaets op-gefchooven. † Op dit iaer 1564. heeft de Koningh by algemeyne af-kondingh alle handelingh op Engeland verbooden, ende in 't byzonder aengående het ftuck van de Engelfse laekens, waef van de Engelfse voor hadden een stapel te houden binnen *Emden*. De Heeren van den Raed in Gelderland daer behalven verneemende, dat 'er heydenen voor handen waren die door de landen om-zweefden ende eiders leggende bleeven; bevoolen dat men dit gelpuys nergens lijdē ofte voor eenighen tijd geleyde zoude geeven, dan volgens de wetten straffen en wraeghen. Maer als de Stadhouderffe alles na 'trijgh-snoer van *Philips* zocht wt te voeren, ende de zwaertigheeden zoo weghen de geld-middelen als den Gods-dienst daghelijx aengroeyden, ende sy daer nevens niet steunzels genoegh by haer zelven en had, ook over langh

† Ex literis Senatus ad civitates.

geene

1564. geene onder-richting wt het Westen bekoemen; vond sy noodigh Egmond, met toe-stemmen en groot verlanghen van den Raed, naer Spanien heen te schicken, die om sijn geslacht en wtmuytende verdiensten by den Koningh een witte voet had, ende daer neffens in syne eygendinghen yet goeds meynde wt te werken. Egmond dan met veel adels sich op de reys begeevende, en zeer gemeenzaemlijken beiegend, deed menighmaelen tegen den Koningh vertoogh van den staet der Nederlanden. Dan al eer de Koningh syne wijd-loopighe brieven aen Egmond over-gaf, liet hy syne Gods-geleerde om raed vraeghen over de vrydom van 't geloove, waer na eenighe Steden zoo zeer waren snackende. Als zommighe onder den hoop vonnisten, dat de Koningh, om meer gevaers en der Steden af-val te verhoeden, zonder quetsingh van syne hoogheyd, den onderdaenen wel vryen dienst moght verleenen; zeyde hy, haer niet by een gelaeden te hebben, om aen te wijfen wat hy wel konde toe-laeten, maer of hy zulx noodwendelijken moest toe-laeten. Wanneer sy hier op verklaerden, dat hy daer toe niet en was gebonden, zoude hy voor het beeld van *Iesus* hebben geknielt en dese woorden wt-gesproken: *Ik bid uwe Godlyke hoogheyd, o Koningh van alles, dat ghy my altoos by dit op-zet wilt laeten, dat ick geen Heer magh zyn ofte hoeren van de geene, die u voor een Heer verwerpen.* Aldus uyterde de Koningh syne herts-tochten over den Gods-dienst, waer van hy ook in syne brieven aen de Stad-houderse vermaen deed, met byvoegingh, dat hy liever duyzend dooden wilde lijden, dan eenighe verkeerigh in 't geloove. Met dit bescheyd is Egmond weder naer huys gewandeld.

12. *Margriet*, siende des Koninx bevel in veele leden te bestaen, liet wt alle stucken een algemeen Plackaet sineeden, ende aen de Stad-houders al-om over-zenden, van desen inhoud: *Nademaal de Koningh de rust deser landen voor al ter herten trecke, ende gestind is voor te koemen de hooghste onbeylen en warreryen, waer mede men andere volken na 't veranderen van haren Gods-dienst siet geplaeget; over zulx wil by, dat de Beveelen zoo van sijn vader Karel als de sijne, neffens het Beslyt van Trenten en kerkelyke land-vergaderinghen na den letter werden na-geleefd, ende alle gunst en bystand den Geestelijken \dagger Onder-zoekers beweezen, laetende aen haer de kennis van de ketteryen, gelijk die na de geestlyke en wereldlyke rechten hen ook toe-behoort. Dit is des Koninx bevel, 't welk ghy zonder eenigh weder-spreken zult nakomen, ende van stonden aen door de Overigheyd van uwe landschap laeten af-roepen.* Dit Plackaet heeft de vrede der Nederlanden t'eenemael verstoort en om verre gestooten, ende het grauw niet alleen maer ook de Grooten over al gram en gaende gemaekt. Alzoo de Stad-houders meest alle rond wt betuyghden en klaeghden, voor hen onmogelyk te zyn de onderzaeten zoo nauw in te binden. De hoofd-steden van Brabant wierpen den Cancellær voor, datmen hare vryheeden, die sy van den Keyfer hadden, int acht zoude neemen. De Stad-houderse diende hier op, dat des Koninx noch ook haer oogh-wit en was yet nieuws te gebieden, dan alleen de Keyfer-

\dagger Provinciale Synoden.

\ddagger De Inquisiteurs.

lyke Plackaeten tot naerder last des Koninx, te doen onderhouden. Dit bescheyd maekte ook de Vlamingen wacker om desgelijx te verzoeken. Doch *Margriet* kreegh terstond groote bangigheeden op den hals entijdingh, dat 'er sich bereeds veele edele in Brabant t'zamen verbonden hadden, indien de Koningh de vervloekte (zoo sy ze noemden) Onderzoekingh met geweld wilde in-voeren, zulx gewapender hand te zullen weeren. Het zelve wierd haer ook van Prins *Willem*, Egmond, ende den Grave van *Meghen*, Stad-houder van Gelderland, die den Koningh oyt en oyt trouw is gebleeven, aengediend. Eenighe deden hier by, het was dan waer ofte verferd, dat de gezwoorene een op-zet hadden genoomen, haer met hulp van 't krijghs-volk wt *Brussel* naer *Vilvorden* te vervoeren, ende daer zoo langh te bewaeren tot dat hun begeerte was voldaan. 't Welk sy met den eersten in den wind sloegh, doch daerna twijffelde, of sy haer wt de Stad in een vaster Slot zoude begeeven. De verbond-brief in de Stad van *Breda* beschreeven, meest door be-yveringh vanden Heer van *Aldegonde*, braght mede, dat sy, om de goede Gemeente van het bannen, moorden, ende verbeuren van lijf en goederen te beschutten, gezwooren hadden de Onderzoekingh geensins in de Nederlanden te gedooghen; ende God tot een getuygh riepen, dat sy hier mede niet anders voor en hadden, dan Godseer, des Koninx verzeekingh, ende de rust en welvaert der landen. Hier op zyn 'er door de geheele landschap zommighe wt-gezonden, om de gemoederen te trecken; ende zyn hen veele Heeren niet alleen in Nederland, maer ook in Vrankrijk en Engeland in 't openbaer en onder duymstoe-gevallen.

13. De Stad-houderse dit wijs wordende, liet de Overigheyd allenthalven door brieven van haer ampt vermaenen, de Sloten en muynen der Steden besichtighen, ende onder 't volk wt-stroyen, dat de Koningh eer langh zelf in Nederland zoude wesen; verwittigende met een de Spaense gezanten by den Keyzer, in Vrankrijk, en Engeland, het gepoogh van dese eed-genooten. Den Koningh opende sy mede alle de gelegenheyd, klaegende dat hare menighvuldighe beeden zoo weynigh gehoors kreeghen. Sy deed ook hare Onder-Stad-houders, de Ridderen van 't gulden Vlies, ende Heeren van den laeghen Raed naer *Brussel* verdaghvaerden, om haer oordeel wt te hooren. Maer zoo menigh hoofd, zoo menighe sin. *Margriet* de Koninghlyke Plackaeten met de Keyferlyke vergelijkende, betoonde, de zelve niet nieuw te wesen, noch strengher dan de voorgaende, de welke alzoo met rypen raed ende believen der Staeten wel eer waren goed gekend, konde sy niet versinnen, waerom men nu zoo zeer daer tegen bulderde. Daer op wierd gezeyd, dat men de Keyferlyke straffe tegen de kettens wel niet wegh neemen, dan slechts verzoeten zoude, 't welk de Keyfer zelve, zoo hy leefde, niet en zoude hebben geweygert, ende op de bede van sijne zuster *Marie* te vooren had toe-gestaen. Dit vonnis liet sich *Margriet* half en half bevallen; wel verstaende, dat sy in dien toe-stand van tijden den gezwoorenen yet moest toe-geeven, ofte haer met kraght in-toomen: 't welk, by gebreck van een bestendigh Veld-heer en legheer, haer vooral noch was ongeraetzam. Onder dit quamen de gezwoorene noch op dien zelve avond binneri *Brussel*, met een sleep en gevolgh van omtrent 200. ruyteren. Voor nen reed *Broderode*, ende

naer van de
in de Neder-
waren de
toord, ver-
Vrankrijk
Hugenooren
lijken alleen
Om wien
en Hoern
ke brieven
gh, voor-
was yemant
derom, dat
de by hem
iemand aen
ende dat de
m gebeeten
pmaekende
illen bezoe-
ank wt dese
weder ge-
milien Mo-

et Hof, de 1564.
rughde wt-
lfse Heeren,
erffe geluck
op-siener en
erloft. Ge-
le gemeene
sterker getal
er *Margriet*
wierd aen-
bouw-vallin-
n val te be-
ael tot dese
er dan bon-
d in onbe-
t op het bert
len wegh om
en, te onder-
rooten Heer
men, ouder-
druckende.
slaeghen ge-
en tot tucht-
veroordeeld,
verftockingh
ser *Ferdinand*
en der tweede
op-geschoo-
de Koningh
ndelingh op
zonder aen-
ekens, waer
apel te hou-
an den Raed
nende, dat 'er
door de lan-
ggende bleey-
uys nergens
leyde zoude
raffen en wt-
erffe alles na
t te voeren,
hen de geld-
ghelijx aen-
uier steunzels
ok over langh

1566. bezijden hem *Lodewijk van Naffouw*: de andere volghden in geleeden te voet. *Lodewijk* gingh in 't Hof van ſijn broeder den *Prins van Oranje* met *Brederode* vernachten: maer 's anderen daeghs, wanneer de Graven van *Kulenburgh* en den *Bergh* waren aengekoemen, namende vernamdeſte het huys van *Kulenburgh* tot een herbergh. Op den zeften van de *Bloey*-maend verwoeghden ſy ſich in groote ſtilte en ſtemmigheyd, gaende vijf en vier te gader, naer het Hof. *Brederode* het woord voor hen allen op-neemende, zeyde *aldaer verſcheenen te zyn*, om een heus verzoek met alle deemoedighyde over te leveren, ende bad de *Stad-houderſſe*, dat ſy doch by den *Konink* wilde arbeiden tot af-doeningh van de moord-daedighge *Plackaeten*, waer by de gemeene zaak niet en konde beſtaen ofte behouden blyven: klaeghende met een, dat ſy te onrecht voor oproet-ende ſcheur-maekers wierden aengeſien. *Margriet* zeyde, met haere Raeden hier over ſpraek te zullen houden. Voort daer na liet ſy op de kant van den verzoek-brief ſtellen; dat ſy eene bezondingh aen den *Konink* wilde doen, op wiens goederſevenhyde ſy ſich zouden verlaeren: ſy zoude ook haer beſt doen, ende had bereeds met haere Raeds-heeren over de verzachtingh der *Plackaeten* gehandelt, ende tot dien eynde waſt een ontwerp gemact om aen den *Konink* over te ſchicken, ende ſijn antwoord te verbeiden. *Middeleryl* wilde ſy zorgh draeghen, dat aengaende de *Onderzoekingh* alles verdragbelyker moght toegaen: gelyk ſy wederom niet dan alle zedighyde van haer luyden waſt verwachtende. Na 't over-leefen van deſe woorden bedankten ſy *Me-vrouwe*, ende baden ze met een, ſy wilde het daer voor duyden, dat dit bedrijf der edelen nergens toe en ſtreckte dan tot dienſt en orbaer van den *Konink*. Als *Margriet* hier op zeyde, dat de tijd het alles zoude leeren, zyn ſy bezijden ge-

14. Wanneer *Margriet* daer na met haere Raeden wt het Hof gingh, vraeghde ſy of ſy de gezwoorene ook ergens in had vertoornt? *Barlemont* antwoordde: Neen, neen, *Me-vrouwe*: en ſchrickt u niet voor deſe *Geuſen* ofte *Bedelaers*. De verbondene de kragt van dit zeghs-woord herkauwende, beſtonden daedelijken wt agraue lakens draughten te maeken, kleyn houte nappen ende potjens, op de wyze van de truggelaers en melaetſie aen hunne hoeden te binden, ook zeecker geſlacht van geld te munten, hebbende aen d'eene zijd des *Koninx* af-beeldingh met deſe woorden, **GETROUW DEN KONINGH**; op de andere zijd een knap-zack, neffens twee handen tot een teyken van trouwe waſt in malkanderen gevoeghd, met deſe ſpreuke, **TOT DEN KNAP-SACK TOE**. Eyndelijken lieten ſy hunne baerden, behalven den bovenſten lip, t'eenemaal af-schraepen. Dit is de eerſte ſpringh-ader van dien beruchten naem ende *Nederlandſſe* oproerten, welke de landen en gemoederen zoo langhen en menighen tijd tegen den anderen hebben verdeeld gehouden. Dit geſchied zijnde, heeft *Brederode* in de huyſingh van † *Kulenburgh* (welke daerom naderhand tot den grond is vernield en om-geworpen) de eed-geuooten by de 300. in 't getal, by de welke ſich ook allerhande geſlacht van volk liet vinden, te gaſt gelaeden. Alwaer ſy van den wijn luſtigh en verheughd wordende een groot ge-

† *Vide ad ann. 1568.*

ſchal maekten, malkanderen *Geuſen* noemende; ende op der zelve ende des *Koninx* wel-vaeren geheele bekere wt-veeghden. Daer na keerde ſich *Brederode* voor ſijn vertreck wt de *Stad* wederom tot *Margriet*, twee daghen na ſyne voorighe t'zaemen-ſpraek, vergezeld met de Graven van den *Bergh*, *Naffouw* en *Kylenburgh*, hervattende in een nieuwen brief hun oud verzoek, met dit by-hanxel, dat het af-wachten van des *Koninx* beſluit, by deſen op-loop en verdeylingh, zeer ongeleefden quam: ſy bidden wt liefde van 't vaderland haer het beſt geraeden. Indien ſy niet te min gefind waſt zoo een langzatemen raed te pleeghen tegens de aenſtaende en nypende onruſten, wilden ſy ſich voor God en de wereld onſchuldigh houden van de ianneren die hier wt-moghten zeyren. *Margriet* in dit ſtuck niet zeer bekommerd, nam over haer, dat ſy in zulken geval ſpoed zoude gebruyken, ende middeleryl den *Onder-ſoekeren* ende de *Overigheyd der Steden* de verdragbelyghyde beveelen; haer voort biddende, ſy wilden dieſe haer geene wydere onluſten verwecken, andere in hun verbond op-neemen, ofte byzondere t'zaemen-vottinghen maeken: ofte ſy zoude genoodzackte zyn, tot waſt-ſtellinghe van 't *Koninklyk* ontzag en den ouden *Gods-dienſt* andere middelen te werk te ſtellen. Daer na beſtroeyde men de *Stad* met deſe maere: dat te weten de gezwoorene van de *Ridderen* van 't *Vlies* verzeckeringh hadden; dat van dien dagh af geestlijke noch wereldlijke *Overigheeden* yemant hechten, verbannen ofte ſtraffen en zouden wt zaek van den *Gods-dienſt*, ten ware daer oproerigheyd onder ſpeelde; waer over de gezwoorene alleen zouden erkennen. Om welke loeghens te ſtraffen, *Margriet* met de *Ridderen* terſtond aen de *Stad-houders* en *Overheeden* van 't vlakke land liet ſchrijven, ende met een der eed-geuooten verzoek met haer antwoord op de kant over-ſtuyrde.

15. Dit heeft de *Stad-houderſſe* mede aengeprickelt, om de langh-gedreyghde bezendingh naer *Spanien* te verhaeften. Deſe laſt was *Ian Ghmes* *Mark-grave* van *Bergen* en *Stad-houder* van *Henegouw* toe-gedacht, die ze echter eerſt ontzeyde ende daer na ter nauwer nood noch aennam, mids dat men hem niet alleen en zoude ſchicken; ende derhalven is hem tot een maet by-gevoeghd de *Stad-waerder* van *Doornyk* de *Heer* van *Montigny*, die te vooren tot dit ampt meer waſt gebruykt. Deſe onder de leeden hebbende daer het naderhand op wt-draeyde, maekten met de *Stad-houderſſe* zoo een beſpreek, dat ſy door het voor been zenden van een boode den *Konink* zoude in-neemen en onder-taſten, ende van hunne koemſt verſtandighen: middeleryl zouden ſy haere reys zoo aenſtellen, dat hen de boode in 't weder-keeren wt *Spanien* te gemoet reed met de brieven, waer wt ſy des *Koninx* gefindhyde aengaende deſe gezantschap moghten af-neemen. Volgens dit af-geſcheyd ſtuyrde *Margriet* een vertrouwd *Hovelingh* voor wt, met heymelijken laſt en eene ſchriftelijke onder-richtingh, waer in ſy veel hoofd-ſtucken by de brieven van *Montigny* verwaet anders wt-leyde: neffens de *Plackaeten* van *Keyſer Karel*, en ſtraffen der ketteren na 't oordeel der Raeds-heeren en *Gods-geleerden* een weynigh verzoet, 't welk ſy echter niet en had wt-gegeven ofte wt-geeven en zoude zonder naerder bevel des *Koninx*. Dan alzoo de *Mark-grave* een ſchielijk letzel aen ſijn been had gekreegen, terwijl hy wandelde voor het Hof

van

1566. van de Stad-houderffe, ende daer wt oorzaak van vervaerdheyd en verschooningh genoomen; is Montigny alleen gereyfd, die voor den Hoymaend te Madril aenquam, ende van den Koningh in 't schijn wel beleefdelijken onthield en meer-maels verhoord wierd, doch last bequam van sijn kamer-raed den Mark-grave te gemoet te sien. Na een langh wachten en na-loopen is 'er op 't laetste, belangende de verzachtingh der Plackaeten, alleen een * tijdelijk bevel ofte bepaelingh wt-gekoemen, welke by 't meeren-deel der in-zacten verstoornis en ook by eenighen enkel spot verweckte. Alzoo quansuys tot bewijs van eene zonderlinghe genade daer by beslooten was, dat de verkondigers van de nieuwe leer, hunne dienaers en huys-vesters, ende die tot ergernis aenleydingh hadden gegeven, niet met het vuur dan met de stroppe gestraft zouden worden; die van haer gevoelen af-stonden, met het zwaerd: het gemeen volck in die dwaelinghen vervallende, met den ban. Het Hof zond dit Plackaet aen de Staeten van yedere landfchap om bevestighd te worden: gelijk het ook door die van Artoys, Henegouwen en Namen is beteykend; ende daer na in Brabant en Vlaenderen af-gekondighd; zonder de Hollanders, Zeeuwen, Vriessen, ende Geldersse daer toe te dringhen, als de welke op hunne vryheeden steunende, ofte wat verre van de hand leggende, de onder-schrijvingh na alle vermoeden zouden hebben geweygert; voor al de Geldersse, die nieuwljx over-wonnen ende zoo een scherp gebit noch niet gewoen en waren. 't Welk alles met een stillen trommel ende sonder voor-kennis van de Gemeente, welke tot de ver-meynde ketterye meerendeels was geneeghen, is toe-gegeaen. Niet te min heeft Margriet, † om op de Geldersse te vasten te moegen staen, een anderen vondt bedacht, ende den Smal-heeren over al te gemoet gevoert den leen-zeed by haer gedaen; dat sy te weeten den Koningh, als Her-togh van Gelder en Grave van Zutveen, getrouwe luyden zouden zijn, sijn best betrachtten en erghst weeren, hunne leenen deghelyken bedienen, bemannen en bewaeren, ende voorts alles doen dat haer plicht mede braght: met bevel, dat sy t'zaemen met hunne onder-leen-mannen, wt overdenkingh van dese beswoorene beloften, sich souden ontslaen van alle verbintenissen die sy hier tegens met yemand mochten hebben ingegaen, by verbeurte van de leenen, ende met brengher dies briefs ofte ten langhsten binnen 14. daghen na ontfanghene weet een volkomen en ongesmuykt antwoord aen den Stadhouder ofte Cancellaeer bestellen; op straffe dat men ze anders voor ongehoorsaem zoude aensien, ende de leen-roetighe goederen als vervallen aenstaen.

16. Middeler-wyl liepen daer sterke geruchten van der gesanten ongeluckighe welle-koemst in Spanien, van des Koninx verbitteringh tegens de geloof-belijders en hunne mede-standers, van het toe-rusten van eene vloot om hem herwaerts over te scheepen, ende van de lichtinghen van *Erick van Brunswijk* in Duytland, om de ziel-dwingers en nieuwe Bisschoppen het hoofd met geweld boven te houden. De Spaens-gefinde gooten swavel in dit vuur ende deden hier by, dat de Koningh alleen na 't uyteljk de gezanten lief-koojde, verbeydende den tijd dat by na 't verza-

† Ex diplomate typis vulgato.

melen van geld en volk onvoorziens met *Gravelle* naer Nederland zoude af-koemen, om den adel en scheur-maekers op de kroone te lasten. Het grauw door dese tijdinghen aengeleekende ende wt Spanien niet goeds verwachtede, nam de stoutigheyd van openbaerlyken in 't vlacke veld ende aengeleegene hocken over al haren Gods-dienst te pleeghen, om alsoo sich zeive moed te maeken, ende door 't vertoohen van zoo eene aenschouwelijke menighe hare benijders te verschricken: mede neemende tot nood-weer van haer lijf rappieren, ende op 't laetste ook kleynen busfen. Voor al was *Antwerpen*, de stapel van de Duytse en Fransse koop-luyden, met desen evel besmet. Ende want de Ovetigheyd zulx met geene middelen konde verhinderen, wierd de Stad-houderffe ontboden. Dese, om van der burgheren trouwe en vermoeghen een proef te neemen, vondt goed, den Stad-houder van *Gelderland Karel van Megen* voor wt te schicken. Dan de Stad hem siende rakte aen 't hoellen, roepende, dat de gezwoore vyand van de Calvinisten daer was, dat de Grave van *Arenbergh* met twaelf vaendelen zoude volghen, ende *Margriet* alsdan de inwoonders na hare hand zetten, ende een Slot met eene sterke bezettingh in de Stad legghen: door boedaene schalkheyd de Spaeniards voor desen de *Napolitaners* en *Milanoyfen* het net van slaverny hadden over den hals gebaelt. Als dese woeleryen meet en meer aenwiesfen, liet *Margriet* den Grave van *Megen*, als of de Geldersse hem niet langher en kouden ontbeeren, weder van daer roepen. Daer na is op 't verfoek van de Gemeente *Prins Willem* met volkoemene maght daer heen af-gevaerdighd in den Herfst-maend. De Raed, *Brederode*, en eenighe edele ginghen hem tot aen de poort te gemoet: het volck, hoewel *Oranje* daer tegen wt-voer, schreeuwde met volle monden, *Dat het den * Geusen wel moght gaen*. Voort liet hy den Raed laeden, toonende syne geweld-brieven, ende met des Stads gilden raed houdende, om alle twee draght en onderlingh mis-trouwen wegh te neemen. Wanneer hy daer over vast doende was, ende de burgers met de in-zacten sich voor de hovelinghen ontzaghden, ook op den Raed geen vast vertrouwen en hadden, voor al niet de Calviniaenen, die den meesten angst gevoelden, noch ook met den anderen wt eene mond blieden, vermits eenighe de *Augsburgse* behjdenis waren toe-gedaen, ende zonnighe weder van eene strijdighe gefindheyd; wierd 'er eyndelijken beraemd, dat de burgery de wack zoude houden, ende de Calvinisse met foetigheyd bekoord worden om de wapenen en 't oefenen van hunnen Gods-dienst voor een wijl te laeten beruften, tot dat de algemeene Staeten in alles zonden voorfien.

17. Onder dit quam de Stad-houderffe eene andere onverhoede mate voor, dat te weeten de *Geusen* te *S. Truyen* in 't land van *Luyk* waren t'zaemen-gerot, om te beraeden of men ook de wapenen zoude aentrecken. Daer heen zond sy van stonden aen *Oranje* en *Egmond*, om de zelve van zulke by-teen-koemten te vervaerden. Dese vertoonden, dat om haren 't halven de *Heeren van Montigny* en *Bergen* naer Spanien waren af-gegaen, ende sy derhalven niet en behoorden den Koningh tot voordere granschap op te rockenen, die de voorighe mis-verstanden geneeghd was te vergeeven. Maer dese gaiten een nieuw verzoek over-langende, bestonden sich eensdeels te suyveren, met zulke

* *Vrent les gueux.*

oemende;
vel-vaeren
na keerde
t de Stad
n na syne
d met de
ylenburgh,
n oud ver-
achten van
verdeylingh,
iesde van 't
n sy niet te
ced te plee-
uften, wil-
uldigh bou-
en zuyren.
nerd, nam
nde gebuy-
en ende de
heyd bevee-
dieshalven
dere in hun
men-rottin-
te zijn, tot
agb en den
park te stel-
d met dese
ne van de
ladden; dat
wereldlijke
vannen ofie
den Gods-
nder speel-
zouden er-
en, *Margriet*
ad-houders
t schrijven,
erzoek met
de.

mede aen-
bezendingh
aft was *Jan*
stad-houder
echter eerst
nood noch
en en zoude
t een maet
Doornijk de
ot dit ampt
leeden heb-
yde, maek-
n bespreck,
n boode den
aften, ende
iddeler-wyl
ben de boode
roed met de
d aengaende
Volgens dit
vertrouwd
last en eene
in sy veel
Montigny ver-
Plackaeten
ketteren na
s-geleerden
hter niet en
zoude zon-
n alzoo de
ijn been had
or het Hof
van

1566. vry-borstigheyt, dat sy de half aengeboodene genade t'eenemaal vervierpen; zeggende, *aldaer niet bedreoven te hebben 't welk diende verzwegen; dan veel eer rucht-baer gemaekt en aen de klock gebanghen te worden; anderdeels begeerden sy, dat de Stad-houdersse by zeghel en brieven van haer en de Ridderen des Vlies beteykend, haer tegens alle geweld en over-last zoude verzeeken, ende daer nevens aen Oranje, Egmond en Hoorn volle maght geeven, om haer luyden met den Koningh te vergelyken: dat 'er eyndelijken een algemeene daeg-vaerd van de Nederlandse Staaten mocht wt-gescheeven ende daer op alle verschillen geslecht worden.* Dit antwoord, waer by sy alles wt haere handen en aen de bescheydenheyt stelden van Hoorn en Egmond, heeft dese Heeren by Philips en de Spaens-gesinde zeer verdacht gemaekt, ende, zoo veele vermoeden, hun onder-gangh naderhand heeft veroorzaekt. Na veel draelens zijn door aendrijven van Montigny de Koninghlijke brieven eens over-gekoemen, in de welke hy de drie stucken, daer Margriet zoo menighwerven om had gebedden, met zeker bedingh schein in te willighen. *Want by de af-doeningh van de Geestelijke Onderzoekinge toe-stond, zoo men maer den Bisschoppen hunne voorighe stoelen vergunde, als mede dat het Keyserlyk Plackaet door den Nederlandssen Raed wierde bepaeld, indien de Spaense Raed zulx eerst voor goed had gekent: ten drienden zeyde hy, dat men de gewoorene en andere in genade zoude kunnen aenneemen, doch niet voor ende al eer de twee voorste stucken waren vast gesteld.* Waer wt al zoo 't genoeghsaem bleek, hoe de Spaeniard alles op schroeven stelde; is daer op door alle de landen en Steden een schrickelijke beelden-storm gevolgh, ende wt-gevoerd, niet door luyden die eygentlijken eenigh geloof beleeden; maer door het schuym van 't volk en allerhande geboefte, ende zoo wel buyten last van de Overigheyt als voor-weeten van de nieuwe geloofs-gesinde. Ten welken tijde ook zommighe van Nymeghen, door bekooringh van enen Lodewijk, weikers leere sy nu etlijke maelen op het looden kerk-hof hadden aengchoort, eensdeels begonnen in hare voorighe gefindheyt te waggelen. Maer de Grave van Mege, sich van Arnhem naer Nymegen ylende, heeft sich met alle geweld daer tegen gekant. Ende hoewel hy met des Stads Overheyd alle kraghten in-spande, om dit loopend vuyt by tijds te dempen; was echter haer atrebeyd vruchteloos. Want als sy by de Iannijen waren te hoop gekoemen, om over het veriaeghen van Lodewijk raed te slaen, zijn sy, nademael de meeste Heeren zwaerigheyt maekten, niet verichtende gescheyden; te min, vermits de beelden-schenders allenthalven te Arnhem, Venloe, Ruernond en Nymeghen de bancken begonnen te stellen.

18. In desen nood bad Margriet den Raed, volgens hare voorgaende beloften het geweer aen te trecken; siende dat haere lijdzaamheyt hoe langher hoe meer mis-bruykt wierd, ende een schadelijk gevolgh had. Na langhe knibbelinghen wierd aldaer veraf-gescheyd, dat Margriet hen vergiffenis van den voor-leeden handel, ende in 't toekomende verzeekerheyt zoude aanbieden, mids dat sy zelve het hand-schrijft van 't verbond al voorens zouden verbranden; ende by eed belooven het oud geloof en den Koningh alwoer te zullen aen-kleeven. Te Antwerpen heeft men mede een gebod aengeslaeghen, dat men de beelden on-

geschend zoude laeten, ook al het geroofde binnen 24. uyren aen den gemeens-luyden en buyrmeesters weder langhen. Daer na is Oranje op het menighvuldigh aenzoeken van de Stads-Overigheyt tegen den wt-gangh van de Soemer naer Antwerpen gekoemen, na dat sy hem vrye maght hadden gegeeven, om het gemeene beft op den naem van Margriet na sijn eyghen goed-dunken te bestuyren, wachten en bezettinghen te stellen, ende, doch onverkort hunne oude vryheeden, ook wetten voort te schrijven. Onder dit vernam de Stad-houdersse des Koninx ontsteltenis over de onlanze oproerten en kerkenplonderye, wiens eyndelijke wille was, dat men den Roomssen Gods-dienst alleen in Nederland pleeghen zoude, ende de ketteryen t'eenemaal wt-wortelen, waer toe hy geld noch volk en wilde spaeren, op dat syne andere landschappen den dans van Nederland niet en moghten navolghen. Hoewel hy middeler tijds de Grooten hier te land door dobbel-finnighe brieven laefde en goede vertroostingh gaf, schrijvende ook met syne eyghene hand zeer vriendelijken aen den Prins van Oranje. Waer door het gebeurd is, dat de meeste adel sich allenkens van de bondgenooten heeft af-gezondert, ende, in stede van gevaerlijke aenflaghen, des Koninx goedertierenheyt omhelst; te meer al zoo Margriet een gerucht van des Koninx over-komst liet wt-troyen. De Stad-houdersse siende, dat door dese scheuringh der eed-genooten maght zeer gekrenkt was, liet, onder 't dexel van de beeldenbreekers te bedwinghen, aen alle kanten volk op-lichten, verstoorde metter tijd de vryigheyt van de t'zaemen-komsten; maekende ook kraekel over de plaetsen daer sy plaghten te leeren; deed na de leeraers en moeyte-mackers onder-vraeghen; ook eenighe daer van by 't hoofd vatten en tuchtighen, duydende hare verzeekerbrieven in een anderen sin; ende opentlijken wt-geevende, dat sy veele dinghen door louter dwangh had toe-gestaen. Daeren boven gingh sy door de Bisschoppen bededaghen wt-schrijven, ende den Keyser en Franssen Koningh door brieven atendien, dat de eed-genooten by den Keur-Vorst August en Palts-grave om hulp en volk aenhielden. Gaf ins-gelijx last aen Mansfeld, den Grave van Mege en Arenbergh, hunne oorloghs-maght te vermeerderen, vermaenende de hop-mans allenthalven om het t'zaemen-schoolen der ketteren te weeren, ende droevende in haer zelve wanneer sy overwoogh, dat het opentlijk leeren, 't welk sy wt nood ende voor een tijd had toe-gelaeten, dese bittere vruchten had gebaert. De bond-genooten dachten mede het schild in de hand te vatten; doch daer toe en was de rechte tijd noch niet g-booren, vermits Hans Frederick, zoon van wijlen Hans Frederick, sijn verwant den Keur-Vorst August met vyandschap quelde.

19. Aen d'andere zijd hielden Oranje, Egmond, Hoorn, Hooghstraeten en Lodewijk van Nassou te Dermond eene by-zaen-komst onder de roosen stil-zwijghende raed, voort haelende het schrijven van Montigny en den Mark-grave, die noch in Spanien wierden op-gehouden, waer by sy des Koninx grimmigheyt en verbolghen genoeud over de onrusten van Nederland te kennen gaven. Oranje toonde mede een op-gevanghen brief onder de hand van Francisco d'Alava gezant by den Koningh, waer by hy de Stad-houdersse

1566. houdersse in de ooren luyfsterde, om tegens Oranje, Egmond en Hoorn, welke by de brand-slootkers zeyde te wesen van dese wererijen en zydscheeden, alle lief-kooferije te gebruyken: aengesien de Koningh ondertusschen met de Heeren van Montigny en Bergen ook zoo handelde, tot dat by sijn slaghsijnde sijn gemoed zoude ontblooten, ende haer doen straffen. Na voor-leefingh van dien brief, droogh Oranje hier op, dat sy gelijker-hand dese donder-vlaegh by tijds zouden ontschuylen. Alzoo der Spaeniarden aert hem niet onbekend en was, die meer na tweedracht dan na vrede haegten, ende daer wt gelegenheid zouden neemen van oorlogh te voeren, om hunne moed-wil en hongerrighe gierigheyd in Nederland te hoeten, ende den Koningh in 't voor te blaesen, dat by dese landtschappen, op hare vrybeeden stoffende ende die voor het beneemen van de zelve haer tegenwoelen niet en zouden af-laeten, onder dienstbaerheyd zoude brenghen. Wesbaten sy voor al dicke den lyn te trekken, om het over-hangend onweder met allen vlyt voor te kmenen. Doch Egmond sprack Oranje in desen tegen, als trots op syne verdiensten, ende eergerade dan gevaer van den Koningh verwachtende. Hier door is de zaak alldoen steekende gebleeven ende tot op een ander tijd op-geschort. Maer dat na het voor-spellen van Oranje dese de eygentijike meeningh van de Spaeniards den Koningh en * Margriet zy geweest, heeft de wt-koemft genoegh geleert. Daerna zijn de gedachte Heeren op 't volgende iaer te Breda weder by een g-koemen, daer sy onder andere metft besigh waren, om Egmond tot een nieuwe en naerdere verbintenisse te bekoeten. Dan alzoo hy onverzettelijk bleef, vonden sy alle dienstigh, Margriet met een nieuw verzoek aen boord te koemen. Wanneer naderhand Oranje op nieuws te Hillegari en Willebroek met Egmond en Hoorn had geraedslaeght, ende in de ionghste kallinghe, na 't voor-wycheien van de aenstaende rampen, haer beyde vermaent, het gemeene beft mannelijken waer te neemen (doch zonder haet, vermits Egmond zeyde dit vast vertrouwen te hebben, dat de Koningh, de leeringhen af-geschaft en de kerken-schenderije gestraft zijnde, de landen geene zwaerdere boete zoude op-legghen) nam hy ook zelf een op-zet van te verhuysen, ende om syne dinghen te verrichten naer Duytsland te reysen, gebruykende niet te min dese aenspraak: Ick voor-zeghe u, Egmond, ende sie den dach noch koemen, dat zoo ghy u beraad niet en verandert, ghy niet alleen u zelven, maer ook de andere lief-bebbers van 't vaderland in 't wterste verders zult steepen, ende den Spaeniarden voor een brughdienen om in dese landen in te be-slen. Na dese woorden ende na een onderlingh om-zarmen zijn sy niet zonder traenen van malkanderen gescheyden.

20. Te voeren hadden gemelde Heeren oorlof en lijfs-zeckerheyd begeert, om te hove te koemen. Dan nademaal Margriet bezettingh binnen Brussel leggende zulx rond af-sloegh, zeggende, daer door op 't voorighe iaer alle de razeryen te zijn gereesen; schreef Bredede daer op, dat de reden daer van waren, niet het schriftelijck verzoek, dan de boogh-draevende en schadelijcke aenslaghen van Granville, van de vrye zielen te binden aen het rock van de Spaense Onderzoekingh, als mede het laet en al te onbillyck bescheyd op het verzoek gezeven; benoygende, dat by en sijne vennooten

* Vide autor pag. 892.

geene lijdelijke middelen van verdragh weygerden aen te neemen, ende om dese waerom haer gaerne hadden gesproken: 't welk alzoo hen nu niet en moght gebeuren, waren sy beraede geworden een nieuw verzoek over te zenden. Het begriip hier van was, dat het zekere quaed-willighen en benijders van de gemeene rust ende niet haer luyden was te wijten, indien voor desen alles niet na wens was wt-gevallen: dat naderhand het leeven aen openlijke en daer toe bestemde plaetzen was verboden, de bond-geenoten tegens beloften allenthalven qualijken gehandeld, ende gelaet; om met de Nederlandisse Heeren geene gemeenschap te houden: al het welk sy tot nu toe hadden gedult. Doch alzoo sy nu verstonden, dat men tegens haer volk wiert, vonden sy sich gedwongen om hare Hoogheyd af te vraghen, of sy haer woord dacht te houden ofte niet? zoo ja, versochten sy, dat het kryghs-volk moght worden af-gedanke, de bond-geenoten ongeribbezacke blyven, en de nieuwe Plaetaten weder in-getrocken; ofte wilden hunne handen wasschen van al het vorder quaed, dat hier wt zoude ryzen. Me-vrouw gaf tot antwoord, dat sy hare woorden averechts in den mond namen, ende in plaetz van de vinger de heele hand greepen, die alleen vrye oefeningh van te leeren, doch buyten gevaer van eizernis en oproerten, verkyceghen hebbende, daer en boven een kerken-raed, by-laghen van geld, bedieninghe van de * teyken des verbonds, welke zoo in 't geestelijck als in 't burgerlijck onweydelijke vernemingen by braghen, als mede de trouw-bevestingh op eene nieuwe wijs daer in zeyden begreepen te zijn, waer door in 't recht van versterf en anders geene klyne baderinghen ontfonden. Zoo dat hare onbeschaemdheyd daer wt bleek, dat sy sich op de vry-geleide derfden beroepen, welke hen slechts was verleend ten op-sicht van 't verzoek van 't ver-ganghen iaer, ende niet belangende de vryheyd van den Gods-dienst, waer aen sy nyet en hadde gedacht. Hier by voegde sy hunne aenklachten, als of sy het volk tegens den Koningh, de Geestlijckheyd en 't gemeene beft hadden bal-boorigh gemacke, 't welk echter voor al geweerd diende. Daerom vermaende sy ze, dat een ieder naer buyt zoude trecken ende sich zoo aenstellen, dat by sijn doen en zeyghen tegen den Koningh, die naer de landen af quam, konde verantwoorden, ofte sy wilde by trids anderen raed verschaffen. De verbondene door dese dreygh-brieven meer verbitterd dan bevreedighd, schickten sich geheel tot nood-weer; oordeelende, dat de voorlere oefeninghen van den Gods-dienst van de leeringhen niet en konden gescheyden worden, ja zoo zeer, dat sy buyten de zelve niet zeer na het leeren zouden verlanghen.

21. Waer over Bredede, omtrent syne Vestingh Hyanen, een mijl van Utrecht over de Leck gelegghen, en andere elders in Brabant en Vlaenderen het kalfs-vel begonnen te roeten. Binnen den Bos verhief sich mede eene groote onstuy-migheyd; aengesien Anthonis van Bombergen het graeuw aldaer had op-gehit, ende Merode van Petershem met Ian Schoef Canelaer van Brabant, die van Margriet geschickt waren om de Stad in bedwangh te houden, inhechtenis laeten brenghen. Wt laet van Me-vrouw van Parma was haer gevolghd de Gelderse Stad-houder de Grave van Mege, met etlijke benden krijghsvolx wt Gelderland op-gelicht, 't welk hy voor de Vuchter-poort liet, zedende de brieven van Margriet in de Stad, met verzoek, dat sy syne magat zouden in-neemen. Dan de burgers den Grave siende, wierden veel heviger dan te voeren.

V v 3

Megen

* Sacra-
menten.

sofde bin-
nen buyrt-
Oranje op
de Stads-
de Soemer
hem vrye
ntene beft
hen goed-
zettinghen
unne oude
n. Onder
onix ont-
en kerken-
dat men
Nederland
eenemacl
h volk en
dschappen
oghten na-
de Grooten
even laefde
vende ook
elijken aen
gebeurd is,
n de bond-
n stede van
goedertie-
sargriet een
ft liet wt-
, dat door
nacht zeer
de beelden-
anten volk
vryigheyd
e ook kraen-
n te leeren;
kers onder-
by 't hoofd
e verzecker-
ntlijken wt-
door louter
oven gingh
n wt-schrij-
ningh door
nooten by
ve om hulp
ijx laet aen
n Arenborgh,
deren, ver-
ven om het
veeren, ende
overwoogh,
n nood ende
dese bittere
d-geenoten
d te vatten;
noch niet ge-
on van wijlen
Keur-Vorft

Oranje; Eg-
nyk van Nas-
st onder de
haelende het
s-grave, die
uden, waer
n verbolghen
r-land te ken-
en op-gevan-
scisco d'Alava
hy de Stad-
houdersse

1567. *Megen* merkende sijn geld aldaer niet gangbaar te zijn, ende dat de aenhangh van *Bombbergen* de overhând had, ende hy niet machts genoegh om zoo eene geweldighe Stad te belegghen, keerde sich van daer op *Utrecht*; alwaer hy volk in-legerde, ende met believen van de Stad zoo veel wt-werkte, dat 'er op de kant van de *Leck* tegen over *Vyanen* eene Schants gebouwd wierd, om den *Brederoossen* het geduyrigh stroopen te beletten. *Jacob Marnix van Tholouse* begon sich doen mede omtrent *Antwerpen* te verschantsen, op hoope van 't eyland van *Walcheren* te ver-rassen. Doch zoo hem dit mis-luckte, trock hy weder naer *Braband*, sich neder-slaende by *Oosterweel*, ende alle vlecken rond-om verschric-kende ofte beroovende; tot dat syne schaeren door *Philips van Lanoy* in 't geheel zijn vernield, ende hy zelve in een schuyr, daer hy sich zocht te berghen, verbrand. In desen eersten slag van de *Geusen* zijn by de 1500. mannen om-gekoomen, 300. gevanghen ende schier alle vermoord wtlaft van *Lanoy*; vermits men geloofde, dat de *Antwerpens* zouden hebben wt-gevallen; en hunne mackers ontzet. *Prins Willem* liep doen groot gevaer, ende wierd, vermits hy de onstuy-mighe binnende vesten hield, door den onver-standighen hoop voor een weyfelcer en verraeder geschoiden. Geen minder roem behaalde hy in het wegh-neemen van den doodlijken haer tuf-schen de *Calvinist* en *Lutheraenen* aldaer ge-reesen. Hetonzaligh treffen van die van *Doornijk*, en 't over-gaen van *Valenchien* daer voort op vol-gende, hebben de gemoederen van de verbonde-ne noch meer verslaegen. Op desen tijd had men half in den sin van de *Neder-landen* tot een *Koninghrijk* te verhooghen: hoedaenighe gedach-ten *Karel den Stouten* ende sijn after-neve *Keyser Karel* voor desen ook waren voor-gekoemen. Doch veele hadden haer dit, zoo men meynd, ontraeden; wt zaekede volkeren van tael, van gewoonten; ende door af-gunstigheyd van den anderen verschillende; onder eene heerschappye, waer wt een *Rijk* bestaet, niet wel en waren te brenghen. Voor 't laefte nam *Philips* dese zorgh ook ter herten, door het aenftooken meest van den *Cardinael Granvelle*, die zulx oordeelde ge-voeghlijken te konnen geschieden, zoo men acht nam op † 13. hoofd-stucken, aldus in-gefeld, dat hoewel die den naem ende aert van de *Onder-zoeking*; welke by de *Neder-landers* zoo zeer verfoeyd was, niet wt en druckten, nochtans de kraght van dezelve onder de benoemingh van een *Rijk* niet wt en slooten.

22. *Middelcr-wijl* bestond *Margriet* de ver-naemste *Heeren* een nieuwen eed voor te leg-gen, niet zoo zeer om hun gemoed te peylen; dan om dat sy ze met minder op-spraak moght af-stellen, indien sy den eed weygerden; ofte straffen in val van meyneedigheyd. Als *Peter Ernst Grave van Mansfeld*, de *Hertogh van Aerschoot*, de *Graven van Egmond* en *Megen* hadden gezworeen, wilde *Brederode* effenwel aen dien anghel niet bijten. *Prins Willem* mede aenge-zocht zijnde, schreef onder andere aen *Margriet*; sy zoude de *Hollanders*, *Zeeuwen*, en *Burgondiers* met een ander *Stad-houder* voorsien; alzooy by verstond, by den *Koningh* van dese sijne *Ampten* te zijn ver-vallen. Sy voor-werpemde, dat het des *Koninx* ende niet haer werk en was, de af-neemigh ofte

† Vid. autor pag. 895. & seq.

op-seggingh van zoodanighe bedieninghen, vermaen-de hem sijn plaets voor al noch niet te verlaeten. Daer tegens liet *Oranje* syne verantwoordingh door den druck verspreyden, betoonende, dat hy den *Koningh* al over langh eed had gedaen, ende daer by beloofte der landen vrybeeden niet te krenken; 't welk hy niet en konde na-koemen, zoo hynuer zwoor, de *Koninglijke* bevelen tegens een yegelijk te zullen wt-voeren; want hy zoo doende sijne eygene vrouw op den vlees-bank zonde brenghen, als de welke an-ders dan die van de *Roomse kerk* was gesind. Eenighe gifsen, de waerom van zoo een vreemd op-zet geweeft te zijn, wt zaekede hy vernoomen had-de, dat niet de *Koningh* dan de *Hertogh van Alba* met het opper-bevel in dese landen verwacht wierd, waer onder hy niet en wilde buyghen. Daer na is hy te *Willebroek*, als gezeyd, hier over met *Egmond* in 't zamen-spraak getreden. 's Anderen daeghs schreef hy aen *Me-vrouw*, sy wilde doch ten besten duden ende den *Koningh* te gemoet voeren, wat hy nu al gedaen had ende hoe veel hoofd-zweers en gevaders voor den *Koningh* wt-ge-staen. Onlaux daer na is *Oranje* met zyne bed-genoote en huys-gefinden van *Antwerpen* op *Breda* vertrocken, laetende, door een onwijse daed, sijn eerst-gebooren *Philips van Buere* in de hooghe *School van Loeven*. Te *Breda* niet langh vertoovende, heeft sich van daer op *Cleve*, ende in 't wt-gaen van den *Bloey-maend* naer *Dillen-burgh*, de oude verblijfs-plaets der *Graven* van *Nassouw*, begeeven: alwaer *Anne van Saxon* sijn gemael naderhand in 't kinder-bed heeft gelee-gen van een zoon, die na sijn moederlijken groot-vader *Keur-Vorst Maurits* is genoemd, ende een waerde neve geworden van zoo een groot en beroemd voor-zaet. *Margriet* schreef aen den *Koningh*; dat hy wel na de wijze van de *Roomse kerk* was gedoopt, doch vanden vader tot doop-heffers waren verkoozen twee *Lutheraenise* Vorsten, *Hertogh August* van *Saxon* ende *Philips Land-grave* van *Hessen*. Na *Oranjes* vertreck heeft *Egmond* het hoofd in den schoot geleght, ende sich 't eenemaal voor den *Koningh* verklaert, doende den bond-geuoeten allen af-breuk dien hy konde. Waer over ook veele edele *Margriet* om vergiffenis smeekten, ende op nieuws zwooren, gelijk sich mede *Hoorn* en *Egmond* daer toe over-hoodigh toonden. Daer op zijn de *Steden van Maestricht*, den *Bois*, ende *Antwerpen* weder veroverd ende bezet; reysfende de *Stad-houderisse* zelve met een groot gezwier naer *Antwerpen*; waer heen sy den *Bisschop* van *Kamerick* liet verdaghvaerden, ende de vernielde ofte ontheylighde outers en kerken weder op-richten en in-wijden.

23. In tegendeel zijn de *Graven van Kulen-burgh* en den *Bergh*, om de aenstaende stormen te ontschuylen, wt *Nederland* gevlught, als mede *Lodewijk van Nassouw*, die sijn broeder haest volghde. *Brederode* was met den synen op *Amsterdam* gewecken. Maer van *Margriet* gelast zijnde om van daer te verhuysen, na dat hy in den eersten had tegen-gespartelt, ende haer volmaghtigher doen valt zetten; is cyndlijken, siende den adel door gants *Neder-land* strom en verzuft ende de burgerye in de *Steden* door kraght ofte vrees in teughel gebraght, van *Amsterdam* naer syne *Heerlijckheyd Vyanen* gereysd; 't welk bloot van volk zijnde van stonden aen door den *Gelderissen Stad-houder* de *Graven van Megen* ende *Arenbergh* (andere zeggen door *Erick den Brunf-wijker*)

1567. *wijker*) die het over-schor van de bond-geuootten vervolghden, wierd in-geuootten. *Brederode* om hunne handen te ontglippen, is met syne Hof-gefinde en al het gereede 't welk hy wegh kryghen konde, te sloop op *Enbden* gevaeren, ende wyder naer Duytsland in slaende onlanx daer na als een ballingh geruft. Syne weduwe wt den stam der Graven van *Meurs*, eene moedige heldin, is naderhand met den Keur-Palts-Grave *Frederick* in echt getreden. Doen ter tijd waren noch veele van de wederspannighe edelen overigh, die onder de Oversten *Andelot*, *Wingel* en *Levendael* hier ende daer om-sweefden. Een gedeelte hier van gingh naer Holland, daer sy, neffens andere gepieegde baldaedigheeden, de over-oude en beroemde Abdy van *Egmond*, alwaer de Graven van Holland begraven leggen, wt-roofden. De Grave van *Meghen* de voortvlughtighe na-settende, heeft zommighe van de zelve op den oever afterhaelten nedergelouwen: de overighe de *Zuyder-zee* over-scheepende, verdrocken door 't *Geesticht* van *Utrecht* naer 't land van *Cleve*, daer sy in 't *Sticht* van * *Elten* een groot deel knechten versamelden en daghelix grooten toe-loop kreeghen; schijnende yet euvels te willen aenrichten, ende op de *Gelderse* *Betouw* het oogh te hebben. Eenighe van de aenzienlijxte, die in 't byzonder over den zelve *Zuyder-rack* na 't *Vlie* toe hun loop namen, wierden van den schipper verdraeden, op zand-plaetzen geiaeghd ende aldaer eyndelijken door *Mulard*, den plaats-waerder van *Arenbergh*, omringhd, ende te *Harlinghen* in 't gevangen-huys geworpen. Hier onder waren twee broeders van *Batenburgh*, behalven *Herman Galama*, *Suffrid Bayna*, *Frieffe Ionkeren*, en andere meer; waer van eenighe te *Harlinghen* met de stroppa zijn gericht; zommighe ende onder die de *Batenburghers* zijn naer *Vilvoorden* gesleept, andere weder wt last van *Margriet* elders, ende alle door beulshanden gestorven. 't *Gevoelen* was, dat sy voor dese verstroyingh een opzet hadden genoomen van *Amsterdam* te over-rompelen: dan alzoo ze de *Stadhouder* van *Gelderland* met 13. vaendelen op de hielen zat, lieten sy deze hoope niet alleen vallen, maer waren ook gedwonghen yeder om een goed heen koemen te sien. Hier over hoopten veele, dat de *Mark-Grave* van *Berghen* † en *Montigny* den *Koningh* tot sachtigheyt zouden beweeghen. Doch dit viel anders wt. Want sy beyde in *Spanien* na een verdrietigh wachten in de boeyen zijn gezet, alwaer de *Grave* van hert-zeer, ofte (zoo andere willen) van een *Spaensse* vijgh is gestorven. De *Heer* van *Montigny* is naer *Medina* gevoerd ende aldaer onthald, hoewel zy beyde van 't oude geloof waren, ('t welk zy echter slappelijken hadden voorgestaen, ende den oproeders te veel wils gegeven,) ende de *Koningin* zelve en eenighe van de *Grooten* by *Philips* voor haer baden.

24. Na dat *Koningh* *Philips* zucht'elkens had laeten verluynen met een leger naer de *Nederlanden* te zullen af-koemen, ende *Margriet* dezen roepal over langh wtgebreyder, om de inzaeten, terwijl hy alles tot den oorlogh vervaerdighe, middelerwijl tusschen hoope en vrees in toom te houden, ofte dat hy doch in den eersten zoo een

* *Testes literæ supremi Senatus ad Gehele civitates.*

† *Vid. autor pag. 397.*

opzet had genoomen, is nochtans het teghedeel gebeurd. Nademaelin zijne stede, na een langh gedraelen beraed, is gezonden, ofte veer voor wt-gezonden *Ferdinando de Toledo* Hertogh van *Alba*, quansuys niet om de bereeds verkreeghene vrede te verstooren, maer tot eer en verzeekingh van den aenkomenden *Koningh*. Gemerkt *Alba* niet alleen voor een zeer kloek oorloghs-man wierd geschat, maer ook voor een keurder van den aert en inborst der *Nederlanders*, als die langh tevooren met *Keyzer Karel* in de landen had verkeert. Dit aldus beslooten zijnde heeft men van stonden aen alle geldmiddelen en troppen verzadert; ende de *Stadhouders* van *Napels*, *Sicilien*, *Sardinien* en *Milanen* aller-weghen gelast, het oud krijghsvolk wt de *Steden* en *Vestinghen* te lichten, ende naer *Lombardien* te schicken, om met den Hertogh op *Nederland* te gaen. Doen is *Alba* in *Italien* beland, vindende aldaer gereed 9000. oude *Spaeniards*, 7000. *Savoyards*, neffens 1000. lichte ende ettelijke 100. swaer-gewapende *Italiaenise* ruyters, alle treffelijken wt-geruft. Syn *Veld-Maerschalk* was *Scipio Vitellio*, zijn gescautmeester *Gabriel Sarbellone*, neffens *Pacios*, ende meer andere naemen van een vreeslijk geluyd. In den *Hoy-maend* trock hy op wt *Savoyen*, haestende door *Burgondien* naer 't gebied van *Lutzenburgh* alwaer zich by hem voeghden de Graven van *Latron*, *Eberstejn*, en *Schonenburgh*, yeder voorfien met eene bende ruyteren en voetknechten. Maer hoe qualijken *Karel* de zoon van *Philips*, dezen tocht van *Alba* genoomen heeft; is hier wt blijkbaer, dat wanneer nu de Hertogh in *Spanien* wegh-vaerdigh staende was gekoemen om *Karels* handen te kussen, de *Prins* hem met een staer gelaer heeft verschrickten toegesproken, dat 'er niemand dan hy naer *Nederland* zoude verreyzen. Wanneer *Alba* daer op zeyde, dat hy van sijn vader alleen voor wt wierd gestuyrd, om de *Nederlandse* onrusten te bevreedighen, waer mede eens *Koninx* zoon en erfgenaem van zoo veele rijken sich niet dan met groot onghetijf en gevaer en konde menghen; heeft *Karel* wt granschap zijn zijd-rappierken wt-getoghen, zeggende, maer ick zal u hier eerst neder-stooten; zoo dat hy ter nauwer nood den steek ontsprongh. *Alba* ziende dat de razende iongelingh hem al wederom te lijf wilde, heeft hem omvat, en gebedden, hy wilde doch zijn ouden en getrouwen dienaar met geen geweld beiegenen; tot dat *Karel*, verneemende dat die after het behandel op dit gewoel wt-quamen, weder naer binnen gingh. De *Stadhoudersse* van des Hertoghs koemst ende zoo een geweldigh heyr eerst verwittighd, zocht mede den *Koningh* met alle vlijt van zulke zinnen af te brengen, hem voorspellende alle rampen en ongelucken die hier wt zouden volghen, de wterste verwoestingh der landen, het verhuysen van zoo veele duysend koop-en ambachts-luyden, een wiffen aenwas van de nu slapende ketterye, ende een eeuwighe oorlogh en oproer. *Philips* hier door niet ontroerd, zeyde alleen, dat het leger met *Alba* tot geen ander eynd naer *Nederland* entrock, dan om de vrede vast te stellen.

25. Als *Alba* van *Lutzenburgh* de landen meer en meernaderde, hebben hem *Karel van Barlemone* en *Philips Novarm*, de voornste *Stadhouders* van *Namen* en d'ander van *Henegouwen* ontmoet gereeden, ende wt den naem van *Margriet*

n, vermaen-
te verlaeten.
twoordingh
ende, dat hy
en, ende daer
enken; 't welk
ter zwoor, de
ijk te zullen
ygene vrouw
de welke an-
sind. Een-
vreemd op-
oomen had-
gh van *Alba*
n verwacht
e buyghen.
zeyd, hier
getreden.
Me-vrouw,
Koningh te
ende hoe veel
ningh wt-ge-
er zyne bed-
nuwerpen op
een onwijse
Bueren in de
da niet langh
Cleve, ende
naer *Dillen-*
Graven van
an *Saxen* sijn
heeft gelee-
noederlijken
is genoemd,
van zoo een
griet schreef
wijze van de
ran den vader
twee *Luthe-*
n *Saxen* ende
Na *Oranjes*
n den schoot
den *Koningh*
oten allen af-
k veele edele
n, ende op
le *Hoorn* en
onden. Daer
en *Bos*, ende
zet; reysende
roor gezwiet
Bilfschop van
de vernielde
n weder op-
n van *Kulen-*
le stormen te
gh, als mede
roeder heeft
ynen op *Am-*
argriet gelast
dat hy in den
aer volmagh-
en, fiende den
n en verzuft
r kragt ofte
sterdam naer
't welk bloot
oor den *Gel-*
n *Megen* ende
ick den *Bruns-*
wijker)

1567. *griet* begroet. Maer de Staeten der landen zaten als verzuft en beteuterd, niet wetende wat te denken ofte te beginnen. Want sy tot op dien tijd geene Land-vooghten hadden gekent dan van Koninghlijken bloed ofte maeghschap. Derhalven stelden sy in beraed, of men *Alba*, een man van een wreed en wreveligh gemoed, daer en boven, na den gemeenen aert der Spaeniards, op-gezwollen van hoovaerdy, die het vaderland geensins was toe-gedaen ofte van den Koningh af-komstigh, ende van wien sy niet goeds en hadden te verhoopen, met zoo eene maght zouden in-lacten. Doch vermits de Geestlijkheyd in desen deel een stijdigh gevoelen had, heeft men raedzaam geoordeeld, den Koningh hierin geen maet te stellen. *Alba* riekende de lucht van dese oneenigheyd, drongh al dieper in na 't hert der Nederlanden; wordende onder wegghen gewillekomd van het puyk van adel, ook van *Egmond* en *Hoorn*, die hem met grooten pracht op den twaelfden der Oogstmaend binnen *Brussel* in-voerden. *Margriet* heeft hem hoffelijken gegroet ende op 't Hof geleyd; legghende daer na de gantse gelegenheyd des lands voor hem open: dat nu alles schier op een goeden voet stond, ende zoo daer noch yet oneffen was, ried sy, zulx eer met zoetigheyd dan door branden en kerven wegh te neemen. Maer *Alba* was van zoo een geloove, dat de goederierenheyd en ooghen-luykingh de wortels waren van zoo veele schadelijke vruchten: waer over hy een anderen wegh met den land-zaeten dacht in te gaen; vertoonende derhalven syne geweld-brieven zoo aen *Margriet* als aen den Raeds-heeren en Staeten der landen, veel breeder luydende dan die van *Margriet*. Want hem daer by onbepaalde maght was gegeven, om bevel-hebbers der landen en Steden op-ende af-te zetten, alle Steden na syne geliefte te vesten, nieuwe Schantsen en Vettinghen op te werpen, krijghs-volk te werven en af te danken, de reekeninghen van den Raed van Staeten, Hooghen Raed, ende * *Geld-kaemer* te door-sien. Dese brieven liet hy daer na door den druck gemeen maeken, ende door alle de landen verspreyden. *Margriet*, hoewel sy in schijn dit alles met goede ooghen aenzagh, was echter in haer boezem verstoord, klaegghende door brieven by den Koningh, dat zoo veel gezaghs ende krijghs-volx, als 'er aen *Alba* was gegeven, aen hare achtbaerheyd en de tegenwoordighe rust niet weynigh zoude deeren; biddende derhalven, indien hy syne reys had verandert ofte op-geschort, haer van dese negen-iaertighe bedieringh ontslaeghen te willen houden. 't Welk sy daerna, wanneer *Alba* sijn wreeden over-moed meer en meer den toom gaf, noch ernstiger van den Koningh verzocht, ende cyndlijken verkreegh. Op dien tijd stond ook Vrankrijk over de geschillen van den Gods-dienst in een oorloghs-brand, welke sich over de koemst van *Alba* noch meer verhief, ophet vermoeden dat hy sijn wegh anders neemen ende tot vernielingh van de *Hugenoeten* in Vrankrijk moght in-breeken. Weihalven sy na den droevighen en onzalighen slag van *Dreux*, alwaet *Condé* gevanghen wierd, niet en verzuymden in Duytsland en elders hulp te zoeken, om den krijgh te hervatten. Dit bewoogh Koningh *Karel*, dat hy, boven de nieuwe wervinghen in ende buyten sijn Rijk, wt Nederland ook volk ter beede begerde; waar in hem

* *Kamer van Financien.*

Alba ook beliefd, hem toe-schickende den Grave van *Arenbergh* met eene vaerdighe maght, welke by nochtans korts daer na wt nood weder te rug liet komen.

26. Onder dit waren de Prins van *Oranje*, de Graven van *Kulenburgh*, *Hooghstraeten* en den *Bergh* neffens andere Grooten al voor heen wt-gewecken, om van verre en buyten schoots aen te sien, waer op de spillen zouden draeyen. *Alba* dan gingh syne schaeren voor eerst in de nabuyrige Steden van *Brussel* verdeylen, legghende de bende van *Lombarden* binnen *Brussel*, de *Napolitaenen* binnen *Gent*, die van *Ladron* te *Antwerpen*, ende de overighe in andere Steden en Vettinghen in-legerende. Bestond daer en boven de verlaerde Plackaeten van den Keyser en *Philips*, aengaende de kettereyn, te vernieuwen, ende eene vers-verfierde vergaedingh (welke hy den † *Raed van Omrusten*, maer de Nederlanders liever den *Bloed-raed* noemden) aen te stellen, bestaende wt twaelf meest wlandisse Raeds-heeren, waer van *Vergas* (een Spaeniard by de Nederlanders geenfins bemind, ende die meer yver dan kennis hadde) tegens alle gebruyk en der landen vryheeden, het hoofd was. In die daghen heeft *Margriet* de nabuygezeetene Koninghen en Vorsten, ende voor al de Staeten van Nederland, door brieven van haer af-scheyden verwitticht, daer by verhaelende, hoe sy sich nu negen iaeren after een in haer bewind had gedraeghen, ende de beroerten in de twee laetste iaeren op-gestaen voor het wt-gaen van den Bloey-maend zoo beslecht en gebrooken, dat nu het land in syne volle rust en vrede zat, biddende, dat sy na hun vermoeghen desen staet gelijkerhand wilden staende houden, mids behoudende altoos het oude geloove ende de gehoorzaamheyd tegen den Koningh. Daer na wenste sy den Koningh door brieven veel gelux met syne ionghe dochter *Catharine*, hem mede dankende voor zoo een eerlijck af-scheyd en getuyghnis; ende ophet eynd daer by voeggende, dat door zoo veele duysternissen en vinnighe buyen het schip van de gemeene zaek nu eens in een haven was gekoemen door 't bestuy van eene eenigho vrouw: 't welk voormer geen menschelijck werk en was geweest. Dan al zoo de zaek nu zoo wyd was gebracht, dat daer niet meer te doen en stond dan de geene te tuchtrijghen die de landen in haer verust hadden gestoort; wilde sy hem rechtvoort niet verberghen, wat desen voor-spoed meest konde om-stooten. De schrick van straffe met zoo een maghtigh heyr gesocht, gelijk de zelve wt wanhoop van verziffenis bereeds ontalijke zielen naer vreemde landen had veriaeght, tot onwaerdeerlijken af-breuk van Nederland; zoo was sy beducht, dat de overighe in hun vluchten gestut ende in 't land beslooten, des te feller daer na zouden wt-hersten. By de Nederlanders en was door wreedheyd en vrees niet wel ontzag te winnen. Die op desen voet voort ginghen zouden den Spaenssen naem meer hatelijck dan groot maeken, ende voor zeker een burgerlijken oorlogh, wt-beemisse wapenen en verdelgingh in de landen verwecken. Biddende derhalven den Koningh van herten, hy wilde sijner ende Gods goedertierenheyd gedachigh wesen, over weynighe waek neemen, en de Gemeente liever vrouwe dan ontijdighe straffe af-esssen. Dit alles gaf hem *Margriet* te herkauwen; 't welk indien 't van *Oranje* ofte *Egmond* ware gesproken, geenfins

† *Le Conseil des Troubles.*

hem

1568.

hem zoude bevallen hebben. Ondertuffchen quamen haer daghelijx veele Steden-gezanten bezoeken, betuygende hunne rouwigheyd over haer al te spoedigh vertreck; als mede door brieven de Koningin van Engeland *Elizabeth*, noemende *Margriet* hare goede ende lieve zuster. Op 't begin van 't volgende iaer wierd sy door *Alba* tot op de grenzen van Braband, ende van veele wt den adel tot aen Duytland toe vergezelschap; koemende eyndlijken behouden in Italiën, ende met blijdschap by haer man *Ottavio* Hertogh van *Parma* en *Piacenza*.

27. Voort daer na zijn door ontheet van *Alba* opentlijken in-gedaeghd de Prins van *Oranje*, ende *Antonis van Lalain* Grave van *Hooghstraeten* ende eertijds Stad-houder van *Gelderland*; geen, om dat hy door *Karel den vijfden* met de hooghste weldaeden en eeren begenaeghd, tot Ridder van 't *Vlies* en *Raed* van *Staeten* verhooghd, daer neffens begiftighd zijnde met de Stad-honderschappen van 't *Graefschap Burgondien*, *Holland*, *Zeeland* en 't *Sticht* van *Utrecht*, sijn eeren eed vergeetende met de wterste ondankbaerheyd tegen des zelfs zoon sijn Koningh had ingespannen, met geen ander oog-wit dan om die landen onder sijn geweld en eyghendom te brengen, in-vallen in *Braband* gedaen, de inzaeten door den bulle-back van de Spaensse Onderzoekingh tot af-valligheyd aengestookt, te *Brussel* en te *Breda* heymelijke by-een-komsten gehouden, de Gemeynthe tot *Antwerpen*, den kettersen te gevalle, hollende gemackt; de ander, te weeten door sijn in-geeven *Brederode* de aenleyder en bel-hamel van de oproer-maekers, *Vyanen* had versterkt: *Hooghstraeten*, vermits hy, hoewel met heerlijke Ampten van sijn Koningh vereerd, door gelijke ondankbaerheyd de gevaerlijke aenflaghen van *Oranje* had bygewoont, de weder-spanninghe in haer snood bedrieff gestijft en geholpen, buyten wil en weeten van *Margriet* een Plackaet tot voordeel van de ketters binnen *Mechelen* bevoolen af te kondighen, ende te *Dermonde* met den bond-genooten het hoofd t'zamen gesteecken. Hier nevens liet hy by daghement in-roepen *Lodewijk van Nassouwe*, de *Graven* van *Kulenburgh*, 's *Heeren-bergh*, behalven *Brederode* en andere meer. Daer na hebben sich *Oranje* en *Hooghstraeten* te *Dillenburgh* in een wijd-loopigh geschnit gezuyvert, loochnende sijn Raed een wetlijke vergaderingh te zijn van de *Ridders* des gulden *Vlies*; ende voort de vernaemste hoofd-stucken van sijn aenklaght weder-leggende, ende de schuld van alle de onheylen schuyvende op de Spaensse Onderzoekingh, betoonden met veele en leevende redenen, de Spaensse list en bloed-dorstigheyd eygentlijken daer heen te strecken, dat sy, onder het dextel van den *Gods-dienst*, de beertlijke voor-rechten en oude vrybeeden van 't *Vaderland* moghten bekruppen, ende heel *Nederland* plaeghen met eene ellendighe en ceumighe *slaverny*. Wyders tegen het op-worpen van de nieuwe *Bisshoppen*, de strengheyd van 's *Beslyt* van *Trenten*, ende de eergierigheyd van *Granvelle* waerende, weesen aen, dat by haer niet anders en was gedaen, dan om der landen vryheyd en rust ten besien van den Koningh in raek en daek te houden. In 't byzonder hield *Oranje* by den Keyser *Maxmilien* en *Duytse* Vorsten aen om voor-sprack, ende om de verschillen met *Alba* by te legghen, 't welk sy ook niet en ontzeyden. Maer *Alba* heeft hun verzoek met een kort bescheyd af-gellaeghen, voor-wen-

dende dat zulx niet sijn dan des *Koninx* bedrieff en bestel was, ende voort *Oranje* neffens de andere, als gezondicht hebbende tegens des *Koninx* hoogheyd, verdoemt, verklaerende ook hunne goederen voor verbeurd. Met een zond hy binnen *Breda*, *Oranjes* erf-goed, Spaensse bezettingh, ende sijn dertien-iaerighen zoon *Philips Willem* wt de hooghe School van *Lorven* naer *Spanien*. Ten bleef hier noch niet by. Hy beval het huys van den Grave van *Kulenburgh*, als de eerste geboort-plaets van der *Geusen* naem, tot den grond toe te vernielen; de vloer met steenen te belegghen, ende in 't midden een zuyl van *marmer* op te richten, vervattende in vier taelen dusdaenigh een Op-schrift: Dat op dit erf het huys van *Floris van Pallant* onder de voeten was geworpen, weghen de verfoeyelijke gedachtenis van de t'zaemen-zweeringh daer binnen gehouden tegens den *Gods-dienst*, de *Roomse kerk*, den *Koningh*, ende de landen zelve. Op het iaer 1568. den 27. van de *Mey*.

28. Voor desen had *Oranje*, als gezeyd, de *Nederlanden* geruymt, steekende, na 't melden van de *Pausselijke* Schrijvers, vol gelds. Alzoo sy willen dat hy 100000. guldens wt de landen heeft gedraeghen, behalven 1050000. welke hy van sijn aenhangh had op-gebeurt; met noch 100000. van syne verkofte goude en zilvere keuken, ende eyndlijken 500000. dalers, hem van sijnes vrouws oom den Hertogh van *Saxen* aengekoemen. Wat hier van zy, immers heeft hy op desen tijd in *Duytland* volk aengenoomen, om teffens aen verscheide hoeken in *Nederland* een in-breuk te doen. Eenighe waren van voornemen het *Vorstendom* van *Gelder* ofte de *Vriessse* grenzen te bezoeken; de andere, omtrent *Maeftrecht* ofte *Wals-land* in te vallen; waer toe de *Duytse* huur-knechten, die onder *Condé* gedient hadden, ende na getroffene vrede nieuwe Heeren zochten, sich graegh betoonden. In 't land van *Luyk* wierd mede voor *Oranje* geworven. *Alba* dit alles wt den Spaenssen gezant tot *Parijs* verstaende, liet de troppen van *Arenbergh* wt *Vrankrijk* hier-roepen; de Spaensse en *Italiaensse* benden, neffens *Hierges* zoon van den Grave van *Barlemont* met 2000. *Nederlanders* naer de paelen van 't *Gesticht* van *Luyk* aentrecken; gaf daer en boven last, de onlanx veroorloofde *Italiaenen* met een nieuwen eed aen *Spanien* te verplichten. *Oranjes* aenflagh van de landen aen drie kanten aen te grijpen, was zoo beleyd, dat de broeders van der *Noot*, *Villers* en andere onder 't bevel van *Hooghstraeten* wt het land van *Gulich* over de *Maes* zouden sien te raken. Maer *François Cocqueville*, die etlijke *Fransse* vaendels met een deel verdreevene *Nederlanders* aenvoerde, zoude een verzoek doen op *Artoys*: *Lodewijk* en *Adolf*, broeders van *Prins Willem*, neffens *Joost van Schouwenburgh* op *Vriesland*. Hy zelve zoude met een maghtigh leghet after aen koemen en *Braband* bestormen. Doch *Hooghstraeten* volken zijn voort door *Sancho d'Avila* omtrent de *Maes* op het hoofd gellaeghen, als mede *Cocqueville* door den *Franssen* Oversten *Coffé*, welken Koningh *Karel*, de eene vriendschap met de andere betaelende, den Hertogh van *Alba* weder had toe-geftuyrt, gelijk *Alba* hem voor desen den Grave van *Arenbergh*. De verbodene hadden gemeyn *Ruermond* te

† Siet hier voorens op het iaer 1566.

bemaeght-

hem

1568.

bemaghtighen: maer *Ladron* hen te gauw zijnde braght te vooren vijf vaenen in de Stad, mede voerende eenighe gevangens die hy beval op te knoopen. Doch vermits het smet-vuyt van daer geiaeghd zijnde, verdeylde het volk binnen *Venloe* en *de Grave*. Maer wanneer de maere liep; dat'er wederom in Gelderland omtrent het Slot van *Boxmeer* nieuwe scharen verzaemelden, schickte *Alba* den Grave van *Megen* met eenigh wt-schot daer heen, hem toe-voegende *Andrea Salazar* Slot-waerder van * *Palermo* in Sicilien, neffens *Gonsales Bracamonte* met acht vaendels van syne bende, en noch etlijk volk, dat eenfdeels binnen den *Bos* lagh, ende eenfdeels te *Oude-naerden*. Gelijk mede de broeder van den *Markgrave* van *Pesbera*, zijnde een Rit-meester, gelast wierd met drie vleugelen ruyters sich naer de Stad van *de Grave* ende met den Grave van *Meghen* te vervoeghen. Doch *Megen* daer koemende, vernam dat de bond-vrienden van *Boxmeer* te scheep naer *de Grave* hun loop hadden genoomen, ende de Stad met het Slot ingenoomen. Gaf over zulk bevel aen *Bracamonte*, dat hy over de *Maes* en *Wael* sich naer hem zoude spoeden om *de Grave* te belegeren, ende hem neder slaen aen de zijd van *Brabant*. Hy zelve gingh, haelende in haest eenighe stucken van *Nymegen*, de over-kant tot sijn legher kieser. De andere dit siende zijn aen die zijd met heele rotten wt de Stad geloopt. Doen is'er wt de bende van *Bracamont* bezettingh daer binnen besteld, ende de overighe in de nabuyrige plaetsen verlegghd.

29. Onder dese voorspoedigheeden was *Alba* dit tegen de borst, dat in 't gebied van den *Keur-Palts-Grave*, als men wijs wierd dat onder den deck-mantel van vrye koopmanschap de *Italiaensse* kraemers eene menighe van verbooden geld den *Rhijn* af naer *Nederland* en elders dreyghden te vervoeren; te *Manheim* (welke plaets den ontfangh van den tol heeft) het schip wierd aengehouden, ende het geld en alles naer *Heydebergh* gebraght en op-geschreeven, 't welk, na 't voor-geeven van de *Spaensse*, honderd en vijftigh dayzend *Ducaten* zoude hebben be-loopen. Hier over zijn van den Hertogh, wt den naem van *Philips*, menighe klaghten geschied, ende de zaak verscheydenlijken gedreeven. Maer de neder-laegh in *Vrieland* heeft sijn ziel noch dieper wonde gegeven. Alzoo *Lodewijk* van *Nassouw* met sijn broeder *Adolf* enden Grave van *Schouwenburgh* een tamelijk legher naer den *Vriessen* bodem had gevoert, om voor de vryheyd van 't *Vaderland* en der zielen te strijden, gelijk hy ook in 't vlack van syne vaendels te kennen gaf, OFTE WEDEROM TE WINNEN OFTE TE STERVEN. Derhalven liep hy die landen door omtrent de pael-steden van *Groeningerland*, beleggende en over-weldigende *Arenberghs* Slot *Wedde*, zijnde de deur van de *Omme-landen*; als mede *Dam*, op hoope van die van *Groeningen* eyndelijken met liefde ofte leed na sijn piepen te doen danssen. *Alba* van haer aenkomst bericht, heeft de bende van de *Sardiniens* onder *Bracamonte* daer heen gestuyrt, neffens drie vaendelen *Spaniards*, 400. *Italiaensse* en *Spaensse* ruyteren, ookeen gedeelt van de troppen des *Gelderschen* Stad-houders, als mede 1000. *Duytse* knechten ende de maght van *Arenbergh* Bevel-hebber van *Vrieland*, die ook de *Veld-heerschap* had van 't geheele legher

ende zes kleyne stucken by de hand. Hier mede is hy om *Nassouw* na te stappen wt *Groeningen* getrocken, richtende sijn wegh op *Dam* de tot-plaets van de eed-geuoeten. *Arenbergh* den vyand alhier onder-haelende hield sich echter een luttel stil, wel wetende, dat daer omtrent verdeckte kuylen waren, ende de grond loos en broek-achtigh ende boven met dunne zooden over-tooghen. Over zulk bleef hy niet verre van *Hilligerlé* staen, verbeeydende het bystand van den Grave van *Megen* met de ruytery van *Marteninges*, die in alle yl naer hem toe quamen. *Mideler-wijl* en liet hy niet kleyne schermutzelen met den *Nassouwsen* te waeghen. Dan nademael dit wachten zommighen noch al te langh viel, ende de *Spaensse* den Grave over dwars als van blooheyd en ontrouw beteeghen, die den vyand tijd en bod gaf om te ontkoemen; mackte hy sich tegen dank slagh-vaerdigh, ende naer *Hilligerlé* sich begeevende daer *Nassouw* verschantstlagh, bevond dat hy vast besigh was met sijn volk in geleeden te stellen. Hier over liet *Arenbergh* het geschut flux aenbrenghen, belattende den *Spaniards* wacker aen te treden, om met het voor-legher van *Nassouw* den strijd te beginnen. Doch een heuvel die tusschen beyden lagh, diende de verbondene eenighsins tot een schut tegen de snuyvende kogels. Om dese reden wierden de stucken noch meer voor-waerts geschooven.

30. Terwijl dit sich toe-droegh, ende *Nassouw* een weynigh scheen te ruggelen, is *Arenbergh*, die zulk voor vlughten op-nam, met 300. ruyters van *Marteninges* (vermits *Meghen* noch onder weghen was) al te heftigh voort-gevaeren, ende onweetend in een rond-om moerassighen hoek verstrickt en vast-geraekt. Als onder dit de *Spaniards* hun vyand te kleyn achtende, met de voorste troppen, als gezeyd, hand-gemeyn waren, zijn'er veel van de spies-voerders omtrent de zijpende veenen in-gezonken, zonder sich te konnen redderen. De *Nassouwers*, after den heuvel slagh-reede staende en zulk be-oo-ggende, zijn van ter zijden met groote wackerheyd op de zijd van de *Spaensse* aengevallen. Ende hoewel *Arenbergh* desen aenloop een langhe wijl met geene mindere dapperheyd af-weerde, toonende hem voor al vroom tegen de ruyterye, ende met sijn hand (gelijk de *Spaensse* wt-geeven) *Adolf* van *Nassouw* ontlijvende, is hy echter op 't laetste door de menighe over-stelpt, ende neder-geleyd van *Arubonis de Soete* toegenaemd *Haultain*, wrack neemende over sijn broeder die voor syne ooghen was verslaeghen. Andere vertellen dat *Arenbergh*, siekelyk zijnde ende ongaern tot een slagh verstaende, door aendrijven van den *Spaenssen Marteninges*, daer toe bewillighde, dan voort na den eersten storm van de *Spaniards*, het paerd onder sijn lijf wierd dood-gegeschooten, ende hy zelve in een floot leggende van een slecht zoldaet, die 'tgeschut bewaerde, ter dood gebraght. Zommighe willen ook, dat *Arenbergh* in den begin met een koghel getroffen ende daer door verhit, eerst met een bus ende daer na met een bloot zwaerd *Adolf* gequetst hebbende, zelve wederom van den noch leevenden *Adolf* te gelijk met sijn paerd is verwond en neder-geftort, ende niet verre van *Adolf* ende met *Adolf* ten hemel gevaeren. Dan dit rickt eenighsins na onwaerheyd, alzoo eenighe melden, dat, wanneer de *Spaniards* hun *Veld-heer*

1568. heer missende het haeze-pad koozen, ende de Nassouwse haertot aen 't Klooster van *Hillgerlé* vervolghden en den kamp vernieuwen, *Adolf* daer eerst met een geschut-koegel is neder-gelveld. Hoe ditzy, immers ontkenet niemant, dat het legheer van *Arenbergh*, bestaende wt veelerley ende van langher hand in den oorlogh geoeffende volken op dese wyze is verslaeghen, door ontijdighe baldaedigheyd van de Spaeniards, die al te vroegh en roekeloos aenliepen. Van de Koninghijse zijn 'er gebleeven 1600. mannen, wtgezonderd de gevangens en zes stucken, ende 300. wagens, met een kostelen huys-raed van *Arenbergh* en andere Heeren te buyt gemaekt. Maer de dood van *Arenbergh* gingh de andere schade ver te boven, vermits syne bespraekte weetenschap in den oorlogh en onbespraekte trouw tegen den Koningh. Hy was afkomstigh wt het huys van *Ligne*, ende te vooeren Heer van *Babanson* geheeten, eer hy den naem van *Arenbergh* van wegghen synes vrouws houwlijx-goed had aengenoomen. Hy wierd van de Over-Yffelsse zeer beklaghd, welker Staeten syne weduw een troost-brief toe-zonden, syne wtvaerd met ongemeyne pracht hielden, ende hem zoo in de groote als kleyne Steden met de droef-klöcken lieten over-luyden. *Lodewijk* sich daer na keerende om *Groeningen* aen twee plaetsen te belegghen, en konde niet lof-waerdighs verrichten tegen de Stad, die van werken en van volk zoo wel was bewaerd; wt-genoomen dat daer tusschen hem en de belegerde t'elckens kleynetreffinghen voor-vielen.

31. Hoewel deze zegeningh de bond-vrienden zeer verheughde; zoo gaf sy den Hertogh van *Alba* nochtans aenleydingh, om den dood van zoo veele doorluchtighe mannen, die hy gevanghen hield, te verhaeften. Want na dat hy voort daer na by *Plackaet* had in-gedaeght alle die om haers geloofs wil waren wt-geweeken, op verbeurte van hunne goederen ende eeuwighe verbanningh; liet hy met een de gevanghens voort-haelen, voor op-roeders veroordeelen, ende te *Brussel* af-houwen. Hier onder waren de bioeders *Gijsbert* en *Diderick van Batenburgh*, op 't verleeden iaer door schelmery van den schipper by *Harlingen*, als gezeyd, onderschept; behalven *Galama*, *Beyna*, ende meer andere. Voort daer na wierden ook met een waghden wt hare hechtenis van *Gent* gehaald *Lamorael van Egmond* ende *Philips Momorency van Hoorn*, beyde Graven en Ridderen van 't gulden Vlies, vergezelschap door eenighe Spaense benden tot aen *Brussel*; daer sy wederom zijn gegijzeld, doch niet langh opgehouden. Vermits *Alba* terstond zoodanighen vonnis des doods tegens haer wt-blixemde, dat sy gaende buyten de plicht van gehoortzaemheyd sich met des lands op-roeren hadden gemenght, het vervloekt verbond van *Oranje* en zyne mede-pleegghers tegens de Spaense Onderzoekingh, dat is de Koninghlijke hoogheyd, onderteykenet, den adel in hun beschermingh genoomen, ende zoo voort. Wanneer men dit oordeel *Egmond* voor-las, zeyde hy niet te meynen, dat hy met sijn voorgaend leeven en handel zoo eene straffe van den Koningh had verdient;

† In Comitum causâ, Equitumque aurei Velleris privilegis defendendis multus est Elbertus Leoninus nostras Consilio; ni fallor, 80.

biddende derhalven; dat sich de Koningh met syne dood wilde verzaedighen ende syne onnoozele kinderen en huys-gezinde verschoonen. *Hoorn* diergelyke redeningh gebruykende, was over desen donder-slagh niet min ontsteld. Dien volgens wierden sy tegen den middagh naer den merkt over al met krijghs-volk, ende op het schavot tot dien eynde bekleed met zwart laken, geleyd, aen de zijd van *Iuliano Romero* Veld-Maerschalk en den Bisschop van *Yperen*, ende door den beul onthald. Beyde hooften stonden twee uyren langh op yzere staeken ten toon, ende zijn alsdien met de rompen in de kist geleghd ende begraven. Men zeght, dat *Egmond* 's nachts te vooeren een Franssen brief toegezegheld den Bisschop had geleverd, met deemoedigh verzoek dat hy die den Koningh zoude doen behandighen, 't welk de Bisschop hem ook toe-zeyde. Hier in betuyghde hy, noyt eenigh dingh tegen syne trouw ofte tot after-deel van den algemeenen Gods-dienst gedaen te hebben, dan alles tot oorbaer van den Koningh ende na vereys van den verleeden tijd. Dit al te treurigh eynde van twee zoo groote Heeren baerde eene groote veranderingh en afkeer in de gemoederen der in-zaeten. Men vond 'er die hare kisten kusten endreygementen wt-bliesen, zonder op de omstaende verklickers te passen. Andere zeyden over-luyd, dat der bond-genooten zaek door desen moord was gestijfd, tegen de verkeerde in-beeldingh van *Alba*. *Egmond* was niet over de 46. iaeren oud geworden, after-laetende wt *Sabine van Beyeren*, welke hy te *Spier* ten overstaen van Keyfer *Karel* had ge-echt, acht meydskens en drie zoonen. De stam was zeer oud en adelijk, af-daelende van de wijlen Friessse Koninghen de *Rabbodens*, ende noch onlanx verheerlijkt door de over-treffelyke Vorsten, die de laetste wt dat Huys Gelderland hebben beftuyrt. Sy voeren desen naem van het nu vervallen Slot *Egmond* op de wterste grenzen van Noord-Holland; hoewel *Lamorael* sich ook Prins van *Gaveren* schreef, een plaets aen de Schelde niet wijd van *Gent*. *Hoorn* was, vermits sijn by-naem van *Montmorency*, die sich roemen voort de eerste Christenen van *Vrankrijk*, mede van geene mindere af-koemst. De Franse gezant, die beyde Graven had sien sterven, zoude aen Koningh *Karel* hebben geschreeven, *Dat hy op de merke van Brussel dien kop had sien af-slaen, wiens dapperbeyd Vrankrijk tweemaal hadde doen daveren; wijzende daer mede op de Franse nederlaegghen by S. Quintin en Grevelinghen; welke, ende in 't byzonder de laetste, meest door Egmond waren veroorzaekt; gemerkt Hoorn in den vootighen slagh mede goede diensten hadde gedaen.*

32. Hoewel de † Hertogh van *Alba*, wanneer hy sich eerst van *Egmond* en *Hoorn* had verzeekert, dese spreuk veeltijds in den mond had, *dat een wijffelyk visser sich niet en behoorde bezicht te houden met het na-saegghen van spieringh, zeeiten en garneelen, maer van zalmen en kabeliauwen daer de meeste winst en eer aen vast was*: zoo en konde hy effenwel sijn bloed-dorstighen aert zoo zeer niet af-wennen dat hy het net vergat te spannen voor vissen van middel-mactighe ofte mindere waerdy. Want hy korts daer na door den Mombervan Gelderland wt synen naem by openbare klöck-luydinghe en aenplackingh op

† Caput hoc ex variis centonibus contraximus. de deuren

Hier mede
Graeningen
dan de tot-
den vyand
er een luttel
t verdeckte
en broek-
oden over-
t verre van
and van den
van *Mari-*
men. Mid-
ermutzelen
Dan nade-
al te langh
er dwars als
n, die den
en; maakte
ende naer
ffouw ver-
besigh was
Hier over
ngghen, be-
te treden,
w den strijd
lie tusschen
eenighfins
ogels. Om
meer voor-

nde Nassouw
s *Arenbergh*,
300. ruyters
noch onder
vaeren, ende
sighen hoek
nder dit de-
tende, met
ind-gemeyn
verders om-
en, zonder
uwers, after
zulx be-oo-
ote wacker-
aengevallen.
p een langhe
l af-weerde,
de ruyterye,
rste wt-gee-
de, is hy
e over-stelpt,
le Soete toe-
nde over sijn
verslaegghen.
kelijk zijnde
le, door sen-
es, daer toe
en storm van
jn lijf wierd
in een sloot
lie 'tgeschut
mighe willen
t een koghel
erst met een
waerd *Adolf*
van den noch
paerd is ver-
erre van *Adolf*
n. Dan dit
zoo eenighe
ds hun Veld-
heer

1568.

de deuren van de kerken liet in-dae ghen de aenzienlijxte mannen van *Harderwijk*; te weeten *Geeraert Maurissen-Pannekoek*, *Sweer van Hoekelom*, *Ernst Witte*, *Wulf van Ommeren*, *Dirk Voeth* geweestden Stad-schrijver, met sijn broeder *Gerlaek* ende *Frans Willemsen*, om sich voor den Bloed-raed tot *Antwerpen* te koemen ontschuldighen weghen hunne vlucht ofte schuylinghe ter zaake van de verleedene op-roeten, op straffe van een eeuwighen ban en verbeurte van goederen. Het begriip van hunne aenklaught was meest dit, dat sy, als hoofden en aenleiders van de *Geusen*, tot de bedervingh en schandery der kerken en heylighe plaetzen binnen *Harderwijk* last hadden gegeven, den hand-daederen de mond zeverigh gemackt, hen tot een loon beloovende het genot vanden af-breuk van hout en steenen; ook geleydet, meder wt-geleydet en te gast gelaaden de nieuwe leeraers, in hunne huysen ongeoorloofde by-een-koemsten gemackt, ende tot alle ongebondenheyd als den bessem wt-gestecken. Die van *Doesburgh*, schroomende te vallen in de ongenadighe en onverwachte klauwen van des Hertoghs wind-honden, droeghen sich met alle vlijt om aengaende het kitteligh stuck van den Gods-dienst by de hooghe Overigheyd in geen bedenken te koemen. Want wanneer daer binnen het Ampt van *Doesburgh* in dese daghen een Leeraer was gekoemen, die omtrent de Stad op den Berghissen weerd onder een wilghen-boom Gods woord bestond wt te legghen: hebben die van den Raed, om de nieuws-gierighe en graeghe burgheren in te houden, de poorten doen toe-slyten, daer behalven den Leeraer bevoolen sich op staende voet van daer te maeken, ende daer over aen *Sweer van Apeldoorn* (die van weghen den Koningh, om na de aenhanghers van de zelve gefindheyd onderzoek te doen, was wt-gezonden) een taemelijk genoeghen gegeven. Doch dese scherpe vervolginghen en geffelen hadden een heel ander gevolg dan de ongeluckighe en averchts-wijse raed-gevers wel meynden, ende waren het meeste voedzel van den aengroeyenden Gods-dienst. Effengelijk het gaet met de kragtighe vuyr-ballen, die eer vertreden dan gesmoord konnen worden; ofte met een beek, die plotzelyken van een steylen bergh af-rollende door de op-geworpene dammen en dijken meer getergd dan gestuyt word, daer na des te feller wt-breekt ende alles voor de voet mede sleet dat hem tegen stond. Ten kortsten gezeghd; *Alba* was in 't betrachten van de eer en beveelen sijns *Koninx* uytmaeten zorghvuldigh, ende met syne gedachten door heel *Nederland* al-om tegenwoordigh: 't welk hier wt mede bleek, dat hy op den achtsten van de *Herst*-maend wt het *Veld*-legher te *Nederbaeren* aen de *Maes* sebreef aen den *Drost* en Raed van *Wageninghen*, dat sy by die zeltzaeme tijden, om alle verrassingh en bedrogh voor te koemen, immers wackere hoede aen de poorten en elders zouden houden, noch eenighe krijghs-luyden, sy waren dan die sy wilden, binnen laeten; indien sy niet mede en braghten sijn schriftelijk bevel met sijn eyghen hand, waer van sy de trecken wel kenden, onder-teekend. Ende alzo, niet tegen-staende alle voorgaende verbonden, de uits-noeghde onderzaeten die onder de vaenen van den Heer van *Brederoode* eertijds hadden gediend, in *Gelderland* en elders noch bleeven zweevende, hebbende de *Grave* van *Meghen* en *Heeren* van 't *Hof*,

om hun moes-koppen te beletten, daer tegens op dit iaer een streng *Plackaet* laeten in druck gaen.

33. *Alba* meynende door het om-brenghen van *Egmond* en *Hoorn* syne banden vatter gemackt te hebben, beval de wimpels te ontwinden, om van stonden aen de *Vriesen* te bezoeken. Derhalven stuyrde hy *Karel van Brimen* *Grave* van *Megen* met het legher voor wt naer *Groeninghen*; hem, vermits syne driftigheyd voor den Koningh, na 't af-sterven van *Arenbergh*, daeren boven beloonende met de Stad-houdersschappen van *Vriesland* en *Over-Yssel*. In sijn gezelschap was mede *Erick Hertogh van Brunswijk*, die over de bezettingh der Stad zoude gebieden. Hier op is *Alba* met onvermoeyde naertligheyd wt *Brabant* over de *Maes* getooghen, van daer op *Arnhem* in *Gelderland*, ende wijders op *Deventer*. Alhier een weynigh vertovende ende verspieders wt-schickende, is op den 13. van de *Hoy*-maend te *Groeninghen* aengekoemen. Doen gaf hy last aen *Caspar Roblé*, dat hy te baet neemende eene vaerdighe maght na desvyandssterkte zoude verneemen, ende hem, tot dat het gefchut by de hand was, door een spiegel-gevecht op-houden. De *Spaeniaers* goede kans siende deden in 'tlegher van *Nassouw* een inval, daer syder veel, dewijl een yegelijk zonder ontzagh van syne Overheyd op sijn zelvengh, in 't honderd neder hackten, ofte in 't water drenkten. Op dit voor-spel is in weynighe daghen de bloedighe slag van *Iemingen* gevolgh aen den ingangh van *Oost-Vriesland* op de kant van de *Eems*. Hier was *Nassouw* met *Hooghstraten* en *Schouwenburgh* van *Groeninghen* heen geweeken, om sich tegens *Alba* met een graft en dijk te verschantzen. *Alba* siende dat alles aen de rassigheyd was geleeghen, sprack den bevel-hebberen en gemeenen man een moed in, ende vond goed op den vyand aen te gaen, eer hy sich vatter begraven moght, ofte met het verwacht by-stand versterken. Over zulx gaf hy den *Nassouwen* werk met kleyne schermutzelen, tot hy zelve met het hoofd-legher by de werken quam. Ende alzo eenighe herwaerts en derwaerts waren doolende, eenighe befigh met de wallen van 'tlegher op te maeken, ende ook eenighe traegh en onluttigh tot vechten; voer hy voort, als een wolf onder een deel slacht-beesten. *Schouwenburgh* ontsprongh met etlijke ruyteren den dans: want *Hooghstraten* daer niet tegenwoordighen was. *Nassouw* zoude alzwemmende ofte met een bootjen naer *Emden* sijn ontvlucht. De oorzaak van dit verlies was de verdeyldheyd onder het krijghs-volk, spruytende wt de slappe betaelingh; waer over het gebeurde, dat sy slappe wachten hielden ende na hun *Overste* en 't kalfs-vel niet zeer en luyfsterden. Men wil zegghen, dat het legher van *Nassouw* 7000. mannen sterk was, waer van 'er zeer weynighe zouden sijn ontkoemen, ende van de *Koninx* niet over de acht ofte tien om-gekoemen: 't Welk nochtans liever in syne waerde wil laeten, dan voor vast stellen ofte straffen. *Alba* hier over van hoovaerdy zwellende, liet noch 'snachts na den slag een boode van dese overwinningh aen den *Paus* af-gaen. *Alba* syne zaeken te *Groeninghen* verricht, ende de volk-rijke en half-verdachte Stad met een *Block*-huys getoomt hebbende, is van daer over *Holland* naer *Utrecht* gereyfd; alwaer sijn zoon *Frederick* hem by quam

1111

1568. met een versien wt-keur van Spaensse voetknechten, ende een overvloedighe leeningh voor veele maenden. Men geeft wt, dat doen wt zijn beftel binnen *Amsterdam* eene oude vrouw van 80. iaeren met het zwaerd is gerecht, om dat sy een Calvinissen leeraer hadde geherbergh, ofte veel eer om dat haer geld haer meeste vyand was.

34. In die daghen waren in Vrankrijk de Koninx en *Hugenoeten* fel tegen den anderen, ende wierd *Oranje* van den *Hugenoeten* tot vennootschap van wapenen aengezoekt ende hem hulp gezeekerd indien 't geluck haer wilde dienen. Dan vermits sy eerst by *Montignac*, ende daer na te *Mirebeau* en elders slaghen kreeghen, verlangden sy echter zeer na *Oranje*, die over al in Duytsland volk zaemelde, syne verwanten ter ooren liep, ende ook gezanten zond aen Keyser *Maximiliaen*, om dese wervinghen te verschoonen, ende hem te bidden, dat hy met de over-heerde en verdruckte Nederlanders deernis en medelijden wilde hebben, aengesien syne voor-ouders ook wt die landen waren gesproeten. Maer *Oranje* hield de Nederlanders voor syneliefte kinderen, ende is met syne maght wt het *Trierse* gebied over den *Rhijn* na *S. Vyt* syne eygene Stad af-gekoemen. In zijn legher waren 44. benden Duytsse knechten, waer over te gebieden hadden *Casijn van Hatstad* een edelman wt der *Elzas*, *Vyt Schoner*, *Balthasar Wolf* en andere. 4000. Waelen, en wt-geweckene landzaeten met buffen, behalven 7000. ruyteren aengevoerd door *Diderick Schonenbergh*, *Grave Iofft van Schouwenburgh*, *Grave Albert van Nassouw*, *Burchard van Barbij*, *Orlo Malsburgh* en anderen. Daer neffens had ook zijn broeder *Lodewijk* na de neder-laghe van *Iemingen* met het overschot van zijn heyt sich daer heen verwoeght, als mede *Laleyn Grave van Hoogstraeten*, en andere Grooten meer. In de vaendels tond, * VOOR DE WET, DE GEMEENTE, EN DEN KONINGH. Eenighe vertoonden ook een Pellikaen voedende zyne kiekens met zijn hertenbloed. *Oranje* liet mede in druck wt-gaen de rechtvaardighe oorzaken van desen synen krijg aengevanghen tot de eer Gods, des Koninx voordeel, ende tegens de onmenschelyke wredeheyt vanden woedenden *Alba*; loopende in 't kort over de verleede geschiedenissen, ende in zoo eene hooghnoedighe en loffelyke zaek aen een yegelyk gunst en hand-sterkingh verzoekende. Van daer sich naer beneeden spoedende, heeft *Arenbergh* en *Eppen*, tusschen *Kolen* en *Duyren*, over-weldight, gelijk ook *Horneson* en *Vihnen*, een Slot vanden *Grave van Kullenburgh*. Daer na ondiepte vindende, is tegen 't vermoeden van *Alba* met wondere behendigheyt en gewindheyt over de *Maes* geraekt; den Hertogh, die omtrent *Maestricht* begraven lagh, opentlyken tot een gevecht wt-daegende. Hy had by hem, boven de ruytery, 16000. voet-knechten, wt de nabuyrige plaetsen gelicht, onder *Philips van Lanoy*, *Arville*, *Briaco*, *Hyerges*, *Mondragon* en *Caspar Roblé* Stad-houder van *Ruormond* in *Gelderland*, wt-gezonderd noch wel 20. vaendelen van Duytsse en allerley volken. Dan *Alba* hield sich geruust en in syne schelpen, niet twijffelende of zoo eene groote maght by haer zelve metter tijd zoude dood loopen, ofte met slechte moeyten

van hem verbrooken worden. Syne meeninghe en bedroogh hem ook niet. Want behalven andere ongelegenheeden eer langh eene op-roerte in 't legher onstond, waer in *Malsburgh* en andere hop-luyden om hals quamen, ende de Prins zelve met een bus-koghel wierd na-geschooten, welke nochtans op het geveft van zijn rappier af-schampte.

35. Maer *Oranje* eenighe hoope van bystand wt Vrankrijk vetnemende onder *Ienis*, ijelde sich van stonden aen daer heen, ende won in 't voor by gaen *S. Truyen* in 't land van *Luyk*. Voorders nam hy zijn wegh naer *Thienen*, om sich met *Ienis* te verwoeghen, en poogde met alle geweld over den stroom de *Giet* te geraeken; dan *Albat* hem over al op de hielen, ende in 't byzonder *Vicellio*, die daer toe last had, ende in den after-tocht tamelyken af-breuk dede: alzoo onder andere *Anthony van Lalain Grave van Hoogstraeten*, *Oranges* hoofd-vriend en rechter-hand, aldaer wierd dood-geschooten. Welke schade *Oranje* nochtans voort daer na weder in-haelde door het neder-houwen van een hoop Spaeniarden. Dan meer en meer Vrankrijk naederende, vond daer omtrent des *Rijx-Maetschalk Artur van Coffé* wt bevel des Koninx ophem passende. *Oranje* hier wt stof nemende zond aen den Koningh die de oorzaak van zijn tocht zouden ontdekken, ende dat hy in 't minste die geen niet en was, die sich tegens zoo een maghtigh werelds-heer begeerden te kanten, maer liever wenste ende gereed was zijn legerken ende ook zijn zelve met allen ootmoed den Koningh te onder-werpen: biddende daerom, den Koningh wilde na syne in-geboorene goed-hertigheyt deernis hebben met een deel menschen, die niet dan Gods eer, haers lijfs zekerheyt, ende wetlyke gehoorzaamheyt en zochten. Wanneer *Oranje* daer na begeerde, dat de syne zouden stille houden, ende sich by het heyt van *Condé* voeghen; weygerden sy dat te doen; houdende eer aen om ontslaegingh en hunne leengelden. Welhalven sy van stonden aen na 't gebied van *Straesburgh* wierden gevoerd, alwaer de Prins alles wat hy by een konde raepen tot geld maekte ende aen 't krijghs-volk wt-deylde; 't welk, hoewel niet ten vollen vernoeghd, nochtans met vriendschap van hem is gescheyden. Op dit iaer zijn 'er veele Grooten wt des werelds tooneel wegh-geruckt, alste weeten de beroemde Vorsten *Henrick van Brunswijk*, *Christoffel van Wittenbergh*, ende *Albert van Prussen*, wiens gemaelin *Anne Marie van Brunswijk* haer man op den zelve dagh is gevolghd. *Karel* Prins van *Spanien* diend mede niet over-geslaeghen, wiens onverwachten af-gangh *Philips* by veele in een quaeden naem heeft gebraght, welke geloofden dat hy wt des vaders heymelijc beftel (weghen zijn vinnighen haer tegen 't *Alba* om de Stadhouderschap der *Nederlanden*, ende om dat hy te gelijk om met des Keyfers dochter te trouwen naer *Duytsland* dreyghde) te slaepen was geleyd; met naemen de *Nederlanders*, die daer wt een meerder schrick op-namen, dat sy, als bewuft zijnde van openbaere weder-spanningheyt, geene vergiffenis hadden te verhoopen van zoo eenen, die zijn eyghen zoon niet gespaert en had. Dit ergh vermoeden wierd noch meer gestijfd door de insgelijx schielijke dood van syne eyghene

* PRO LEGE, GREGE, ET REGE.

† Siet hier woorens op het 24. hoofdstuck.

vrouw *Elizabeth van Valoy*, welke te vooren aen *Karel* was verloofd, ende mede onlanx na hem, niet zonder groot bedenken van vergift (wt zaake fy moegelijk al te groote gemeenschap met den overleeden *Karel* had gehouden) ten hemel voer. *Oranje* was voor heen van *Seraesburgh* op *Dillenburg*, ende daer na, vergezelschapt met syne broeders *Lodewijk* en *Henrick* ende den Hertogh van *Zweeburgen*, naer Vrankrijk gereyfd. Dan alzoo der *Hugenootten* zaeken aldaer zeer slecht en verwerd stonden, na dat *Condé* in den slag van *Bassac* was gestruykeld, ende ook *Zweeburgen*, die hem hulp-troppen had bygezet, aen eene ziekte gestorven, ende *Coligny* mede geen beter geluck en had; nam *Oranje* een op-zet van wederom naer Duytland te keeren, om tot troost van syne bedruckte Nederlanders nieuwe wervinghen te beginnen. Derhalven heeft hy van *Coligny* en de Grooten sijn afscheyd genoomen, ende, laetende syne broeders in Vrankrijk, met een kleynen sleep om niet bekend te wesen ende in alle zedigheyd sich op den wegh begeeven, koemende in den aenvangh van 't volgende iaer door *Vesoul* naer Duytland.

1569.

36. Maer *Alba* na zoo veele roem-ruchtighe daeden weder naer *Brussel* gekeerd zijnde, bestond zoo in Gelderland als over al de nieuwe Bisschoppen in te dringhen, ende de half-verdachte ofte voor-vlughtighe voor den Bloedraed te verdaghvaerden. Als hier over de inzaeten en eene menighe van handwerx-luyden wt schrick quamen te verlooopen; zagh men de Steden allenthalven neeringh-loos en de landen woest. De meeste verwoegden sich naer Engeland, sleepende met haer de laken-weverye, ende eenighe schier ledighe Steden aldaer met volk en rijkdom vervullende. Noch gingh de dwingeland al verder. Want na dat de Paus op desen tijd aen hem, als een hoofd-yveraer van 't Roomse geloof, een hoed en pronk-rappier met goud ende gesteeften in-geleyd had vereert; liet hy, moediger op dit geschenk, sich zelven op het Slot van Antwerpen een trots eren-beeld op-richten wt de kopere stucken, die *Lodewijk van Nassouw* in den slag van *Jemmingen* waren ontnoomen. Door welke hoovaerdy hy niet alleen, immers zoo zeer als door syne wreedheyd, de Gemeente heeft vergalt, maer ook de Spaniards tot schimpende den Koningh zelven tot nijdigheyd verweckt. Bedacht daer behalven een vreemden streek om geld by een te schraepen. Nademael hy, de algemeene Staeten by een roepende, den tienden penningh van alle roeende goederen, zome nighmaelen die verkost wierden, ende van alle vaste goederen het twintigste en honderdste deel van een yegelijk onderstond te eysen. Welk alzooohen zeer zeltzaam voor-quam, ende sy echter, in de vlucht raed scheppende, den tienden en twintigsten penningh eerst wt bangigheyd hadden in-gewillight, zijn daer wt naderhand groote kraekeelen gebooren; alzoo van 't brood en bier mede de tiende penningh wierd gevorderd; zoo dat de backers en brouwers te *Brussel* wt spijt eenighe daghen niet en begeerden te werken. Men vond 'er ook etlijke, die den honderdsten penningh voor geld afskofften, als de *Vriesen* en *Gelderse*. De Staeten te *Brussel* alles in beraed leggende, gaven tot antwoord, dat door dese ongelden de koop-handel, de ver-naemdste hoenigh-bye en levens-middel der Nederlanders, te niet gingh; alzoo de neerings-

en ambachts-luyden geensins zouden dulden, een dingh zoo dickwijls verthiend te werden: want men zoo doende, eer de lakens, tapijten en ander geweeft toe-gereyd ofte verkost waren, de tiende zoude moeten betaelen voor de wol, daer na voor den draed, daer na voor den in-slagh, het verwen ende zoo voort; 't welk de waeren al te zeer zoude doen op-slaen, de koopers afschrieken, ende de werk-gezellen variaeghen; gelijk voor 200. iaeren, wanneer veele Nederlanders naer Engeland waren verhuysd. Doch *Alba* stoorde sich niet zeer aen dese voor-werpselen, ende drongh effen zeer op sijn verzoek. Eenighe weder-willighe Steden benam hy hare vry-heeden, andere bezwaerde hy met bezettingh, ende vervaerde ze alle; voor-geevende, dit geld niet voor hem te zijn ofte voor den Koningh, dan alleen wt-gezet tot verzekeringh der landen tegens alle in-breuken en op-stand. Waer over het gebeurde, dat zommighe den honderdsten penningh toe-stonden, ende andere dese schar-tighe met gereed geld af-kosten: Andere quazys dagh neemende, deden onder dit eene bezendingh naer Spanien, om den tienden penningh af te bidden, ende den honderdsten, waer boven sy niet en konden koemen, aen te bieden.

37. Te *Emden*, *Bremen*, ende daer omtrent verhielden sich een hoop verdreevene, die door aenblaezen van *Oranje* ofte wt vrees een beslyt namen van haer heyl elders te zoeken, ende den af-brek, die het onlanx af-gedantk heyr te land omtrent de *Maes* had geleden, ter zee weder in te haelen. Hier op hebben sy wt de *Wezer* en *Eemse* eene magtighe vloot in de *Franse* en *Engelsse* zee gebraght. Ende is op desen tijd ook het geld van *Alba* door de Koningin *Elizabeth* onderschept en beslaeghen. Hier over schickte *Alba* den Raeds-heer *Affonville* naer Engeland, die aldaer landende ende 's anderen daeghs voor de Koninghlijke Bank ontbooden zijnde sich weygerde in te stellen, zeggende last te hebben om eerst met den Spaenssen gezant ende daer na af-zonderlyken met de Koningin te spreken. Dan het eerst wierd hem af-geslaeghen, om dat sy den gezant zeyden een gevanghen te wesen; alsook het tweede; vermits sy verstonden, dat hy niet van den Koningh maer *Alba* was af-gestuyrd. Deshalven liet *Alba* op nieuws volmagtigters af-vaerdighen, om dese penninghen, waer toe sy sijn oordeels geen recht en hadde, wederom te eysen. Doch nademael hy doen al mede een bots liep, liet hy in tegendeel de *Engelsse* lakens in Nederland verbieden: welke handelingh doen wt dese gewesten naer *Hamburgh*, *Emden* en elders is verhuysd. In den aenvangh van 't iaer 1570. hebben sich de Staeten van Gelderland na veel beraedens † zoo verre in-gelaeten, dat sy, tot af-doeningh van den honderdsten penningh, binnen de vier navolgende iaeren beloofden te betaelen 500000. ende 50000. *Karls-gulden*: wel verstaende, dat zich de Koningh bier mede zoude vergenoegen, noch dese ongelden, ofte eenighe nieuwe *Plackaeten* tegen de ketters ofte der landen vryheeden namaels weder in-voeren, maer zich in alles richten na 't verdragh van *Venloe*: dat mede die verschrijvingh hadden op verbeurde goederen moghten voldoen, ofte ten minsten binnen 's lands verhoord worden: ende de vrouwen en wees-kinderen, waer van de mans ofte ouders veroordeeld

1570.

† *Exaltis civisatum*.

ofte

1570. *ofte gericht waren, haer aendeel van de goederen, volgens land-rechten, genieten en aervoerden.* Welk alles ook Alba met toe-stemmingh van *Philips* heeft aengenoomen. Die van *Brussel* maekten mede zoo veel waters vuyt, dat Alba sijn Plackaet van den tienden penningh naderhand genoodzaekt was te verzachten. In die daghen is in de Nederlanden aengekoemen *Anne* dochter van Keyfer *Maxmiliaen*, welke na dood van *Karel* Prins van Spanien haer onder-trouwde, aen den vader haer vleesselyken ooin ten houwelijk is befteed. *Ian van Hoy* Bilschop van Munster en *Ofenbrugh* had ze, op des Keyfers begeerte, van Spiet te scheep tot aen *Nymegen* in Gelderland vergezelschap, om haer met gewoonlyke pracht aen Alba wt den naem van *Philips* over te leveren. Terwijl sy te *Nymegen* vertoefde, wierde sy van den Staeten zeer gevuyert ende gebedden; op hoope, dat sy by den Koningh haer bruydegom voor den ballinghen een woord ten besten zoude spreken, en hunne zaak op 't schoonste voordraeghen. Gelijk ook de Zee-stroopers, genaemd de water-geusen, die nu tusschen Vrankrijk en Engeland begonnen te kruysen, last ontvinghen, deze Vorstin op hare reys naer Spanien geen hinder ofte ongemack aente doen; of misschien haer man door dese beeftdheyd een weynigh moght bekoord worden.

38. Omtrent Aller-heylighen was 'er in Vrieland eene groote en ongehoorde waters-nood; zoo dat de zee de dijken over-steygerende het vlacke land allenthalven, als in den Sond-vloer, over-deckte, ende als in een ooghen-blick ontalylke menschen en beesten vernielde. Men zeght † voor de waerheyd, dat Alba doen (waer voor hem de Vriessen noch dank wijten en syne gedachtenis te min verfoeyen) om diegelyke hemels-plaeghen namaels voor te koemen, een gebod wt-gaf, van lang heel Vrieland een steuwighen en onverbreekelyken dijk te legghen op de wijze van eene vaste borst-weeringh; daer de in-zaeten, geene wt-befcheyden, alle zouden aen werken ofte toe geeven. Dat zommighe wt den adel, voor-wendende van ouds vry te zijn van dese lasten, met zoo een bescheyd van den Hertogh wierden af-gezet: dat sy hunne vrybrieven zouden voor den dagh haelen, ende teghen den oever van de zee legghen wanneer die meest hollend en verbolghen was; ende, zoo de brieven nu de baeren konden af-weeren en weder-staen, vrydom genieten, ofte anders neffens de andere gelykelyken moeten toelegghen. Dit doet my ook in den zin schieten de heerlyke woorden, waer mede eertijds *Canuyt* Koningh van Engeland syne nederigheyd ontdeckte, ende te gelyk de onbeschaemde tonghschraepers den mond snoerde, die hem steeds aen de ooren relden dat alles na syne wenken moefte luyfteren. Want hy in haer aensien sijn Koninghlyken stoel voor aen den vloed van de zee heeft getteit, ende gezeght: *Ghy zee staet onder mijn gebied, ende de aerde daer ick op zitte is mijne. Ick beveel u dan dat ghy op mijne aerde niet en koemt, noch het gewaed ofte de leeden van uwen Heer bevochtighet.* Doch de zee hield synen loop, zonder op des Koninx woorden ofte hoogheyd yet te passen. Derhalven sprongh hy ruggewaerts ende sprack: *Nu ziet ghy te deegh hoe ydel der Koninghen maght is, ende dat het God alleen is die over den hemel de aerde en zee heeft te gebiaden.*

† Ex publico rumore.

Niet te min en liet Alba de Vriessen niet ongequeld, dan drongh tijdeliken en ontijdeliken op de eenmael gevoorderde schattingh: hoewel de Vriessen tegen syne redenen en dreygementen stelden de kenbaere onmoeghelijkheyd en algemeyne armoede, ende daer over den Grave van *Meghen* met geduyrige klaghten en gebedden moede mackten. Hy woude mede met haer geweld die van *Over-Yssel* daer toe brenghen, om eene Cancellye en hooghe vierfschaer aen te neemien: 'twelk te vooren zoo menighmael voor-gewend ende zoo menighmael was afgeslaeghen. Dan alzo Alba op het mes sprack, ende zonder langher zuckelingh het besluyt daer van begeerde luydbaer gemaekt te hebben: hebben de Staeten, voor dien tijd onheylzaem achtende de zaak op te schorten, sijn gebod after-volghd; doch met dese in-bindinghe, dat sy zulx besuyghden te doen wt het ernstigh en meermaels vernieuwd bevel van den Hertogh; zonder effentwel af te wijken van de oude handelingshen, voor-rechten en gewoonten van haere landschap, ende met dit vertrouwen, dat sy den Koningh namaels over dit veschtbil zoo zouden berichten en onder-gaen, dat zoo wel hy in zyne hoogheyd als sy in hun goed recht onvernadeeld moghten blijven.

39. Onder dit liet Alba, eermoede dan verzaed zijnde van al het worghen en bloed-plenghen, het oude Plackaet van vergiffenis ('twelk de Koningh voor een iaer door aenraeden van *Me-vrouw* van *Parma* had doen vervaerdighen om het vlughten der ingezeetenen te stuyten) binnen *Antwerpen* af-toepen; alwaer hy op een houten stellagie tredende in een over-guid gestoelte gingh zitten, pronkende met sijn dubbeld-kostelijken hoed en rappier, hem voor defen van den *Paus* toe-gezonden. Doch het Plackaet was zoo zeer bepaeld en in-getooghen, dat veele daer wt meerder schrick dan trooft schepten, hoewel ook de roeper met zoo eene zedighe en heefte stemme las, dat weynighe den sin daer van konden vatten. De vergiffenis was algemeen, doeh met dit besceck, dat de wt-geweene binnen twee maenden na dese af-luydingh weder naer de Nederlanden zouden keeren, ende alle zich buyghen onder des Koninx gezaght, verzwerende hare kerkeren en doolingshen, ende boete verzoekende van zulken die door den *Paus* daer toe waren gesteld. Dese genade en zouden niet genieten alle *Leeraers*, die een ander geloove beleeden dan het algemeen, 't zamen met hunne kerken-raeden ende huys-vestighers, als mede brand-stichters, ende die de heylighe beelden, outers en kloosters hadden geschonden ofte verbroomen, ook niet de roer-vinken van de verleedene op-roerren, die tegens den Gods-dienst, de landsvriede, ende haer schuldighe plicht, het verbond ofte verzoek aen *Margriet* over-gelanghd, hadden beteykent, ende den ionghsten roche van de weder-drijvers by-gewoont. Zoo haest dit was af-gekondighd, vernam men, dat de meeste met hangende hoofden naer huys ginghen, ende niemant, tegens 't vermoeden van Alba, eenighe vreughdevuyren aenstact. Dese onaangetien bevind ick, † dat hy twee iaeren laeter dit zelve Plackaet, doch met gelijke vrucht als voor heen, heeft doen voor-stellen, ende den voor-vlughtighen na den 23. Mey drie gelijke maenden van wt-stel verleent om weder in te keeren. Maer dewijl

† Ex literis Eusebij Benzingij Satrapae Isehmundensis ad Nicol. Wittenium.

lden, een
n: want
en ander
de tiende
daer na
gh, het
eren al te
af-schric-
n; gelijk
erlanders
och Alba
verpselen,
Eenighe
vry-hee-
ng, ende
geld niet
gh, dan
er landen
Vaer over
nderdften
efe schat-
lere quan-
te eene be-
penningh
aer boven
n.
eromtrent
, die door
en besluyt
, ende den
yr te land
e weder in
Wezer en
Franse en
en tijd ook
Elizabeth
er schickte
Engeland,
teghs voor
zijnde sich
te hebben
nde daer na
spreken.
n, om dat
te wesen;
onden, dat
was af-ge-
svolmagh-
ghen, waer
adde, we-
hy doen al
deel de En-
en: welke
naer Ham-
d. In den
h de Staeten
t zoo verre
an den bon-
gende iaeren
000. *Karel*-
Koningh hier
ngelden, of
eters ofte der
eren, maer
Venloe: dat
rde goederen
nnen 's lands
en wees-kin-
s veroordeeld

1571.

het moorden ende branden geen eynd en nam, en eenighe van de vermenynde kettters, hoewel in 't gevangen-huys sittende, ende van daer door den scherp-rechter naer 't schavot geleyd, onbeschroomd aen 't omstaende volk openingh deden van hunne leer, ende by die gelegenheyd menighe zielen scheenen te berouwen ofte aen hare zijd te trecken, ofte inners tot ontfermingh ofte twijffelingh te beweeghen, zocht de goede Alba door versse Plackaeten daer in te voorfien, welke mede door Gelderland zijn afgeleefen. Wy moeghen niet na laeten een der zelve, aen den Raed der Stad *Arnhem* geschreeven, toreen eeuwigh brand-merk van de Spaensse bloed-dorftigheyd, hier in te voeghen, luydende aldus: *Karel van Brimen Grave van Mege, Vryheer tot Imbercourt, Heer te Honsdain, Esperlecq, Ridder des gulden Vlies, en Koningblyke Stad-houder der landen van Gelder, Zutveen, Vrieland, Over-Yffel, Groeningen, Lingen, &c. Eersame, wijse vrienden: Wy doen u te weeten wt den naem van den doorluchtighsten Hertogh van Alba, Opperbewind-hebber der Nederlanden, dat aengesien 'er eenighe kettters bevonden worden, na dat sy buyten hoope van beoetschap van den geestlyken richter aen de wereldlyke hand zijn over-gegeeven, die meer in de gewanghenis, terwijl sy daer te langh zitten, binderen, dan of sy vry en buyten banden waren, met haer verkeerdt ende verdoold gevoelen wt te breyden: derhalven begeert en wil sijne Doorl. om dit na bebooven voor te koemen, ende zulx wt last des Koninx, 't welk wy u l. ook wt haren naem beveelen, dat ghy zoodanighe luyden, na dat u die van den kerkelyken richter zullen zijn over-geleverd, binnen 24. wyren zult ier dood doen brengen, volgens het Koningblyk Plackaet daer over wel eer gemaecte. Ende om daer en boven te verhoeden, dat zulke kettters, wanneer sy worden wt-geleyd om te sterven, haer vergift en snoode leer niet en moeghen verspreyden, ofte de Gemeynthe met hunne lasteren en dwael-meeninghen aenstoot geeven; zult ghy, eer sy wt den stock koemen, met een gloeyend yzer het voorste deel van hare tongh zoo laeten af-branden, † dat hen daer mede het spreken zal zijn benoemen. Ende want dit het duydelijk en ernstigh bevel is van sijne Doorl. zult ghy geensins zuymen, het zelve zonder eenigh verroef na te koemen. Gegeeven binnen *Arnhem* den 30. van den Oogst-maend des iaers 1571. Onder stond T. Roos.*

40. Schier op den wtganch van dit iaer 1571. heeft † *Herman de Ruyter*, een man zoo onvertzaeghd en rap ter hand als yemand, ende gesprooten wt een adelijk ende in Gelderland verschreeven geslacht, met weymighe mannen van oorlogh wt eenighen dringenden nood een stouten doch onzalighen aenslagh voor-genoomen op *Lovesteyn*, zijnde een vast Slot t'eyndens het eyland van *Bommel* tusschen *Maes* en *Wael* op den *Hollandsen* bodem geleeghen, ende in onsen tijd vernacind door de gijzelingh van zom-

† *Je n' imagine aucun estat pour moy si insupportable & horrible, que d' avoir l' ame vive & affligée, sans moyen de se declarer. Comme je devois de ceux qu'on envoie au supplice, leur ayant coupé la langue: si ce n'estoit, qu'en cette sorte de mort, la plusmuette me semble la mieux seante, si elle est accompagnée d'un ferme visage & grave. Montaigne liv. 2. chap. 6.*

‡ *Ex Manuele Demetrio ad hunc annum.*

mighe groote en vernaemde mannen. Dese Sterkte nam hy met gauwigheyd in, hoopende haest meer volx tot sijn behoef te bekoemen: waer in echter de vorst en hooghe wateren belet gaven, die de weggen niet alleen maer ook de stroomen zoo boven als beneden onbruikbaar hadden gemaect. De naest-gezeetene Drossaeten van *Gorichem* en *Workum* hier door ontwaekerd, en verzuymden niet op den 12. van den Winter-maend voort eenighe hulp-schaeren van 's *Hertogen-bos* by sich te ontbieden. Dese schickten *Lorenso Peria* met 300. Spaeniarden; daer de Drossen etlike gehuyrde zack-draeghers by voeghden, waer van yeder tien sluyvers des daeghs voor hoofd hadde. Alsdoen schickte sich dese maght t'zaemen met de *Burghemeesters* en *Schuttery* tot het beleggh van *Lovesteyn*. In 't begin schepten sy goeden moed siende van buyten geene *schilder-wachten* wt-staan, ende gysten daer wt dat 'er luttel bezettinghs op het Slot moeste wesen. Hier over beslooten sy wijders de plaets by nacht en ontijden met lederen te beklimmen, ende veroverden in den eersten stoot de wal met het Voor-burgh. Daer na bestonden sy het binnenste Slot te beschieten van *Donderdagh* af tot den naest-volgenden *Dingsdagh* toe; waer van sy ook op den middagh meesters wierden. *Effenwel* en gaf *Herman* den moed en 't Slot noch niet verlooren, niet tegenstaende sijn volk meest al verliet en van alle kanten afdroop, behalven alleen drie mannen, waer van echter de een, hebbende by hem 300. guldens neffens twee kaesen en eenighen anderen voor-raed, ende mischien zoo bangh voor sijn beurs als voor sijn lijf zijnde, sich in 't dack van 't *Huys* verberghde, daer hy naderhand tot eene straffe van syne blooheyd wierd gevanghen. Derhalven heeft hy hem met de twee overighe binnen het Slot bebolwerkt, ende (gelijk een beneepen en gepranghd wild dier in den wtersten nood sijn wterste best doet en ongenadelijken van sich bijt) geene verfinnelijke middelen van tegen-weer vergeeten aen te wenden, om niet alleen en niet wraeke-loos naer d'andere wereld af te scheepen. Want waer zoude hy na vraeghen die na de dood niet en vracght? Sijn slagh-zwaerd en sijn buskruyd deden zoo veele deughden, dat 'er wel drie schuyten met dooden gelaeden wierden afgevoerd, die meestendeels gefmoord waren met bedden, welke, in plaets van de wt-geschuddede vederen, met bus-kruyd gevuld zijnde den vyanden al brandende over den hals wierden geworpen. Dochde veelheyd der honden is, na 't melden van 't spreek-woord, der wolven dood. Na een langh gestommel en heftighen storm raekten de Spaensse ten laersten binnen, en overweldighden de deuren. *Herman de Ruyter*, die geene genade had te verhoopen noch ook begeerde, ende wiens gemoed met het Slot noch niet en was verwonnen, vocht sich dood: de andere gevangens wierden na voorgaende lederruckingh gerecht, ende, na dat de ziel wt het lichaem was verhuysd, daer rond-om met de voeten opwaerts gehanghen. De over-blijfzelen van de *Ruyter* hadden noch meer te lijdén: want de Spaniards het hoofd, om synen vrienden en maeghen schaemte en spijt aen te doen, tot 's *Hertogen-bos* op de galgh, ofte veel eer hun eyghen schande en verlos, voor al de wereld, ten toon stelden. Dese aenslagh was, na 't oordeel van zommighen, wat te vroegh aengevanghen, ende

ende de grond daer van bleef verhoolen. De Griekenschreeuwen wt de manhaftigheyt van *Iscolas* in diergelijk een voor-val gepleghd: de Romeynen vullen haer boeken met het lof van *Mutius Scaevola*, *Horatius Cocles*, *Currius*, *Scaeva* en andere: wy moeghen ook, zoo wy ons eygen eer niet en benijden, *Herman de Ruyster* vryelijken in een gelid stellen met dese helden. Welhalven ook de dankbare eeuw dese syne daed met een openbaere print en by-gevoeghde rijmen heeft verheerlijkt, ende daer door sijn naem bewaert van de dood en vergetelheyt.

41. Terwijl Alba zonder vrees en schroomte alzoo, niet anders dan onder een hoop slaeven, niet dan van galghen en raden droomde; is hem op 'tvolgende iaer een onverwachte tijdingh van de inneemigh van de *Briel* voor-gekoemen, die sijn dollen hoogh-moed vry wat verkleynde. Want hy te vooren by de Koningin van Engeland had geklaeght, dat sy tegens de oude verbonden niet alleen des Koninx van Spaniens vyanden, maer ook opentlijke zee-schuymers en snaphaenen herberghde en heelde. De Koningin dit verwijt sich aentreckende, beval ze hate havens van stonden aen te ruymen. Maer merkt hier den afrond van Gods voorzienigheyt. Naulijx en waren sy vertrocken om naer *Enkhuysen* te zeulen, of een verkeerde wind dreef ze na 'tland van *Voor*, waer van de eenighe hoofd-stad is den *Briel*, welke sy door een zoo schielijk als stout op-zet voor-namen te bespinghen. Als sy met dit oogh-merk buyten de Zuyder-poort brand stookten, ende de burgers van alle kanten daer heen renden om te leffen; over-ylde sy onder dit de Noorder-poort, ende voorts de heele Stad. Wat een duyre, en onwaerdeerlijke neder-laegh dit voor den Spaniard geweest zy, zal het volgende verhael wel wt-wijfen. Eenighe die der landen gelegenheyt wel kenden, hadden den Hertogh te vooren geraeden, dat hy een deel volx wt de middel-landse plaetsen zoude lichten, ende daer mede etlijke zee-vestinghen in Holland en Zeeland verzorghen; aengelien hy van de zee het meeste gevaer had te verwachten. Dan dit en was hem niet wijs te maeken; ofte om dat hy door enkele verblindheyt te veel van sijn zelven houdende, de andere ende met naemen de ingezetene als in den oorloghs-handel onbedreeven niet en vreesde: ofte dat het hem niet eeren genoegh en docht met de zee-stroopers te kampen; niet denkende dat een Vorst alle moeyten alleen niet maghtigh wesende menigh dingh door de tweede hand behoord en kan beschicken. Na den *Briel* (alzoo hy tot nu toe geen leergeld had gegeeven van syne eygen-zinnigheyt) is ook *Enkhuysen* en *Vlissingen* hem af-gevallen, drie van de beroemdste havenen deser gewesten, *Enkhuysen* in Noord-Holland, de *Briel* in Zuyd-Holland, ende in Zeeland *Vlissingen*, een Stad aen de zee-kant wtermaeten steeuwigh, ende onwinbaer aen de land-zijd. Binnen *Vlissingen* had Alba effen te vooren een Burgh begunnen af te steeken, waer over sy stil-zwijgende vergramd waren en qualijken tegens hem gemoed. Derhalven stuerde hy naer *Middelburgh* in 't midden van 't eyland *Walcheren* naest aen *Vlissingen* geleeghen, den Heer van *Banoy* wt het geslacht van de *Lalain*en met eene kleyne bezettinghe, welke ter nauwer nood van den Raed wierd in gelaeten, ende een gedeelt daer van op *Vlissingen* gezonden. Doch Alba voor meerder onheyl en voor *Vlissingen*

beducht zijnde, gebood sijn verwant *Pacico* sich hier en boven met acht vaendelen daer heen te spoeden. Dees schickte een boodschapper voor wt, om den Raed aen te dieten dat hy met het volk by de hand was, met verzoek, om voor 't zelve by tijds slaep-plaetsen te bestellen. Wanneer dese maere door de Stad klonk, is de Gemeente door op-hissinghe van zommighe wt de kerk en van den dienst naer het Raed-huys gelooopen, schreeuwende over luyd, dat sy de Spaniards dulden noch sien en wilden, ende de Heeren van den Raed sich wachten zouden de zelve buyten haeren dank en voor-kennis in te neemen. Ondertusschen zaghen sy de schepen die de Spaniards in hadden van verre aen-koemen. Hier op vlooghen sy flux naer de poort, braken het Ruft-huys op, slepende voort al het geschut, geweer, en kruid na de haven en wallen, ende deze nieuwe gaffen zoo begroetende, dat sy hunne zeulen weder naer *Bergen op Zoom* moesten keeren. De Franse bezettingh binnen de Stad zijnde verpakte sich mede wt vrees van quaed onthael op *Middelburgh*. Middeler-tijd koemt de goede *Pacico* naer *Vlissingen*, meynende de syne al voor heen te zijn in-gelaeten; dan wierd zonder vertoef by 't hoofd gevat, ende aen sijn besten hals op-gehanghen; hoewel hy vast met luyder keelen riep, dat hy een verwant was van Alba: ende zulx in spijt van den Hertogh, die desgelijx gepleeght had met den broeder van *Treflong*.

42. Alba met zoo veele zwaerigheden t'effens omvanghen en over-stelpt zijnde, begon sich met ernst daer tegens te wapenen; belattende t'*Amsterdam*, t'*Enkhuysen* en elders op het spoedighste eene vloot wt te rusten, welke hy aen *Bossu* gaf te bestuyren. De Enkhuysers dese zaek in bedenken neemende, namen *Bossu* in verzeckerigh ende de grootste stucken wt syne schepen, verzorghden sich tegens 't geweld, lieten den gevanghen *Bossu* daer na los gaen, ende ioeghen sijn bootsvolk wt de Stad, zonder nochtans yemand te bezeeren ofte te dooden. Dit beschickt zijnde, zonden daedelijken naer den *Briel* aen *Lumé*, dien sy baden dat hy haer een Schuts-heer wilde wesen, ende een deel krijghs-luyden by-zetten, gelijk hy ook gaerne dede. De voordere Steden van West-Vrieland, als *Hoorn*, *Alknaer*, *Edam* en *Medenblich* ginghen ook den zelvengangh, zweerende den Koningh van Spanien en *Prins Willem* als Stad-houder van Holland. Die van Zuyd-Holland, te wecten de *Dortenaers*, die van *Leyden*, *der Goude* en alle andere voeghden sich mede by den hoop, wt-gezonderd alleen de *Schoonbovers* ende *Amsterdammers*. Welke hoewel in den begin, om het ongenadigh in-vorderen van den tienden penningh, vry wat vervreemd scheenen; voor al na dat sy in den *Haegh* verdaghvaerd, ende sich van daer naer *Mechelen* beroepende, voor beyde vier-schazeren, na 't bestel van Alba, haer gedingh hadden verlooren: sijn sy echter naderhand (als nu de nabuyrige Steden den teughel hadden af-geworpen, ende de Geestlijckheyt wt hate goederen en Kloosters ontzet zijnde, met menighen binnen hunne Vesten quam vlughten) van opzet veranderd, ende by den Koningh en ouden Gods-dienst gebleeven. Alba, om de wankel-moedighe meer te trekken, schreef den Raed lief-koozende brieven toe, ten hooghsten roemende desen trouwen yver ende volstantigheyt, welke hy den Koningh wilde aanprijsen;

1572.

Dese
oopen-
de
kocmen:
ren belet
ook de
ruykbaer
Droffae-
ontwac-
van den
eren van
e schick-
daer de
ghers by
vers des
icke sich
eesters en
m. In 't
van buy-
nde giften
het Slot
y wijders
ederen te
stentoot
bestonden
Donder-
dagh toe;
ters wier-
moed en
enstaende
tanten af-
waer van
o.guldens
eren voor-
sijn beurs
van 't Huys
ene straffe
Derhalven
binnen het
eneepen en
nood sijn
an sich bijt)
egen-weer
leen en niet
te scheepen
na de dood
n sijn bus-
dat 'er wel
vierden af-
waren met
schuddede
zijnde den
vierden ge-
den is, na
lven dood,
ghen storm
en, en over-
Ruyter, die
h ook be-
t Slot noch
dood: de
aende lode-
ziel wt het
om met de
er-blijfzelen
jden: want
vrienden en
doen, tot
eel eer hun
wereld, ten
na 't oordeel
gevanghen,
ende

met sterke beloften, dat dit hen namaels zoude gedyen tot grootere heerlijckheyd, en vermeerderingh van hare vryheden. De Opper-Raedsheer *Vigle* had hier by gedaen fijn eygen fchrijven, met vernieuwingh van 'tvoorgaende. Dese zeer voorfpoedighe beginzelen van den Prins van *Oranje* in *Holland*, zijn zeer geholpen en voort-gefchooven door fijn verwant *Grave Willem van 's Heeren-bergh*, die eenighe Steden in 't Graeffchap van *Zutveen*, *Gelderland* en *Over-Yffel* bemachtigende, de zaak der *Hollanders* en aanbuyrende *Vriessen* niet weynigh heeft voort-gezet; alwaer *Diderick van Bronckhorst* wt den ftam van *Batenburgh*, ende door gedachten *Grave* wt-geschickt, tot dienst van den Prins inde weer was. Want na dat de *West-Vrieffe* Steden sich wt het *Spaensse* iock, als gezeyd, hadden ontwickelt, gaf *Oranje* haer tot een Overhoofd *Diderick Sonoy*, een wacker en wel geoeffend krijgsh-man. In den aenvangh deses iaers was binnen *Zwol* door de vallende siekte schielijken wegh gehaeld *Karel van Brimen* *Grave* van *Megen*, *Stad-houder* van *Gelderland*, *Vriessland* en *Over-Yffel*, een zeer voorfichtig en bescheyden Heer in 't ftuck van 't gebieden, ende die der ingezeetenen voordeel be-yverde boven fijn eyghen. Men zeght dat hy, om de *Nederlanders* wt de *slaverny* en *zielen-dwangh* te redderen, een lofsijken aenslagh had genaekt, van den *Hertogh* van *Alba* onder het dexel van hooghwichtighe land-zaeken naer *Nymegen* af te locken, ende alsdan dit woedend beeft aen banden te leggen, hebbende al voor heen eenighe brieven vervaerdicht, waer in hy dit fijn bedrijf by den *Koningh* zoude hebben verschoont. Doch door fijn haestighen wt-gangh is zoo een heyligh werk after gebleeven. Sijn plaets-bekleeder is geworden *Gilles van Hyerges*, zoon van den Heer van *Barlaimont*, een *Wael* van geboorte.

43. Maer de *Grave* van den *Bergh* aen d'andere zijd wt de *Gelderfse* en aenpaelende volkeren een tamelijk heyr verzacmelt hebbende, is daer mede het *Graeffchap* *Zutveen* vyandlijken in-getrocken; vermeerterende eerst de *Stad* *Doesburgh* aen de *Yffel*, daer na *Dosechem*, ende eyndelijken ook, door toe-doen en handleeninghe van eenighe burgers, de hoofd-plaets *Zutveen*, hoewel ze *Hyerges* te vooren had gewaerschoowt om wel op te passen. † De *Stad* *Doesburgh* is gewonnen inde week voor *Pinxteren*, na dat zy ze eerst hadden op-gedonghen. Waer over die van den Raed vier mannen by den *Stad-houder* en *Cancelaer* naer *Arnhem* lieten af-gaen, om te weeten hoe sy sich in desen toestand van tijden hadden te draeghen. Dan eer de af-gezanten bescheyd te rugh braghten, was de *Stad* alreeds door de *Geusen* veroverd, waer by sich mede bevond Heer *Bernard van Merode*. Die voort alle geestelijke gestichten hebben wtgerooft en in-gehoomen, van der zelve goederen de in-komsten op-gebeurt, het kooeren wtgedorft, ook het hout, tot vestinghe van de *Stad*, van buyten in-gehaelt, ende door dese straffigheyt al den geestelijken hoop genoodzaekt den pael te trecken. Daer na overheerden sy *Zutveen*; na dat het volk tegen *Steenderen* wt de schepen was gegaen (hoewel ook een goed deel daer van te land oever voeteerde) ende voor heen het *Huys Aldenbave* in het *Richter-ampt* van *Doesburgh*

† Ex annotat. Huguanianis.

had wt-geplundert. Die van *Kampen* en *Zwol* in *Over-Yffel* insgelijx gewaerschoowd zijnde een wacker oogh te houden, zonden aen wederzijden naer 't *Klooster Sonnenbergh* by *Kampen*, met naemen *Henrick Wolf* ende *Arnd ten Boekop*, neffens *Wolfart van IJsserlan* en *Itn van Haerf*, om onder een raed te sluyten over de inneemingh van krijgsh-volk; te meer vermits sy wt hun *Cancelaer* *Balduin Roen* verftonden, dat haer een vaendel knechten wierd aengebooden. Onder dit was *Willem* wt het *Graeffchap* opgetooghen, gebaerte maekende van *Deventer* te willen besluyten. Maer na dat hy etijck daghen after een syne ruyters en voet-knechten by een had getrocken, is hy wt het belegh gefcheyden, op de kondschap die hy hadde, dat de *Stad* met *Spaensse* en andere bezettingh redelijken was bewaerd. De *Kampenaers* by desen droevighen toestand den Raed by eenlaedende, vertoonden aen de burgery wat *Grave* *Willem* bereeds gedaen hadde, ende dat hy na veroveringh van de *Graeffchap* na allen schijn niet slapen en zoude, dan haer ook met de wapenen bezoeken; vraeghende met een, of sy getrouw wilden blijven, ende op nieuws aenden *Koningh* eed doen? Wanneer sy alle toe-ftemden, ende ook over de in-legeringh van volk van oorlogh met den *Droffsaet* van *Vollenboe* *Ian van Sloten* een oud krijgsh-man brieven wiffelden; heeft *Hyerges*, hier wt argh denkende, den *Droft* van *Yffelmuden* haer tot een *Stad-houder* gegeeven, met toe-zeggingh van meerder hulp in val van meerder nood. Die van *Kampen*, om hem de maet vol te meeten, schreeven te rugh, met den *Droffsaet* van *Vollenboe* geen ander bespreck gehouden te hebben, dan om de *Stad* tot behoef van den *Koningh* te bewaeren. Daer na begaf sich de *Grave* van den *Bergh* van *Deventer* naer *Gelderland*, inneemende door verdragh *Harderwijk*, *Elburgh*, en *Hattum*: alwaer het krijgsh-volk als door een raefenden drift de kerken en beelden, die tot nu toe ongeschend waren gebleeven, gingh bestormen, ende van de priesterlijke vercierfelen en met naemen goude ofte zilvere kerken-goederen geene gaef en liet. De *Grave* verydeld en brood-dronken wordende door al 't geluck, liet sich bereeds *Stad-houder* van *Gelder* en *Over-Yffel* noemen van weghen den *Koningh* en Prins van *Oranje*; weshalven hy ook een op-zet nam van wt de *Neder-Velouw* op te breeken, ende *Kampen*, een *Stad* aen dese kant des *Yffels* te roer aen *Gelderland* grenzende, aen te tasten. Sy op het zelve pas door eenighe hunne bekende te *Enkhuyfen* vermaend zijnde, om op hun hoede te wesen, ende voor al het *Slot* met de *Stad* van *Geelmuden* gade te slaen; lieten zulx op staende voet die van *Zwol* mede deylen, in 't by-wesen van *Robert ten Beke* *Droffsaet* van *Zalland*; die ook gelatt wierd voort met den *Stad-houder* *Hyerges* van alles mondspraek te houden. Die van *Kampen* deden insgelijx.

44. Dan alzo 'er geen of al te laete bystand quam van *Hyerges*, is de *Grave* met fijn legher op het onvoortienft voor de *Stad* geruckt. Die van *Kampen* schickten alfoen yemand ter loop naer *Zwol*, om dit den *Stad-houder* ende met een den hop-mante *Deventer* op het spoedighste aen te dienen, ende sich by tijds tot het ontzet te haesten. Onder dit liet de *Grave* door *Broekhuysen* de *Stad* op-eyffen; waer toe ook de broeder van den hoogh-geleerden *Herman Keuser*, aldaer

1572. aldaer huys houdende, aenried. Ende hoewel *Broekhuysen* ook schrijven van den Prins van *Oranje* voor den dag haelde, waer by gemeld wierd, dat sy nu goede kans hadden om den bloedighen *Alba* van hunne vrye halften af te weeren ende gerustelijken te leven onder des *Koninx* en synen eed; gaven sy nochtans geen gehoor. Derhalven wierd de *Stad* met drie verdeylde legers beslooten, te weeten by de *Veenen* en *Haegh-poorten*, als mede lanx den dijk na *Massebroek*; ende de stroom, daer die de *Zuyder-zee* soekt, met negen wt-leggers ofte kleyne oorloghs-schepen beslaeghen. Terwijl de *Grave* vast sijn best dede om meer en meer te naederen, gebruykte ook de *Burgemeester* *Arend te Boekop* alle tegen-middelen, zoo met de ronde te doen, als met het geschut te doen lossen; hoewel ook die van 't legher zoo ongenadelijken op de muren donderden, dat die van binnen begonnen te ysen; voor al wanneer sy hoorden, dat 'er eenighe burgers by ontijden wt de *Stad* waren gesloopen, ende alle gelegenheyd aen den *Grave* hadden ontdeckt. Gelijk dan ook onlanx daer na op den 2. van de *Oogst-maend* de over-gave is geschied. Drie daghen laeter verdroegh *Zwol* mede, behalven *Hasselt* en *Geelmuyden*, alwaer hy tot een *Drossaet* stelde *Henrick van Broekhuysen* een *Gelders* edel-man. De *Zwollse* vernieuwden alfdoen hare oude gewoonte, die doen (moeghe-lijk) in ongebruyk was gekoemen, volgens de welke de *Gemeente* de *Gemeente*, ende de zelve wederom den *Raed* verkieft. Maer onanagesien den burgeren zoo wel als de *Geestlijckheyd* van *Kampen* alle schadeeloosheyd en verzeekingh was toe-gezeyd; schickte echter de *Grave* op den eersten van de *Herft-maend* *Gysbert van Broekhuysen* met brieven aen den *Raed*, die last hadde de *Claes-kerk* en alles te openen, ook al het goud en zilver aen den *Grave* te leveren. 't Welk hoewel de *Overghe* als strijdende met het besteck qualijken op-nam, ende *Boekop* met *Konraed van der Vechte* deshalven in haest naer *Zwol* dede afgaen; heeft nochtans *Broekhuysen*, in sijn af-wesen de andere *Raeds-gehooren* oorlof af-dwingende, sijn last vol-trocken, ende de kerken en kloosters zoo binnen als buyten de *Stad* van hare waardste pronkeren ontbloot. De afgonden en poppen aldus verbannen zijnde, hielden zommighe inwoonders, die meestendeels geene inborelinghen en waren, daer om aen om de *Claes-kerk* te hebben tot gebruyk van den gezuyverden *Gods-dienst*. Doch vermits de *Raed* hier tegen worstelende, dese *Opper-kerk* voor de *Rooms-gefinde* zocht te behouden, ende den *Grave* meermaels hier om moeyde, gaf hy eyndelijken tot antwoord, dat het best en byzonderst *God toe-behoorde*. Den anderden ofte drienden dagh na syne in-komst heeft hy de *Stad* ende meer sijn zelve met het onnoozel bloed bevelekt van sijn wijlen *Rent-meeft* *Willem Sanders* *Burghe-meeft* van der *Elburg*, welken hy na moeyelijke huys-zoekingh heeft gevonden, ende buyten eenighe rechts-pleegingh ofte schuld, flux door den beul doen onthoofden; schoon genoomen hy tot syne voor-spraeken had de a-nienlijxte vrouwen en dochters van de *Stad*: alleen om dat *Sanders* des *Graves* thienden te *Oldenbroek*, in syne ballinghschap van de *Koninghsse* aengeslaeghen, voor geld had gepacht ofte in pandschap ontfanghen. Een maend daer na zijn ook door sijn bestel alle de *Geestlijcke* de

Stad wt-geweesen, de *Raed* verzet, ende *Boekop* naer *Geelmuyden* gestuert, daer hy in gijzelingh bleef, tot dat eenighe maenden laeter de *Grave* wt vreesse van *Albas* aenkomt de *Stad* weder verliet.

45. Maer noch het verlies van den *Briel*, noch van *Vlissingen* en *Enkhuysen*, en gaf den *Hertogh* zoo een diepen steek in syne ziel, als wel op desen tijd de tijdingh van *Bergen in Henegouwe* door *Lodewijk van Nassouwe* met toedoen van zommighe *Fransse*. Aengesien *Alba* alleen op den *Frans-man* ster-ooghende, niet wt de zee maar voornaemelijken van die land-zijd een oorloghs onweder was tegemoetfiende, 't welk hem *Koningh Karel* door in-geeven van *Coligny* ende *Grave Lodewijk* zoude verwecken. Over zulx schickte hy sijn zoon *Frederick* met eene vaerdighe maght voor wt tot het belegh van *Bergen*, zullende zelve, zoo 't nood dede, met een byzonder legher volghen. Als de *Fransse* zulx pooghden te keeren, ende na hun wijse al te losselijken aenvielen, zijn sy door de *Spaensse* verstroyd, ende de *Heer van Ienlis* gevanghen. Wanneer *Frederick* na dese over-winningh sich liet dunken dat *Lodewijk* nu lichtelijken tot het over-geeven zoude verstaen, ende ook door een bazuyn-blaeser daerom aenhiel, bevond hy nochtans, dat den *Nassouwer* het wterste ende sijn broeder den *Prins van Oranje* gefind was te verwachten. Weshalven de oude *Alba* in 't begin van den *Oogst-maend* de gantse *Koninghlijcke* heyr-kraght met noch 32. zoo groote als kleyne veld-stucken naer 't leger voor *Bergen* heeft gevoert. In tegendeel was *Prins Willem*, een geweldigh heyr in *Duytsland* verzaemelt hebbende, bestaende in 7000. ruyteren ende 14000. voet-knechten onder 't beleyd van *Ernest van Manderstoo* *Grave van Barbij* ende sijn broeder *Henrick*, op den achtsten der *Hoy-maend* over *Rhijn* gekoemen. Zoo haest hy in *Gelderland* sijn volk had over-sien, wendede hy sich naer de *Maes*, ende de *Stad Ruermond* aldaer gezwindelijken veroverende, is voort met grooten spoed over den stroom naer *Bergen* aen getrocken. Onder dit had ook *Diderick van Haefstien* (een goed edel-man maer noch beter krijghs-man, ende een zoon ofte immers een verwant van dien *Dirk van Haefstien*, die insgelijx † voor 61. iaeren de zelve *Stad* door een schip met rijzen behendelijken in-nam) op *Oranjes* naem *Boemel* de hoofd-stad van *Boemeler-weerd* in de *Geldersse* *Berouw*, door verkloekingh in sijn geweld gekreeghen. Terwijl *Oranje* met den synen door *Brabant* kruyst, tast hy met een aen de *Stad Loeven*, die eerst wat tegen-weers bood dan eyndelijken met hem zoo vergeleek, dat sy alle voordere geweld voor 16000. guldens af-kofft. Die van *Mechelen* effen te vooren *Spaensse* bezettingh af-geslaeghen hebbende, ende daerom te zwack om tegenstand te doen, gaven haer van zelve. Niet anders deden ook *Nivelle*, *Diest*, en *Thienen* met de omleggende vlekken. Eade aldus wierd het bedroefde *Nederland* op eenen tijd zoo teland als te water van vier onderscheyden leggers bespronghen; onder *Alba*, *Oranje*, ende de *Graven van Lumé* en den *Bergb*. Maer *Oranje* by *Bergen* koemende, ende de schier onwinbaere buyten-werken van *Alba* met verwonderingh beschouwende, hield alleen met den vyand kleyne

† Siet 'eyndens het iaer 1511.

X x 4

fcher.

Zwol in
inde een
der-zij-
en, met
Boekop,
Haerft,
emingh
wt hun
naer een
Onder
ooghen,
illen be-
fter een
had ge-
n, op de
tad met
ken was
evighen
toonden
s gedaen
e Graef-
de, dan
eghende
ende op
inneer sy
egeringh
van Vol-
man brie-
gh den-
tot een
ingh van
Die van
schree-
boe geen
an om de
waeren.
ergh van
loor ver-
alwaer
drift de
geschend
te van de
n goude
f en liet.
en wor-
ds *Stad*-
men van
je; wese-
een *Stad*
lderland
zelve pas-
ysen ver-
ende
den gade
van *Zwol*
ten *Beke*
erd voort
s mond-
eden ins-
bystand
jn legher
ct. Die
ter loop
nde met
bedighite
et ontzet
or *Broek*-
de broec-
s *Keuser*,
aldaer

1572.
* Ex li-
teris
Hyerij.

Schermtuzelen. Op den * 10. van den Herfstmaend lagh hy met sijn legher stil om de verwondede te doen heelen. Den 11. verplaeft hy sich naer het dorp *Heringen* een mijl van *Bergben* aen de zijd van *Binch*; met die ineyninghe, om het beloofde ontzet en bystand van die kant te bezoeken en in de Stad te brengen: 't welk echter door de voor-zorgh van *Alba* is belet; stuyrende in den midder-nacht 1200. schutten wt, die van een tot aen drie uyren des morgens den Prins zonder op-houden besigh hielden, ende een merkelyk getal van paerden en vyanden ombraghten: zoo dat sich het legher als half verslaeghen den anderen dagh vroegh op de been gaf, laetende te *Heringen* hoop-werk van hutten en voor-raed, ende van daer treckende naer *Perone* by de Stad van *Binch*; ende den 13. dagh wijder naer de *Chaussée*. Onder dit vernam *Oranje*, dat het Spaensse leger vreughde-teykens bedreef, met de buffen tot driemaelen toe af te schieten, met het aensteeken van vuyren, ende geklank van trommelen en bazynen. Na de oorzaak vraeghende verstonden, dat voor twee daghen de *Hugenooten* te *Parijs* grouwelijken waren vermoord, ende onder de zelve mede *Coligny*, waer over *Alba* van blijdschap was wt-gelacten, die nu van den Franssen verzeekerd niet dan *Oranje* alleen, dien hy wel gewooghen was, tot een vyand zoude hebben.

46. *Oranje* grootelijx verbaefd, ende van 't Fransse bystand nu versteeken zijnde, vreesende daer behalven voor een op-loop ofte verloop van sijn volk, zocht zoo veel en haest hy konde slaghe te leveren, ende daer toe geen kans fiende, ruckte met sijn legher naer *Brussel*, als of hy die Stad had willen bestormen. Doch vermits *Alba* in sijn voordeel blyvende hem liet tuymelen, moest sich *Bergen* ten langen laetsten geeven. Derhalven trock *Oranje* in 't midden van den Herfstmaend op naer *Mechelen*, ylende van daer naer den *Rhijn*, ende by *Orsoy* over koemende, niet zonder merkelyk lijfs-gevaer, alzoohy het volk syne leeningh nu niet en konde geeven, maer enkele beloften en goede woorden. Van daer lanx den *Rhijn* door *Gelderland* op *Kampen* afzackende, is voort met een schip naer *Enkhuysen* gehaald, ende aldaer eenighe daghen vertuckt hebbende, wyders naer *Delft* gereyld. *Alba*, die de hooghmoedighste was van alle menschen, en met luttel volx veel te verrichten voor een groot meesterstuck hield, ontbood, † na 't vertreck van den Prins aen *Hyerjes*, dat de over-komst van de Hertoghen *Adolf van Holsteyn* en *Frans van Saxon* rechtvoort onnoodigh was, ende dat derhalven, om in syneer geen in-breuk te doen, d'een met syne maght omtrent de *Grave*, en d'ander mede in syne legher-plaets tot naerder last zouden verblijven. Na 't weder in-neemen van *Bergben* ende daer na *Mechelen* en andere te voeren door *Oranje* bemaghtighde plaetsen, was *Alba* op *Maastricht* gekoemen, af-dankende de Duytsse ruyterye, welke hem niet zeer te staede konde koemen in de belegeringen die hy voor hadde. Hy selve gingh te scheep op de *Grave*, en quam van daer op *Nymegen*, aen welke plaets hy een wijl, om sijn hert wat speelen te leyden, bleef legghen. Wyders reyde hy naer *Arnhem*, schickende sijn zoon *Frederick* met het legher voor wt na het Graefschap van *Zutveen*, om aldaer de Steden,

† Ex epistolis *Gelrie Praefecti Hyerij*.

1572.

by den *Grave* van den *Berghe* veroverd, met geweld ofte verdingh weder te winnen. De noch * onderdaenighe plaetsen in *Gelderland* moesten daghelijx allerhande mond-kost het legher navoeren. Op syne eerste komst verdroeghen met hem *Doesburgh* en *Lochem*. Doen is † *Hyerjes* met een hoop knechten en paerde-volx (die men de zwarte *Ruyteren* noemde) op *Victors* dagh binnen *Doesburgh* in-gereeden, verzeld met de ionghe Heeren van *Meghen* en *Barlaimont*; laetende aldaer eene sterke bezettingh ende het bevel daer over aen *Ian van Mendosa*, Overste van eene Spaensse bende. Die van *Doesburgh* hadden genoegh te doen om sich van de voonghe over-gave te deegh te zuiveren, om dat sy sich eerst van hunne trouw tegen den Koningh by den Stadhouder hadden beroemt; ende moesten daerom de zwarte ruyteren tot galten aenneemen, waer van sy steeds wierden gequeld en geribbezackt; zonder by *Hyerjes*, de hooghe Overigheyd ofte *Mendosa* eenigh heul ofte ontlastingh te kunnen verwerven. Die van † *Wageningen* die noch onder den Koningh stonden, waren met die van *Doesburgh* in een schip, ende insgelijx, om de voordeelige gelegenheyd van de plaets, met dagelijxe in-legeringhen en menighe van knechten over-laeden; aen wien sy op het Slot bedden, lakens, brand-hout en allerley behoeftegheyd moesten verschaffen, zomtijds ook de leen-gelden in voor-raed verschieten. Behalven dat zy, op straffe van voor ontrouwe en wederspannighe aengesen te worden, last hadden het gebod van den *Drossaet* te after-volgen, lanx de vesten en aen de poorten by nacht en dagh op te passen, ende, tot spijninghe en behoef van 't krijghs-volk, het kooren eenstdeels van buyten ende wt der huys-luyden schuyren en berghen binnen de Stad te brengen. De buyten-luyden en om-gezeetene dorpen en waren mede niet vry van dese ongemacken, dan genoodzaekt, tot der paerden voeder, haver, hoy en stroy te leveren; welk verschor sy daer na aen hunne schattingh-penninghen zouden af-trecken. Doch geene van alle maekten 't zoo bont dan de *Walffe* knechten, die, na dat sy een volle maend met kost en drank waren onder-houden, den *Burghemeester* ter dood toe hadden gequetst, ende in des *Richters* huys de glaesen wt-geslaeghen. Waer over daghelijx veele inwoonders ofte van rouw storven, ofte van armoede wtweeken. Binnen *Doesburgh* waren hier over de burgerye en des Stads Overigheyd twee-spaltigh; klaegende verscheyde inwoonders in 't op-legghen van dese krijghs-lasten boven hunne medeburghers verdruckt te zijn; in 't verbeteren van welke oneffenheyd sich al wederom tusschen de burgheren nieuwe nijdigheyd en krackeelen verhieven.

47. Daer na is het legher *Zutveen* genaerd, ende de Stad voor eerst op-ge-eyft. Als het krijghs-volk niet en wilde luyfteren, wierden 'er 13. van de grootste stucken teghen de poort van de *Nieuwe Stad* geplant, ende eer langh een groote scheur in de muiren gemaakt. Het volk van oorlogh schrickende voor de Spaensse bloedbracken, verliet in den nacht de Stad, ende liet de burgers in den pekkel; welke als sich in den

* Ex literis *Hyerij*.

† Ex archiis *Doesburg*.

‡ Ex variis literis *Barlaimontij*.

morgen

1572. morgen-stond wilden over-geeven, zijn de Spacniards haer te kloek geweesd en door de opene vesten in-gebrooken. Ende alzoo is de esendighe Stad, na't neder-hacken van alle de geene die in't geweer waren, over-ijld, ende door't plonderen, moorden en schoffieren verwoest en geschonden. Na dese moed-willen baden de Gelderse Stad-houder Hyerges ende eenighe Hoogh-duytsse hop-mans voor de behoudenis van de gevanghene zoo inwoonders als krijghs-luyden, ende zouden 't genoeud van Frederick schier om-gezet en tot erbarmenis hebben gebooghen; ten ware een bloed-gierigh Franciscaner Monick wt de Stad geboortigh, ende een broeder van 't Klooster staende buyten de Lochemer poort aende Berkel, zulx had omgestooten. Dees van toorn brullende, gaf aen den twijfelenden Alba, die doch wt eygen drift meer dan te veel tot boosheyd helde, zoo een vervloekten raed, dat men de eyers in de pan zoude kloppen, eer daer kiekens van quamen. Alsdoen zijn, wt laft van den roekeloozen iongeligh, alle gevangens schandelyken op-gehangen, ofte in den † Yffel-stroom, die met ijs bedeckt stond ende open wierd gehouwen, verdrongen en gestickt. De Grave van den Bergh, om desen blixem te ontwijken, verpakte sich by tijds van Kampen, verhuysende met alle syne Hof-gefinde naer Bremen. Die van Kampen en d'andere over sijn vertreck vervrolijkt, zonden gezanten naer Frederick om syne gramichap te verbidden; waer mede sy sich zeer bemoeiden, te meer alzoo die van Deventer haer aensporden, dat sy dese gelegenheid niet en zouden verzuymen, dewijl in des Hertoghs leger tegenwoordigh was † Gillis van Barlaumont Heer van Hyerges, Stad-houder van Gelderland, Over-Yffel en Vriessland. Gelijk ook Boekop, een kragtigh voor-stander van de Koninghise, na dat hy wt syne hechtenis van Geelmuyden was vry-gelaeten ende in synen vorigen stoel hersteld, onder andere naer Deventer en Hyerges wierd af-gevaerdighd; welken hy (na dank-zegginghe dat door syne trouwe voor-beede die van Kampen van Frederick wel

† De rijmen van den Heer Hugo de Groot, meldende van den moord van Zutveen, zijn veel te fraey en beweeghlyk dat menze zoude verzwijghen. Hoort dan hier de stem van den Delfisen Apollo:
 — didicere quid esset Non bene firmato meditari pectore bellum Quisphania civis. Nusquam crudelius actum. Ingenij certamen erat, quae poena placeret. Quae sibi semanimes superessens morte negata. Heu quot ubique ruunt utriusque cadavera sexus, Uxoresque virum, puerisque ante ora parentum! Isala fert primos, Scorpora prima secundos. Credimus, an mendax augende fama orat. Invidiae, ut steteris congestis stragibus annis, An prope vera fuit: nisi (quod puto) gurgite pleno Prorumpetis fecisset: ut sibi sanguis, Et una Harenies traxisset aquas, secumque tulisset.

‡ Pontanus noster peperam Ladislaum vocat, quem Aegydius debuisse. In cuius rei fidem plusquam triginta literas ipsius Aegydy manu subsignatas, si opus, proferre possem. Sed quum alibi non alio quam Aegydy nomine eum appelleret, vitio hic potius memoria quam ignorantiae errasse credi par est.

waren beiegend ende met geene over-tollichis bezettingh beladen) daer neffens met een vergulden kroes beschonk. Dese volmaghtigers in't leger van Alba koemende kreeghen schier de tzaegh op het lijf, siende zoo eene menighe van galghen, ende daer aen hangende de bloote lichaemen van zoo veele onnoozele burgeren van Zutveen, behalven de geene die als onreyn beesten met hoopen in de Yffel waren geworpen.

48. 't Gebied over het krijghs-volk te Kampen wierd vertrouwd aen Polwijler, die den Raedsheeren van stonden aen ried die van Enkhuyzen door brieven te waerschouwen, dat sy, sich spiegelende aen 'tiammer van de Zutveense, die door loutere moedwil het wterste verderf op hunne halsen hadden gehaelt, haer ende harer nabuyren stappen liever zouden na-volgen, ende by tijds des Koninx genade om-helsen, waer van syze wilden verzeekeren. Die van Enkhuyzen het beprjijp daer van verstaende, gaven laft den brief-brenger, die een poorter was van Kampen in't gat te werpen. De Kampenaers dit vernemende, schreeven voor de tweede reys aen den Raed van Enkhuyzen, dat dese brief van henluyden alleen wt goede nabuerschap ende geneegenheid was gezonden, ende de boode, een eetlijk man ende haer in-burger, t'eenmael onweetend van den inhoud; biddende derhalven met ernst om syne ontslaegingh. Effenwel deden de Enkhuyzers den gevanghen met den brief op sijn borst door den beul tot aen de galgh leyden, ende alzoo met een geiouw wt de Stad zetten. Maer Alba te Arnhem ende te Nymegen met een inwendigh genoeghen sijns zoons bedrijf vernemende, vermynde daer door de andere Nederlanders schrick-achtigh ende gedwee te maeken; daer sy in tegendeel hier wt eerder wanhoope ende een onwtwortelijken haet schepten tegens hem ende de Spacniards. Want of schoon nu de Grave van den Bergh Gelderland en Over-Yffel, ende Schouwenburgh Vriessland, wt ontzagh van den vyand, hadden geruymt; was echter de innerlijke hardneekigheyd en ingekropte bitterheid der ingezeetenen geensins gedooft en verbrooken. Daer na is Frederick wt sijns vaders bevel met het legher door Amersfoord op Naerden, de hoofd-stad van Goyland, vertrocken. Dese plaets was aen die kant onder de Hollandise Steden de eerste die hem voorquam; hebbende ook, onaengesien tegens groot geweld onvoorsien, tot noch toe om geene vergiffenis aengchouden, om de wille van't in-gelegerde oorloghs-volk, 't welk in den eed was van Oranje, ende daer binnen den meester speelde. Frederick hier over ontfrecken, liet Romero met het legher voor wt gaen. Doen hy Naerden naerderde, quam hem de Raed te gemoet, met diepe ootmoedigheyd om vergiffenis smeekende, ende sich verschoonende dat sy dit niet eerder hadden kunnen doen, verhinderd zijnde door de Geuse knechten, die effen te vooren de Stad hadden ontleedicht. Romero belastede, sy zouden met den eersten weder naer huys wandelen, ende om het legher te spijsen ende onthaelen alles vaerdigh maeken. Hy konde haer wel geene volkoemene quijt-scheldingh toe-zegghen; dan zouden niet te min meerder genade genieten, als sy wel hoopten ofte verdienden. Dit bescheyd boodschapten sy te rugh, ende ontfinghen daer na de Spacniards eetlijken ende na hun vermoeghen.

Dit

nct ge-
 De noch
 moesten
 her na-
 hen met
 Hyerges
 die men
 gh bin-
 de ion-
 aetende
 vel daer
 an eene
 der-gave
 erf van
 in Stad-
 daerom
 n, waer
 bezackt;
 eyd ofte
 konnen
 die noch
 die van
 om de
 s, met
 knecht-
 lor bed-
 hoefdig-
 ook de
 behalven
 weder-
 dden het
 en, lanx
 dagh op
 ef van t
 buyten
 berghen
 n-luyden
 ede niet
 aekt, tot
 te leve-
 ne schat-
 Doch
 dan de
 le maend
 en, den
 gequetst,
 t-geflae-
 oonders
 ede wt-
 over de
 spaltigh;
 t op-leg-
 nede mede-
 teren van
 ffchen de
 taeklelen
 naerderd.
 Als het
 ierden'er
 poort van
 ngh een
 Het volk
 ffbloed-
 ende liet
 ch in den
 morgen-

1572.

Dit geſchied zijnde, riep *Frederick* de krijghs-Overſte by een, ende gingh het Stedeken rond-om beſichtighen. Eyndelijken wierd 'er beſlooten, dat alle burgers op eene plaets zouden t'zaemen ſchoulen, om den Koningh op nieuws te zweeren. Wanneer ſy te hoop by een waren, gaf hy ſyne Spaeniards eerſt maght, om de Stad wt te rooven; daer na om de burgers in 't honderd dood te ſlaen, ende aen vier hoeken in de Veſtingh den brand te ſtecken. Ende aldus zijn oude en ionge luyden, mans en wijven zonder deernis ofte onderscheyd gezabeld: de meeſte vrouwen eerſt verkracht, ende voort met de ſtrop ofte met het rappieren vuur van kant geholpen. Door tuſſchen loopent van den Grave van *Boffu* heefſimen echter door de vingers geſien met *Lambert vanden Hove* gebooren van *Montfoord*, hoofd van de latijnſe School aldaer, daer en boven een vermaerd Tijdenſchrijver ende ſtock-oud man, die nochtans ſijn zoon eerſt door een Spaeniard voor ſyne ooghen zag priemen. Deſe moord zoude ook van hem in een byzonder boeckken zijn beſchreeven, 't welk elders noch, doch ongedrukt, by ſyne na-zaeten word t' bewaerd.

* *Hor-*
tenſius.

49. De *Amſterdammers*, vermoedende dat het nu de naefte Stad *Haerlem* zoude gelden, lieten *Frederick* door eenighe laſt-hebbers weeten, dat ſy met de oproeders en af-vallighe Steden noyt verſtand ofte gemeenſchap, maer den Koningh altoos trouw hadden gehouden, ende voorts zouden houden tot het wterſte toe; bidende, dat hy zulx ende niet anders van hen wilde gevoelen. Verzochten daer neffens, nade-mael ſijn vader haer voor deſen verzegelde toezeggingh hadde gedaen, van geen vreemd krijgs-volk in hare Stad te zullen legheren, dat ſyne knechten en ruyters naer *Haerlem* willende den Heeren-wegh voor by de Stad moghen neemen, dan hy zelve met ſyne Hovelingen en geſleep vry binnen kocmen. Sy voeghden hier by, gaerne te willen dulden, dat men het geſchut en krijghs-gereedschap door de Stad voerde, 't welk buyten om, vermits de laeghe en gebrookene wegghen, niet gerieffelijken en konde geſchieden. *Frederick* deſe hare ſtandvaſtigheyd hoogh verheffende, beloofde haer wederom op het heerlijxte den Koningh aen te prijsen. Om-trent deſen tijd was het zoo eene ſterke vorſt, dat het volk van oorlogh en andere, om de Spaenſſe klaeuwen te ontgaen, wt Gelderland en elders op Martensavond zoo te voet als met ſleeden over de Zuyder-zee naer Noord-Holland de vlucht namen. Doen ſtonden 'er ook 21. ſcheepen by het Y rond-om in 't ijs beſlooten en bezet; dan waren ter rechter tijd eſſen na de verwoeſtingh van *Naerden* door een ſchielijk doyend weder op het eynd van den Slacht-maend wederom af-gebraght: hoewel de *Amſterdammers* ende hun Burghemeester *Peter Peterſſoon* dickmaels hadden gewenſt en geraeden, dat men voor al den Geuſen deſe ſcheepen zoude ontwel-dighen; t'elkens op-haelende, dat alle hare kragt ende het eynd van den heelen oorlogh daerin beſtond. Maer door Gods wil ende der Spaeniarden hoogh-moed, die door eene ave-rechte wijsheyd ofte verſtockte onweetenheyd

† *Partem ejus exhibet Gihbertus Lappius in vita Horrenſij, qua poſt ejus Seceſſiones Ultra-jeſinas, majore forma jam nuper excuſus, legi poteſt.*

dit geheymenis noch niet en konden vatten, is doen deſe Achitopelliſſe raed te ſchande gewor-den en verworpen. In dit iaer is eerſt over-lee-den *Elizabeth van Lunenburg* na-gelaetene we-duw van wijlen *Karel van Egmond* Hertogh van Gelder, die volle 34. iaeren haer gemael heefte over-geleeft, geevende op deſen tijd den geeft binnen de Stad *Gelder*, welke met de ganſſe Vooghdy by haer in lijf-tocht wierd bezeeten. Dat zy geene kinderen heefte gevoed is meer-maels op-gehaeld; hoewel t'elkens zwangher geſchat zijnde, ende in 't byzonder op zeekeren tijd, wanneer de Gravin van *Meurs* en andere vroe-d-vrouwen bevonden melk wt hare tepels te vloeyen. Dan alzoo dit een wind-ey was daer niet meer na en quam, geloofde men, dat ſy van de toovereſſen moeft bezwooren zijn. Midden onder deſe warreryen heefte 'er een vreemd ge-ſternte, doch zonder hayr en ſtaert, aen den hemel geſlickerd. De wijd-beruchte *Cornelis Gemma* hier over van *Laeven* naer *Nymegen* by *Alba* ontbooden zijnde, woude dit duyden op zeekere oude t' voor-zeggingh in den iaere 1520. in de Switzerſſe goberghen gevonden, ende met namen op de woorden daer by vervaert, dat 'er over de Spaeniards een nieuwe ſterre zoude op-gaen, ende na verdwyningh van de zelve een andere volghen met veel vierigher ſtraelen van *Mars*. Gelijk ook drie iaeren laeter te weeten in 't iaer 1577. ſich een groote ſtert-ſterre voort-dede, die ſchier drie volle maenden ſtand hielt. Gedachte *Gemma* zeyde naderhand opentlijken, dat beyde lichten wiſſe voor-booden waren van de zeltzaeme veranderinghen in den Gods-dienſt en der Spaeniarden heerſchappy hier te land, ende als heerauten van de bloedighe oorloghen zoo voor als na de Gentſſe vrede-handelingh voor-gevallen, die ſchier de heele wereld hebben ontroert en op ſtelten gebraght. Eenighe ver-ſtonden 't van de grouwelijke en ontvergelijke-lijke moord van *Parijs*: ofte ook van de nieuwe ſiekte, die wt *Poſſou* ſijn oorſprongh en naem ontleenende, allenihalven groote ſteekinghen en zomtijds een haefſtighe dulligheyd den luyden aenbraght: anders weder (als de Hollanders en Vrielen, die meer op haere eygene zaak dan op de algemeene zaghen) meynden hier door beteykend te werden den ongewoonlijken zee-vloed die doen hare landen over-zwalpte.

50. Hoe 'thier mede zy, immers zijn daer op gevolghd zulke buyen en neder-laeghen, dat ſchier het onderſte ſcheen boven te ſtaen. De belegeringh van *Haerlem*, op dit iaer begonnen, heefte tot op het naefte ende over de zeven maenden de hals-ſterke burgerye op-gehouden; voor al wanneer ſy zaghen, dat men van den Spaeniarden noch genade noch zeekere beloften hadde te verwachten. Zoo dat *Frederick* langher geen moed hebbende om de Stad te winnen weder naer *Brabant* dreyghde; ten ware hem ſijn vader door ſchimp-brieven bekeeven en vermaend had, zoo ſijne meeningh was het belegg te ſtaeken, dat hy hoewel bed-legerigh zelve in 't legher zoude kocmen; ofte, zoo hem ſijne ziekte in den weggh was, ſijne moeder wt *Spanien* ontbieden, om haers zoons plaets te bekleeden. Maer hoe ongenadelijken en tegens alle krijghs-gebruyk *Frederick* daer na met de op-gegeevene Stad heefte gehandelt, betuyghen ons de laer-boeken; dat hy te weeten etlijke

† *Vid. autor. pag. 916.*

daghen

1573

1573.

* *Ing-*
ſitie.

1573. daghen after een zoo de burgers als de bezettingen ofte met de klingh, ofte met de stroppe, ofte in 't water door den beul heeft doen ombrengden. Met het belegh van *Haerlem* had groote gemeenschap dat van *Sancerres* in Frankrijk, als zijnde op een iaer ende in eene maend berend. Beyde Steden hebben voor de vryheyd van den Gods-dienst tegens haere Koninghen nood-weer gedaen: zoo hier als gins stond het moedighe vrouw-volk op de vesten met het geweer in de vuyst en dreygementen op de tongh: de zelf-willigheyd der burgeren was aen wederzijden even groot, aldaer gestijfd door die van *Rochel*, ende hier door den Prins van *Oranje* op hoope van ontzet. Beyde Vestinghen zijn op 't laette door hongers-nood in den Oogst-maend ende schier op eenen dagh, geene op zekere voor-waerden en dese op het believen van den vyand, over-gegeeven. Dan binnen *Haerlem* en was de armoede noch zoo zwaer niet, als wel binnen *Sancerres*; daer een drie-iaerigh meysje effen te vooren gestorven door de ouders weder is op-gegraven ende gegeeten. In 't belegh van *Haerlem* was 't ook aenmerkelijk, dat 'er van de Koninghisse, behalven de hop-luyden en gemeene knaepen, zijn gesneuveld *Cressonier* Stad-houder van *Grevelingen*, en *Campocassio*, beyde treffelijke werk-bacsen in 't stuck van belegeringhen. De vernaemste hop-mans, als *la Motte*, *Romero*, *Caspar Billio*, en *Rodrigo de Toledo*, wierden half dood weder in hunne hutten gedraeghen, ja *Frederick* zelve bleef mede niet onbezeerd. Van de belegherde zijn vermist *Willem van Bronckhorst* Heer van *Batenburgh*, en *Wibald Ripperda*, de Stad-waerder: maer *Lancelot van Broderode* met veele andere door den scherp-richter af-gehouden: alzo den Schotten en Duytsers alleen het leeven was gezeekerd. Waer over *Borde* een bevel-hebber van de Fransse, die binnen *Bergen* had geleeghen; om des vyands spot niet te wesen, God den Heer door een onheyligh voor-neemen de roede wt de handen nam, ende met veel smeckens verworf, dat hy te vooren door een van syne bekende wierd door-schooten. Na 't over-gaen van *Haerlem* trock de oude *Alba* dadelijck naer *Amsterdam*, ende van daer naer 't legher voor *Haerlem*; ende wederom *Amsterdam* bezoekende, beval van stonden aen eene vloot van omtrent 30. van de grootste schepen wt te rusten, om daer mede *Holland* ende in 't byzonder *West-Vrieland* t'effens te overrompelen en den bodem in te slaen; vertrouwende het bewind van alles aen *Maximiliaen Hennin*, Grave van *Bossu*. Het hoofd-schip gedoopt met de naem van de * *Onder-zoekingh* ende op kosten van de *Amsterdammers* alleen getimmerd, was van zulke groote, dat 'er noyt in de *Zuyder-zee* dieghelijke was gesien, op hebbende 22. van de zwaerste stucken, ende behalven de edelen en matroosen 200. Spaensse knechten van wtschot, onder 't beleyd van *Lopes Corqueva*, en den Heer van *Kruningen*.

§1. Alles vaerdigh zijnde, liepen sy met een goed getijde en wind wt, raekende tusschen de wracken ende der vyanden hinder-werken zonder aenftoot in de vlacke zee. Aldaer beiegenderen hen die van *Enkhuysen*, *Hoorn* en andere *Water-landers*; die eenighe daghen met haer hand-gevecht hielden: tot dat sy op den elfden der *Wijn-maend* siende *Bossu* met volle zeylen op haer aenftooten, des zels schip wt hun grootste

schip (waer op, behalven den *Zee-Oversten Cornelis Duxen*, *Ruychaver* het bevel hadde) met haeken aenhaelden, ende met ander kleyn en gezwind vaer-tuygh rond-om beslooten. Aifdoeningh liet spel eerst te deegh aen, ende wierd etlijke uyren langh zoo heftelijken ghayrpluckt, dat de over-loop niet alleen en 't boven-deel van 't schip met dooden bedeckt waren, maer ook het bloed als met heele plaffen wt de spy-gaeten wt-zijpte. De *Grave* verweerde sich en de syne ook mannelijken. Dan wanneer hy syne vloot meer en meer zagh minderen (want eene van syne scheepen bereeds was gezonken, twee door den vyand genoomen, ende noch twee aen strand geiaeghd) dat mede *Boshuysen* met de overighe vloot, zoo men meynde, niet weers genoegh en bood, ende de *Hollanders* elke uyr sich met nieuwe zeylen versterkten; heeft hy, na zoo een merkelijk verlies, sijn zelve met sijn groot schip op-gegeeven, ende is met veele andere gevanghelijk op *Hoorn* gevoerd, ende aldaer tot aen de vrede-mackingh van *Gent* vast gehouden. *Alba* door dese tijdingh ende te vooren ook door het onzaligh belegh van *Alkmaer* t'eenmael ontroerd en wt sijn sprongh zijnde, is haestelijken ende met een stank, zonder syne geloovers te voldoen, die hy nochtans daeghs te vooren aen sijn herbergh verdaghvaert hadde, heymelijken wt *Amsterdam* naer *Bruyssel* ontloopen. Waer over hem de *Hollanders* al noch in een Duyts liedeken verwijten, dat hy t' *Amsterdam* een bankjen heeft gebrooken. Te *Bruyssel* koemende heeft aldaer al sijn bewind op-gedraegen aen *Lodewijk van Requesens*, Groot-meester van *Castilien* ende voor dezen Stad-houder van *Lombardien*, door den Koningh daer toe verkoozen; ende is, laetende de *Nederlanden* door syne gierigheyd en wreedheyd schier woest en wt-geput, in 't begin van den *Winter-maend* met sijn zoon *Frederick* door *Switser-land* en *Savoyen* eerst op *Italien*, ende van daer op *Spanien* vertrocken. Een man die in 't stuck van oorloghen sijns gelijk, immers sijn meerder, nauw en vond, ten ware de overdaedighe strengigheyd, eygen-sinnigheyd ende een in-gebooren waen en hoovaerdy syne andere deughden hadden bedorven en over-schaduw. Sijn openbaer vyand de *Prins van Oranje* was echter in sijn gemoed over hem verwonderd, ende over sijn af-scheyden ten hooghsten verblijd, als die tot nu toe de meeste stoot-pael was geweest van syne aenflaghen. In tegendeel was het geloove, dat *Requesens* de landen zoo in vrede als in oorlogh met meerder bescheydenheyd ofte schijn-heylichheyd zoude bestuyren. Gelijk hy ook in den begin, ofte wt laet des *Koninx* ofte wt sijn eygen drift, groote eer behaalde door het bedwingen van eenigher zoldaeten baldaedigheyd, ende voor al door het weghneemen van 't gewapende beed sijns voorzaets, welkers over-blijfselen men ook wt des *Koninx* bevel naer *Spanien* heeft geschickt. Zoo dat nu *Philips* zelve, doch al telaet, wel merkte, dat hy den *Nederlanderen* een al te straffen *Pander* en morgen-wecker had toe-gezonden, dien hy daerom van nooden hadde weder naer huys te roepen. De *Raeds-heeren* † van 't Hof in onder-vindingh koemende dat 'er in *Gelderland* veele zoo wt-als in-heymsse sich bemociden met het koorn lanx de platte landen op te koopen;

† Ex impresso diplomate.

atten, is
e gewor-
over-lee-
etene we-
rtogh van
ael heeft
den geeft
e ganisse
bezecten.
is meer-
zwangher
zeekeren
en andere
tepels te
was daer
dat sy van
Midden
eemd ge-
aen den
te *Cornelis*
megeen by
luyden op
den iaere
gevonden,
by vervaet,
erre zonde
le zelve een
van *Mars*.
in in 't iaer
oort-dede,
sield. Ge-
pentlijken;
waren van
ods-dienst
er te land,
oorloghen
andelingh
ld hebben
nighe ver-
vergelijke-
de nieuwe
h en naem
kinghen en
len luyden
Hollanders
zaek dan
hier door
lijken zee-
te.
s zijn daer
ghen, dat
taen. De
begonnen,
even maenden;
1573. voor
len *Spaen-*
ften hadde
gher geen
nen weder
n sijn vader
naend had,
gen, dat by
de koemen;
sijne moe-
nis plaets to
en tegens
na met de
betuyghen
ten etlijke

om het zelve op te legghen ter tijd het moghte gelden na haer onbezuyfde wil; dat ook verscheyde zoo geestelijke als wereldlijke haer koor in hunne huysen en schuyren aen den man hielpen, verlaetende de merkten der Steden en andere plaetsen van onds daer toe gerechtigd, zoo dat daer over het zaed qualijken ende niet dan voor over-tollich geld krijghbaer en was: vonden noodigh dit misbruyk en oneerlijk gewin al wederom te verbieden, op verbeurte van het koor ofte meel, en noch andere straffen: wel verstaende nochtans, dat de buyten-luyden tot nooddurft van haere huys-houdingh moghten koopen, ende andersins ofte meer niet.

52. Maer alzoo *Requesens* effen te vooren merkelyk lof had bevochten in den haperlyken zee-strijd van *Lepante*, alwaer *Ian van Oostenryk* de vreesfelyke vloot van den Turxen Keyzer *Selim* had genoomen ofte vernielt, vond hy ook goed, van een zee-slagh alhier te beginnen. Want vermits op desen tijd de Spaeniards *Middelburgh* noch in-hadden, 't welk nu eenighe maenden herwaerts van den Zeeuwen sterck was benauwd ende schier in den laetsten nood; heeft hy, op het yverigh aenkloppen van *Mondragon* den Stad-waerder, daer heen een wel-bermande vloot van 60. scheepen af-geftuyt, om het ontzet te verzoeken. Dese vloot gingh hy verdeylen, geevende 'tbewind van de grootste schepen aen *Sanchio d'Avila*, ende van de kleynste aen *Romero*. Dese, eer van *Antwerpen* t'zeyl te gaen, waren aldus versprooken, dat *Avila* met zyne scheepsmaght door de Hont op Walcheren zoude vaerten, ende *Romero* naer Zuyd-beveland, ende beyde vlooten sich aldaer weder verzaemelen. Maer *Oranje* die effen te vooren in Zeeland was beland, had met *Bosfor* op-genoomen eene van beyde vlooten, eer sich die t'zaemen moghten voeghen, zonder vertoef aen te packen. Wes-halven sy sich ook van een spreydende, de maghtighste schepen by Walcheren anker-vaft maecten, zeylende met het overighe deel teghen den stroom doch met een goed getijde door de Schelde naer *Bergen op Zoom*, alwaer de vyand sijn tot-plaets hadde. De Koninghse dit siende schickten sich van stonden aen tot een slagh, om in 't gesicht van *Requesens* die te *Bergen* was, te kampen. Dan de Zeeuwen klampten ze eerst aen boord; zoo dat door het haestigh aenloopen het opper-schip van *Bosfor* met een kogel schier tot zinkens toe wierd door-boord, veele boots-gezellen verwond ofte neder-geveld, ende hy zelve sijn eene oogh ende *Schor* het leven te pande liet. Ondertusschen spronghen de Koninghse met hoopen op dit schip, zoo dat hier ter nauwer nood van de andere wierd geredderd. Daer na vocht schip tegen schip in 't byzonder, met ongelooflijke hardneckigheyd en schier gelijke kans; tot dat een Zeeuws matroos wt de korf van het schip van *Bosfor* in de korf van des Koninx hoofd-schip over-springende, den vyand wt-dreef, de vaene af-trock en om sijn lijf wond, ende alzoo neder-daelde, siende bereeds menighe van syne mackets met de Koninghse boven op den over-loop hayr-plucken. De andere Spaeniards de ooghen slaende op het vaenloofse schip, meynden het zelve vermand te zyn, ende begonnen vaft te beeven en te schoorvoeten. Waer wt de Zeelanders moed schepende, tien van de Koninghse aen den grond zittende sehepen hebben genoomen, en eenighe

daer van verbrandt: de overighe hare zeylen ophissende gaven sich op de vlucht. Aen wederzijden zyn'er omtrent 1200. maets gebleeven, ende van de groote Hansen *Dominico de Glymes*, *Onder-zee-Oversten*, en *Octavio Petenot*. *Romero* berghde sich met een booten. Middelerwyl lagh *d'Avila* met syne vloot te *Bresken* by Walcheren aen anker, verbeydende de komste van *Romero*: maer verstaende des zelfs ongeluckigh weder-vaeren en vreesfende voor de Zeeuwse peck-bröcken, nam de wijk naer *Antwerpen*. Op dese zegeningh is de over-gave van *Middelburgh* voort gevöighd; gelijk ook *Armiyden* den Prins in handen is gevallen, 't welk naderhand versterkt is, ende den naem en gedaente van eene Stad heeft gekreeghen.

53. Aen d'andere zijd heeft sijn broeder *Lodewijk van Nassouw* te land geene mindere neder-laegh geleeeden. Alzoo hy in Duytland eene aensienlyke heyr-kraght had verzaemelt, ende tot syne kamer-raeden mede genoomen sijn broeder *Henrick* ende des Palts-graves zoon *Christoffel van Beieren*. Waer mede wanneer hy *Maestricht* te vergeefs had beloort, begaf hy sich naer het dorp *Oepen* tusschen *Aken* en *Maestricht*; ende eyndelyken, noch de verwachte by-stand noch eenighe beveelen wt Frankrijk bekoemende, nam een besluyt, syne ende sijn broeders maght in Gelderland t'zaemen te smelten, ofte over de Maes elders in *Brabant* in te breeken. Maer de Koninghse over al in den wegh zijnde, scheen op den elden van de Bloeymaend met al sijn troe weder naer Duytland te dreyghen, daer hy nochtans met groote stappen naer *Nymegen* in Gelderland sich yde. De vyand zulx vernemende, gingh alle syne schaeren en krijghs-gereedschap in-scheepen, ende, vermits hem de wind en stroom te gelijk dienden, *Lodewijk* verkloeken. Te *Nymegen* koemende vond aldaer eene meerdere maght van volk by de hand, waer by sich ook vervoeghde *Schenk van Tautenburgh* met syne ruyterye. *Lodewijk* naregens af weetende had sich ter vlucht op de *Mooker-heide* tusschen de twee stroomen de *Wael* en *Maes* met een dijk verschantst. De Koninghse zonden eenighe lichte ruyteren, om het vyandlijke heyr te bezichighen; desghelijx reed *Lodewijk* met een deel ruyteren wt syne werken, om des Koninx legher te beruyken: welke malkanderen beieynden en dapper klopten; zoo dat de Koninghse eerst op de vlucht raecten. Daer na slooten de Koninghse raed, met haer gantse maght den vyand te keer te gaen, ende een hoofd-treffen te waeghen; eer *Oranje*, die in *Bomeler-weerd* was, sich met sijn broeder mocht vermenghen. Hier op wierd de bazuyn geblaesen, het volk slagh-vaerdigh gemaekt, ende tegen den vyand wt-gevoerd. De Nassouwse nieuwaerts min opdenkende dan op een veld-slagh, laghen hier en daer verstroyd, wanneer de Koninghse aen-quamen. Men gierde, men woelde, men blies het volk van stonden aen by een: maer siet, eer sy alle konden t'zaemen rotten ende haer in gelederen vlijden, had ze de vyand al over-vallen en neder-gehouden; zoo dat'er van 4000. ruyteren ende schier 8000. voet-knechten, weynighe overigh en in 't leeven bleeven. Zelfs de drie Veldheeren van 't leger *Lodewijk* en *Henrick van Nassouw* ende Palts-grave *Christoffel* zyn te gaeder iammerlijken om-gekoemen en noyt naderhand gesien,

1574. gesien, het zy dan dat sy zijn verslaeghen, in de veenen verzonken, ofte van den paerden vertreden geworden. De Fransse troppen die *Nassou* te vooren had tegen-gesien, bevonden sich rechtvoort in 't Stif van *Trier*. Dan dit sijn ongeval verneemende, trocken van daer op *Strasburgh*, verstoorende aldaer de wervinghen van den Oversten *Annbaut*, zoo dat het volk, veel laeter als *Requesens* sich wel had ingebeeldet, in Nederland aequam. Doch de Hollanders en *Oranje* treurden allertmeest over het onwaerdeerlijk verlies van zoo een heerlijk legher en beroemde Vorsten; met naemen over *Lodewijk*, die, in geval hy langher had moeghen leven, geensins de minste Veld-Overste zoude geworden zijn van synen tijd; alsoo hy over-kloek van beleyd was, onvertzaeghd in 't wt-voeren, ende, tegens de wyze der Duytffers, in eten en drinken heel maetigh.

54. Maer de woedende tweedragt onlanx daer na als een smet-vuyr onder de Spaeniards ontstaende, heeft de verslaegene en hoopeloze gemoederen weder wat op-gericht. Want als dese na de over-winningh van *Mook* riepen, dat sy nu menighe leeninghen ten afieren waren, ende *Frederick Perens* Heer van *Champigny* broeder van den Cardinael *Granvelle* te *Antwerpen* als Stad-houder met syne Waelen was in-gelacten, ende de Spaeniards buyten gekeerd; begonnen sy op 't laetste te op-roeren, ende na 't verlaeghen van hunne Oversten omtrent de 4000. sterk al bulderende naer de Stad toe te zetten. *Perenos*, om daereen berd voor te schieten, riep de gilden en hop-luyden van de burgery te hoop, ende waerschouwde ze van 't aenstaende gevaer. Verzocht mede op *Requesens*, dat men de bezettingh van de Schants moght veranderen, ofte hem maght laeten, om tusschen het Slot en de Stad eene Sterkte op te werpen. Maer *Requesens* verhoopende door sijn ontzagh de Spaense in teughel te houden, quam zelve naer *Antwerpen*, ende zond *Davila* wt om de baldaedighe tot verdraghzaemheyd en gehoor te beweeghen. Doch sy nergens na luyfterende ginghen haren gangh, ende dronghen bezijden het Slot binnen-waerts in. Ende hoewel *Requesens* sijn hoofd schuddede, schreeuwden sy echter nierdan van 't geld ende der Waelen vertreck. *Perenos* meerder onraed te gemoet siende, begaf sich naer de nieuwe Stad. Tegen den ayond verlieten sy de markt, plonderden de nabuyrige koop-luyden huysen, ende kooften een eyghen hoofd, schreeuwende al noch effen stijf om hare penninghen, en der Waelen wt-tocht. Zoo dat *Requesens* voor arger schroomende, *Perenos* beval met den synen wt te wijken, ende de dol-koppighe voor desen tijd hunne wille te doen. Dit geschied zijnde, wierden den anderen dagh de vermoegendste handel-drijvers op het Raed-huys ontbooden, ende van hen een zeecker stuck gelds gevordert en verworven, om dese nieuwe gaffen te vreden te stellen. 't Geen daer aen te kort schoot, zoude *Requesens* wt syne eygene beurs ofte des Koninx schat-kisten daer by legghen. Ende alsoo zijn die van *Antwerpen*, geevende aen dese moeytemaekers, behalven de vergiffenis van hun misbedrijf, 40000. guldens, van dese bangigheyd en moedwillen verlost. Daer op gaf *Requesens* last, dat sy alle te gaeder van stonden aen in 't

† *Dineros* & *suora* *Valones*.

begin van den Soemer-maend na 't beleyd van *Leyden*, 't welk by *Alba* op 't voorighe iaer was aengevanghen, zouden verrecken. Op 't zelve pas lagh by *Lillo* de Koninghlyke vloot van alles wel verzorghd, om sich onder 't beleyd van *Adolf van Haemstede* van den in-gangh van de Maes te verzeeken, ende *Holland* aldus van een te scheyden. De Hollanders hier van bericht, stuyrden ze zonder langher beraed eenighe wel-gewapende iaeghten op het lijf, die 't zaemen een langh en vinnigh gevecht hielden. Ende hoewel 'er vele Zeeuwen, wt de nabuyrige Vestingh wierden dood-geschooten, ende ook vele in den eersten aenloop van de Koninghse dood-geslaeghen; vielen sy echter des te fierer an, veroverende eenighe schepen, eenighe verdrinkende, en de andere verbrandende; ende zijn aldus met den gevanghen *Haemstede* blijde weder naer *Zeeland* gekeerd. De 2000. Duytse voet-knechten door *Requesens* af-gestuyrd naer Noord-Holland en *Egmond*, hadden schier geen beter lot: vermits sy aen alle kanten door de boeren en Geuse snap-haenen met menigheren wierden gematt. Dese hadden vele kleyne roey-schuyten, waer mede sy door de binnenwateren en slooten voeren, ende de Duytffers lanx de dijken in 't honderd neder-schooten: alsoo 'er in die gewesten, vermits de slijbberighe en laeghe landouw, geen wegh en valt dan over de dijken. Als de vyand daghelix zoo aenliep, en syne meeste maght aldaer liet sitten, zonder yet ter wereld te verrichten; achtete hy sich ten hooghten geluckigh, zoo haest hy wt desen water-hock weder op 't vaste land was gekoemen.

55. Daer na is de belegeringh van *Leyden* (welke te vooren door het verzenden van eenighe Spaense henden naer de Mooker-heyde tegens *Lodewijk van Nassou* als gestaekt was) veel heftigher dan te vooren door *Valdeses* hervat. Doch die Stad wierd mede op eene wonderbaere wijze ontzet door eene vloot, welke over de verdrongene landen quam aen-zeilen. Want na dat de eed-geuoeten op 't eynd van den Herst-maend wezende den vierden maend van 't beleyd, na het door-steeken van eenighe dijken, met een sterken Oosten-wind hunne roey-schepen tot aen *Soeterwoude* hadden voortgestouwt; begonnen de Spaeniards die in beslootene werken verschant laghen bangh te worden, dat de schepen hen op 't laetste den wegh moghten af-snijden; hier by koemende het onverhoed neder-storten van een gedeelte van des Stads muyr; waer over sy door eene schielijke verbaefsheyd al haer geschut, tros, en zelfs de sterke Vestingh van *Lammet* verlieten. Onlanx daer na wierpen de Spaeniards *Valdeses* in hechtenis, ende wierpen een nieuwen Veldheer op, aen wien sy den naem gaven van *Keurlingh* ofte * *Keur-man*. Sy zelve ruckten schier met alle hare maght naer *Utrecht*, om aldaer door 't plonderen van de weeldighe Stad hunne after-stallighe penningen in te haelen: ende zijn ook niet van daer gescheyden ofte bevreedighd, al eer ze *Requesens* door aendrijven van *Valdeses* ten vollen had vernoeghd. Terwijl *Leyden* noch beslooten was, had *Requesens* al het volk dat hy wt *Brabant* lichten konde, naer *Boemler* weerd geschickt. Naest daer aen op de Maes-kant openbaert sich *Workum*, alwaer vijf vaendelen knechten tot bewaer laghen, die des vyands

Y y geweld

* *Eleito*

zeylen
weder-
bleeven,
Ghmes,
t. *Ro-*
ddeler-
ken by
komste
onge-
oor de
er *An-*
gave van
ok *Ar-*
't welk
en ge-

broeder
dere ne-
nd eene
lt, ende
men sijn
es zoon
wanneer
begaf hy
en *Maer-*
rwachte
Frankrijk
nde sijns
emen te
aband in
al in den
e *Bioey-*
tland te
estappen
de vyand
aeren en
, vermits
en, *Lo-*
nde vond
k by de
benk van
wijck naer
it op de
omen de
st. De
ren, om
esghelijx
wt syne
eruyken:
per klop-
e vlucht
isse raed,
e keer te
hen; eer
h met sijn
wierd de
rdigh ge-
berd. De
le dan op
verftroyd,
n. Men
volk van
e konden
en vlijden,
neder-ge-
eren ende
e overighe
rie Veld-
van *Nas-*
te gaeder
aderhand
gesien,

1574.

geweld fiende ende geen middel om de Stad tegen te houden, fch heymelyken in fcheepen meynden wegh te fteelen: 't welk als zoo haefte-lyken niet wilde gedaen wesen gelijk fy wel verhoopten; zyn der zelve veel after-haeld, noch meer dood-geflaeghen, ende de Stad te gelijk in des Koninx handen gekoemen. Met een mackten fy gereedschap om *Boemel*, het hoofd van fijn eyland, te belegghen. Daer binnen had het opper-gezagh *Diderick van Haeften*, vermits fijn gellacht en dapperheyd dubbel edel, die ook te vooren onder de hooger hand van den Prins van *Oranje* de Stad had in-genoomen en vrygeftelt. Onder fijn gebied stonden eenighe benden van wt-fchot, behalven vier vaendelen *Schotffe voet-knechten* onder *Balfour*. Dese met de burgers vermenghd zijnde, deden meer fchade dan fy leeden, meer wt-vallen als de vyand aenvallen, ende dreeven den zelve zomwijlen van fijn roof en op de vlucht. De Stad was met vier verfcheyde leggers van de Spaensse benauwd en beflooten, welker vernaemfte fterkte was de vleckte *Thuyt*, zoo door fyne geleghenheyd als de nieuws-aengemaekte werken zeer vaff. Hier wt wierden veeltijds veele fchooten op de Stad gedaen; zoo nochtans, dat fy de huysen meer beledighden, dan de muiren. Die van binnen op 't laetste fiende, dat men ze met daghelijxe fchernutzelen ende een langh-wyligh belegh zocht moede te maeken; beftonden, hoe-wel tot haer over-groot ongerief, de dijken alenthalven door te fteeken, ende de landen rondom in 't water te zetten. De vyand hier over fijn moed en de Bommeliers verlaetende, keerde fich eldersheen; in-neemende daer omtrent *Leerdam*, *Heuvelom*, en *Afperen*, plaetsiens van kleyn begriip en aentien. Op dit iaer is geruft *Karel* de negende, Koningh van *Vrankrijk*, na dat hy 23. iaeren en tien maenden hadde geleeft, ende 13. iaeren en 5. maenden geheeft, na-laetende eene dochter verweckt by *Elizabeth* dochter van Keyfer *Maximiliaen*. Hy had tot een na-zaet fyn broeder *Henrick* den drieden van dien naem, die doen Koningh van *Polen* zijnde, op de tijdingh van *Karels* dood te vlucht ende niet zonder gevaer naer *Vrankrijk* vertrock; na dat effen te vooren het vreedde gefternite, waer van gefprooken, aen den hemel was verdweenen. In den Winter-maend is mede in fijn hooghen ouderdom te *Koninsbergen* in *Pruyssen* ontflaepen *Herman Krifer* van *Kampen*, die de waerdigheyd van *Opper-Raeds-heer* eerst by Hertogh *Karel* van *Gelder* ende naderhand by *Willem* van *Cleve* bedienende, wanneer fyne dochter *Eleonore* van *Cleve* na haer onder-trouwen *Albert Frederick* Hertogh van *Pruyssen* de reys aennam, haer tot een mede-gezel wierd toe-gevoeghd. In 't begin had hy fich in de *Genees-konft* geoeffent, ende bereeds veele werken van *Galenus* in 't latijn vertaelt: dan daer na begaf hy fich heel ende al tot de *Rechten*. Om den rouw van fyne eenighe dochter, welke by ongeval van een raezend menfch was gedood, wt zyne zinnen te zetten, nam hy ook by de hand eene nieuwe over-zettingh van *Plutarchus*, daer zeer veel van word gehouden. Syne begraffenis is, wt beftel van *Eleonore*, in de hoofd-kerk van *Koninx-bergen*, met alle betaemelyke pracht gehouden.

56. Wanneer voor heen de Hertogh van *Alba* fich befigh hield om der landen loffelijke vryheeden te verkraghten en allenxkens te niet te

doen, † ende, om fijn doel-wit te raeken, het *Vorstendom* van *Gelder* h' d' op-gedronghen eene fchattingh van 600000. guldens; ook op eene on-wettighe wyze de inzaeten getrocken aen wt-landse ha's-gerichten, alwaer de goederen van de verdoemde ofte verbannene voor verbeurd wierden aengeflaeghen ende den *Koninghlyken Rent-meester* in handen gegeeven, zoo dat hier door de *rent-heffers*, *pandhouders*, voorts wijf en kinderen ende d' andere geloovers van haer aendeel op de voorzede goederen wierden verfteeken; dat daer behalven de werkelijke wt-vorderingh veele wijfdommen zoo by *Land-* als *Stad-gerichten* wt-gefprooken, wierden geflaecte en te loor gefteld; als mede in 't rechte van * *plaets-vullingh* min ofte meer veranderinghs was geuallen, ende in de *land-rechten* en beroepingh ter *klaeringhe*; dat de Hertogh inzegelijx zekere wet betreffende de *los-renten* van *koorn* had in-gevoert, ftrijdigh met des *landfchaps* af-fcheyd in 't iaer 1532. met toestemmingh van Hertogh *Karel* beraemd, 't welk meer dan zes van 't honderd van dese renten verbood te trecken; dat hy ook het *stuck* van de *munt* zich woude aen-eygenen, ende wyders zeer nauwe onderzoekingh dede over het rechte der *Steden* en *vrydom* van *tollen*: hadden de *Gelderffe Standen* van tijd tot tijd over dese mis-bruyken, doch meest altoos voer doove ooren, geklaeght; steunende op dese redenen, dat fy, volgens 't verbond van *Venloe*, met ongewoonlyke fchattinghen noch wt-beymffe rechts-vorderingh en moghten belast werden, ende de af-doeningh van alle bezwaerniffen stond aen den *Stad-houder* en *Raeden*; dat mede een *Vorst*, gemmael fijn woord hebbende over-gegeeven en fijne handen gebonden, buyten wil en voor-kennis van de *landfchap* namaels geene nieuwigheden moght aen-richten. Wel was waer, dat de *Staeten* in 't iaer 1532. aen gedachten Hertogh *Karel* eens hadden in-gewillight 400000. guldens van 28. fluyvers: doch hadden doen in dese fchuld mede gegolden *Groeninghen*, *Koeverden*, *Drent* en *Diepenbeym*. Zoo haelt het heck nu van den dam was, ende door de af-weligheyd van den voorgaenden *Stad-houder* de rechte tijd van te fpreken gebooren; hebben de *Gelderffe* geen gras hier over laeten waffen, dan op nieuws eene ftaetighe bezendingh (die ook over de feven weeken after-bleef) eerst op *Antwerpen*, daer fich doen *Requesens* verhiel, ende daer na op *Bruffel* gedaen. Hier toe waren wt-gekoozen *Frederick* van *Boymer* volmaghtigher van de *Banner-heeren*; *Barthold* van *Gene* Heer tot *Loenen* van weghen 't Vierdeel van *Nymegen*, ende wt de *Stad* *Werner* van *Lennepe* Burgemeester, *Ian Poeyn*, *Peter* van *Dilsen*, ende *Ian van den Have* *Stad-fchrijver*. Wt het gewest van *Ruermond* *Dirk* van *Westrom* van weghen den adel, ende *Ian Vink* Burgemeester van *Ruermond*. *Maurits* van *Ripperds* wt het *Graeffchap*, neffens de Burgemeesteren van *Zutveen* *Willem Middeldorp* ende *Henrick* van *Tijl*: Wt het Vierdeel van *Arnhem* *Cornelis* van *Wefe*, met *Willem* van *Zuylen* van *Nyveld*, Burgemeester der *Stad Arnhem*. De Heer *Boymer* fprekende wt den mond van haer alle heeft op den tweeden van den *Wijn-maend* den *Opper-Stad-houder* in dit fijn nieuw bewind heyl gewenft, ende met een betuyght het vertrouwen 't welk de *Landfchap* hadde, dat hy ze zoude houden en befchermen by haere voor-rechten en goede gewoonten,

† *Capita haec compilavit ex adversariis De- legatorum.*

door

1574

1574

door zoo menighe over-draghten bevestighd, ende syne genadelijke handen slaen aen de gebreken daer sy noch aen krank lagh, ende waer van hy eenighe geslachten in 't wit was overlangende. De Schrijver van den Raed van Staeten Bertij diende hier op, dat de Heer Stadhouder den Staeten voor hunne geluck-biedingh dede bedanken, dien het leed was dese landen in zoo een staet gevonden te hebben, waer wt hy ze nochtans na sijn vermoeghen wilde redeten, ende de over-gegeevene schortinghen naffen en beantwoorden.

57. Boven 't voorzeyde, 't welk voorheen aen Alba verdoond was, namen sy nieuw stof van mis-noeghen wt den onlijdelijken over-last der krijghs-knechten, aen wien sy buys-vestingh wuy en lichtmoesten geeven, ende ('t welk het moeylijc van allen was) ook hunne leen-gelden en mond-kost verstrecken; dat men op 't vergangen iaer in de gemeyne door-tochten de buys-luyden had gedwouwen met wagens en paerden te dienen, zelfs ook in Holland en buyten de grensen; dat de in de Steden gestelde Bevel-hebbers teghen 't oud gebruik den Raed de sleutelen van de poorten ontbielden; ende dat eyndelijken etlyke hop-luyden in hun verblyf-stad teffens waren Ampt-luyden ofte Drossaeten, als Frans Willem van Hille binnen Gelder, binnen Harderwijk Otto van den Sande, ende Balthasar van Rossiam tot Doesburg; die dese gelegenheyd mis-bruykten, om de luyden van hun Ampt des te meer met onghelyc en drevgementen te quellen. Hier by hoemende de onbehoorlike en alhier ongeboorde maght der nieuwer Bisschoppen, die de onderzaeten van hun Sticht daeghelijc bestonden voor 't recht te laeden, ende wt allerley oorzaeken te schatten; gelijk dan de Bisschop van Rucmond het gemael wilde wy hebben, ofte anders den Raed bannen, ende de Bisschop van Deventer het volk van de Velouw al mede zocht na sijne hand te zetten; dat mede Cancellar en Raeden de uitvoeringhe van vonnissen by andere banken geuewen op-bielden, ende, tegens de oude vrbeeden van Steden en gericht, de kennis van bals-leendijk ende erf-buys-rechten zich aentrocken. Hier op gaf de Land-vooghd voor bescheyd, dat de werwinghe van 't volk van oorlogh, teghen de invallen en 't boos gepoogh van des Koninx vyanden, meer dan noodwendigh; dan de daedelyke en volle betaelingh den Koningh alleen onmoeghelijk was geweest; ende daarom sijn gesinnen was, dat men alle over het Vorstendom en Graeffschap wt-gezette penninghen tot leeningh van de knechten en verlichtingh der land-zaeten zoude besteeden, ende wat 'er meer tot de leeningh was verschooten, wt de in-komsten des Koninx ofte van d'andere landen weder goed doen en vervullen. Dat men al over langhen tyd alle vorden 't Raed van onrusten hangende zaelen aen de Raeden in Gelderland, om daer over teffens en 't eenemael te vonnissen, had over-geschicke, gelijk men ook namaels zoude doen, ende dat na der zelve wfspraak oen yeder daedelyken zoude werden voldaan, ende op de panden moeghen voort-vaeren. Dat men het volk van bezettingh zoo zelden als moeghelijk zoude verlegghen en verplaetsen, ook den onnoodighen sleep van hoeren en ionghens af-snyden, ende de knechten, die de hoeren weygerden af te danken, zelve a-d'inken. Ende hoewel hy was bericht, dat veele dorpen op de zee ofte op de paelen geleeghen daeghelijc door de weder-weeringhe wierden verbrand en wt-geroofd, ende de inwoonders gevanghen wegh ge-

sleept, zoo en konde byechter niet dulden, dat sy mede den vyand zouden verdinghen, dan zich op de beste wijze van schade hoeden, ende hem weder kvenken als sy moeghten. Hy liet mede den Raeden in Gelderland wijsfelyken beloften, zoo w'anneer eenigh onder-pand te boogh was bezwaerd, dat sy de verkoopingh daer van niet en zouden gesteden, wt zaeke de goederen in zoo een tyd de halve waerde niet en zouden af-brenghen, ende de Koningh zoo, wel als de geloovers dier door in schade vervallen; maer dat sy ze aen den meest daer voor biedenden zouden verpachten slechts voor twee naest-koemende iaeren, ende van bet iaerlijc in-koemen de luyden na gelijckmaetigheid betaalen. De Stadhouder Hyerger stond daer behalven toe, dat geene knechten buyten de Steden zouden wt-loopen, ofte anders na-geaeghd en gestraft worden: ook alle Ampt-luyden in haer Ampt moeten blyven, op verlos van hunne bedieningh: Dat de Stad-waerders alle ongewoene vorderingh van dienstn zouden afstien wegghen laeten, ende de Burgemeesters, als hebbende de beste kennis van de burgheren, de knechten zelve in herbergghen verdoelen: Dat het volk te Wageninghen zoude alleen huyfse op het Slot; noch de Stad ofte het Schependom van Arnhem met eenighe in-legberingh bekommerd werden, dan alleen de gras-burghers buyten de Rhynpoort met een vot ofte twee schutten; ende dat voorts de schutten in Velouwen zouden af-wesen. Ende zoo voort. Alzoo ook de Stad van Wageningen door het bekostighen van de aldaer in bezettingh leggende knechten, in grooten verloop en armoede was gekoemen; hebben de Stad-houder en Raeden, om dese wonden eenighins te zalven, aen den Burgemeesteren voor den tijd van vier iaeren vergunt, van yeder ton Nymeghs bier aldaer getapt ofte gesteeeten, te heffen vijf loopende stuyvers, ende van elke aem wijns 12. stuyvers. Dat ook niemant eenigh in-gebrouwen ofte wt-beym's bier buyten het Schependom moght vervoeren ofte verkoopen, zonder op yeder ton te betaalen eenen stuyver.

58. Koningh Philips bevindende, dat de Nederlanders liever het wterfte wilden af-wachten en wt-harden, dan onder hem buyghen, liet op nieuws brieven van eene al-gemeene vergiffenis aen Requestens over-zenden; waer in by alle Land-schappen, Steden, gilden, ende yeder ingezeeten in 't byzonder van wat stand by ook moght wesen, alle h're af-valligheyd, misdiaeden en kerken-schendoryen zedert het iaer 1566. tot den huydighen dagh toe bedreeven, quijt schold, ende zelve in haer eer herstelde: mids dat die van het Roomsche geloof waren afgeweeken, hare zonden zonden belijden, daer voor boete doen, en voortaan onbezwykelyk de heylige kerk by-blijven. Keyser Maximilian behertighde insgelijc de vrede der Nederlanden, hebbende al te vooten sijn broeder naer Spanien af-gevaerdicht; die den Koningh, zoo men vermoedede, zoo verre had om-gezet, dat Oranje in syne oude eer, ampten en goederen weder zoude gezet worden, indien doenzulx het verdragh met den Frans-man gemaekt niet en hadde verhindert. Ondertusschen schickte hy op defen tijt Gunter van Swartzenburg, een van de vier Rix-graven, naer de Nederlanden, om den Koningh met syne onderzaeten op de beste wijze te verzoenen. Dees openbaerde aen Oranje sijn bloed-verwant de oorzaak van syne bezettingh, door sijn weghende weder-reyfen zoo veel wt-werkende, dat 'er

† Le Conseil des troubles.

† Ex papyris ejusdem urbis.

en, het
en eene
ene on-
landse
doemde
ngeslac-
in han-
s, pand-
dere ge-
goederen
verkelijc
and als
eke en te
ets-vul-
evallen, * Repr-
sentatie.
klaerin-
reffende
dighmet
met toe-
't welk
verbood
wt zich
re onder-
vrydom
den van
ch meeft
eunende
bond van
noch wt-
f werden,
sen stond
een Vorst,
n en syne
is van de
oght aen-
in 't iaer
s hadden
stuyvers:
den Groe-
n. Zoo
e door de
d-houder
; hebben
n wassen,
ingh (die
eerst op
verhield,
oe waren
lmaghti-
van Gene-
deel van
n Lennep-
en, ende
t gewest
weghen
van Ruer-
aesschap,
n Willem
het Vier-
et Willem
der Stad
t wt den
eden van
der in dit
t met een
andschap
schermen
woonten,

sariis De-

door

1575

1575. in den aenvangh van de Lente-maend volmagtigers te *Breda* verſcheenen, van des Koninx weghen, de *Grave de la Roche* wt het geflacht van de *Lalain*, *Arnold Saibout* Cancellaeer van *Gelderland*, *Karel Soes* Opper-Raeds-heer van *Holland*, ende *Elbert van * Leeuwen*. Van de zijd van *Oranje*, de Staeten van *Holland* en *Zeeland* en hunne bond-genooten, *Jacob van der Does van Aldegonde*, *Karel Boijot*, *Arnd van Dorp*, ende *Nyvelt*. Als dese te gaeder zaten, eyften de verbondene antwoord op haer voorighen verzoek-brief, dat te weten de Koningh alle wt-landighe volken te rugh roepende, de *Nederlanden van nu af aen zoude bedienen na den raed van de in-landſſe Staeten*. Doch wanneer hier op veel te zegghen viel, wie men voor wt-heemſſe ende voor Staeten hadde te houden; wierd'er geantwoord, des Koninx meeningh dese te wesen, dat alle der ingezeetenen vrydommen en oude gewoonten opnieuwt zouden geſtadigbd worden, de lid-teekens en gebeurtenis van den verganghen oorlogh wegh-geuomen, de gevangens over en weder zonder geld los-gelaten, ende de *Prins van Oranje*, neffens de *Hollanders*, *Zeeuwen* en hunne bonds-vrienden, den Koningh weder in handen geeven de *Landschappen*, *Steden*, *Vestingen*, ook de ſcheepen, *geschut, krijghs-geredſchap, ende voorts alles wat sy aen haer hadden getrocken. Eyndelyken zoud'er door alle de landen maer een eenigh geloove, te weten het *Roomſe*, gangh hebben. Hier op dienden de Staeten, dat zy, aengaende de af-schaffingh van de wt-landers, vast by haer beſluyt bleeven, ende door het over-leveren der *Steden* ende vlooten, ſich immers zoo dom en onvoorſichtigh zouden betoonen, als weler de ſchaepen, die om met den wolven vrede te maeken ſich lieten gezegghen, dat sy de honden hare bewaekers gaen lieten, ende al zoo haer zelve ten roof ende in 't wterſte verderf over-gaeven. Dat aen die van den ge-zuyverden Gods-dienst het land wierd ontzeyd, daer mede hield men ze genoegh voor ketters; daer sy echter geen ander dan het al-gemeen geloof beleeden, ende in 't *Roomſe* alleen de misbruyken en feylen, van langher hand door de *Pausen* in-gevoerd, verfoeyden. *Swartzenburgh* geene hoop altoos fiende van eene goede ofte ſpoedighe wt-komſt, vertrock weder vruchteloos naer den *Keyſer*, klaghten doende over zoo veele verlorene moeyten en koſten. Daer teghens gaven de Staeten aen de *Keyſerſſe* en *Spaenſſe* gezanten een Bericht in handen; waer by sy onder andere baden, dat de Koningh ſijn yver en drift tot ſijn geloove niet langher met het zwaerd en vuur wilde vervolghen; aengeſien niemant neffens God over de zielen vermogt ofte behoorde te gebieden. Onder dit is'er binnen *Arnhem* een wanschaepen kind ter wereld gekoemen; met ſyne zwarte en rouw-hayrighe geſtaltenis meer op een *Droes* dan op een mensch gelijken-de, ende yet zeltzaems beduydende. De oorzaak hier van zoude geweeld zijn des mans grouwelijke vloekinghen, waer mede hy ſyne vrouw en de vrucht van haer buyk had verwenſcht.

59. *Requesens* fiende dat de vrede niet en woude gelucken, gaf laſt aen den Heer van *Hyerges*, *Over-Yſſelſſen* en *Gelderſſen* Stad-houder, den krijgh te vervolghen; 'twelk hy met alle vlijt te werk ſtelde, verzaemelende een vaerdigh legerken, ende daer mede het *Stedeken Buuren* bemaegtigh hebbende, keerde ſich voort tot de bevechtigh van het over-sterke *Slot*, 'twelk

de belegerde ook haer leeven en goederen vry bedingende, zonder grooten nood ontruymden. Van daer trock hy naer *Oude-water*, een *Hollandſſe* Stad tuſſchen *Utrecht* en *der Goude* ſich vertoonende, alwaer etlijke wt-geleezene benden onder 't beſtuur van de manhafte hop-luyden *Munier*, *Samnaer*, en *Pinkwaers* de waek hielden. Want hoewel sy teikens tot verdragh wierden genoodighd, verweerden sy haer echter op de verwachtingh van ontzet zoo langh, tot dat *Oranje* op *der Goude* was gekoemen, ende aldaer de dijken, doch zonder baer, had doen door-booren. Want *Hyerges* daer van onder-richt, met alle raſſigheyd en dickmaels den ſtorm herhaelende, eer hem het water eenigh hinder konde doen, de muuren te pletter had geſchooten; zoo dat de *Spaeniard* de Stad gewapender hand in-trock. Doen heeft men vrouwen, noch kinderen, noch oude luyden verſchoond, ick laet ſtaen de burgers ofte krijghs-luyden, maer alles zonder onderscheyd onder den ſmook en vlam van de blaekende huysen vermoord. *Hyerges* over dese beginzelen verheughd, bracht ſijn leghter op den 12. van de *Oogſt-maend* naer *Schoonhoven*, ende 23. ſtucken na de over-zijd van den ſtroom de *Leck*; donderende van daer zonder op-houden op de veſten. De Heer de *la Garde* hop-man van de *Frantiſſe*, fiende ſyne maghteloosheyd ende de *Spaeniards* tot een ſtorm op-geſchort, heeft de plaets onder zeeker bedingh over-gelevert. Midden onder dese oorloghs-vonken nam *Oranje* tot ſyne driede vrouw *Charlotte van Bourbon* een dochter van *Mompensier*, welke in haer eerſte iongheyd in een *Klooster* geſchooven zijnde, ende voor drie iaeren haere gelofte verzweerende, ſich naer den *Keur-Palts-grave Frederick* hadde begeeven. Op defen tijd hielden de verbondene Staeten een dagh-vaerd en onderlinghen raed, over het verkiezen van een maghtigh en na-by gezeeten Vorſt tot een *Schuts-heer*; al zoo ſy van *Philips* geene vrede ofte zeekerheyd konden hebben, ende zelve van penninghen en krijghs-volk armelijken waren voorſien. Het *Duytſſe Rijk* en ſtond hen niet aen, om de verſcheydenheyd niet alleen van den Gods-dienst, maer om dat elk Vorſt aldaer meest ſich met ſijn zelve ende niet met eens anders geſcheffen bemoeyt; ende voor al, vermits de *Keyſer* als een ſchoon-vader van *Philips* altoos door ſijn ontzagh zoude beletten, dat *Nederland* wt des Koninx gehoorsaemheyd ſich zoude ſtellen in de beſchermingh van 't *Rijk* ofte eenighe *Rijck-Vorſten*. De *Frans-man* en gaeyde hen mede niet, om de binnen-landſſe verouderde onnuſten waer mede ſijn *Rijk* ſteeds en doorgaens geplaegbd was; ende om dat het te beduchten ſtond, dat sy ſchier ofte morghen met de *Spaeniards* wel moghten dedinghen, ende het *Vorſtendom Milanen* ofte *Rijk van Napels* tegen *Holland* en *Zeeland* verwiffelen. Hier by koemende de verre en quade gelegenheyd van ſyne havenen, tot groot ongerief en nadeel van den koop-handel. Derhalven vonden sy beſt geraedzaem de *Koningin Elizabeth* in den arm te neemen, zoo om den eendraght in 't geloove, als bequaemheyd van zee-plaetſen, waer door ſy zoo te land als te water onder de *Chriſtelijke Vorſten* voor de maghtighſte wierd geoordeeld. Om dese in-zichten zijn dan naer *Engeland* afgestuurd *Philips van Marnix* van *S. Aldegonde*, *Ian van der Does* van *Noordwijk*, *Willem van Nyvelt*,

1575. *Nyvelt, Pauwel Buys, ende Frans Maelfsen*, die, om de Koningin na den mond te praten, haer geslacht van *Willem* den drieden, Grave van Henegouw, Holland en Zeeland, af-reekenden, ende haer tot een Bescherm-vrouw verzochten. Maer sy over-weegende des Spaeniards maght, den afgunst van de Franse, ende de ongelooflijke oorloghs-kosten die daer aen vast waren, liet haer op het cierlijxte verschoonen: hoewel sy den Heer van *Champigny* den gezant van *Requesens* waerschouwde, dat syne meesters de Nederlandse op-roeren by tijds zouden zoeken te stillen, eer de eed-genooten wt mis-moedigheyt sich elders moghten heen keeren: in welken geval men't haer niet qualijken en konde af-neemen, zoo sy tot hare verzeekingh de Hollanders en Zeeuwen in schut aennam, eer de Frans-man, de erfvyand van de Engelse, haer in de voor-baet was. Echter stond sy onsen gezanten toe, wapenen, geschut, voor-raed, iac ook volk van oorlogh wt Engeland mede te neemen.

60. Terwijl de verbondene aldus op hoope leeven, steunende op hare eylanden en gebrooken grond, zijn sy van *Requesens* in hunne eygene wateren aengetast. Alzoo hy de schorren en ondiepten eerst peylende ende de water-getijden waer-neemende, met eene wonderlijke gezwindheyt en tegens alle vermoeden sijn heyr door den zee-rack ende *S. Anne* land zonder eenighe scheepen naer Duyveland over-braght, ten eynde om der Zeeuwen grootste eyland Schouwen, waer van de hoofd-stad is *Zirixee*, te bemaghtighen. Dan eer hy zoo verie quam, nam hy in de by-geleegene Vestingh van *Vianen*, alwaer *Pacioco* Bevel-hebber van Zuyd-beveland van de Koninghse, ende aen d'andere zijd *Karel Boifor* Zeeuwse Stad-houder het leeven verlooren; wiens dood de overighe Zeeuwen in verbaefdhed en op de vlucht braght. Daerna zijn de Koninghse voor *Bommené* en *Zirixee* getuckt; hoewel dese, om den vyand van hun vesten te keeren, de dijken al-om ende voor al *Bordan* door-boorden. Terwijl de Spaeniards sich benaerftighden om den zelve weder op te maeken, quam *Requesens* met *Vitellio* zelve in't legher, ende beval *Bommené* zoo aen te grijpen, dat de bezettingh daer binnen geene rust konde hebben. Doch alzoo sy, hoewel vermoeyd en afgellaefd, de plaets niet en wilden geeven, ende de vyand twee ofte drie maelen heftighen storm liep, zijn sy met haer geweld over-rompeld ende alle te gader in stukken gehouwen. Daer op wierd de heele maght voor *Zirixee* gevoerd, waer *Arnold van Dorp* Stad-houder was; die, na versterkingh van de haven en nabuyrige vedden, het gantse eyland door't open-zetten van de sluyfen als in een baere zee om-keerde, zoo dat de Spaeniards sich op de bloote dijken moesten verhouden. *Requesens*, merkende dat de Stad met geen kragt maer met honger was te dwinghen, belastede de gract tusschen 't land van Schouwen en Duyveland met paelen en ketens toe te stoppen, ende de groote diepten te vervullen met groote scheepen van krijghs-volk en geschut alzoo verzorghd, dat daer door beyde eylanden als met een brugh aen een wierden gehecht: gelijk hy ook, doch met kleynere scheepen, de haven beslooten hield, dat'er niemand in ofte wt en konde raeken. Ende na dat hy alle dijken met land-weeren hadde beslaeghen, schickte hy ook verspie-scheepen wt

na de om-leggende water-landen, om het ge-poogh van de vyanden wt te vissen. Dese belegeringh duyrde een wyl tijds, ende bewaerden de Koninghse met groote lijdzameyde, den heelen winter over, hare hutten op de dijken onder den blauwen hemel; onaengesien *Requesens* in 't begin van de Lente-maend aen de smet-ziekte te *Brussel* was over-leeden. Onder-tusschen en vergat *Oranje* niet, alle, doch baetelooze, middelen tot hare verlossinghe by de hand te neemen: want het geweldighe schip *Job*, waer mede hy neffens de andere de belegerde dacht te spijfen, van de Koninghse zoo wierd gewillekomt, dat'er over de 300. bootsgezellen, ende onder de zelve de Zee-Overste *Boifor* daer in verongeluckten. Niet te min is de Stad eerst op den wt-gangh van den Soemermaend met goed verdragh aen *Mondragon* overgeleverd, ende de bevel-hebberen met het krijghsvolk ende zoo wie geen lust hadden daer binnen te blijven, toe-gelaeten onbespeerd te vertrecken. Onder, dit is Keyfer *Maximiliaen* op den Rijxdagh te *Regensburgh* ontslaepen, ende sijn zoon *Rudolf* de tweede met geluckighe stemmen weder in sijn stoel gezet. Op desen tijd hielden de Staeten op nieuws een dagh-vaerd, ten eynde om een na-by-gezeeten ende vermoegend Vorst toteen Land-hoeder aen te neemen, waer toe niet ongraegh scheen te wesen de broeder des Koninx van *Vrankrijk*, *François* Hertogh van *Anjou* en *Alençon*, die yet groots en byzonders beloofde.

61. Na 't inneemen van *Zirixee* kreeghen de Spaeniards den worm weder in't hoofd, over-weldigende *Aelst* in *Vlaenderen*, ende alle steegheyt en moedwil pleeghende tegen de burgers. Als sy over al zoo leelyken huysden, hebben de Staeten, die al over langh op de Spaeniards ge-beeten waren, de zelve niet alleen alle verban-nen, maer by openbaer vonnis van den Raed (waer van het hoofd was *Hieronimus Roda* een Spaeniard, neffens *Aerschor*, *Barlemont*, *Vigle*, *Sasbout*, en andere) voor vyanden des vaderlands ende des Koninx wt-geroepen. Daer na maekten schier alle de Landschappen en Standen eene onderlinghe verbintenis ende een-heligh besluyt, van alle de Spaeniards met gemeene maght te zwaerd ende te vuyr te vervolghen, wt *Nederland* te verflooten, ende t'eenemael te vernielen. Dan onlanx hier na zijn alle die doorluchtighe mannen te *Brussel* gehecht, doch door de Duytse knechten weder ontbonden, die de oorzaak van hare gijzelingh begeerden te weeten. De Koningh hier van verwittighd hield dit verbond, om dat hy 't niet en konde om-stooten, quanzuys voor goed en heylzaam, ende zond sijn bastaerd-broeder *Ian van Oostenrijk* voor Opper-bevel-hebber naer de *Nederlanden*. Ondertusschen ginghen de Staeten de vrede-handelingh te *Breda* hervatten, spoedende sich te meer, vermits de Spaeniard te *Maastricht* wederom den beest maekte; zoo zeer, dat sy aen weder-zijden in't geweer racten, malkanderen neder-stieten, ende veele burgers huysen wierden geplonderd, terwijl sy poogden nieuwe Overste, eene nieuwe heersingh, ende eene nieuwe wijze van leeninghe onder een in te stellen. Maer noch veel feller razerye bedreeven die op het Slot van *Antwerpen*. Want wanneer de Staeten, die om eene vrede te beraemen te *Gen* by een zaten, ook voor diergelyke schenderyen

en vry
mden.
t Hol-
de sich
te ben-
op-luy-
e waek
rdragh
rechter
gh, tot
, ende
d doen
onder-
i storm
i hinder
eschoo-
pender
u, noch
ick laet
er alles
en vlam
Hyer ges
ghzht sijn
d naer
ver-zijd
an daer
eer de la-
le syne
tot een
rzeeker
er dese
e driede
ter van
heyd in
oor drie
naerden
ren. Op
het ver-
zeecten
n *Philips*
hebben,
volk ar-
Rijk en
eyd niet
dat elk
nde niet
nde voor
der van
beletten,
tembeyd
in't Rijk
-man en
n-landse
ijk steeds
n dat het
morghen
nen, ende
in *Napels*
Hier by
heyd van
adeel van
a sy best
den arm
geloove,
aer door
ristelijke
bordeeld.
eland af-
degonde,
illem van
Nyvelt,

1576.

binnen *Antwerpen* vreesden, gaven sy last aen *Philips van Egmond* zoon van *Lamorael*, met syne nieuwe Duytse benden de Stad in te trecken, ende een wal ofte borst-weeringh tegens den Burght op te werpen; 't welk men in 24. uyren al beschickt zagh; alzoo'er over de 12000. zoo mans als vrouwen steeds in den arbeyd waren. De Slot-waerder *Avila* zocht met den synen dit bol-werk te schanden te maeken, ontbiedende op staende voet de Spaeniards en Burgondiars van *Lier*, *Breda*, en andere Steden onder de Overste *Romero*, *Olivera*, en *Valdeses*, als mede de op-toerders van *Aelst* met haren Keur-man. Dese alle op het Slot koemende ende nauwlijx een roemer wijn gedronken hebbende, zwooren onder een, dat zy nergens dan in de Stad hun avond-mael wilden houden: waer op sy al voort eenighe wt-schickten, om de burgers te beruyken en hare aenslaghen wt te hooren. Dan de burgers dreeven den vyand weder in de Schants, zoo dat *Champigny* dat deel van de Stad aen hen gaf te bewaeren. Doch wat verder gaende, zagh syne werken hier ende daer in stukken te zijn geschooten: welke als hy weder zocht te helpen, quam daer tijdigh dat de graft en dijk van 6000. gewapende bewaerd, door de Spaeniards van *Aelst* was beklommen. Die van *Maestricht* ginghen in 't midden: de verloren hoop droegh stroy en ander brand-tuygh. *Champigny* over al om-rijdende, konde sijn verbaefd krijghs-volk noch by een noch aen 't staen krijghen. De Spaeniards door verscheyde straeten teffens in de Stad dringende, sloeghen alle die sy in de wapenen vonden ter neder, ende den ionghen *Egmond* met den synen op de vlucht, zettende hem daer beneffens in den Burght gevanghen. Maer de burgerye streed veel hevigher voor het haer; dan het gehuyrde krijghs-volk, leggende met hare busen verscheyde Spaeniards te slaepen; tot dat sy door de ruyters met verlies van de markt op het Raed-huys ende in de aenbuyrende huysen zijn geiaeghd. De Spaeniards doen ook wackeren tegen-stand vindende, staeken den brand in het Raed-huys; welk overheerlijk gebouw ende schier 80. huysen, met allerhande kostele koop-manschap gestoffeerd, doen 'eenemaal in as zijn verstooven. In alles zouden'er van de Spaensse zijn gestruykeld alleen 200, ende aen der Staeten zijd 7000. zoo dood-geslaeghen, als verbrand, ofte verdrongen. Daer na dwonghen sy de burghers haer lijf en goederen vry te koopen; ende bedreeven voort allen over-moed en booiheyd die hen in de sinen schoot.

62. Der Staeten gezanten te *Gent* wierden hier door aengeprickeld, om van stonden aen van het begonnen verdragh een eynd te maeken. Op desen zit-dagh hadden de Geestlijkheyd, edelen, en Steden van *Brabant*, van *Vlaenderen*, *Henegouw*, *Artoys* ende meer andere, hare gemaghtighden. Prins *Willem* had wt synen ende der eed-geuooten naem af-gevaerdicht *Aldegonde*, *Dorp*, *Zuylen van Nyvelt*, neffens de Wet-geleerden *Adriaen van Mijlen*, *Cornelis Koninx*, ende *Pauwel Buys*: behalven *Peter de Ryke* * Land-Schoutaet van *Vlissingen*, *Ant. Zickel* Oud-burgemeester van *Zeeland*, ende *Ant. de Jongh* Burgemeester tot *Middelburgh*. De vrede wicrd getroffen schier op dese voor-waerden: Dat voor al alle verleedene ergernissen en leeden vergeeten ende vergeeven zouden blyven: ende de

* *Bail-
louw.*

Staeten van *Brabant*, *Vlaenderen*, met de andere voornoemde landen ter eene, ende die van *Holland*, *Zeeland* met hunne bond-geuooten die van *Bommel* ter andere zijd, voort aen onder malkander eene eeuwige vrede ende maetschap onder-bouden, zoo in alle andere zaeken, als voornemelyken, om met 't zaementlyken raed en hulp het Spaens en ander kryghs-volk wt *Nederland* te doen verhuysen: zult wt-gewerke zijnde, zouden sy over en weder arbeyden, dat de vergaderingh van de al-gemeene Staeten moght gehouden worden op gelijk een voet als ten tijden van wijlen *Karel den vijfden*, wanneer hy aen den *Koninx* sijn zoon de landen over-droegh; alwaar men dan van alle land-zaeken zoude rede-kavelen, ende in 't byzonder over de oeffeningh van den Gods-dienst door *Holland* ende *Zeeland* te pleeghen, als ook over de bezettingh der gemelder landen, ende weder-gifte van des *Koninx* Schantsen, stukken, en scheepen in den voorighen krijgh genoomen: dat de inzacten aen beyde zijden vrylijken met den anderen zouden verkeerren en koopmanschappen; wel verstaende, dat geen van de *Hollanders* ofte hunne bond-vrienden in de andere landen yet moght onderwinden tot aften-deel van de gemeene rust, ende boven al van het Roomse geloof. Dat de wetten van *Alba* belangende de ketteryen en andere euvel-daeden ende de wt-voeringh daer van zouden slaepen, tot dat de algemeene Staeten anders zouden willekeuren. Dat de Prins van *Oranje* Zee-Overste en *Koninglyke* Stad-holder van *Holland*, *Zeeland*, *Bommel*, ende de 't zaem-verbondene gewesten zoude blyven, ende sijne tegenwoordighe Stads-Overheeden, dienaers en Ampt-luyden, ten ware hy ze zelve wilde verzetten, bebouden, tot naerder goed-vinden van de Staeten. De Steden en plaetsen tot de gedachte landen behoorende, doch *Oranje* niet onderdaenigh, wierden hier wt-geslooten, tot dat sy zich met de andere Steden zouden vereensghen, ende *Oranje* haer genoegh doen ten aensien van alle hare vermaynde bezwaernissen. Middeler-wyl en zouden'er geene bevelen ofte Placacten stand gruypen in de landen en Steden onder *Oranje*, welke van hem zelve, sijnen tegenwoordighen Raed ende Ge-rechten niet en waren gemaek ende bekragtigh. De voordere hoofd-stukken spraken van de gevangens en hunne onkosten, als mede van de weder-inruymingh der goederen, den Prins, den edelen ofte andere inzacten toe-keemende, ende van diergelijke dinghen meer. Zommighe laecten dit verbond, om dat de Staeten sich aldaer schier eene *Koninglyke* macht aen-cyngden, ende alles, gelijk in een vryen staet, aen hun believen stelden. Niet te min hadden de meeste daer in geen quaed genoeghen, als hoopende door dat middel sich wt de boeyen van de Spaensse slaverny te ontslaen; te min, nademael de Gods-geleerde van *Loeven* en andere kerkelijke Stands-luyden oordeelden, daer in niet vervaet te zijn 't welk des *Koninx* hoogheyd ofte het Roomse geloof en konde krenken.

63. Op desen tijd quam Heer *Ian van Oostenrijk* een speel-kind van *Keyser Karel* in de *Nederlanden*, om door sijn ontzagh den wijd-verspreyden brand van de burgerlijke onstuymigheden te dempen. Te *Luxenburgh* zijnde gaf te kennen, dat hy van *Philips* tot *Opper-land-vooghd* was gekoozen, ende verstaende van der Spaeniards gepleegde dulligheden, zond op staende voet naer *Antwerpen* bevelen aen de *krijghs-Overste*, om flux van allen over-last en wapenen sich te onthouden. Hy verwittighde mede den Raed

1576.

1576. Raed van *Brussel*, sijns ende des Koninx hooghste verlanghen te wesen, om de Neder-landen eenmael in haer voorighen glans en voor-spoed te sien herbloeyen; waer toe goede hoope was, indien sy slechts het oude geloof ende de gehoorzaamheyd des Koninx niet en verzaekten. Maer de Staeten, ofte verbitterd door de verse baldaedigheeden der Spaeniarden ofte niet gefind zijnde hun aengemaetighd gebied af te legghen, wisten niet of sy den nieuwen Stadhouder wilden ontfanghen. De aenhangh van *Oranje* gaf voor, dat men in dit stuck niet dan met voor-bedacht over een sluytende stemmen van der Geestlijken, edelen ende Steden-gezanten behoorde te werk te gaen, ofte den *Oostenrijker* in 't minste aen te neemen, eer hy de Spaensse en wt-heemse heyr-kraght had wt-geworpen, ende de vrede van *Gent* zelve be-redicht. De *Oostenrijker* dit hoorende, hield met den synen raed hoe hy sich hier in best zoude draeghen. *Gonzaga* ontried hem de Spaeniards te laeten gaen, als zijnde sijn meesten toe-verlaet, ende zonder de welke hy de laeghen en smaederyen van zoo vele onrustighe menschen niet en zoude kunnen wreken ofte ontgaen, die hem bereeds maet dorsten stellen ende de beetten voor-snijden. Maer *Escovedo*, een door-trapt en spits-vinnigh man, hield het daer voor, dat hy met goedheyd meer zoude verrichten als met geweld, gelijk *Alba* met zoo veele leghers wreedheden niet anders en had gewonnen, dan dat hy de sterxte zee-plaetsen had verlooren, ende de Neder-landen van een gescheurt; hier by voegende, dat *Oranje* niet liever en zoude sien, dan dat de *Oostenrijker*, verstootende de vrede van *Gent* ende het zwaerd wt-treckende, daer door van syne Stadhouderschap moght vervallen, ende hy zelve op den hooghsten trap koemen: welken loozen vond hy voor al behoorde aen te merken, ende door het ombelsen van de Gentisse vrede synen stoel cerst vast te stellen, ende dan allenxkens met beleefdheyd wt te werken, 'twelk syne strenghe voor-vanghers met de wapenen en weder-barstighd niet en was geluckt.

64. Op den 11. van de laetste Herfit-maend was 'er te *Nymegen*, door aendrijven van de Raeden van Staeten (aen welker vergaderingh effente vooren de Geldersse landschap, door de *Hollanders* en andere nabuyren steeds op-gehipt en aengestooten, over de onstuymighe driestighd, menighvoudighe woederyen en trotzen van de Spaensse knechten bittere klaghten had over-gebraght) een land-daghvaerd wt-geschreeven, van de *Ridderschap* en *Steden* wel verzocht; alwaer sy met den Heer van *Hyeres* in 't gemeen beslooten, van de Spaensse en wt-landse krijghs-luyden *Nederland* te onlasten, ende zulx zoo tot oorbaer des Koninx als be-waeringh van den al-gemeenen Gods-dienst ende de voor-rechten van *Gelderland*. Tot meerdere vastigheyd was daer by bedonghen, dat dit Plackaet door de vier Vierdeelen van 't Vorstendom van een yegelijk zoude bezegheld en onder-geschreeven worden. Wt het Over-Vierde-deel hadden geteykent de Burgemeesteren *Ernest Ruytzen* van *Ruermond*, *Ian Ingenhuys* van *Venloe*, *Sweer Sweersen* van *Gelder*, *Konraed Haen* van *Erkelens*, *Peter van Loen* van *Stralen*, *Cornelis ten Dijk* van *Wachtendonk*. Wt de overighe Vier-deelen vinde ick niet dat yemands naem hier after is gesteld. De Stadhouder

verbond sich, † zoo met de Staeten van 't Vorstendom als met de algemeyne Staeten der *Nederlanden*, tot volvoeringhe van 't gemelde beslyt lijf en leeven op te zetten, ende voorts mallander met raed en daed ten wiersten by te staen. *Wijders* zwoor hy op het *Valk-hof* te *Nymegen* in 't gesicht van de landschap, dat hy alle de in-zacten by de handelingh van *Venloe* en hunne vrydommen zoude houden, de zelve voor allen over-last behoeden van beerloose ofte *Spaensse* knechten; ende de *Steden* en vastigheeden des lands met goede wachten en krijghsvolk doen bewaeren; met voor-kennis van de af-geschickte der Staeten. Dese bewillighden een getal van 1000. paerden voor zes maenden, doch dat men de bestellingh zoude maeken op drie maenden, ende daer toe wt-zetten 100000. dalers. Yeder Vierdeel zoude by geschrift stellen een ofte twee *Overste* en *Ritmeesters*, ende daer wt de Stadhouder met der *Steden* gezanten drie ofte vier *Ritmeesters*, om over het paerde-volk te gebieden, wt-kiesen. Tot hand-geld loofden sy 7000. dalers binnen zeven daghen, ende noch 15000. dalers binnen 14. daghen daer na te leveren aen den gemaghtighden van yeder Vierdeel; aen wien men ook, wanneer sy naer *Brussel* reysden, brieven van schadeloosheyd zoude verleenen. De tusschen de landschap en den Stadhouder onderlinghe verbintenis zoude by alle de Vierdeelen onderseykend, ende de weder-willighe voor *Spaens*-gesinden werden aengesien. Daer neffens zoudemen eene bezendinghe doen aen de *Vorsten* van *Colen* en *Cleve*, ende aen de geestelijke hoofden van 't *Stift Munster*, ten eynde sy hunne rijtaren zouden af-maenen om dese ofte tegen *landen* te dienen; als mede aen 't *Sticht* van *Utrecht*, *Deventer* en *Groeninghen*, om haer tot dierghelyke t'zamen-zweeringhe aen te maenen; laetstelyken ook aen *Hertogh Erick* van *Brunswyk* bevel doen, dat sich in yeder Vierdeel de *Ridderschap* met paerden en knechts wt-gerust en tocht-vaerdigh zoude houden. *Grave Willem van den Bergh*, die sich nu een wijl tijds stiel ende als ballingh had gehouden, begon met dit liefdelijk weder mede wt de muyten te koemen, met de Staeten te *Brussel* te handelen, ende hoop te scheppen van syne aengellaeghene ervenys en veroverde *Steden* wederom tot syne wil te krijghen; schickende op desen tijd ver-trouwde vrienden en vleyende zend-brieven aen eenighe hem toe-geneyghde edele, als *Jacob van Hekeren*, *Ernst Witten*, *Willem van Huekloot* en *Winand van Ommere*, om met hen van alles raed te pleeghen: te meer nademael *Barend van Hovel* hem hadde gewaerschouwt, dat het volk van bezettingh wt 's *Heerenbergh* naer *Arnhem* was getooghen, ende dat *Kaubrenham* en *Willem van Angeren* sich van zelfs aanboden de *Stad* van binnen tot sijn behoef te openen, ende 600. mannen op te brenghen, om daer mede een aen-slagh op den *Burght* ende op *Ulst* voor te neemen, ofte, zoo dit mis-viel, sich op de *Wilt* voor *Gendringen* te beschantzen. Op het aenschrijven van die van *Colen*, *Lubeck* ende de *Wendisse* *Steden*, hebben de *Hanze-steden* in *Gelderland* in den aenvangh deses iaers te *Nymegen* een dagh wt-geschreeven, om sich onder andere dinghen te beraeden over het op-brenghen van hun aendeel in den in-gewillighden by-stand tegen des † *Moskovijters* gevaerlyken handel en voort-gangh in *Lijf-land*, ende om daer na op den aen-

† Ex variis literarum apographis.

‡ Siet op 't laetste hoofdstuck van 't voorighe Boek.

andere
Holland,
Bommel
ne etu-
zoo in
om met
v ander
i: zulx
er arre-
gemeene
en voer
vanmeer
droegh;
de rede-
gh van
te plec-
landen,
stucken,
en: dat
den an-
i; wel
te hunne
gh on-
f; ende
e wetten
e envel-
len sla-
zouden
Overste
Zeeland,
gemesten
e Staats-
ten ware
naerder
placfen
anje niet
tot dat sy
en, ende
alle baro
en zoud
id grijpen
velke van
ende Ge-
igh. De
ingens en
ruymingh
andere in-
e dinghen
om dat
inghlijke
jk in een
Niet te
uad ge-
el sich wt
ontlaen;
n *Looven*
rdeiden,
Koninx
n konde
m *Oosten-*
le *Neder-*
versprey-
nigheden
af te ken-
d-vooghd
ler *Spaen-*
op staende
e krijghs-
i wapenen
mede den
Raed

gestelden Anzee-dagh tot Lubeck te verschijnen. Doch de Geldersche hadden by huys zoo veel om-laghs, ende in hun eygen kruyd-hof zoo veel te wieden, dat sy dese wtlandse dinghen schier vergaten.

65. *Ian van Oostenrijk* vertoefde noch binnen *Lutzenburgh*, ende begat sich van daer, na eene gemaekte stille-zaet op *Marche in Famine*: begeerende daer na op de Staeten, dat sy, die zoo zeer op het verreck der Spaeniarden dronghen, insgelijx hun eyghen volk en alle vreemdelinghen met de Spaeniards zouden ontwapenen en laeten wt-gaen; vragende daer neffens, op boedaenighe wyse en zekerheyd, te land ofte te water, by de Spaeniards best zoude quijt worden. Als de Staeten hem in alles hadden genoegh gedaen, ende hy na scherpe ondervragingh van alle hooghe verstanden onder-richtingh kreegh, dat de Gentse vrede in geen deel het Roomse geloof ofte des Koninx recht bezeerde; liet hy alle dese vonnissen aen den Koningh over-schicken. Wanneer de Koningh toe-Itemde, ende de gezanten van Keyser *Rudolf*, den Bisschop van *Luyk* ende Vorst van *Cieeve* sich als waer-borghen aenbooden, wierd 'er in den Sprockel-maend eene nieuwe vrede, ofte, zoo men 't noemde, een Eeuwighe Wille-keur te *Marche* gemaekt, waer by de verzendinghe der Spaeniarden ende het gantse verdragh van *Gent* onder andere aen beyde zijden wierden bevestigd en onderteykend. Maer hoe heel noode de hongerighe Spaniards wt de Nederlanden hadden verscheyden, betoonen de Schrijvers; ende vooral wt *Antwerpen*, ten ware *Escovedo* hun lands-man, een door-naeyd en diepgrondigh man, door den *Oostenrijker* in haest af-gevaerdighd, de bal-oorighe met abelheyd had beleesen ende gestilt. Terwijl *Peter Ernest van Mansfeld* Stad-houder van *Lutzenburgh* deze gasten naer *Brussel*, rijdende tusschen den Pausselijken boodschapper ende den Bisschop van *Luyk* in 't midden, ende vindende de ingezee-tenne, op hoope van de toekomende rust, 't zyn-waert zeer geneeghen. Hoewel *Oranje* in dit werk geen groot genoeghen en schepte, die ook met syne Hollanders en Zeeuwen niet en was te beweeghen, om dit Land-verbond te onderschrijven; onacngesien de *Oostenrijker* daer zeer om aenbield. Hier wt is gezuyrd eene onderlinghe nijdigheyd en slim vermoeden tegens den *Oostenrijker*, in 't byzonder, wanneer syne brieven aen den Koningh met verborgene teykens geschreeven by de Hollanderen waren op-gevangen. Het graeuw van *Brussel* bestond ook hem met sijn gezelschap wt te lachen, ende andere met schimpighe stroy-dichten. Waerover hy naer *Mechelen* vertoogh, om quanzuys de strijdigheyd onder de Staeten en Duytse troppen te vereffenen. Dan vermits hy geene pennin-ghen in de tas hadde, konde hy op het krijghsvolk met bloote woorden niet veel verwerven. Liet daerom de Staeten weten, hoe zeer hem dit ter herten gingh, ende dat hy aen den Koningh om betaelingh geschreeven hadde, dan tot noch toe geen bescheyd ofte geld vernoo- men: hy wilde, indien het den Staeten goed docht, *Escovedo* dienthalven naer den Koningh af-vaerdighen. De Staeten dankten hem voor dese dientwilligheyd, ende alzoo is *Escovedo* naer Spanien verreyfd. Doch andere dachten

hier argh wt, ende dat hy, onder het mon-aensicht van met de Duytse te reekenen, voor had die volken aen hem te verplichten, ende tot een nieuwen krijgh op te rocknen, ende *Escovedo* in Spanien geen geld tot ontzettingh van de Duytssers, dan veel eer tot behoef van sijn meester zoude op-spooren. Daer na behaelde hy grooten ondank, laetende door den Raed van *Mechelen* ter dood verwijfen ende door den Scherp-richter, tegens het minnelijk af-raeden van *Oranje*, onthoofden een onnoosel ambachts-man, die men zeyde buyten de Stad de ketterse vergaderinghen te hebben by-gewoont; voor-geevende, dat de vrede van *Gent* van den verdreevenen en weder-ingekeerden sprack, ende niet van den geenen die binnen de landen waren gebleeven.

66. De *Oostenrijker* voelende daghelijx sijn ontzagh verlijten, ende sich te *Mechelen* niet vertrouwende, nam de kans waer van de zufter des Koninx van *Vrankrijk*, getrouwd aen *Henrick van Borbon* doenmaels Koningh van *Navarre*, te gemoet te rijden, welke naer 't Spae-water zoude verreysen. De zelve dan met alle eerbiedigheyd onthaelt ende vergezelschap hebben-de, verzeekerde sich den anderen dagh, gelaet mackende van op de iaght te gaen, half met believen des Stad-houders, van het Slot van *Namen*. Doen schreef hy aende Staeten, voor-wendende de noodwendigheyd van die daed; hoewel de Staeten in hun weder-schrift sich over die schielijke veranderingh verwonderden en beklaegden, ende hem dese syne ydele vervaernis en afterdenken, doch te vergeefs, zochten wt het hoofd te praeten, nademael hy weygerde wederom te koemen, zoo langh de Bruyffelaers sich niet en ontwapenden, ende *Oranje* in het onderschrijven van 't Eeuwigh Besluit vertraghde. Te gelijk meynde hy den Burgh van *Antwerpen* te verkloeken, ende als by die gelegenheyd het krijghsvolk, daer binnen hem toe-gedaen, den schop kreegh, is de gedachte Vestingh in handen van de Staeten gekoemen, met noch eenighe andere van kleynere gewicht. Vermits *Champigny* daer behalven het Huys *ter Woude*, als ook de Steden van *Berghen op Zoom*, *ter Tholen* ende *Breda* vermeersterde. Daer na verzocht de *Oostenrijker* op de Staeten, dat sy haer woord en ionghste verbonden zouden na-koemen; den ouden Gods-dienst, des Koninx hoogheyd ende ook hem in eeren houden; *Oranje* met de Hollanders en Zeeuwen tot het onder-teykenen van de Gentse vrede drijven, ofte sich van de zelve opentlijken af-scheyden; alle zulke, die 't Roomse geloof met woorden ofte werken quetsten, tuchtighen; de onder-scheppers, op-breekers en leezers van syne brieven in syne maght leveren; *Aldegonde*, *Treslong* en dergelijc geslacht van wrevel-moedighe menschen, als tegen-streevers van God en den Koningh, wt *Brussel* voort verjaeghen; dat mede *Oranje* de leeringhen, Schoolen en ketterse oeffeninghen, binnen *Haerlem*, *Schoonhoven* en andere plaetsen, na 't verbond van *Gent* aen hem in-geruynd, zoude doen staeken, ende syne bezettingh daer wt lichten, noch de gemelde plaetsen eenighs vesten, ook de nieuwe werken van *Sevenberghen* neder-werpen, ende voorts alle Kerken en Kloosters in dien staet stellen, waer in sy ten tijden van de vrede-mackingh waren bevonden. Doch de Staeten en schroomden niet hem en

1577.

1577.

*Unie.

1577. den Koningh zulk een bescheyd toe te zenden, dat sy met een verdacht Vorst ende die sich door *Gonzaga* en *Escovedo*, desen een Spaeniard en d'ander een Italizen, alleen liet bestuyren en verleyden, langher niet te doen wilden hebben, ende liever na een openbaeren krijgh verlangden, dan na eene looze en huichelachtighe vrede; den Roomssen dienst hadden sy steeds beschut, zomwijlen ook tot groote verstoornis van de andere, noch den Koningh oyt schuldighe gehoorzaamheyd geweygert: de op-vangers en vertolkers van synre brieven vermoghten sy niet over te geeven, vermits sy 't gemeene best daer mede dienst hadden gedaen; gelijk mede niet *Aldegonde* en *Treslong* de Stad *Brussel* te ontzeggen, als zijnde gezanten van *Oranje* ende de *Hollanders*, ten ware sy yet schadelijk onderwonden: Voor 't laetste was het hen zoo onmoegelijk als by desen tijd ongeratdzaam, *Oranje* met de *Hollanders* ergens toe te dwinghen. Echter liet de *Oostenrijker* niet na, op nuw's wijd-loopighe brieven aen de algemeene Staeten, ende in 't byzonder aen de Staeten van yedere landschap, als mede aen de Bisschoppen en Steden af te schicken.

67. De Staeten hier over te onvreeden zijnde hielden hem eenighe hoofd-stucken voor, waer van sy voldoeningh begeerden, voor ende a leer hem in wijder verspreck in te laeten; dat hy te weeten alle synre huys-geuooten en vreemde Raeds-heeren zoude afschaffen; daer en boven de Stad met den Burgh van *Namen*, *Charlemont*, *Marienburg* en andere Sterkten den Staeten wederom geeven, insgelix het gantse Vorstendom *Lutzenburgh*; ook de vaste plaetsen van alle Duytse krijghs-luyden ontledighen, ende in haere handen stellen, ter tijd toe de Koningh een ander Vorst van synen bloed, daer de inzaeten betere gadingh in hadden, tot een Opper-Stad-houder zoude overstuyren: baden eyndelyken, dathy namaels de moeyten wilde spaeren van meerder brieven te bestellen, ende niet quarlyken neemen, indien sy met de wtvoeringh van haer gezworenen verbond, 't welk sy de *Eendracht* noemden, voort-ginghen. De *Oostenrijker*, hoewel van hoogh ongelijk klaeghende, zond effenwel de gezanten der Vorsten van *Luyk* en *Cleve*, om zich met den Staeten over het nederlegghen van de wapenen ende verschillen te bespreken. Dese tot 't zaemen-spraek koemende konden echter niet goeds ofte bettendighs verrichten. Daer na heeft men de *Blockhuysen* tot *Antwerpen*, *Gent*, *Vtrecht*, ende elders geslecht. Ende hoewel *Oranje* ried, dat de Staeten door het werven van eenighe benden ruyters, den noch onbreyden *Oostenrijker* wt *Namen* en *Lutzenburgh* zouden verstoeten; vonden andere nochtans dienstigher, *Ruermond*, *Venloe*, *Kampen* en andere Vestinghen in *Gelderland* en *Over-Yffel*; alwaer de Spaeniard noch den meester speelde, eerst te zuyveren, ende voor al den binnenvyand wt te iaeghen. Men had nu ook narichtingh, dat de *Oostenrijker* door sijn Koningh ende ook door den Paus met gewisse hoope van bystand, wierd gelaefd en aengeprikeld. Weshalven de Staeten eenhellig beslooten, den Prins van *Oranje* by haer te nodighen, schickende tot dien eynde eenighe doortuchtighe mannen naer *Holland*. Ende alzo is *Oranje* na veel weygerens binnen *Brussel* tot Ruwaerd van *Brabant* verheeven, welken naem plaghten

te voeren die in quaede tijden tot onder-schooringhe van den bouw-vallighen staet wierden aengeropen. Maerveele inlandsse Heeren ende met naemen de Hertogh van *Aerschot*, welker ooghen desen al te grooten glans van *Oranje* niet en konden verdraeghen, begonnen na een nieuwen Nederlandssen Stad-houder om te sien; beraemende onder een, om den Koningh en den Gods-dienst op 't minste te bezeeren, daer toe te kiesen een Vorst van grooten itam en aensien; te weeten den Aerts-hertogh van *Oostenrijk* *Matthijs* broeder van Keyfer *Rudolf*, ofte den Hertogh van *Alansson*, broeder van *Henrick* den dierenden *Franssen* Koningh. Dan vermits dees, wt zaeke van een ouden en in-gebooren wrock tusschen de *Fransse* en *Nederlanders*, haer niet wel en gayde, ginghen sy tot *Matthijs*; te meer om dat hy met *Spanien* in eene nauwe maeghschap stond, die ook wt een af-keer van 't ledigh zieten het jac-woord haest over-gaf. Doch alzo hy iongh ende niet over de 20. iaeren was, daer nevens onbedreeven in de *Nederlandse* zaeken, wierd hem *Oranje* van den Staeten tot een hulp toe-gevoeghd. *Ian van Oostenrijk* zulk verstaende, sprack dese in-buldingh van *Matthijs* daedelijken tegen, als on-over-een-koemende met der Staeten eed, de gemaekte vrede, ende des Koninx achtbaerheyd, die daer in niet en had bewillight. Daer neffens liet hy de oude afgedante benden der *Spaeniarden* en *Italiaenen* op staende voet weder te rugh roepen. Effen te vooren waren te *Gent* in een burgerlijken ooploop *Aerschot* en andere met hem in de boeyen geleyd, om redenen dat sy met het ontbieden van den Aerts-hertogh wt *Duytsland* te zeer hadden gehaest.

68. Doen ter tijd stonden noch onder de heerschappy van den Oversten *Polawijler* eenighe *Over-Yffelse* en *Geldertse* Steden: met wien, wt den naem van de Staeten, de *Rechts-geleerde* *Eibert van Leeuwen* en zommighe *Geldertse* edele in 't zaemen-spraek traden, dat hy *Deventer*, *Kampen* en *Ruermond* in haer geweld wilde geeven. 't Welk als niet en geluckte, ende de *Grave van Hohenloe* bereeds etlike volken wt *Duytsland* had over-gebraght, is het beleggh van *Ruermond* by de hand genoomen, 't welk ook tot op het volgende iaer heeft geduyrt. Om de gemeyne ziel-tooghende 't vryheyd op te helpen, ende sich van het wt-heymsse krijghs-volk na voorgaende quijtingh te ontslaen, hebben in dese tijden de *Kidderschap* en *Banner-heeren* van *Gelderland*, op het minnelijk aenhouden van de Staeten tot *Brussel*, 200000. guldens ofte meer beloofd wt te zetten ende eensdeels opschade te lichten; daer en boven op alle koopmanschappen, eer-waeren, wijn, zijde en wolle lakenen eene schattingh beraemt, genoomd de gemeyne lands-middelen. Ende dewijl de geschickte van etlike Steden over dese nieuwe ongelden zwacrigheyd maekten; heeft men ze met kragtigher redenen daer toe bekoort; op dat een dingh van zoo een groot belangh met gelijke toestemmingh moght in 't werk gesteld ende alle opspraak van de nabuyrige landengeweerd werden. De Koningh gebood mede op dit iaer de waerdy van de goude en zilvere munt te verhooghen; als mede al het koorn van 't platte land naer de beslootene Steden te voeren. Onder

† Ex variis monumentis.

dit

* Unie.

1577.

dit openbaerde fch in den laetften Herft-maend midden in de lucht een yfelijke fterf-fterre, een gewoonlijke voor-boode van naekende land-plaeghen en groote veranderinghen. Want behalven het af-fterven van veele Groote ende mede van *Ian van Oostenrijk* kortz daerna voor-gevallen, zijn doenter tijd de Nederlanden op een ander Heer over-gedraeghen; om nu niet te fpreken van 't Rijk van Portugael, 't welk by gelegenheyd van den Africaenffen oorlogh, waer in haer Koningh *Sebastiaen* dood zoude zijn gebleeven, ook onlanx daerna met recht ofte onrecht door den Spaeniard is over-weldighd. Maer de *Oostenrijker* hoe lanx hoe meer fpreurende, dat hy met den fynen voor een opentlijk vyand van de Staeten wierd geacht en wtgeroepen, was daer op wt om van alle kanten eene groote maght by een te zaemelen. Ende waren de onlanx by hem veroorlofde Spaniards weder op de reys herwaerts aen, 't zamen met *Alexander de Farnese* Hertogh van *Parma*, ende veele zoo oude als vers-geworvene Italiaenffe benden. De Burgondiens en Duytffe quamen ook met sterke zwermen naer dese landen acstuyven. De rot-plaets was aenbestemd te *Marche in Fannine* een Stad in de gewesten van *Lurzenburgh*: ende bestond de geheele heyrkragt wt 16000. knechten te voet ende 2000. te paerd. De oorzaak van sijne wapenen liet hy voor al de wereld af-kondighen, om te weeten de weder-spanninghe tot de onderdaenigheyd van hun Koningh ende na-leevingh van 't Roomffe geloof te brenghen. Noch was *Hohenloe* doende met de belegeringh van *Ruermond*, die de Stad met steeuwighe dijken en menighe hol-werken had beslooten. Doch *Polwijler*, ofte die van fynen 't weghen daer binnen in bewaer laghen, deden immers zoo dapperen tegen-stand. Dan vermits het beleg nu al een ruymen tijd had geduyrt, ende betiaer 1578. bereeds een begin genoomen, was de *Oostenrijker* bezorghd, dat 'er aen die van binnen op 't laetste yet moght ontbreken. Weshalven hy *Hyerges* (die nochtans zoo † onlanx tevooren de Spaenffe wt te schafsen ende by de Staeten van Gelder lijf en alles op te zetten hadde gezworen) neffens *Montdragon* ende eene vaerdighe maght daer heen schickte; met zulke raffigheyd, dat men hare tegenwoordigheyd eerder dan de koemst gewaer wierd. De beleggers, over den onverwachten vyand verschrickt, ende daer behalven misnoeghd over de wan-betaelingh, gaven sich voort aen 't vlughten, ende lieten, wt-gezonderd hunne lichaemen, het geschut en alles te pand. Na 't ontzetten van *Ruermond*, zond *Hyerges* zonder vertoef eenighe van den fynen over de *Maes*, die met kleynen moeyten het *Stedeken Weert* in de Graeffchap *Hoern*, van voor-raed en allen nood-durft vervulden. Hier tegens is in *Holland* de Stad van *Amsterdam*, na eene langhwijlighe besluytinghe, op zeecker besteck gekoemen in handen van den Prins van *Oranje*.

69. Effen te vooren had de *Oostenrijker* den *Mark-grave* van *Warebon* tot den Keyser af-gewaerdicht, met verzoek, dat hy aen de hardneckighe en bal-hoorighe Staeten der Nederlanden niet wilde vergunnen, om nieuw krijghsvolk op den Duytffen bodem te werven. Gelijk hy ook de Staeten zelve over de bezweeringh

† Siet op bet 64. hoofd-stuck.

van den Aerts-hertogh *Matthijs* al wederom berispte. Doch de Staeten maekten weynigh werx van desen laetter-brief, ende namen voor, volgens den raed van *Oranje*, *Namen* met allen yver te belegeren; voor wt stuyrende de bende van *Montigny* onder 't beleyd van *Lalain*; waer by sich naderhand vermengden de Schotten, Engelfse, Duytffe, en Nederlanders, zes vaendelen sterk; behalven etlijke duyzend ruyters, die alle door den Heer van *Gonigny* ende den *Mark-graef* van *Haorech* wierden aengevoerd. Hier op begaf sich de *Oostenrijker* over de *Maes*. Op syne aenkomfte staeken de Staeten hun leggher in den brand, ende braeken op, geevende het voet-volk den voor-tocht. Als dese *Gonzaga* in den mond liepen, ontfond daer met den eerften een lichtvaerdigh schermutzel, doch vermits *Parma* 't elkens versse schaeren aenbraght, was de in-breuk zoo geweldigh, dat de Staetse die niet en konden weder-staen. Zoo dat sy in verwerringh en verbaefdheyd vluchtende, haer eyghen voet-volk met hun hollende paerden over-reeden en vertrapten. Onder andere wierd de Heer van *Gonigny* gevanghen, ende begenadighd. 600. Nederlanders zeght men binnen *Namen* alle met den bafte te zijn gestraft, wt zaeke sy effen te vooren den fynen neusen, ooren ende vingers hadden af-gesneeden, en diergelijke schenderyen gepleeght. Na dese beginzelen en verzuymde hy niet den vyand na te zetten tot aen de Stad *Gemblours*, daer de overighe voort meerendeels wierden verdelghd. *Gemblours* met een kouden schrick bevanghen gaf sich mede, ende voort daer na *Loeven*, *Aerschet*, *Dieft*, *Thienen* en *Leeuwen*, behalven *Nivelle*, *Reulx*, *Soignies*, *Beaumont*, ende andere meest weerlooze Steden. Ondertuiffchen waren *Leeuwaerden* en *Groeningen* in roeren, ende de Koninghlijke Raeden met den Biffchop door *Rennenbergh* vast gezet. Dit beschickt hebbende derfde sijn zelve de Stadhouderfchap van *Over-Yffel* mede belooven, indien hy in aen raed wift om *Niclaes Polwijler* met syne Spaenffe bezettingh wt *Deventer* en *Kampen* te doen verhuysen. Op dese hoope liep hy *Matthijs* ende de Staeten ter ooren, voor reden geevende, dat wel eer ende noch onlanx ten tijden van Keyfer *Karel* *Over-Yffel* en *Vriefland* een gemeenen Stad-houder plaghten te hebben. Dese dan gaven hem laft, de *Polwijlerfse* gewaepender hand wt te drijven. De *Over-Yffelisse* booghen sich niet ongaerne onder sijn gebied; te meer om dat hy hen te gevalle den hooghen Raed, door *Philips* binnen *Vollenhoe* gesteld, had af-geschaft. Alieen scheenen die van *Zwol* het war-garen te zoeken, ende on-zijdigh te willen blijven, doch door de dreygementen van *Rennenbergh* wierden sy mack en gedweegh. Doen was de naefte zorgh om de Duytffe wt *Deventer* en *Kampen* te verftooten. Hier over heeft men in 't begin van den Soemer-maend te *Zutveen* een zit-dagh gehouden, alwaer, door aendrijven van *Grave Ian van Nassouw*, welken de Gelderfse op der Staeten naem tot een Stad-holder hadden in-gewillight, de *Hollanders* en *Vriefen* teghen den gemeenen vyand hulp-middelen beraemden. *Rennenbergh* had in den eerften die van *Kampen* met behendigheyd getracht te verrassen, 't welk alzo niet door den beughel en wilde, gaf hy bevel aen *Walter Hegeman* een Gelders Overste, door het op-werpen van een aerden wal een aenvangh van 't beleg te maeken, die ook de voor-

1578.

* Extr.
mum Sul-
fidum.

1578. voor-stad, den *Haghe*, vermits de sterke wt-vallen van de belegerde, wt nood aen koolen leyde. De Stad is aen den linker boord van de *Yssel* op den *Velouwsen* grond geleegeghen, ende word door een over-cierlijke brugh aen *Over-Yssel* vast gehecht. Aen de land-zijd heeft sy zes poorten, ende over al eene zeer laeghe gelegenheyd; zoo datmen ze aen die kant, door het open-zetten van de sluysen, rond om heel onder water kan zetten. Daer binnen laghen wt de bende van *Polawijler* 500. Duytse, onder *Leydecker*, die in't begin dapper wt-vielen, ende *Christoffel van Teylingen*, een vermaerd en driftigh hop-man aen der Staeten zijd dood schootten. *Rennenbergh* had sijn legher geslaeghen omtrent het *Beggijoen Klooster van Bruynop*, alwaer hy met het volk van *Snay*, *Wynngaerden* en *Duyvenvoorde* wierd versterkt, ende met zes stucken van *Utrecht*. Als eyndliken de muyr tusschen de *Kalvet-raxe* en *Haeghse* poorten 34. treden in't rond aen lappen was geschooten, zocht de Raed in onder-handclingh te treden met *Rennenbergh*, ende is bevoor-waerd, dat de *Duytse*, behoudende hun lijf en goed, de Stad zouden ontledighen, ende zweeren, binnen drie maenden den *Oostenrijker* niet te zullen dienen: dat sy aen de grenzen zouden worden geleyd, ende de gevangens over en weder zonder geld vry-gelaeien: de burgers zijn, gelijk die van *Zwol*, op den eed van *Rennenbergh* gedwonghen. Loopende het beleggh hadden sy, tot quijtinghe van 't krijghs-volk, zilversronde penninghen doende 42. stuivers laeten münten, met dit op-schrift aen d'eene kant, * HET WIERSTE BEHULP. Dit geld was gesmeed vande zilvere kroefen wt de Kloosters en kerken, ofte, zoo andere willen, wt de goude en zilvere schaelen, en plaeten van den Raed. De *Oostenrijker* had ze door brieven t'elkens ontzettingh gezeekert; dan alzoo de zelve wierden op-gevanghen, lieten sy den moed op't laetste sincken.

* *Extremum Subsidium.*

70. Na 't bezetten van *Kampen* trock *Rennenbergh* met tien benden knechten op *Deventer*; hier by koemende verscheyde vaendels van land-luyden ende burghers door *Gelderland* alleenthalven op-gelicht. Dese hoofd-stad van *Over-Yssel*, met de *Anzee-steden* in verbond staende, heeft west-waerts zand-duynen en weyden meesten tijds met water over-stelpt, op den rechter atp van de *Yssel* anderhalf mijl beneeden *Zurveen* geleegeghen, ende aen de land-zijd een weynigh gebooghen, met zeer diepe grafsten en verbeevne muiren, die met toorens en voor-werken zijn verzorghd; zijnde daer en boven van de *Bergh-poort* tot aen de haeven wel geveft, ende aen de andere kant met den stroom ende haven. Voor de *Brink-poort* leght een groot aerden bol-werk, beneeden met een laeghen muyr omvanghen; gelijk mede de *Yssel-poort*, ende de sluysen aldaer met een steuwigh Rondeel van steenen op-gemetzeld worden bewaerd. Tusschen beyde dese werken openbaert sich de *NoreMBERGER* tooren, een wt-steekend en vast gebouw, 't welk al om een vryen wt-sicht geeft, ende waer wt de belegerde met sterk schieten groote schade deden. Aen den *Velouwsen* hoek had ze *Hegeman* te vooren gequelt, ende sich tegens een aenloop een weynigh verschantst. Het opper-bevel over de Stad was by den Heer van *Haurincourt* een vreedzaam en bescheyden man; daer en tegens *Augustijn Rijkenssteyn* een

groot-sprecker en al-bedrijf had het krijghs-volk aen de hand, sterk by de 1400. koppen: doch *Michael Ieger* een wijs en bedreeven *Overste* lagh veel tijds aen de gicht te bedde: zoo dat *Haurincourt* den naem had, *Rijkenssteyn* de daed, ende *Ieger* den raed. Den heuvel tegen over den *NoreMBERGER* tooren had *Diderick Snay* beslaeghen en vast gemaekt, maekende van daer loop-graeven naer de *Brinker-poort*. Ende noodigh achtende, den belegerden het voordeel van den tooren te beneemen, beval mede van de duynen af allenxkens te graeven tot aen den voet van den tooren: 't welk die van binnen speurende door tegen-delven alles hebben verdorven, zoo dat sy op 't laetste aen weder-zijden malkander in de onder-aerdse hoolen eerst met langhe spieffen ende daer na met houwers en rapieten beiegheden: alwaer ook de *Renneberghse* met stinkers en vergiftighe dampen ende daer na met een hand-gevecht wierden onthaeid, tot dat *Rijkenssteyn* den in-gangh met een yzeren deur toe sloot. Doen heeft men al wederom in de donkere kelders gestreeden, doch tot den meesten af-brek van de beleggers. Eyndliken begon *Snay* het geheemd van den tooren op den 21. van de *Herft*-maend te beschietsen: door welk geweld, na 't vermorselen van de buytenste stijen, het dack zelve den anderen dagh met een grooten slagh is neder-geftort, zonder effenwel yemand van de schilder-wachten te bezeeten. Tusschen desen tooren en de *Brink-poort* had *Snay* bereeds met een deel land-luyden aengevanghen de aerde wt te hoolen, naerderende door dese kromme wegghen meer en meer de grafsten, welke hy in't kort meynde te vullen, ende tot schut en verdeck van de arrebeiders bol-werken oprichtende op de wijze van gewelfzels. De belegerde siende dat men het vuyr hen zoo naleyde, namen voor dese werken onbruykbaar te maeken: ende zijn daerom met alle maght op de boeren aengevallen, doende onder de zelve een grooten neder-slagh, dan, vermits de schielijke over-koemst van de *Renneberghse*, weder niet zonder verlies naer binnen gedreeven. Als de graevers eenmael zoo hadden aengeloopen, koude men haer zoo lief niet singhen, dat sy het begonnen werk vol-trocken. De vyanden trotsmoedigh op dese hun voorspoed, ofte door den gebranden wijn verhit, bestonden op den eersten vanden *Wijn*-maend al weder vroegh in den morghen een geweldighen aenloop te doen: alzoo sy, na 't neder-stooten van de wachters, naer de *Sterkte*, by *Snay* op den heuvel doen bouwen, toc-renden, de bezetters ten deel voeten maekten, ende die sich dorsten verweeren dood-sloeghen, de wapenen en den tros plonderden, ende 't geen sy niet verbrenghen en konden met het vuyr vernielden, neemende ook etlijke mannen gevanghen, ende onder andere met veel geiouds in een zack mede draeghende een zoldaat, die wegghen de bittere koude daer binnen was gekroopen.

71. Maer als middeler-wijl het legher in roeren, ende *Willem van Wynngaerden*, *Arend van Duyvenvoorde* ende *Ian Kunekam* in 't geweer ractten, zijn *Idelrick Schoonover* en andere, die om de hare te ontzetten sich wat te verre van de Stad hadden begeeven, na een tamelijken af-brek, onder-schept. *Schoonover* viel leevend in handen, *Milender* wierd onlijfd, wiens knecht door eene wondere doch onloffelijke trouwigheyd

derom
eynigh
n voor,
et allen
bende
; waer
hotten,
s vaen-
uyters,
de den
voerd.
Maes.
en hun
evende
Donzaga
met den
, doch
braght,
Staetse
lat sy in
e, haer
paerden
te wierd
begena-
binnen
t zaake
en ende
rgelijke
zeelen en
tten tot
de voort
urs met
i mede,
st, *Thie-*
Soignies,
Steden.
oeningent
en met
et. Dit
le Stad-
looven,
Polawijler
emer en
ope liep
or reden
anx ten
riesland
hebben.
te gewa-
-Ysselse
gebied;
hooghen
eld, had
Zwol het
te willen
van *Ren-*
n. Doen
Deventer
eeft men
:*Zurveen*
endrijven
Gelderse
r hadden
n teghen
beraem-
die van
verraffen,
wilde, gaf
ers *Over-*
n wal een
ie ook de
voort-

1578. heyd fijn zelve door-ftack ende op het doode lichaem van fijn Heer neder-wierp. Onder dit leeden de ontwapende burgers met hare huys-gefinde allen over-laft en moed-wil: noch en moghten, wanneer daer onraed was, fich op de ftraeten ofte wallen vertoonen, op ftraffe van door het krijghs-volk zonder genade en wt-ftel neder-gefchooten te worden: waer over ook de Duytfe haer niet minder en fchroomden, dan den vyand van buyten. Hierom maekten fy met den burgheren een befteck, beloovende fich voortaan te draeghen als goede gaffen: dan het rockelooze krijghs-volk hield noch woord noch ftreck. Over de gevangenis van *Idebrick* was den vyand fchier de moed in de fchoeyen gezonken, giffende, dat fijn broeder daer door met het ontzet zoude vertragen. *Rennenbergh* was immers zoo zeer bekommerd over de wt-komfte van fijn beleg. Wefhalven detrommel-flaegers over de lofingh van *Idebrick* dickmaels over en weder ginghen, ophoope van by defe gelegenheid van t'zaemen-fpraek eenighen tweedraght tuffchen de Duytffers en burgers te rockenen. Als eyndlijken de Hollandfse benden naer huys waren gewandeld, ende hy vaft ontallijke zorghen op den hals hadde; is hem te rechter tijd by-gekoemen de Walfse bende onder t'beleyd van *Glimes*; als mede *Ian Korpus*, een treffelijc meefter in oorloghs-werken, ende die *Aelft* te vooren had fterk gemaekt. Wiens voor-flagh van geweld te doen op de Berger-poort wanneer de andere om des gevaers halven niet aennamen, ende genoegh zeyden te zijn, zoo men de belegerde onder t'fchijn van aenvechtingh flechts bangh maekte, heeft men over den ftroom beginnen te fpeelen; twelk *Seine van Dort* Drofflaet van *Zutveen* zeer behertighde, die de Zandpoort in drie daghen alzo door-boorde, dat de markt zelve onveyl was van de fnuyvende koghels. *Korpus* onder defe knibbelinghen niet veel goeds fiende te verrichten, gaf aen *Rennenbergh* zoo een raed, dat hy omtrent de Stad Bloek-huysen zoude op-richten, om haer allen toe-voer en wt-heymsse hulp af te fneiden, als mede den ftroom met fchepen en iaghten te belegghen, de werken met genoeghzaam volk te bewaeren, ende met het over-fchot den vyand van buyten teghen te trecken. Maer de belegerde, hoewel kondfchap hebbende van het af-fterven van *Ian van Oostenrijk*, wilden echter in t'minfte na geen over-geeven luyfteren; zelfs niet wanneer zy verftonden, *Ian Schoonover* met fyne nieuws-geworvene fchaeren by *Bodoy* te zijn verflaeghen. Doch naderhand verneemende, dat hy voor t'laetste door *Ian Stuyper*, die in allen yl en tegens vermoeden hem by *Lindoy* over Rhijn had in-gehaelt, met 1500. mannen reene mael was verdelghd; ende dat t' *Gillis Grave* van *Barlaymont*, in gelijx tot de verloffingh van *Deventer* wt-gelchickt, door de onverhoede aenkomft van de onfe in het overkoemen van den Rhijn was geftuylt en af-gelchrickt, den welken *Parma* met fchier fyne heele maght zoude volghen: begonnen aen het ontzet te vertwijffelen en weemoedigh te worden. Wanneer *Korpus* daer en boven met fyne geduyrige werken den voet van den tooren was genaerderd, ende vaft doende om na t'afleyden van t'water het Rondeel door bus-krayd

† *Ita Fannianus Strada Decad. 2. lib. 1.*

om verre te werpen, ende binnen de Stad vaft alles ontbrack; meynden fy hun eer en ampt genoegh betracht te hebben, ende verzochten derhalven, op den 14. van den laetften Herftmaend zijnde den drieden maend van t'beleg, door brieven mond-fpraek met *Rennenbergh*. Vijf daghen daer na heeft men bevoorwaerd, dat het krijghs-volk met toe-gevouwen vaendels maer brandende lonten ende alle packen zoude wt-trecken, ende tot op de pael-fteden van Duytland vry geleverd werden; onder beloften, van binnen drie maenden tegen de Staeten niet te zullen dienen. In de Stad wierden geleght de Gelderfse benden van *Meylant*, *Rijfwoode*, *Efchede*, *Schaagen*, en *Olebof*.

72. Al langh te vooren te weeten in den Bloey-maend hadden die van den gezuverden Gods-dienst, die nu in alle Steden een grooten fleep en toe-loop hadden, den Aerts-hertogh *Mathijs* ende de Staeten gefmeekt, dat men, om de effenheid te onderhouden ende alle ergh vermoeden en d'oorzaeken vanden oorlogh wt te wortelen, een yegelijc de ongemoeide en vrye oeffeningh van fijn geloof in de Nederlanden zoude vergunnen. In t'zelve verzoek ontdekten fy de redenen, waerom fy de Roomfse kerk hadden verlaeten, ende maekten de wreedheid van *Alba* boven maeten groot en yffelijc, die over de 18000. menfchen door beuls handen had doen om-brengghen; in wiens ftappen *Reguefens* was getreden, plaegende de onnozele Gemeente niet zoo zeer met het ftael als wel met de langhe roede en banniffementen, ende ontblootende de Steden van hare neeringh en ambachts-luyden. Indien fy dit moghten erlangen, waren fy bereyd de Geestlijkheid en Roomf-gefinde te dulden op zulke voor-waerden als de Staeten zouden beraemen: bewijzende mede in t'breed, dat 'er in eene landfchap zonder hinderingh van den burgerlijken handel en eenigheid wel twee gelooven konden geleeden worden. *Mathijs* ende de Staeten noodigh vindende den in-zaeten in dit ftuck te voldoen, hebben (gelijc wel eer Keyfer *Ferdinand* in t'Rijk) de vryheid van den Gods-dienst, die fy langher niet en konden weeren, in de Nederlanden toe-geftaen, welke plaets zoude hebben in de Steden die ze begeerden aen te neemen. Het Plackaet hier van t'*Antwerpen* af-gekon-dighd beftond in 35. hoofd-ftucken, t'welk de vrede van *Gen* niet om en ftiet, noch Brabant, Vlaenderen, Artoys, Henegouw en d'andere landen aen een knoopte, dan een yeder toe-liet te doen dat hem goed docht. Alleen was het den Hollanders en Zeeuwen verboden, teghen het ouder-wetfse geloof yet aen te vanghen. Op defen voet heeft men te *Antwerpen*, *Bruffel*, *Mechelen*, *Bergen*, *Breda*, *Lier*, *Bruggen*, *Yperen*, ende doorgaens in Vrieland ende Gelderland voor den Calviniften kerken in-geruymt. Doch wt defen springh-ader zijn daer na meer onrusten gebooren. De Gentenaers, die de zaak van den Gods-dienst te zeer beyverden ende in plaetz van een vingher de heele hand greepen, deden de Geestlijkheid alle fmaed aen, fchonden de kerken, verbroomden de beelden, ende hielden, na hun oude gewoonte, tot op-roer; geevende ookaen de Artoyfers en Henegouwers, vermits fy niet een ftroy-breed van t'Gentfse * *Male* verdragh begeerden af te wijken, den toe-naem *conten-* van * *Mis-noeghe*. Betoonden daer behalven *ten*. niet

1578. niet alleen na den Koningh, maer ook na de al-gemeene Staeten niet veel te vraeghen. 't En bleef hier niet by: want sy ook *Bruggen* en *Yperen* aen hare zijd lockten, ende het bewind aldaer aen luyden van hunnen raed en aengangh in handengaven: Die van *Brussel* en *Antwerpen*, ende op 't laetste *Mathijs*, *Oranje*, ende de Staeten zelve, zochten ze wel door makelaers ende onder andere door den Heer van *Aldegonde* te ondergaen, ende in slaep te wieghen, doch alles om nier. De meeste blaes-balghen van dese treur-speelen waren *Ian van Imbysen*, *Gilles Buckhuyk*, ende *Kooft van Triest*, die door 't wt-ftroyen van beuzelinghen en verkeerde praetjens het graeuw gaende maekten, ende alles na haer hoofd beftierden.

73. Ondertuffchen zijn de volmaghtighers van wt-heemisse Vorsten over een vrede-handel t'zaemen gekoemen: van des Keyfers weghen *Otho* Grave van *Swarzenburgh*, wt *Vrankrijk* *Belleüre*, wt *Engeland* *Kobham* ende *Walsingham*, met een staetighen sloop van hovelinghen. De Staeten sloeghen dese voor-waerden voor; dat van waerden zoude blijven al 't geen sy na 't vertreck van *Ian van Oostenryk* naer *Namen* hadden bedreeven: ende want sy den Hertogh van *Anjou* hadden toe-gezeght, dat de *Oostenryker* binnen den Oophst-maend de *Steden* zoude over-leveren, ende zelf wt *Nederland* verhuysen, zoud *Mathijs* middeler-wyl sijne *Stad-bouderschap* waer-neemen, alles na de vrede van *Gené* toe-gaen, de zaak van den Gods-dienst op een al-gemeenen land-dagh-vaerd af-gehandeld, ende alle gevangens, voor al *Philips* van *Bueren* zoon van *Prins Willem*, ontslooten worden. In dit besteck zouden mede beklemd zyn de *Koningin Elizabeth*, de *Hertogh van Alençon*, de *Koningh van Navarre*, *Ian Casimir* *Palts* grave, ende andere bond-genoooten en hulpers van de Staeten. De gezanten deden alle moeghelijke naertigheyd, ten eynde de *Oostenryker* dit verzoek zoude toe-stemmen, alwaer het alleen om de wille van 't verdragh met den *Anjouwer* in-gegaen: dat de maght der Staeten ende hun bonds-vrienden niet en was te verachten, als zijnde noch in haer volle bloeyffel: men behoorde haer ook zoo niet te vertreden, dat sy wt mis-moedigheyd na vreemde Heeren en middelen moesten wt-sien: de *Oostenryker* konde, onverkort syne achtbaerheyd, wt de landen wel vertrecken, op de beeden van den Keyser, *Koningh* van *Vrankrijk*, en *Engelisse Koningin*: om alzo de wettighe heerschappy van *Philips* en 't oude geloove vast te stellen. Dit is te *Loeven*, te *Antwerpen* en elders door de gezanten den *Oostenryker* voor-gehouden, die na geen verdragh begeerde te luyfteren; ten ware de nieuwe Gods-dienst wierde af-geschaft, de Staeten het geweer voor al af-bonden, ende *Oranje* naer *Holland* sich vervoeghde. Hy wilde wel een stille-zaet, om middelertijds alles met een gezond oordeel te over-weeghen: dan de Staeten en *Oranje* hadden daer geen smack in. De *Oostenryker* op 't laetste met nieuw volk gesteeuwighd zijnde, ende wel weetende dat de Staeten gelds gebreck lijdende hare gehuyrde heyr-kraght geen langhen tijd en konden voeden, gaf aen den Staeten (welker maght hy door de langhwijligheyd van den krijg allenxkens dacht te breeken en af te slijten) door een brief te verstaen, dat de *Koningh* de geheele zaak aen des Keyfers vonnis had verbonden:

waer door de handelingh ten eynde liep. Doen ter tijd is van den Staeten naer *Romen* af-gevaerdighd ofte immers daer toe voor-geslaeghen Heer *Elbert van Leeuwen*, een beroemd Rechts-geleerde en werlds-wijs man, ende naderhand Cancelaer van *Gelderland*, om hunne zaak by den *Paus* te verdedighen, ende met veele omstandigheeden te vertoonen het gevaer, 't welk, vermits der *Spaeniarden* zelf-willigheyd, den Gods-dienst ende de *Nederlanden* over 't hoofd hingh. Hier tegens is *Ramires Gufman* tot de *Rijx-Vorsten* ende den *Opper-Bischof* van *Colen* af-gezonden, weghen de nieuwe vergaeringh die eer langh te *Colen* zoude wesen.

74. Alldoen is *Palts*-grave *Casimir* met 7000. ruyteren ende omtrent 8000. voet-knechten in de *Nederlanden* aengekoemen, wel laeter als de Staeten hadden gemeynt, doch vroegher dan alles gereed konde wesen: nademael sy op de grenzen van *Nederland* bereeds om geld riepen. Dan vermits de penninghen van *Elizabeth* al waren verdweenen, ende de schat-kist vol van spinne-webben, bleeven sy ongetrooft. Waer over sy een voet verder weygerden te zetten, maer in de paelen van *Gelderland* by *Zutveen* ende daer na by *Nymeghen* en *Venloe* sich langh verhielden, tot datze op 't laetste *Casimir* met smeekinghen ende beloften zoo wijd bekoorde, om over de *Maes* naer *Riminant* te gaen, ende sich met der Staeten legher te verenighen. Doch aenghesien de *Artoysers* en *Vlaminghen* noch t'zaemen kniubbelden, en quam daer geen geld ten voorschijn, dan alleen een luttel wt de *Stad* van *Antwerpen* by een geraept. Zoo dat in der Staeten legher niet dan groote wertery en moed-wil in zwangh gingh. Over het voet-volk had het gezagh de *Grave* van *Boffu*, de *Onder-grave* van *Gené* over de ruyterye, die *la Nove*, geheeten in de wandelingh den *yzeren arm*, tot een *Maerschalk* verkoozen. Het legher eyndelijken eene maendelijke leeningh ontfangende, brack van daer op, waeghende onder weghen een hand-gevecht met de bezettinghen te *Loeven*, die in 22. vaendelen te voet en etlike vaenen te paerd bestonden; haestende sich daer na om by den Hertogh van *Alaniffon* ofte immers niet verre van hem te wesen; ende in den tocht *Nivelle* met eenighe andere geringhe *Sloten* veroverende. Onder dit had *Alaniffon* met den synen *Binch*, na een belegh van 14. daghen, bemaghticht, ende onlanx daer na *Mabeuge*. Maer *Verschin* en *Landrechts*, welke twee *Steden* hem in 't verbond waren gezeekerd, wilden sijn volk geenfins inlaeten. Daerna nam hy voor syne maght by der Staeten maght te smelten, om den *Oostenryker* te beter te over-vallen. Wanneer hy sich en alles met ernst hier toe schickte, quam hem voor, dat *Casimir* met etlike troppen wt het legher naer *Vlaenderen* was geweeken. Over deze vreemde daed de Staeten aenspreekende, hoorde dit antwoord, dat sy hem daerheen niet en hadden gestuyrt, ende dit bedryf immers zoo ewelnamen als by zelve. Maer de *Gentenaers* merkende, dat het legher van hare mis-noeghde nabuyren meer en meer aengroeyde, ende voor *Mathijs*, *Oranje* en de Staeten niet min bangh zijnde, bestonden *Casimir* als een *Schuts-heer* na hare *Stad* te ontbieden, die van stonden aen op hoope van syne betaelingh te krijghen quam aenrennen, ende op den tienenden der *Wijn-maend*

Z z met

* Lee-ninus.

* Vi-conte.

* Mal-consten-ten.

rad vast
en ampt
zochten
Herfit-
beleggh,
enbergb.
rwaerd,
vaendels
n zoude
Duyts-
ten, van
niet te
leght de
Eschede,

in den
yverden
grooten
hertogh
lat men,
alle ergh
dogh wt
eyde en
Neder-
verzoek
Roomse
e wreed-
yffelijk
shanden
ppen Re-
onnozele
wel met
nde ont-
h en am-
en erlan-
heyd en
or-waer-
bewij-
andfchap
en handel
en gelee-
noodigh
voldoen,
and in 't
t, die sy
Neder-
e hebben
neemen.
tf-gekant
welk de
Braband,
d'andere
er toe-liet
was het
n, teghen
ghen. Op
Brussel,
n, Yperen,
elderland
nt. Doch
meer on-
ie de zaak
ende in
l greepen,
n, schon-
en, ende
op-roer;
egouwers,
't Gentse
toe-naem
behalven
niet

* Male-
conten-
zen.

1578. met een groot gewoel en gejuych ontfanghen zijnde, dadelijken 1070000. guldens ontfingh. Dit mis-haeghde den Hertogh van Anjou ten hooghsten, die tot een Bescherm-heer der Nederlanden was aengezocht, als mede Prins Willem ende den Staeten. Weshalven ook Alanfon hem siende verlaeten syne verschooningh by de Staeten dede, ende sijn volk weder te rugh braght. Hier op is gevolghd de dood van Maximiliaen Grave van Bossu, die eerst des Koninx ende daer na der Staeten zijd (om dat sy hem na syne eerste gevangenis een onopbrengelijk los-loon hadden af-gevordert) half tegen dank hadde gevolghd, ende te min beklaghd wierd, alzoo men geloofde dat hy met andere Heeren hadde op-gezet weder tot den Koningh over te loopen. Te vooren op den eersten van den Wijnmaend (welken dagh hy iaetlijx om syne over-winningh in de Levante hoffelijken plaecht te vieren) was in 't legher by Namen gestorven Heer Ian van Oostenryck, ende zulx, zoo men wt-ftroyde, aen de smet-ziekte, ofte, zoo andere voor-wenden, van hert-zeer, wt zaake hy by Philips half verdacht was, ende daer door syne vyanden als tot een spot geworden. Tot sijn navolgher is verklaerd Alexander de Farnese Hertogh van Parma, die door syne deughden en voorspoed het verlanghen van den over-leeden haest dede verdwijnen. Doen hebben de Staeten, behalven Nivelle, ook Gemblours, Bins, Mabeuge, ende andere zwacke plaetsen weder in-genoomen.

75. In stede van den af-vallighen Gillis van Barlaymont Vry-heer van Herges, was in den foemer deses iaers, door beschickingh van Mathijs en de Staeten, Grave † Ian van Nassouw, de broeder van Oranje, een wacker en nuchteren man, tot Stad-houder deses Vorstendoms verheeven; wiens eerste en opperste bekommernis was de Overigheeden der Steden, eertijds door Alba en die van den Spaenssen Raed in-geschooven, af te stellen, ende aen de oude Raed-ge-nooten, volgens 't verbond van Gent, weder ruym-plaets te maeken. Gelijk hy dan, neffens andere, wt syne † tien-iaerighe ballinghschap tot den Schepen-stoel van Harderwijk vriendelijken dede her-roepen Ernst Witten, neffens syne kamer-raeden Brand van Delen ende Wulf van Ommeren. Doen ter tijd hebben ook de burghers, die den Spaenssen naem en dienstbaerheid vervloekten, zoo wel de Schants als het Nieuwe Block-huys binnen hunne vesten t'eenemael geflecht en in een steen-hoop verandert. Dese Schants was in 't iaer 1505. door Philips van Oostenryck Koningh van Castilien aen het Oostereynd van de Stad te roer aen de Zuyder-zee gebouwd, hebbende een eenighe poort, de Peter-poort geheeten; die daer behalven de muynen en toorens aller weghen met bezettingh verzorgde: hoewel Hertogh Karel daer tegen niet na en liet op syne hooghste ongenade te gebieden, dat 'er geene land-luyden de Stad zouden bezoeken ofte spijzen, noch den in-gezeetenen eenighe op-koemsten wt de Velouw laeten volghen. Doch wanneer een wijl daer na, te weeten in 't iaer 1511. die van Harderwijk wederom onder Karels gebied waren gekoemen, ende die van den Raed en de burghers t'zaemen

een vinnigh kraekeel hadden; liep de zaek zoo verre, dat de Vorst noodigh oordeelde noch een nieuw Block-huys aen de West-zijd binnen de Stad te legghen. Van welke beyde Vestinghen nu niet overigh en is dan een deel puyns en de plaetz daer zy gestaen hebben. De menighe van voor-vallen en geschefien veroorzaekte doen in Gelderland menigerley zoo gemeyne Land- als byzondere Vierdeels-daghen. Ende alzo die van Hattem, niet konnende wt-harden de onkosten hier over vallende, door Dirk van Apeldoorn den Raed van Arnhem in hun plaets hadden gemaghticht, onder verband van alles wat sy vonnisten gestand te doen; gelijk ook die van Doesburgh volkoemen last gaven aen de Overigheyd van Zutveen; dat mede de Bannerheeren met een goed deel der Ridderchap (geen grooten lust hebbende om in zoo grooten onweder aen 't roer te zitten, ende in zoo een gevaerlijk woel-water te baeden) doorgaens wt-bleeven, ende daer door dese vergaderinghen zonder baet deden scheyden: heeft de nieuwe † Stad-houder goed geacht dese slaepigheyd wt te drijven, ende die van den adel te verdaeghen op verlos niet alleen van hunne stemmen, maer ook op straffe van in 't Ridder-boek wt-gedaen, noch namaels met hunne nakoemelingen verschreeven te worden. In dese verzaemelinghen sprack men van de vrede en † vryheyd van den Gods-dienst, van de voldoeningh der krijghs-luyden voor Deventer, die anders de Velouw dreyghden met een over-val, ende van de ruyteren des Graves van Moers; als mede eyndelijken over het op-brenghen van 80000. guldens door de algemeyne Staeten gevordert tot bezoldinghe des leghers in Brabant. Wegen de verbeteringh van de Cancellij-wetten (die te vooren aen de landschap zoo veel aenstoets en daghelijx stof van klachten hadden gegeven) en was 'er mede geen kleyn verschil en haperingh. Dan eer men op dit stuck yet zeekers hadde beraemt, hadden zommighe van de Staeten, door een schielijck en zeltzaam op-zet, den Cancellier en Raeden (om dat sy misschien alle ofte de meeste hinkten aende zijd vanden Koningh van Spanien) wt hunne stoelen gezet ende het Hof zelve toe-geflooten. Over welk leed dit achtbaer gezelschap aen de hooghe Staeten tot Antwerpen klaghtigh is gevallen; die over zulx de Stenden deser landschap door streelende brieven zochten te vermorwen ende het onderlingh kraekeel dood te doen; verzoekende daer behalven op de Geldersse Steden breedere-onder-richtingh over dit zwaerwichtig geschefte. Dewijl de borst-weeren van des Stads muynen tot Wageninghen door den knaegenden tijd alenthalven waren neder-geftort, zoo dat men in val van nood elders niet veyligh op de wallen zoude konnen banken; heeft G. van der Eem, wt den naem der Heeren van de Rekeningh in Gelderland, door den bos-meester den Raed der Stad eenighe hegghen in 's Koninx bos doen aenwijfen, om daer wt een deel schantskorven en horden te laeten maeken ende die op de wallen te stellen. Die van Arnhem waerschouwden haer mede, om zoo op de dagh als nacht-waeken goede toe-verzicht te hebben, als mede de ponten en schepen van de

* Siet op
het 51.
hoofd-
stuck.

† Ex variis ejus avi literis.

‡ Siet voor heen op het 32. hoofd-stuck.

† Ex Comitiss epistola ad Ernestum Wittenium.

‡ Siet het 72. hoofd-stuck.

veeren van *Lexkens* en *Neder-Hoesden* op de Velouwsse zijd en onder hunne Stad te brengen; alzoo men voor een vyandlijken stroop in de Velouw bevreesd was.

1579. Maer *Casimir* siende den Nederlandtsen staet aldus verwerred en by na reddeloos, deed in 't begin van 't volgende iaer een ruck-reys naer Engeland, alwaer hem de Koningin prachtlijken onthaelde ende met den Kouff-band vercierde. Verscheyde heymelijke kallinghen van de Nederlanden en wt-heimisse Voosten gehouden, ende eene iaerlijxe vereeringh en treffelijke geschenken van haer bekoemen hebbende, is voort met de Engelsse vloot naer *Vlissinghen* over-gevoerd. Daer zijnde verstond hy, dat syne ruytery weder naer Duytsland te rug wilde, vermits sy alles dinghs behoefigh was, noch ook van den vyand te deegh verzeckerd. Want *Parma* naer 't veroveren van *Karpen* in 't land van *Colen*, ende *Arkelens* in 't Over-Vierdeel (om sich alzo een wegh naer *Maestricht*, ende te gelijk wt *Aken*, *Colen* en 't Cleefse land den toe-voet te openen) over een gemackte schip-brugh eerst de Roer by *Beselen*, ende daer na in 't gezicht van den vyand door 't zwemmen de Maes was over-getrocken; in-neemende omtrent de Peel *Helmond* ende *Weert*. Daer na eenighe troppen op *Turnhout* en *Eyndhoven* afzendinge, hiid daghelix met den vyand geringhe schermutzelen. Hier neffens zoude ook † *Mondragon*, na dat hy omtrent 400. Staetisse krijghs-luyden by *Walbeek* hadde geslaeghen, welke hy vernam dat wt die vleck onder 't beleyd van *Stuyper* binnen *Venloe* dachten te trecken, het Swedeken *Sralen* door een bazyn-blaezer hebben op-gedonghen en in-geuoomen. Na den af-treck vande Staetisse baden die van den Raed den Prins van *Parma*, dat hy doch enkele Duytssers in de plaets wilde legghen: doch *Parma* siende dat de Stad onhouwbaer ende van kleyn belangh was, liet ze vry van alle bezettingh, zeggende sich te vertrouwen op hunne getrouwighyde. Onlanx daer na stroopte de Rit-meester *Tassis* met *Croy Grave* van *Reux* in den zelven land-streek, ende hoorende etlike van des vyands hulp-troppen op den wegh te zijn naer *Venloe*, zond den hop-man *Sauvage* voor wt, ende quam zelf after aen met een deel licht-wt-geruiste ruyters. Wanneer *Sauvage* sich voor de vesten van *Venloe* vertoonde, om die van binnen te verbluffen, quamen 'er omtrent 700. bezettinghingen, meest alle voet-volk, op hem wt-vallen: des te stoutere, om dat sy maer een kleynen hoop ruyters by hem zaghen. Maer *Sauvage*, dan stil houdende dan weder aerffelende, vervoerde den vyand zoo wijd, dat sy ten laetsten *Tassis* met alle de ruytery in den mond liepen, ende 300. der zelve van den hoop wierden af-geslooten. De overighe vloeden over hegh en over struyk daer geene paerden kondenvolghen, de welke *Tassis*, van sijn klepper stijghende, met de meeste van den synen tot aende poorten van *Venloe* na-ioegh. De andere beklemden wierden meeren deels neder-gelouwen, eensdeels met hun over-hoofd gevanghen; weynighe daer van berghden sich door bekende om-weghen. Daer neffens onder-stond *Pedro*

† *Hausimus* haec ex *Famiani Strada Decad. 2. lib. 1. quam partem Pontanus noster nunquam vidit.*

de *Toledo* (den welken *Parma* effen te voeren tot bewaer van 't Huys te *Blijenbeek* had wt-geschickt, op het verzoek van den Grond-heer die des Koninx zijd had gekoozen) met weynighe bus-schieters in den nacht over *Maes* gaende, in 't naefte Klooster een schaer ruyters te overvallen, waer van 'er schier 60. in den loop bleeven; dan in den buyt (om dat hy ze, vermits de aenkomst van de daer omtrent wakende leggher-knechten, niet en konde mede packen) itack hy den brand, ende zond het vaendel over aen *Parma*. Gelijk ook na hem *Marten Schenk* een edel-man wt *Gelderland*, beroender door sijn dienst dan standvastigheyd, wt het zelve Huys al dien rack tusschen *Venloe* en *Gennep* met sijn ende *Parma*'s krijghs-volk tot des Koninx onderdaenigheyd af-trock. Tot dat hy, door een laer-dunkend bestaen *Zutveen* dervende bespringhen, hier over gegieepen wierd, dan onlanx weder ontbonden, om met ter tijd noch andere aenflaghen in 't werk te stellen. Wanneer *Parma* daer na syne geheele maght naer *Aersobot* hadde gevoert, kenden sich de *Casimierse* niet bestandigh, ende smeekten daerom ootmoedlijken om een vryen doortocht en teer-penningh. Doch *Parma*, merkende dat sy geen een iuck en trocken, en wist ze niet veel te wille: eyndelijken stond hy ze toe, om sich binnen 15. daghen te gaeder wt des Koninx gebied te verpacken.

77. Der Staeten leggher aldus gefwackt en verkleynd zijnde, konde *Parma* moes-koppen zelfs tot aen de grachten van *Antwerpen*; voor wt schickende etlike ruyter-benden, welke zommighe Sloeten omtrent de Stad vermeersterden, ende eyndelijken te *Burgherbolt* aenquamen, daer een goed deel van het Staetisse leggher over-winterde: die den vyand gewaer wordende van stonden aen wt-trocken ende heftelijken streden. Doch vermits *Parma* de menighe te baet had ende de Staeten geene ruytery, zijn sy verflaghen ende tot aen de vesten van *Antwerpen* after-waerts geiaeghd. De *Antwerpse* haer volk in 't lijdende siende, deden het zwaer geschut van de wallen op de Spaensse los branden. Van daer nam *Parma* sijn loop naer *Maestricht* een Stad van grooten gevolg en om-loop, welke hy in 't begin van de Lente-maend begon te belegghen. De Iesuït * *Srada* verhaelt, dat *Parma* met sijn krijghs-raed raed houdende, eerst langh in twijfel stond waer hy syne wapenen best zoude heen keeren ende een goed begin maeken van syne over-winninghen; te weeten in 't vyandlijke *Gelderland* ofte voor *Maestricht*. Naer *Gelderland* noodighde hem de *Grave* (zoo hy hem noemt) van *Batenburgh*, die onder de hand met den Koningh was verzoend, ende, na allen schijn, aldaer een goed getal van Grooten en Steden met sich zoude sleepen. De waerom van dit ongeduld en wan-noeghen gisse ick geweest te zijn, dat doen ter tijd de *Gelderse* Banner-heeren (die zedert de tijden van Hertogh *Arnald* tot nu toe sich het eerste woord hadden aenge-eygent op Landdaghen, ende het vernaemste lid gemackt van de Staeten) door den Stad-houder *Nassou* en d'andere Staeten waren wt-geslooten ofte immers in een gelid gesteld met den gemeynen adel, wt zaekes sy sich recht voort te zoeken maeken ende schuyle-winkel spelden. Zoo op dit als 't voorighe iaer zijn 'er in *Gelderland*

* *Decad. 2. lib. 1.*

verſcheyde Land-daghen ofte by-een-komſten, meeft in 't by-zijn van Heer *Elbert van Leeuwen*, gehouden over het volk van oorlogh, 'twelk de Steden hadden in-genoomen ofte in-neemen zouden. Want als ſchier alle Steden de vreemde in-legeringh weygerden, zijn eenighe der zelve met liſt ofte geweld verrast ende in des vyands klauwen gevallen. Onder andere verzochten die van *Venloe*, dat hare bezettingh, tot meerdere ontlaffinghe van de burghers, alle maenden wt des landſchaps gemeenen buydel moght betaeld worden, ofte ten minſten op zulke wiſſe gehouden en onderhouden als het krijghs-volk in Holland. Doen is mede te *Venloe* eene vergaaderingh aenbeſteemd, waer op wt den naem van den Aerts-hertogh *Matthijs* werd begeerd, dat alle Steden en dorpen den twintighden man in de wapenen zouden wtleveren. Men ſtelde ook in beraed, of men die van *Wachtendonck*, *Straelen* en *Erkelens* voor vyanden zoude rekenen, indien ſy geene bezettingh wilden lijden, dan of het beter ware, aen de zelve eene gelijke vryheyd en weldaet met de andere te vergunnen, dat men te weeten een beſteck zoude maeken, dat de koſten van 't volk van bezettingh haer van de alinghe landſchap zouden worden af-gegoed.

78. De Staeten middeler-wijl ſpeurende, dat de hoofden van de Walſſe Nederlanden met een half oogh op den Koningh zaghen, hebben op den 21. der Louw-maend met toe-ſtemmingh van *Oranje*, om de vrede van den Gods-dienſt te meer te verzeekeren, onverminderd effenwel het vredes-verdragh van *Gent*, binnen *Utrecht* een luydbaar en moedigh verbond, gebeeten de

* *Unie*. Vereenigingh, geſlooten, beſtaende in 26. ſtukken ofte leeden. Het 13. hoofd-ſtuk ſprekende van de vryheyd van 't geloove, en floot geenſins wt de landen ende Steden die alleen den Roomſſen dienſt gebruykten, indien ſy ſich na den vorderen inhoud wilden richten, ende als lief-hebbers van 't Vaderland aenſtellen: noch en benam ook aen yedere landſchap in 't byzonder ſyne voor-rechten en vryheeden. Het 15. lid handelde van het onderhoud ende erfbeuringhe der geener, die een geeftelijk leven hadden in-gegaen ende daer na hare gelofte weder-geroepen. Dit verdragh hadden geteykent *Grave Ian van Naſſouw* Stad-houder neffens de edele en Steden-gezanten van *Gelderland* en *Zutveen*; inſgelijx de gezanten van *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht*, ende *Vrieſland* tuſſchen de *Eems* en *Lauwers*. Daer na teykenden ook die van *Gent*, *Antwerpen*, *Bruggen*, *Yperen*, *Breda*, ende andere aengrenzende Steden: mitſgaders *Oranje* binnen *Antwerpen*, ende *Israen Lalain* *Grave* van *Rennenbergh*, Stad-houder over *Vrieſland*, *Groeningen* en *Over-Yſſel*. Doch die van 's *Hertogen-bos* toonden ſich weygerigh en hardhoorigh, op-gereyd door de Spaens-gefinde ende den Abt van *Geertruyd*, die na de vergaderingh te *Colen* zullende reysen, haer in allen geval eene vrede beloofde te koppelen, zoo ſy alles in ſtaet lieten. Weſhalven *Matthijs* en de Staeten daer heen ſchickten *Ian Hoorn van Baxtel*, om de Overigheyd te verzetten ende de Stad tot gebuyghzaamheyd te ſchicken. Waer wt wederom nieuwe onruſten en zijdigheeden zijn gebooren. Inſgelijx vertraeghden *Zutveen*, de hoofd-ſtad van ſijn Graefſchap, als mede *Amersfoord* ende *Montford* in 't Geſicht van

Utrecht (welke beyde Steden meerendeels van Rooms-geloovighe luyden wierden bewoond, ende van den Biſſchoplijken zuyr-deeffem noch niet en waren gereynighd) de handelingh van *Utrechts* te onder-ſchrijven. Weſhalven de verbondene raedzaam oordeelden de gedachte plaetſen te bedwingen, ende vooral de *Amersfoorders* als naeft aen *Utrechts* belendende, vermits ſy den naem hadden van des Koninx volk gekoſtert, ſchattingh geweygert, ook het volk van bezettingh ende de leeraers van den gezuyverden Gods-dienſt met geweld te hebben wgedreeven, ende heymelijke kennis met de vyanden gehouden. *Amersfoord* dan in 't begin van de Lente-maend rond-om beſlooten en benauwd zijnde, gaf van ſtonden aen gehoor, ende aen de andere een ſpoor en prickel om bezettingh in te neemen. Onder dit en lieten de *Gentenaers*, door op-reydingh vanden moeytemacker *Embieſen*, noch niet af van hare voorighe werterryen: ende zijn ook die van *Mechelen* op 't zelve pas der Staeten verbond af-getreden. De *Vrieſen* ende in 't byzonder de *Groeningers* maekten mede eerſt groote zwaerigheyd, dan zijn door toe-doen van *Rennenbergh* tot de onderteykeningh van de vrede van *Utrechts* eyndelijken verwillighd.

79. Met dit oogh-merk zijn 'er daer na door 't beſtel van *Oranje* gezanten naer de Walſſe Nederlanden gezonden. Maer deſe trocken de ſchouders op, vertoonende in 't langh haer voorighen trek in 't bevorderen van de gemeene ruſt, ende bereyd-willigheyd om in gelijke eendrachtigheyd na 't verdragh van *Gent* te leeven; werpende al de ſchuld op de *Gentenaers* en hunne mede-ſtanders, die de vryheyd welke ſy ſich zelve aenmaetighden anderen pooghden te onttrecken, ende hare eygene vrede te verbreeken. Sy wilden voor de Staeten ook niet verberghen, hoe haerluyden door den Koningh billijke zoen-middelen wierden aengeboden; die by een brief (waer van ſy het weder-kleed over-zonden) haer goeden yver in 't betrachten van het Roomſſe geloove ende ſchuldige gehoorsaemheyd t'zijn-waerts op den hooghten trap verhief, ende begeerde dat het *Gentſſe* verbond in de Nederlanden plaetz moght grijpen. Verzoekende derhalven, dat de Staeten deſen zoen niet met den voet wilden ſtooten; als de welke hen alle wettijke redenen van oorlogh en mis-noeghen benam. De Staeten dienden hier op, noyt andere gedachten gehad te hebben, dan om het beſteck van *Gent* na te leeven, ende dat de vrede vanden *Gods-dienſt* eerſt door *Ian van Ooſtenryk* was gebrooken: 'twelk een yeghelijk ende ſy zelve wel wiften, ende ſich daerom niet en behoorden door de *Spaenſſe* ſchijn-heylighe beloften te laeten mis-leyden, ende eerder, na den wens en voorwijchelingh van *Eſtovedo*, haereygen *Vaderland* aen lappen ſcheuren, dan met hun mede-burgers liefde en eenigheyd te pleeghen. Haere ionghſte handelingh met de *Hollanders* en *Zeeuwen* en liep geenſins tegens de vrede van *Gent*, dan lagh alleen op deſen grond, dat de vereenigingh om des geloofs halven niet wederom moghte geſcheyden worden. Over zulk moeften ſy die den mond ſteeds van 't Roomſſe geloove vol hadden voor al daer op letten, dat ſy de eendracht niet af en weeken ofte door onderlinghe verſchillen en op-gezochte knibbelinghen in gevaer

1579. gevaer stelden: nademaal de Gods-dienst by de inwendighe onrust der landen niet en konde be-
staen. Doch dit alles en moght niet helpen; ende
zijn de gezanten der Staeten niet alleen niet
verhoord, maer ook door de Stad-houders voor-
scheur-maekers gescholden, ende eyndelijken
zonder eenigh bescheyd schandelijken naer huys
geweesen. Middeler-wijl vermaende *Oranje*
veele van syne kennissen in 't byzonder, sich voor
de Spaensse en nieuwe verbintenis, als voor een
val-strick, wel te wachten; met naemen de
Henegouwers, die de laetste ook hunne handen
hebben over-gegeeven. Aengesien haer Stad-
houder *Grave Philips van Lalain*, die den Prins
plaght sijn vader te heeten, in den eersten tegen-
streefde en draelde, dan daer na door syne vrien-
den en maeghen de *Graven Peter Ernst van*
Mansfeld ende *Karel van Ligne* van *Arenbergh*,
als mede van *Montigny* vervoerd is tot de onder-
teykeningh. Ende aldus is de verzoeningh ges-
flooten tusschen den *Bisshop van Atrecht*, *Selles*
ende *Valoon* van weghen den *Koningh en Parma*,
ende de *Staeten en Grooten van Artoys*, *Henegouw*,
Rijsel, *Duay*, en *Orchies*, ende in den *Herft*-
maend af-gekondighd. De inhoud was, dat
Parma noch zes maanden in sijn bewind zoude vol-
harden, tot dat *Philips* een ander in sijn stede koos.
De *Koningh* zoude sich laten verbidden, dat de *Aerts-
hertogh Mathijs* sijn bedieningh moght behouden,
die ook gehouden zoude zyn binnen korten tijd by
haer te koemen, ende de *Grave van Bueren* weder
naer *Nederland* af-zenden, mits te vooren eed
doende, van het vredes-verdragh van *Gent* te zullen
afstier-volgen. Wijders zijn ook die van den *Bor*,
neffens andere *Steden*, doch met veele moeyten,
weder met den *Koningh* vergeleeken.

80. Ondertusschen gingh *Parma* met sijn
beleggh van *Mastricht* dapper voort. Binnen de
grootte, sterke en volk-rijke *Stad* hadden 't bevel
Harlé een edel-man van die gewesten, neffens
† *Manzano* een *Spaeniard*, van wien *Oranje* een
hoogh gevoelen had, ende *Sebastiaen Tapin* een
Frans-man, trouwe krijghs-helden, vergezels-
schapt met omtrent 1000. mannen van oorlogh
ende 1200. wel-wt-gerufte burgers, die in den
begin sterk wt-vielen. *Parma* beval in syne aen-
koemst twee brugghen te slaen, op dat het volk
tot malkander een toe-gangh moght hebben,
ende *Mondragon* aen den over-kant sich te be-
geeven met een gedeelt van 't legher en geschut,
om daer mede *Wijk* aen te tasten. Na dat door
53. stucken de borst-weeringhen en vesten al-
enthalven waren geschonden ofte vernield,
wierd'er eyndlijken beraemd, op de *Bruyffelsse*
poort en *Hooghe* poort hy de *Maes* te speelen.
Na langh geweld van schieten openbaerde sich
noch een binnen-wal ofte halve maen, door
Tapin op-geworpen, met graften en beschut-
tingh degelijken voorsien. Alldoen vonden de
Spaeniards dienstigh te stormen, dan wierden
tot twee verscheyde reysen met bloedighe kop-
pen en beschaemde kaeken ruggewaerts ge-
dreeven, ende het gevecht met de nacht ges-
cheyden. Want niet alleende ingevluchte boe-
ren met vleeghels de schouders en hoofden van
de bespringhers morw ofte in stucken sloeghen;
maer ook eene menighte van wijven met groote
vuyligheyd allenthalven peck-krantsen af-goy-

† *Moncadam Pontanus noster* & alij *perpe-
ram vocant.*

den, daer sy dickwijls twee ofte drie *Spaniarden*
teffens in verstrickten. De belegerde misten ook
etlijke van de hare, weseude meerendeels * *grae-
vers*. Voor dese wal lagh noch een bol-werk
met sijn dijk en graften, waer wt de *Koninghse*
merkelijken af-breuk leeden door 't geschut.
Op 't laetste na veel delvens en strijdens dit voor-
werk veroverende, zijn voort op de muiren en
borst-weeringhen aengevallen, zoo dat sy we-
der-zijds hand aen hand vochten. Doen heeft
men de wallen teffens aen twaelf hoeken onder-
graeven, ende door 't bus-kruyd eensdeels om
verre geworpen. Voor de *Stad* is een weerd ofte
eylandeken, 't welk als *Parma* voor had in te
neemen en vast te maeken, ende *Gilles Grave* van
Barlaimont (want alzo werd nu *Huyeres* na
sijns vaders af-sterven geheeten) meester van 't
geschut desen last op hem nam, ende alles daer
toe bereyd maekte, heeft hem in een oogenblik
een ongeluckighen kogel wegh genoomen, een
man van een ongemeente dapperheyd ende die
in dese oorloghen grooten lof had bevochten,
daer neffens heerlijk in sijn omgangh, doch zelf-
willigh ende in sijn voorneemen onverzettelijk.
Dit is de zelve *Huyeres*, die, als te vooren gezeyd,
naest den *Grave van Megen* de *Stad-houderschap*
van *Gelderland* bedient, ende na alle giffingh
(ten tijde de *Staeten* met *Ian van Oostenryk*
knaeckelden, ende de vernaemdste hooften en
Steden van *Gelderland* der *Staeten* vriendschap
omhelsden) sich by den *Oostenryker* heeft be-
geeven, ende alzuij sijn aempt open en over-
gelaetenaen *Ian van Nassouw*, die door sijn broe-
der *Oranje* sijn zultertingh *Grave Willem van*
's Heeren-bergh was voor getrocken. Daer na
en gebruykte *Parma* zoo grooten ernst niet,
quellende alleen met loop-graeven en meenighe
aenvallen de belegerde, welke hoewel door ge-
duyrtighe booden, teykens en vuyren hun nood
openbaerden, echter niet geredderd konden
worden, om de verdeydinghe van de *Gentenaers*
door de *Waelen* naderhand vermeerderd, ende
den trouwloosen af-val van *Egmond* en de *Bours*;
bchalven dat de wervingh van 4000. ruyters in
Gelderland, waer by sich eenighe henden voet-
knechten zouden vermenghen, al te laet by
quam. Niet te min * geeft men wt, dat der
Staeten volk, door de *Graven Ian van Nassouw*
Gelderss *Stad-houder* en *Hohenloe* aen-ge-
voerd, den vyand voor had aen boord te koe-
men, wanneer drie om-gekoeste *Spaeniards* aen
drie hoeken van hun legher vuyren hadden aen-
gesteeken. Doch dit wierd ofte t'onrecht ge-
loofd, ofte door de voet-zorgh van *Parma* by
tijds verhinderd. Weshalven der *Staeten* vol-
maghtighers op den dagh-vaerd te *Colen* daer
om aenhielden, dat geduyrende de vrede-hand-
delingh het beleggh moght gestaekt worden, ofte
de *Stad* geleverd in handen van onzijdighe
Vorsten. Doch de *Spaensse* gezant de *Hertogh*
van *Terra-nova* gaf geen ander antwoord, dan
dat hem de vrede-maekingh ende aen *Parma* de
zorgh van den oorlogh was bevoolen, die op zoo
een kranke hoope de *Stad* niet en moght oft
konde verlaeten. Onder dit waren de goede
zoldaeten van binnen zoo door stormen, siekten,
als wonden schier op 400. weerbaere mannen
verfmolten, hebbende ook nauwlijx kruyd ten
besten. Tot dat op 't eynd van den *Soemer*-
maend *Parma* kondschap hebbende dat des
vyands schilder-wachten kuyrn van al het wae-
ken

* *Pio-
niers.*

* *Famig-
nus Stra-
da.*

1579.

ken en met slechte moeyten waren te verstroyen, van alle kanten storm liet loopen. Ende hoewel die van de Stad, iae zelfs de vrouwen en vrysters, sich als mannen verweerden, wierd echter *Mae-stricht* na den vierden maend over-heerd, ende voort daer na *Wijk*, by gebreck van voor-raed, over-gegeeven; daer de belegerde in verbaesd-heyd heen waren geweeken, na dat de Spaeniards veele vlughtighe vrouwen en kinderen op de brugh hadden verrast, ende in den stroom gesmeeten. Het dood-slaen duerde drie uyren; ende wierden de vrouwen, om dat sy steeds hadden mede-gearrebeyt en gestreden, ende de mans op de wallen kost aengebraght, niet verschoond; veel min de Spaeniard *Manzano*, die dadelijken de galghe moest beklimmen, ofte (zoo andere schrijven) door de spieffen loopen.

81. Tot *Colen* waren bereeds by een om van vrede te swetzen, wt des Keyfers naem de *Keur-Vorsten* van *Colen* en *Trier*, ende *Ioost Bisschop* van *Wirtzburg*; weghen *Willem van Cleve Warner Gymnich*, *Otho Grave van Swartzenburg*; van weghen *Koningh Philips*, de *Hertogh van Terra-nova*, *Maxmiliaen van Longueval*, *Ian Vonk*, *Christoffel Assonville*, *Raeds-heeren*, ende *Sebastiaen Scharenbergh* *Geheym-schrijver*; van den *Paus Ioh. Bapt. Cassaneto* *Opper-bisschop*; van den *Aerts-hertogh Mathijs* en de *Staeten*, *Philips van Cröy* *Hertogh van Aerschot*, *Ian van Linden* *Abt van S. Geertruyd* en *Marolles*, *Buco Aytta* *Prooft van H. Bauwen*, *Caspar Schets*, *Adolf van Meerkerke* *Ridderen* en *Raeden van Staeten*, *Barend van Merode* van *Remen*, *Adolf van Goor* *Heer van Kaldenbroek*, *Ridderen*, *Adriaen van der Mijle* ende *Hagge Albada* *Rechtsgeleerde* door de *Staeten van Holland* afgevaerdighd. De *Keyserlijke gezanten* dreeven sterk, dat men, om de gemoederen tot den vrede te bereyden en de bitterheeden wegh te neemen, eene wapen-rust zoude laeten voorgaen, ende, volgens der *Staeten* begeerte, *Mae-stricht* in bewaerder hand laeten van den *Keyzer*: waer toe echter *Terra-nova* niet en wilde verstaen. Die daer op gevolghde deerlijke verwoestingh der *Stad* heeft de herten ook niet weynigh vreecht en om-gekeert. Daer na zijn dese vredes-middelen zoo van den *Keyser* als den *Koningh*, den *Staeten* voor-geflaeghen: Dat het *Gentse verdragh* voor drie iaeren gemaek, als mede de na-geslootene vrede zoo van *Brussel* als van *Marbe* in *Famine*, by den *Koningh* bevestigd, van waerden zouden blijven, ende alle voorgaende ongelijken voortaan vergeeven en vergeeten zijn. De *Koningh* zoude aen de *Nederlanders* sijne onderzaeten genade verleenen, ende aen yedere *Stad* en inwoonder zoo in 't gemeen als in 't byzonder hare oude rechten, vrybeeden en keuren laeten genieten. Alle *wil-landers* *Spaeniards*, *Italiaenen*, *Duytsers*, *Engelste*, *Schotste* zouden aenstonds *Nederland* ruymen; de nieuwe tollens en schattinghen aenstonds blijven; ook alle *Geestelijke* en andere *stands-luyden* alle hare voerende en vaste goederen en ampten weder aenvaerden, welke ben by desen oorlogh waren ontnoomen; des *Lands* bedieninghen aen enkele inzaeten vergeeven worden; ende alle gevangens zonder los-penninghen vry-gelaten (indien sy bereeds niet en hadden verdonghen) als mede de *Grave van Buyren* binnen drie maenden; aen wien de *Koningh* ook de *Stad-houderscbappen* van *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht* zoude bevoelen, na dat men met sijn

vader *Oranje* zoude sijn verdraeghen. Alle besluyten by *Mathijs* en de *Staeten* genoomen zouden voor bondigh en wettelijk gebonden worden, zoo die maer des *Koninx* hoogheyd ende der *landen* vrybeeden niet en deerden. De *Koningh* zoude de opperste hoogheyd en 't gezagh behouden, ende een a gemeen *Stad-houder* na sijne geliefte moeghen stellen, om wt-wissens de plaetzelyke wetten, het verbond van *Gent*; dit zoen-verdragh, ende den richt-snoer van *Karel den vijfden* en *Philips* voor dese onrusten beracmd, recht te doen; aen wien men ook daedelijken des *Koninx* *Sloten*, *Sieden*, *Vestinghen*, *Stucken*, *bewapende scheepen*, ende gereedschap van oorlogh zoude over-geeven: zonder dat men des *Koninx* in-komsten ofte tollens by desen krijg op-gebeurd oyt zoude moeghen weder-vorderen ofte met recht vervolghen. Na getroffene vrede waren de *Staeten* gebonden, alle met wt-beemisse *Vorsten* ten opsicht van desen oorlogh in-gegaene verbintenissen op te kondighen. In dese handelingh zouden de *Koningin van Engeland* ende de *Hertogh van Anjou* mede beklemd zijn. Als de *Keyserlijke gezanten* op nieuws alldoen eene stille-zaet begeerden, op dat de *Staeten* tijd moghten hebben van sich op alles te beraeden, ende *Terra-nova* zulx af-sloegh; schreeven sy aen de *Staeten*, en baden ze, dat sy de boven-staende voor-waerden doch wilden aenneemen. Doch de *Staeten*, ende met naemen die van *Gelderland*, en waren niet zonder reden zwaer-hoofdigh; nademael de zack van den *Gods-dienst*, waer wt de oorlogh sijn oorsprongh meest had genoomen, daer by niet genoegh en was verzeekerd, noch haer eenighe de minste hoope gegeeven vande verzactingh der voor-rieger *Plackaeten*. Aengesien *Philips* duydelijken alleen het *Roomse* geloove in syne erflanden wilde geleerd hebben; behalven in *Holland*, *Zeeland*, ende te *Boemel*, alwaer het verdragh van *Gent* plaets zoude grijpen. Echter zijn 'er veele *Nederlandse* *Heeren* by dese gelegenheyd den *Staeten* doen ontvallen (als de *Hertogh van Aerschot*, de *Abt van Marolles*, ende *Caspar Schets*, die te *Colen* verbleeven ende met den *Koningh* verzoenden) maer de overighe gezanten naer *Antwerpen* verreyfd.

82. Na 't vruchteloos scheidyden van dese deftighe vergaedingh waren de *Staeten* ten hooghten bekommerd, dewijl sy geen geld by de beurs en hadden tot genoegh-doeninghe van 't krijghs-volk, ende het krijghs-volk, zonder dit behulp, geen moed om te dienen ofte te vechten, ende d'eene landschap voor en d'andere na den band van eenigheyd verscheurde. Doen ter tijd leverde *Oranje*, aengaende het oprichten van den heyloosen en bouw-vallighen staet, eenighe 't hoofd-stucken aen de vergaedingh tot *Antwerpen*. Ende want alles over hoop lagh, ende yeder een het gezagh naer hem trock, waer door het legher zonder *Veld-heer* ende de aen-slaghen zonder wt-voerders te niet ginghen; heeft hy in 't begin van 't volghende iaer in tegenwoordigheyd van de af-gezondene *Staeten* wederom aangeweesen, dat 'er in goval men by tijds geen raed en wilde schaffen, boven het ionghste verlos van * *Doornicker-ambacht*, van *West-Tour-Vlaenderen* ende van *Mae-stricht*, noch gevaerlijker stooten en rampen stonden te bezorghen; om de welke voor te koemen een treffelijk heyr hoogh-noodigh was, behalven het volk van bezettingh, 't welk

1580.

* *Tour-nesis.*† *Vide Pontan. pag. 941. ac seq. alioque.*

voor

158

1580.

voor al niet en diende verminderd ofte gelicht te worden. Dit heyr, zullende bestaen in 12000. voet-knechten, 4000. ruyters, ende 2000. graevers, moest men in Duytsland meest verzaemelen, ende het krijgsh-volk zulken eed voor-legghen, dat het zonder meynedighbeyd aen den Koningh niet en konde overloopen. Vier daghen laeter heeft men noch zwaerdere verschillen op de baen geworpen, te weeten, van Koningh Philips voortaan alle vriendschap en plicht van geboorzaembeyd op te zegghen, om zoo menighe onghelyken, welke by door sijne Spaeniards de Nederlanden had aengedaen en noch daghelijx zocht aen te doen, ende een nieuwen Landsheer op te speuen. Tot zoo een zeltzaam op-zet bewooghen haer dese redenen, dat sy, vermits de groote scheuringhen in de Nederlanden ende de wassende tweedracht onder de hoofden ende Gemeente, alleen een vermeerenden ende overzulx een langh-wijlighen en kamperlijken oorlogh zouden moeten voeren, ende eyndelyken na het wi-putten van bunne schat-kisten eene wede zoeken, ende aldus weder aen de Spaensse slavernye vast raeken; vermits de voor-waerden van de Coelste wede-handelingh dit slot en dese noodzackelijckheyd mede braghten. Ende aengemerkt de Staeten by haer zelve den krijg niet en konden af-spinnen en vol-eynden, noch op haer eyghene wielen drijven; waren sy benoodighd tot hulp en beschermingh een wi-heemssen Vorst die haer wel meende aen te roepen, dewyl hunne zaeken noch wel stonden; want het anders ende na langher verzoeven was te beduchten, dat sy niet dan bezwaerlyke en walghelyke voor-waerden zouden bedinghen; volgens het spreek-woord, dat een benauid man noyt ofte zelden goede koop-manschap en doet. Maer onder alle andere Schutz-beeren en was'er voor hen geen bequaemer te vinden dan des Koninx broeder de Hertogh van Anjou; die behalven de maght om tegen de Spaeniards te oorloghen, ook de gunst van de Fransse (als zijnde de naefte tot de kroon, indien de Koningh, gelijk tot nu toe, kinderloos bleef) ende de wil genoech hadde; ende van wien sy weylighe offeningh van den Gods-dienst en zekere bevestingh van hare keuren en voor-rechten konden verhoopen: maer geenfins van de Spaeniards; ende zulx wi zaeke van het vast verbond ende verstand, door schalkheyd van Valentin la Motte en andere met de meeste Stad-houderen der landen gemaecte; waer door sy, op hoope van geld en der Spaeniarden geneegenheyd te winnen, de rechten en vrydommen des vaderlands zouden verraeden, ende ook bunne oude bond-genoeten met vyandschap beleedighen. Dat Philips Portugael, ende met Portugael de over-zeesse Ryken nu te baet hebbende, haer lichtelijken zoud over-beeren, indien zoo een ontzagghelijck voorstander hen de hand niet en leende: vermits sijne bloedighe wreedheyd tegen de noch onnozele Nederlanders, de Mooren in Granada, de West-Indiannen, ende zelfs tegen de Italiaenen onlanx gepleeghd een yegelijk wel beughe en bekend was; behalven dat het aller Koninghen in-gebooren aert was, het leed van bunne onderzaeten wel te vergeeven, doch schier nemmermeer te verpeeten ofte ongewrooken te laeten, waer van schrickelijke teykens hadden gegeven Christiern Koningh van Denemarken Sueden teghen sijne Standen, Maximiliaen de groot-vader van Karel den vijften tegen die van Bruggen, ende noch onlanx Koningh Karel van Vrankrijk teghen Colighny en de andere hoofden der Hugenooten. 't Welk veel meer van de moord-daedighe Spaeniards was te bezorghen, die zulke grouwlijke kosten tot behoudingh der Nederlanden niet en zouden behooven,

indien sy de vesten der Steden af-brooken, gelijk Keyser Karel in den iaere 1539. met de Gentenaers had te werk gezaen. Zonder dat sy (die voor letters geschat wierden, aen wien men geen woord behoorde te houden) sich op de zegelen ofte eed van Philips moghten verlaeten, als waer van hem de Paus van Romenten allen tijden konde ontbinden. Ende zoo voort.

83. Onder dit had Parma door hand-sterkingh van de nieuwljx met den Koningh vereenighde landschappen, Mortaigne in Henegouw, 't welk met drie benden Engellsse en Schotten was bewaerd, belegghert ende met geweld gewonnen; treckende vandaer op S. Amand, 't welk hop-man Morgam hem door verdragh over-leverde. Wijders gingh hy met het legher naer Doornick, niet lees-waerdighs verrichtende, dan dat hy Rijsseler-ambacht bedorf, ende alenthalven de voor-steeden, moelens en boerschappen verbernde. Daer na zijn de Spaensse troppen by Maestricht en Limburgh geschouwt, ende, om de Artoysers en Henegouwers te believen, na veele woeleryen en onlusten, wt Nederland verzonden. Op de grenzen van Vrankrijk had Incy noch in sijn geweld de maghtighe Stad Kamerick, de welk als door geene sinekinghen van la Motte en Montigny was te buyghen om de Staeten ofte sijn eygen oorbaer en grootheyd te verraeden, ende echter verre van de hand zijnde beschroomd was, dat hem het gantse pack van den oorlogh moght overvallen; wijselijken met den Hertogh van Anjou gingh verdraeghen, ende eene menighe van Fransse ruyters en voet-knechten in de Stad op-nemen, die door hare geduyrige stroopinghen in 't land van Artoys alles in schrick en roer stelden, ende voor de brand-schattingh den landman eengrouwzaam geld af-dwonghen. De Geldersse hadden met toedoen van hunne buyren het Huys te Blyenbeek niet wijd van Gennep berent, 't welk Marten Schenk, een dapper krijgsh-man, verdedighde, ende waer wt hy dickwijls wt-vallende, syne lands-luyden de vaert van Rhijn en Maes bangh en onveyl maecte. Dan hebben, op de aenkomt van de door Parma afgezondene hulp-troppen, de belegeringh weder verlaeten. Wanneer in Over-Yssel ende omtrent de gewesten van Gelderland de waghden mede niet recht en gingh; is Oranje vordere spookeryen en onheylen beduchtende, zelf daer heen gereysd. Vermits die van Drent met de naeft-gezeetene land-luyden de buffen, vlegghelen en verre-iaeghers in de vuyften hadden genoomen, om sich van den over-last der knechten ende in 't byzonder der Casmyrse ruyters te bevrijden; zoo zeer ook, dat sy driestigh op hare sterkte de schattinghen weygerden, ende na het vredes-verdragh van Colen scheenen te neyghen. Ende nademael sy na geene billijkheyd wilden hooren, heeft ze Philips van Hohenloe met kragt en wapenen moeten in-toomen. Middeler-tijds zijn op de vergaederingh van Antwerpen door de Staeten van Brandenburg, Vlaenderen, Holland, Zeeland, Mechelen, en Vrieland, naer den Hertogh van Anjou afgestuyrd de Heer van S. Aldegonde, Corn. Charon, Caspar Vosberghen, en andere, volle maght hebbende om het gebied der Nederlanden op zeecker besteck hem op te draeghen; gelijk ook is geschied, ende tot eeuwigher gedachtenis daer

1580.

lyuten
voor
maer
beeden
operste
vemeen
, om
d van
er van
rusten
daede-
ucken,
oorlogh
Koninx
urd oyt
bt ver-
en ge-
bt van
te kon-
zin van
eklemd
nieuws
dat de
p alles
oegh;
dat sy
wilden
aemen
reden
in den
orogh
egh en
minste
r voo-
ydlij-
ne Erf-
n Hol-
et ver-
Echter
ese ge-
als de
y, ende
de met
ghe ge-
n dese
ten ten
eld by
ninghe
zonder
ofte te
andere
Doen
richten
staet
leringh
p lagh,
k, waer
de aen-
nghen;
r in te-
Staeten
men by
ionghste
West-
aerlijker
nefs.
om de
gh-noo-
, 't welk
ue.
voor

over in Brabant, te Gent, ende in Zeeland nieuwe † penninghen geflaeghen. Wanneer de zaeken zoo hapertijk ftonden, ende de Aertshertogh *Mathijs* ſich van den Walſſen adel zag verlaeten, ſijn ontzag verſlapt, de vrede van *Gent* vertreden, ende na ernstighe waerſchouwinghen geen trooft en vond aen den Keyzer ſijne broeders ofte de andere Rijk-Vorſten; heeft hy wt een rechtvaardighen wederzin die hy had van den tegenwoordighen handel, een eerlijk afgelcheyd genoomen, en ſijne bedieninghen aen den Staeten weder over-gezet. De Staeten lertende op ſijne over-groote dienſten en trouwe, ſeyden hem hertelijken dank voor ſijn vier-iaerigh bewind, aen-neemende niet alleen ſijne ſchulden te voldoen, maer ook hem toe-legghende tot ſijne hof-houdingh de inkomſten des Biſdoms van Utrecht. Dan nademaal deze zaake een traeghen voort-gangh had, is het vertreck van *Mathijs* tot op het volghende iaer op-geſchort, ende hem doen door de Staeten gezeekerd eene iaerlijxe vereeringh van 120000. goud-guldens.

84. Maer *Rennenbergh*, die by de Staeten en *Oranje* verdacht was geworden, verſtaende, dat van de Vriefen neffens die van Leeuwaerd en *Harlinghen* alle Sloten en Sterkten der Steden wierden af-gebrooken, ende der Staeten beveelen niet langher begeerendena te koemen; heeft op het vleyen van ſijne zufter *Corn. van Lalain* in echt zittende met den *Vryheer van Monceau*, ende door verlockingh van de Spaniards die hem goude berghen beloofden, den mantel om-gekeerd, ende wterlijken beleeden, de ſtad *Groeninghen* voor den Koningh te willen beſchermen. Op den zelven tijd wanneer de Stad aldus door *Rennenbergh* wierd in-genoomen; is ſy wederom by *Bartel Entes* ende *Korneput* belegherd. Want zoo haest de overloopers het verraad hadden beklapt, zijn de benden van *Oltſhof*, *Dam*, *Vieten* en andere voort naer *Groeninghen* geruckt, of ſy miſſchien hare voorighe vrienden noch moghten wt het lyden helpen. Daer na heeft ook *Rennenbergh* de *Over-Yſſelſſe* Steden, hoewel te vergeefs, tot afvalligheyd op-geftookt; ende alzo de op-gevanghene brieven ſijn ſnood opzet openbaerden, wierd *Kampen* met meerder bezettingh voorſien. Maer die van *Deventer* niet te vreden zijnde ſich tot teghenweer te wapenen, beftonden ook wt af-keer van den Spaeniſſen aenhangh de beelden en kerken te beoorloghen: deſgelijx deden die van *Zwol*, van Utrecht, en andere meer. Ondertuſſchen bleeven de *Groeninghers* belegherd, ende hoewel men ze wt twee bolwerken hadde verdreeven ende hen het weyden van hare beſten benoomen, lieten ſy echter den moed niet vallen, leevende op hoope van ontſet haer door brieven en boodſchappers van *Parmá* toe-geſeghd. En is op 't laette *Marten Schenk* met 3000. voet-knechten ende 600. ruyters over den *Rhijn* gezonden; welke als *Linghen* was genaerderd, gaven de Staeten van *Vrieland* den *Grave van Hobenloe* laſt om den vyand te keer te gaen. Wanneer *Hobenloe* laetende *Willem van Naffouw* ende *Snoy* voor *Groeninghen*; met ſyne maght bereeds by *Boekbols* was, verzocht hy op nieuws met voet-volk verſterkt te zijn; want hy met zoo een kleyn hoopien den vyand niet en derſde ofte met ſchijn van voordeel konde beiegenen. Ende alzo is hem de bende

† Vid. Pontan. pag. 944. alioſque.

van *Bartel Entes*, die effen te vooren voor *Groeninghen* was geſtruykeld, doch wat laet by-gekoemen. Onder dit vertrock *Hobenloe* van *Uſſen* naer *Koeverden*; alwaer hy na 't ververffen van ſijn volk voor-nam een kans met *Schenk* te waeghen; te meer nademaal *Oldenzeel* en *Zwol* anderſins groot gevaer liepen. Te *Zwol* weygerden de burgers volk in te laeten; nemaer een deel boeren, die het oude geloof en den Koningh noch aenkleefden, te hoop-roepende, boodſchapt aen *Schenk*, dat hy ſyne reys op *Zwol* zoude neemen. Dan de Staetiſſe zulx vernemende, hebben, onder 't beleyd van *Olger* en andere hop-mans, ſich in haest van de markt, de *Michiels kerk*, de *Kamper-poort* ende den *Rooden Tooren* verzeekert, ende van *Deventer* en *Kampen* hulp-troppen ontbooden. De Koninx deſe lucht riekende gaven ſich op de loop; welker huysen terſtond door de andere burghers en knechten wierden geplonderd, ende de dorpen te *Maftebroek*, vermits de in-zaeten den lieven tijd hadden van de Staeten; aengefteeken, als mede het Slot van *Geelmuyden*, en daer na geſlecht, 't welk Keyſer *Karel* voor heen aenden in-gangh van 't *Swarte Water* en aen den ſtrand van de *Zuyder-zee* had doen verzetten. De Staeten deſen voort-ſpoed verſtaende, rieden rechtevoort den *Grave*; geen ſlagh te beginnen; gemerkt hy van voet-volk en ſpiessen-draeghers niet wel en was voorſien, ende, na 't ſluyten van de weggen ende af-sluyten van toe-voer, de vyand metter tijd van zelfs wel dood zoude bloeden, ende ofte door honger; oneenigheyd, mangel van geld ofte andere nooden verſmelten. Effenwel volghde *Hobenloe* ſijn hoofd, treckende in de hitte des daeghs over de ſchorre heyden van *Koeverden* naer de vleeke *Hardenbergh*, welke ſich openbaert op de wterſte pael-ſteeaen van *Over-Yſſel*. Maer *Schenk* had hem de loef al afgewonnen; ende de ſyne in de koelte met ſpijs en eene drie-uyrtighe ruſt verquickt.

85. *Hobenloe*, zoo haest hy den vyand in 't geficht hadde, gingh ſyne ſchaeren (die zoo van den ſnellen tocht als braedende zon alle vermoeyd, ende eenſdeels van dorſt, om dat doen de beeken en slooten geen water en hadden, waren verſmacht) voort ſlagh-reede maeken, ſtellende *Wingarden* met een deel van *Korneputs* bende en zeven *Naffouwſſe* in de rechter vleugel, ende *Iſſelſſeyn* met zeven benden ende de bende van *Oldenzeel* aen de ſlinker-hand by een veld met boomen bepoot. Het voet-volk beftond in 1800. koppen, de ruyterye in 1400: voor aen ſtonden eenighe ſchaeren ruyteren met kleyne buſſen, ende niet verre van daer *Hobenloe* met de ruyterye en zeven groote ſtucken, behalven *Lubbert van Remen* met 300. paerden. Omtrent den middaggh (alzo beyde Veld-hectren effen los-hoofdigh en graegh waren) begon het gevecht; wanneer *Schenk* door een heylzaemen oorloghſtreek de zon op den rugh had, die ons volk recht in de ooghen ſchimmerde. Na het ſpreken van 't gebed, op-ſteeken der hoeden, ende los-branden van 't geſchut, dreeven drie *Vrieſſe* benden na een kragtighen ſtorm de *Albanoiſſe* ruyters op de vlucht; welke van de *Duytſſe* met groote hevighed wierden na-gezet; zoo dat des Koninx voet-volk begon te rughelen, ende *Hobenloe* bereeds den vyand meynde verwonnen te zijn. Maer vermits het *Vrieſſe* paerde-volk na den eerſten aenloop ſich verſpreydede, ende

1580. ende de zwaer- en licht-gewapende ruyters van *Schenk* op *Hobenloos* voet-volk, van de ruyterye ontbloot ende met weynighe spieffen verzorghd zijnde, dapper aendronghen; is het wiel omgedraeyd, ende de onse allenxkens na den kamp ter zijden *Hardenberg*, welken *Wingarden* te vooren geraeden hadde in te neemen, heen geveeken. Doch alzoo ze de Koninghisse te roer op de hacken zaten, zijn'er eenighe, na kleynen tegen-stand over de Vecht ontloupen, ende ten deel door de veenen naer *Koeverden*. De ruyterye gaf sich doen mede op het pad, ende zijn de hop-mans *Mulart* en *Renoy* gevanghen, maer *Wingarden* in 't gevecht mannelijken omgekomen. Van de onse bleeven'er op de plaets 1500. ende van de Koninghisse nauwlijx 50. Daer en boven bequam *Schenk* de stukken, doch weynigh plunderagie, dewijl de meeste tros te *Koeverden* was gelaeten. *Hobenloos* begaf sich naer *Oldenzeel*, om die plaets te beschutten; ende de veld-vluchtighe naer *Koeverden*, alleen om hunne paerden en packen wegh te voeren; zonder dat ze *Korneput* met smeeken, dreuyghen, ofte hooghe beloften konde bekooren om aldaer te blijven en stand te houden. Ondertusschen hebben die geene die 't beleg van *Groeningen* noch vervolghden, in teyken quanzuys van overwinninghe, vreughde-vuyren ende haer geschut aengesteeken; om door desen vond die van *Groeningen*, die nu over de drie maenden veel kommers hadden geleeden, te verbijsteren ende tot hoopeloosheyd en over-geevingh te dwinghen. Dan voort daer na verneemende, dat *Schenk* te *Koeverden* was gekoemen, ende die van *Groeningen* door een af-gehuyrden boode weghen de gelegenheyd van den ionghsten slag met betere tijdingh en herts-tochten had vervult; hebben van stonden aen, zonder na *Nassouws* ofte *Snoys* aenspraek te luyfteren, het legher zelve in den brand gesteecken, ende de vaendels mede neemende zich naer *Dockum* en *Kollum* begeeven. Daer na zijn'er aen wederzijden eenighe doch geringhe trefsinghen voorgevallen. *Schenk* reed met gemeen geuiych binnen *Groeningen*; treckende, na 't verrassen van eenighe nabuyghe plaetsen op *Kollum*; met die meeningh om *Dockum*, leggende schier aen den zee-strand ende tegenwoordigh half open, te bemaghtighen. Want *Golfsteyn*, gelijk voor heen vermeld, ten tijden ende wt bevel van *Karel van Egmond* Hertogh van Gelder, de muynen en 't Slot, na dat de Stad by de Keyferse was gewonnen, ten deel had af-gebrooken. *Hobenloos* had voor de vesten, om de wel-gelegenheyd van de plaets, weder op te richten, ende ontbood tot dien eynde een goeden hoop volx. Eyndelijken is het legher wt *Vriesland* naer *Koeverden* gevoert, ende de Stad in de eerste aenkomt door *Iffelsteyn* veroverd: die van den Burght gelaft zijnde sich flux over te geeven, begeerden en verkreeghen tijd van beraed, ende verdroeghen op 't laetste met *Hobenloos*.

86. Alsmiddelst-wijl *Rennerbergh* dan *Steenwijk*, dan *Zwol* en andere Sterkten in die buyrte beloerde; is hy op desen tijd naer *Hattem* opgetrocken, een Gelders Stedeken aen den *Ysselstroom*, 't welk met niet meer dan vijftien knechten van der Staeten weghen was bewaerd. Vermits *Willem*, zoon van den Drossaet en Stadhouder *Lodewijk van Montfoort*, onder de hand een besteck mackende met de Koninghisse, in

den nacht eenighe zoldaeten door *Schenk* gezonden op het Slot hadde in-gelaeten, die daer mede 's morgens een wt-val op de Stad doende de poort over-weldighde, ende den Oversten *Hegeman* met hop-man *Huck* en twee edel-luyden wt hunne herbergh gevanghelijk naer 't Slot sleepte. Doch vermits 't beloofde getal van knechten hem niet vol en was geleverd, hebben de burgers de poosten weder bemaghticht, ende den Drossaet met het krijghs-volk in den Burght belehert, wt alle plaetsen hulp-troppen te zamen roepende onder 't beleyd van *Jacob van Mechelen*, daer die van *Deventer* en *Elburgh* hare benden by vervoeghden. Na dat sy aldoen de groote stukken teghen het Slot hadden geplamt, ende etlijke daghen vervolgens met onvermoeyden yver de muynen beschooten, is eyndelijken op den 16. van de Winter-maend, door bedrayingh en maekelaery van den gevanghen *Hegeman*, de over-gaewe geschied; op dese voorwaarden, dat de bezettingh onbezeyd zoude wt-trecken, maer de Drossaet *Lodewijk van Montfoort* met sijn zoon *Willem den verraed-stichter* in hechte gehouden worden; die ook naderhand weghen desen meyn-ceed by vonnis der Staeten van *Gelderland* zijn onthoofd ende gevierdeeld. *Michaël van Iffelt* verhaelt; dat sy op 't Slot noch zijnde dapperen weder-stand hadden gedaen; doch overmits de verhoopte hulp-schaeren van *Rennerbergh*, die doen met het beleg van *Steenwijk* besigh was, ende die van *Schenk* after bleeven; had het krijghs-volk, op de beloften en bekooringhen van *Hegeman*, het Slot met den Drossaet over-gelevert; wiens zoon *Willem*, neffens den vader, syne moeder en zusteren, geboeyd naer *Arnhem* wierd gevoert, ende na voorgaende leede-ruckingh met sijn vader een man van 't achtentigh iaeren, op de volle markt (zonder dat de voor-biddinghen van *Parma*, *Schenk* en *Aenholt* haer moghten baeten) met het zwaerd gericht: hoedaenighe straffe naderhand etlijke burgers, by de Koninghisse gevanghen zijnde, door wraek-lust wederom hadden moeten bezuyren. Maer *Rennerbergh*, die, als gezeghd, *Zwol* hadde berend, tijdingh hebbende dat 'er tot syne versterkingh een deel volx omtrent den Rhijn by de hand was, ende beducht zijnde dat sy van den vyand eenighen deer moghten lijden; liet *Zwol* zoo langh in vrede om het by-stand te gemoet te gaen. Alzoo'er, in 't gebied van *Karpen* twee mijlen beneeden *Colen* wt beftel des Koninx van Spanien door hop-man *Struyf* een *Clevenaer* een nieuw legerken voor *Rennerbergh* wierd geworven. Dit en was voor de *Gelderse* Staeten niet verhoolen, die met hulp van de *Hollanders* eenighe wel-bemandede scheepen tot aen *Colen* toe wt-schickten, om den Rhijn onbruycbaer te macken, ende den Koninghissen het over-koemen te bespeeren. De *Rijx-Vorsten* (welker ampt is den Rhijn-kant te zuyveren en stroom te veylighen) lieten wederom etlijke scheepen toe-reyden om der Staeten vloot te beiegenen. Onder dit zijn de Koninghisse effenwel over Rhijn geraekt, ofte (zoo andere zegghen) by *Nuys* gebleeven. Daer omtrent lagh ter schuyt eenigh Staeten volk, 't welk den Koninghissen onverhoeds op 't lijf zoude zijn gevallen, ten ware de verspieters dit geheymnis hadden verlickt. *Struyf* dan van der vyanden getal en aenslagh verwittighd, beval den synen zich te spoeden, ende met de zelve een blauw oogh

groen-
r-ge-
lffen
a van
wae-
l an-
erden
deel
ingh
ood-
Zwol
mee-
er en
ct, de
Roo-
er en
ninxe
oop;
ghers
orpen
lieven
o, als
na ge-
den
strand
De
rieden
nnen;
ghers
en van
r, de
zoude
heyd,
elten.
kende
en van
te sich
Over-
af-ge-
pijs en
d in 't
oo van
e ver-
t doen
adden,
aeken,
neputs
eugel;
bende
n veld
estond
oraen
kleyne
met de
n Lub-
ntden
n los-
vecht;
rlogh-
s volk
spree-
ende
Vriess-
anoisse
Duytse
; zoo
ghelen,
te ver-
aerde
ydede,
ende

1580.

oogh te waeghen, die in den eersten aenloop door de Koninghse afterwaerts zijn geiaeghd ende eensdeels geklopt. Wijders aen de over-zijd des Rhijns hun wegh naer *Wezel* neemende, als sy, na 't verrassen van *Grol*, *Dorechem* in 't Graefschap *Zutveen* ter vlucht maer zonder baet hadden beleert, zijn van daer in haest naer *Vrieland* vertooghen. Op den zelven tijd heeft *Hegeman*, Overste van eene Gelderse bende, *Amholt*, wt zaake de *Vry-heer* van 't *Stedeken* den Koningh aenhingh, door het wt-rooven en branden geschonden.

87. Daer na maekte *Rennenbergh* op den 18. vanden *Wijn-maend* een aenvangh van de belegeringh van *Steenwijk*, by de hand hebbende, neffens andere roeden, 14. vaendels *Vriescn*, en etlijke ruyter-benden. Binnen de *Stad* laghen, behalve eenighe weynighe ruyters, 600. mannen te voet, onder 't bestuyr van *Oltbof*, *Kornepuyt*, *Plaet* en *Berenbroek*. Op den eersten dagh van 't beleggh (wanneer ook de Overste van de *Vriescn* *Ian Momme*, een edel-man wt *Gelderland*, door een koghel wierd wegh-genoomen) ende eenighe nachten after een wierd 'er, in het teyken van den *Water-man* niet verre van den *Arend*, een *Stert-sterre* aen de *lucht* vernoomen. Onder dit had *Philips* *Portugael* door den *Hertogh* van *Alba* bemaghticht, ende *Antonis* van *Portugael*, die by zommighe Heeren wt nijd van den *Spaniard* voor Koningh was op-geworpen, verbannen. Op 't zelve pas, wanneer hy nu had vernoomen des zelfs voor-neemen van den Koningh te doen af-zweeren, beval hy insgelijx den *Prins* van *Oranje* in den ban te doen, waer van binnen *Maeftrecht* een ontwerp is gemaekt, ende, neffens de brieven van *Parma* aen de *Stadhouders* en *Burgemeesteren* der *Steden*, in 't licht gegeeven. Alhier wierd *Oranje*, na een langh-teemigh en verwijtelijk verhael van syne ende sijns vaders weldaeden hem beweesen, ende in plaets van dank met verraderye van hem beloond, als een moeyte-maeker, ketter, huychelaer, ende een tweede *Cain* en *Iudas* zonder ziel vervloekt en af-gemaeld, ende sijn leeven en goederen als van een schand-vleck en verderver der *Christenheyd* ende vyand van 't menschelijck geslacht aen een yegelijk ten roof gegeeven, ook aen allen den geenen en hunne erfgenaemen die hem levendigh ofte dood konden leveren, eene belooningh van 20000. goud-guldens ende van 't edel-maeken van haer geslacht toegezeyd. By 't gedachte *Plackaet* wierden mede inden nacht gedaen alle syne mede-standers, ofte die hem huys-vestingh en verblijf zouden geeven. *Oranje* liet eerlangh daer na eene zoo bondighe als wijd-loopighe * *Verantwoordingh* in druck wt-gaen, ende op den dagh-vaerd te *Delft* in-langhen; waer by hy de verdiensten van *Keyser Karel* en *Philips* verkleynende, ende daer tegens de trouwe en menighe dienften van hem en syne voor-zaeten wt-breydende, de aengewreene lasteren belangende syne snoode aenlaghen strafte; ende alzo hem sijn driede houwelijk met † *Charlotte van Bourbon*, als eene verloopene *Beggijn*, was verweeten, nam hy by dese gelegenheyd oorzaak van een bitze en al te hatelijke beschuldigh teghen *Philips*; hem voor 't hoofd werpende syne quackel-trouwe met *Isabelle d'Orosio* en daer by over-

* *Apo-logie.*† *Siet op het jaer 1575.*

wonnene kinderen, eer hy de dochter van *Portugael* toteene vrouw nam; dat hy daer na noch eene andere groote vrouw op-belofden van haer te echten hadde bedrooghen, met het kind gemaekt, ende aen zecker *Prins* syne versleete schoeyen te draeghen gegeeven; ende laetstelyken syne wettelijke vrouw *Elizabeth* de zuster van den *Aller-Christelijxten* Koningh door een vuyl schelm-stuck aen kant geholpen, waer van haer broeder de Koningh leevendigh blijk konde toonen, ten eynde hy veranderingh van spijs moght hebben, ende met synes zusters dochter, als een tweede *Iupiter*, bloed-schand bedrijven. Na opentlyke voor-leefingh is dit geschrift van de *Staeten* goed gekend en bevestighd; ende heeft *Oranje*, te gelijk een aanspraak doende aen alle Vorsten van 't *Christendom*, de zelve gebeden, dat sy wt-wijfens dit vonnis der *Staeten*, als bequaeme getuyghen en kenners zijnde van sijn daghelijx bedrijf en oprechtigheyd, dese *Ontschuldigh* ten besten wilden duyden, ende van hem en sijn doorluchtigh *Huys* ('twelk in adel en oudheyd dat van *Habsburgh* over-trof, ofte immers wel konde op-haelen) niet schandelijx gevoelen.

88. In den *Ooght-maend* was *Parma*'s moeder de oude *Stad-houderse* *Margriet* van *Oostenrijk* wt *Italien* wederom in de *Nederlanden* beland, om het verbond met de verzoende landschappen getroffen voort te voltrecken. Want *Philips*, om de noch versse heughenis van de heerlijke plichten in haer voorigh bewind gedaen, niemand dan dese syne zuster tot dit ampt dienelyker ofte by de *Nederlanders* lief-taeligher wift wt te vinden; verhoopende dat de *Groote* op haer woord zouden vast staen, ende door haer maekelaery en ontzagh weder tot onderdaenigheyd bekoord worden. Maer na dat *Alexander* haer met een weytzen sleep van oorloghs-luyden binnen *Nemen* hadde begroet, ende beyde over het beleyden van die zaak geen gelijk oordeel en doel-wit hadden; zijn'er tusschen moeder en kind vonken van onlust en wan-gunst ontstaen: waer door het gebeurde, dat, der *Staeten* besluyt over de keur van een nieuwen *Land-Vorst* luydbaar wordende, ende alles sich ecr tot een oorlogh dan tot vrede laetende aensien, *Philips* *Margriet* heeft herroepen, ende aen haer zoon het opperist en onverdeyld gezagh gelaeten: niet zonder in-geeven en innerlyken lust van de *Spaniards*, als de welke, geene land- ofte hand-werken gewoen zijnde, den oorlogh voor haer beste rent hielden, ende de rust in *Nederland* als de galgh en haer eyghen verderf verfoeyden: op de wyze van den *Salmander*, die gezeghd word in hel weder te droeven en af te gaen, ende noyt beter schick te hebben dan in wind, storm en koude vlaeghen. Hoewel de *Iesuijt* *Srada* (die de deughden van *Margriet* en haer zoon zoo zorghvuldighlyken wt-zift, ende den *Spaniards* en *Italiaenen* doorgaens hooghe kerk-schoeyen ende zomtijds heele stelten aentreckt) alles verbloemende dese pot toe deekt, om de eergierigheyd van *Alexander* en gierigheyd der *Spaniard*en toe te decken. Omtrent desen tijd is 'er in *Gelderland* op-gericht † een nieuwe en vastblyvende *Raed*, bestaende wt neghen mannen gekooft wt de drie leeden der *Staeten*, welke

† *E. abstris* *Doesburg.*

den

1580. den naem zoude voeren van afgeschickte Staeten des Vorstendoms en Graeffschaps, ende volle maght hebben, om, na 't scheiden der landdaghen, den handel der Banner-heeren, Ridders en Steden wt te voeren, den Stad-houder in 't oeffenen van syne bedieningh de hand te leenen, ende byzondere acht te slaen, dat doch alle over-draghten, rechten, gebruyken ende vrydommen van 't Vaderland te deegh wierden onderhouden. In dese daghen had † *Reyner van Gelder Heer tot Arssen*, met den synen het Huys te *Groensfort* geleeghen in de boetschap *Harten* in sijn bewaer: 't welk wanneer hy, hoewel onder dreyghementen van lijf-straffe, weygerde in te ruymen aen den rechten eyghenaer *Reyner van Stepray Heer tot den Dordendael*; hebben de Raeden des Vorstendoms den Richter van Wageningen *Arend de Kock van Delwijnen* gelast, met toe-zeggingh van behooryke handsterkingh, dat hy zich niet etlike schutten voor *Groensfort* zoude verwoeghen, en 't zelve Slot met krijghs-volk en geschut zoo aentasten, dat hy niet alleen van 't Huys maer ook van de daer op leggende bezettingh moght verzeckerd zijn. Die van *Nymeghen* lieten de Heeren van 't Hof mede niet ongewaerschouwd, hoe dat 'er op den 25. des Winter-maends een goede menighe van schutters door *Goch* was getrocken, welke (volgens de onder-richtingh die sy daer van hadden wt de gewesten van *Ruermond*) met een vast voor-neemen zoude koemen om zekere Vestinghen in Gelderland te over-ylen, daer mede zy de *Wael*, *Rhijn*- en *Maes*-stroom in meynden te bedwingen; als daer waren het Huys *ter Lee*, den *Dorenweerd* en *Hoemen*, ende dan voor *Arnhem* en *Wageninghen* een belegh te maken.

89. Dit iaer is daer en boven vermaerd door den dood van den drollighen kabouter *Ian Willemsoon van Ruermond*, die na *Melchior Hofraan*, *Balthasar Hubner*, *Thomas Muntzer*, *Ian Denk*, *Ian Matbuisen*, *Ian van Leyden*, *David Ioris*, *Menno*, en eyndlijken *Ian Appelman*, die in 't iaer 1570. t'Utrecht aen den hals was gestraft, sich heeft onderstaen, te *Ruermond* alwaer hy was gebooren, ende in de nabuyrige gehuchten te doen verluuden, dat de leer der *Weder-ooperen* de zuiverste was van alle, ende hy van God gezonden en op-geweekt om de zelve te verbreyden; dat men mede voor wettelijk niet en moeste houden de *Overigheyd*, welke syne meyninghen niet aenen nam. Syne navolgers sich onder een vryheyd geevende van te steelen ende te straet-schenden, hebben dit haer nieuw Koningrijk een tijd langh staende gehouden en bedient; roemende te onrecht, dat sy met een goed gemoed in 't zwaerd Gods en *Gedeons* de Goddelijke gerechtigheyd waren pleeghende. Dien volgens zijn'er veele edelluyden Sloten en andere rijke huysen by ontijden wt-geplonderd, menigh mensch van de nachtroopers vermoord, ende in de gewesten van *Gelder*, *Gulich*, en zelf over den *Rhijn* de landzaeten wijd en breed geplaeghd en wt-geschud-ded. Dese over-moed duerde schier volle vijf iaeren, zoo langh de goede *Ian Willems*, de Richter van dit versierd rijk, die bereeds 300. snap-haenen had in de om-leggende dorpen, in het Slot ofte de Stad van *Dinstraeken* gevatghen

† *Ex diplomate Senatorio.*

zat, iae schier tot aen 't verganghen iaer toe. Ondertusschen leefde hy, hoewel onder de banden, in alle wulpsheyd en overdaed, in 't gezelschap van een hoop wijven, die hy, als een tweede *Sardanapalus*, steeds by hem hadde; willende ook in een boek by hem onder de syne wt-gegeeven, beweerden, de veelheyd * van wijven. Syne bewackers zaghen met dit alles door de vingeren, vermits hem noch geld noch zoete woorden en ontbraeken, om der zelve ooghen wt te steeken. Doch het heele geheymnis door zekere deerne te *Wexel* verclickt zijnde, wierden *Elcken* eene van des Koninx vrouwen, die nu versleeten wezende hare dochter *Elizabeth* in hare plaats den stinkenden bock in de gevangenis had by-gezet, ende *Anne* eene oude totebelle van 70. iaeren, met *Simon Peters* by 't hoofd gevat, en na voorgaende belijdenis met het zwaerd gericht. De zelve openbaerden, dat sy in 't honderd malkanderen bestiepen, vooergeevende op de wijze van *Mahometh*, dat de mensch tot het kinder-maeken was gebooren, veele vrouwen moght trouwen, ende de overtruchbaere vrylijken gaen laeten; dat sy in teyken van liefde sich onder een broeders en zusters noemden, de gevanghen *Ian Willems* na dood van *Appelman* haer hoofd was door Gods geest tot het ruk geroepen, ende onder haer zoodaenigh recht oeffende, dat hy 'er eenighe door vasten en boete tuchtighe, ende zomwijlen, na dat sy 't verkarst hadden, met het zwaerd; dat het over-spel by haer of zonde of geen zonde en was alleen na 't goed-duncken des Koninx, met wiens believen men ook zoo veele wijven moght hebben als men begeerde: dat sy eyndlijken geen dief-tal of straet-schenderje konden begaen dan onder hare broederschap. Dit zijn de meeste hoofd-stucken van dese belachelijke en wt-zinnighe leer. De andere Koninginnen zijn by de wt-spraek van de richters, door Hertogh *Willem van Cleve* wt-gekeurd, begenadighd, gelaft sich te beteren, en weder naer *Holland* en *Vrieland*, daer sy van daen quamen, heen geweest. *Ian Willems* op 't laetste voor de gericht-bank verschijnende, ende tot gants geen beken willende koemen, doch door de kondschap van de andere overtuighd zijnde, wierd veroordeeld om met het vuyt verbrand te worden; 't welk hy aen den staek staende met gelyke hardneckigheyd en zonder het minste gelaet van betouw ofte zeerte heeft wt-gestaen, ende sich voort met geboogghen hoofd in de vlam geworpen.

90. Op 't volgende iaer is *Iwriaen van Lalain* Grave van *Rennenbergh* in den zoemer aen eene teeringh (door loutere droeffenis, zoo men zeght, veroorzaekt) wt-gegaen, tot grooten rouw van syne ouders; alzooy hy was van een kortswylyghen geest, een lief-hebber van den oorlogh, manhaftigh, ende schier boven sijn vermoeghen hoogh-hertigh: af-keerigh van alle wreedheyd, over-moed, en dronken drinken, welke gebreeken den grooten veeltijds aenkleeven; daer en boven in de *Griexen* en *Latijnse* taelen wel ervaeren, als mede in de † *wis-konst* en de *konst* van op de maet te singhen. Door † verleydingh van syne zuster, welke hem den mond waterigh hadde gemaekt door een verhoopt houwelijk met *Marie van Brimen* Gravin van *Megen*, was hy den Staeten af-gevallen; doch naderhand

† *Ars Mathematica.*

† Siet op het voorighe iaer.

leed-

* *De Polygamie.*

1581.

leed-wefen betoonende, en vervloekende een weynigh voor fijn dood den dagh van fyne koemfte naer *Groeningen*, heeft zedert dien tijd fyne zufter niet willen fien ofte lichten. Dan eer hy de wereld goeden nacht zeyde, was hy op het eynd van den verleeden Sprockel-maend gedwonghen de belegeringh voor *Steenwijk* op te breeken, door den kloeken tegen-ftand van *Kornepus* en *Berenbroek*, ende met naemen van *Kornput*, die; alseen ander *Archimedes*, door fyne nieuwe werken den vyand verbaefde, ende met de fpaede meer dan met het zwaerd en gefchut befchadighde; hebbende met *Argus* honderd ooghen om toe te fien ende met den reus *Briareus* honderd armen en handen om toe te taften. Dese zonden *Dirk Koenraeds* aen den Engelften Overften *Norits*, met laft, dat hy met den fynen den vyand zoude aenrandfen, ofte, zoodit niet geleghen quam, 1000. mannen van wt-fchot fteelfte wijze in de Stad fien te krijghen, waer mede de belegerde op de Koninghffe een wloop moghten doen. Het help mede veel, dat op 't zelve pas *Diderick Sonoy* met een wel-gewapende maght wt Noord-Holland naer *Bloekzyl* twee uyren van *Steenwijk* was aengekoemen, ende aldaer niet alleen een Schants tot merkelyk voordeel van de belegerde had geficht; maer daer neffens over den bevroofen ftroom volk in de Stad gebraght. *Norits* had ook doen een \dagger loozen vond bedacht om aen de belegerde brieven te beftellen door booden die geene nood en hadden van onderfchept te worden. Want hy een looden kloot van omtrent twee ponden aen d'eene kant liet door-booren, om in dit hol de brieven in te fluyten, ende dan met een ander lood het gat toe-lijmen; maekende aen d'andere zijd een kleynere openingh, daer hy een lont 't welk langh vuyr konde houden aenhingh. Daer na wierd dese kloot wt een zwaer ftuck in de Stad gefchooten, ende als een boode aen 't glimmende lont onderkend en op-gevanghen. In des vyands legher wierd ook groote oneenigheyd gefpeurd; alwaer wanneer het krijghsvolk met het koud weder en geduyrige wt-vallen gequeld zijnde, om geld fchreeuwde, moeft zich *Rennenbergh*, om het gevaer te ontfchuylen, eenighe daghen aen een kant geeven; tot dat hy met een deel gelds van alle kanten op-gelicht weder den fynen in 't legher is by-gekomen. Naderhand liet hy de Stad door een bazuyn-blaefer en brieven op-dinghen. Doch alzo die van binnen zelf-willigh bleeven, begonnen fy malkanderen met fpytighe fteekwoorden te terghen; zoodat, wanneer de Koninghffe t'elkens de belegerde vroeghen of fy hunne paerden noch niet hadden op-gegeeten, die van binnen meeftendeel te paerd ende alle in 't geweer fich op de wal vertoonden, verftoorende der vyanden legher door een fchielijken aenloop, ende roepende, dat fy eene bende ruyteren ende daer neffens moeds en maghts genoegh hadden om haer te keeren; gelijk fy ook metter daed beweeften. Alsmen daer na langh aen weder-zyden hadde gekampt, ende *Kornput* mede wt drie veld-hoeten, die ofte van vermoeyenis ofte wt vrees van den naekenden kren-voeghel door de burghers op de markt waren gevanghen, eene voor-beduydingh had genoomen, dat de Stad binnen drie wecken

\dagger *Ira Strada ex Bulingero.*

zoude verloft worden, is de zack ook na fijn gewychel wt-gevallen. Want *Rennenbergh*, die zyn middelste bol-werk en veele van de fyne bereeds had verlooren, ende zood van fyne eyghene als van des vyands kraghten genoeghzaeme proef-ftucken gefien; vond raedzaam by tijds op te houden; en fijn gefchut af-brengende, is in de duyftere nacht op-gekracmd, ende, after-laetende alle fyne lijf-neeringh, welke den belegerden wel te ftaede quam, naer *Wefhrijk* vertrocken; in zulken ftilte, dat noch die van de Stad noch de Engelfte van buyten fyne vlucht gewaer wierden. *Norits* by lichten dagh gezind zijnde de *Rennenberghffe* te volghen, veranderde fchielijken van op-zet, hebbende liever de Stad buyten gevaer met nood-durft te verzeekeren dan met gevaer den vyand na te zetten. Ende alzo is de Stad effen op den tijd by *Kornepus* voor-gefpeld van 't beleghe ontflaeghen, 'twelk nu vier maenden had geduyrt. Onder de belegeringh was het Slot *Vollenhoe* door *Sonoy* op de *Rennebergffe* gewonnen, ende de kerk te *Kuynder* van de Koninghffe met een wal omvanghen zijnde, door de Franffe, Engelfte, en *Iffelfteynffe* knechten bemaghtighd; gelijk mede de *Lemmer*, ende, na een heftigh gefchiet, *Sloten*, ende de Engelfte met de Schotten aldaer in-gelegerd.

91. Omtrent dien tijd is Prins *Willem* in de Lente-maend met fyne gemaelin *Charlotte van Borbon* naer *Amsterdam* gereyfd, daer de Staeten van Holland raed floeghen over de aenneemingh van den Hertogh van *Anjou* tot een Land-heer. In den volghenden maend begaf hy fich naer *Harlingen* in *Vrieland*, geevende na 't befichtighe van de landfchap bevel aen *Sonoy*, om het Slot van *Staverden*, 't welk *Reyner Dekama* wt den naem van *Rennenbergh* met 170. mannen bewaerde, te befluyten. *Snoy* om fich te quijten, liet eenighe bol-werken tegen het Slot en boven de zelve borft-weeringhen op-werpen, dwingende de belegerde daer mede hunne hoofden binnen te houden. Doen beval hy den Burght met zes ftucken te begroeten, de graften te effenen, ende gereedschap te maeken om den muyr te onder-graeven. Die van binnen den ernst fiende haekten na t'zamen-fprack, ende maekten, in fpijt van *Dekama* welken fy met 18. andere *Vriefen* aen de onfe over-leverden, een befteck met *Snoy*. Daer na zijn de Staetiffe hier ende daer in *Vrieland* en *Groeninge*-land teghen den vyand doende geweeft, doch meeft tot hunafter-deel; zoodat fchier die heele rack tot aen de *Eems* en *Dockum* in *Rennenberghs* geweld viel; die in dese daghen, als gezeyd, te *Groeningen* op het beft van fijn leeven is overleeden; krijghende tot een navolgher *Francisco de Verdugo* een Spaeniard, die naderhand de bafteerd-dochter van *Grave Peter Ernst van Mansfeld* tot fyne vrouw genoomen, en veele roembaere daeden heeft verricht. Op dien tijd had *Parma* een listighen aenflagh op *Vliffingen*, welke nochtans door den Prins ontdeckt wierd en verbroomen. Daer na hebben *Hautepenne* en *Schenk* de Stad *Byeda* met verrassinghe in-genoomen, na dat fy het Slot, terwijl de waekers fliepen, met lederen hadden beklommen. De Burgemeester *Monheim* en Burgh-grave *Stakenbroek* berghden fich met devlught; waer van de laette fyne vrouw en dochter in 't Slot hadde gelaeten, welke zood fchandelyken van de Koninghffe

1581. ninghisse gehandeld wierden, dat dit leed zoo men meynd, den vader korts daer na in 't graf sleepte. De Stad is doorgaens geplonderd, ende alles met zulke raffigheyd en zoo weynigh gestommels toe-gegaen, dat het krijghs-volk te Turnhout neigens van en wist, eer de zaak al was geklaerd. Also doen heeft men † *Willem van Linden* Biscop van *Ruermund* ontbooden, om de kerken weder te heylighen van de kettersse onreynigheyd. Boven dese ongelucken kreegh onse Gelderland ook syne roede; vermits *Grave Ian van Nassouw* syne Stad-houderschap afstond, zoo om het af-sterven van sijn gemael, als om in geen op-spraak te koemen by de Duytse Vorsten, als niet onweetend zijnde dat die in de in-huldigh van *Alansson* geen genoeghen zouden scheppen. De ver-siende luyden waren noch meer te onvreden, wanneer in syne plaets wierd op-geschooven *Grave Willem van den Bergh*; die noch het verstand noch de wille had om de gemeene zaak in dese zorghelijke tijden wijselijken te bestuyren; behalven dat het die van *Zurveen* en *Over-Yssel* noch wel heughde, hoe leelijken hy ze voor weynighe iaeren in den pekkel had gelaeten. Hy had ook te vooren na dit Ampt gestaen, wanneer het aen den *Grave van Nassouw* wierd gegeven. Ende vermits sijn verwant *Oranje* hem voor de tweede reys niet en dorste over de hand slaen, gaf hy hem voorschrijven mede aen de Staeten van *Gelder*, 't welk nochtans meer tot sijn verwijt dan lof diende. Zommighe hoopten, dat men door dit middel eerder met den *Spaeniarden* in vrede zoude raeken, dan of 'er yemant van de *Nassouwsse* aen 't roer had gezeeten. De *Anthemmers* hadden op *Willem Lodewijk* den zoon van *Grave Ian* een goed oog; ende de 's *Heeren-bergher* duchtende dat sy mischien alle de andere moghten over-stemmen, en dorst syne Stad-houderschap niet opentlijken aenvaerden, dan nam de gelegenheyd waer, dat de weduwe van den *Keur-Palts*-grave den *Rhijn* af-scheepende om naer *Holland* te gaen, op een duysteren avond te *Arnhem* wierd in-gelaeten; onder welk gewoel hy mede binnen sloop, ende sich daer na kenbaer maakte. Maer hoe hy sich in dit sijn bewind heeft gedraeghen, is korts daer na gebleeken. Want sijn boos gepoogh en heymelijk verstand met den vyand hem binnen een iaer ofte twee wt syne bedieningh en de Vereenighde landen hebben verstoeten; ende is in syne stede gesteld *Adolf Grave van Nivenaer* en *Meurs*.

92. De zaeken aldus loopende, is 'er te 's *Graven-haghe* eene by-een-koemst van Staeten geweest, ende alsdoen de verzwearingh van *Koningh Philips* beslooten, by geschrift vervaert, en af-gekondighd; alwaer de Staeten onder andere voor-wenden: Dat een Vorst syne in-zaeten, als een vader syne kinderen ende een harder syne schaepen, behoorde lief te hebben, ende met eenpaerigh recht te beheerschen; ofte dat hy daer tegen doende geen Prins meer en was te noemen, dan eer een dwinge-land en geweldenaer, aen wien de onderzaeten noch

† *Srada malè Iohannem Lindanum vocat. Sed hoc vitium tam pronomina quam nomina nostratium perperam exprimendi vel detorquendi, exteris plerisque, & inter hoc etiam florentissimo scriptori Thuanò, admodum familiare.*

trouw noch gehoorzaamheyd schuldigh waren, 't welk sy met veele omstandigheeden vertoonden hen te zijn weder-vaeren; verklaerende derhalven, *Koningh Philips* van al sijn recht en eygendom op de *Neder-landen* te zijn vervallen, na dat hy sijn wreed op-zet van de zelve in eene erfelijke slavernye te betrecken, na zoo menighe vermaeninghen niet en had willen veranderen; ende niet willende, dat de Overigheyd der *Steden*, *Richters*, *Ampt-luyden*, *Leen-mannen*, ofte eenighe in-zaeten sijn naem voortaan zouden gebruyken, ofte hem langher voor een *Oppeheer* erkennen; als de welke sy mits desen (gelijk *Philips* zelve ten tijden van syne in-huldigh had toe-gelaeten) van den eed der getrouwigheyd aen hem gedaen ontsloeghen; zoo dat het haer na de *Goddelijke* en *wereidlijke* rechten, welke de *Koningh* en *Spaeniards* zoo menighe maelen hadden over-getreeden, vry had gestaen een ander *Over-hoofd* te kieser, om de landen volgens hare oude vryheeden en hand-vesten te bedienen, gelijk-maetigh recht te verschaffen, als een vader syne kinderen te kosteren, ende voor allen onhey te verdecken. Tot welk ampt alzo de *Hertogh van Anjou* nu was beroepen, ende *Matijs* op 't verganghen iaer wt syne bedieningh gescheyden, hadden sy onder een bestemt; dat tot de aenkomst van den *Hertogh* alles op den naem van de al-gemeene *Staeten* zoude verricht worden, ende in *Holland* en *Zeeland* op den naem van *Oranje*. *Wijders* wierd 'er beraemd, dat men de zegels van *Philips* zoude verwerpen, noch voortangeld slaen onder sijn naem ende wapens: dat mede de *Overheeden* en *Ampt-luyden* sich zouden betuyghen van sijn eed ontbonden te wesen, ende op nieuws den *Staeten* ofte hunne af-gezanten trouw zweeren, welke stand zoude houden tot dat syne hoogheyd zoude gekoemen zijn. Doch veele, ia die zelfs de *Spaeniards* niet moghten hooren noemen, gevoelden in haer boezem een inwendighen schrick en wroeginghe, wanneer hen deze eed wierd voor-gehouden; over-denkende (behalven den algemeynen smaed en roep van de wereld, ende de bespraekte wijze van zoo een aeterbax en averecht oordeel, daer het volk aenklaegher ende te gelijk richter was) dat sy wel tot nu toe met den *Koningh* hadden geoorloght ('t welk ook eenighsins konde verschooninghe lijden, ende meermaels zoo elders als in *Nederland* was gebeurd) maer altoos noch hunne *Vorsten* stand vastigh waren by gebleeven: daer het nu met oneyndelijke zwaerigheyd ende mischien met der landen wtersten ondergangh vermengt was, sijn ouden en wettighen *Erfheer* te verzwereen ende een vreemd in de plaets te stellen. Gelijk ook de kerken-dienaer te *Woerden* opentlyken van den stoel leerde, dat dese daed geensins konde verbloemd ofte verdedighd worden. Ende zoo de *Staeten* hem, als in zulke zaeken weynigh ervaeren, etlyke reysen te vergeefs hadden gebooden en gebeden te zwijghen, is hy van sijn ampt en wt de *Stad* verstoeten. Wanneer de *Raeds-heer* van *Leeuwaerden* *Feike Rhala* † een voorsichtigh en gauw man voor-sloegh, dat men desen eed wat zoude opschorten, ende eerst de *Gemeente* af-vorderen,

† *Malè iterum Famianus Strada hunc Raldam pro Rhala appellat, quem & in actu iurandi exanimatum repente scribit.*

1581.

ende de andere hier tegen zeyden dat de Overheyd behoorde voor te gaen en de onderdaenen te volghen; is hy, voor ende al eer syne vinghers op te steeken, schielijken met de vallende ziekte aengetroffen ende op den volgenden nacht wt de wereld gehaald.

93. Eer deze af-zweeringh was vol-trocken, liet de Prins van *Oranje*, met toe-stemmingh ofte eer wt last van de Staeten, alles te vooren daer heen richten, dat hy beleed, de wapenen niet teghen den Koningh van Spanien maer teghen syne Land-vooghden en de Spaeniards op-genoomen te zijn, dringende ook het krijghs-volk niet zoo zeer op sijn eed als wel op den eed van den Koningh. Zoo dat een yeghelijk dit doen bemerkende sich te gemoet moet voeren den ouden Veld-heer en Vorst deser landen, te weeten † *Claudius Civilis*, die niet anders van den Romeynen af-wijkende, als op desen tijd *Oranje* van den wrevelighen Hertogh van Alba en de Spaniards, syne oude eerbiedigheyd tegen 't Rijk en den Keyser heeft betuyght, ende ondertusfchen de bevel-hebbers van 't Rijk en 't Roomse krijghs-volk in ernst bestreeden. In 't na denken van welken oorlogh wy niet alleen eene gelijke oorzaak ende bykants gelijken staet van gebieden moeghen bespeuren, maer ook de zelve Batavieren (zijnde de teghenwoordighe Geldersse en Hollanders) ende een Vorst van den zelve oorsprongh en geboorte. Alzoo de aenleydingh daer van was (na 't verhael van *Tacitus*) de schattingh en wt-keur van oorloghs-volk, al te bezwaerlijk en after-deeligh het recht ende de gewoonten der in-zaeten; waer mede noch by quamen de over-moed, over-daed en gierigheyd der Land-vooghden en hunne dienaers, ende andere verdruekinghen. Ook de zelve Bataviers, een volk alfdoen van alle lasten en ongelden verschoond, een vriend en helper van 't Rijk, ende echter door des Rijx rijkdom en maght niet gelleeten: hoedaenighe dinghen wy nu voor-rechten, en vryheeden noemen. Eyndelyken hun Veld-heer *Civilis*, gelijk *Oranje*, een bloed-erwant van de nabuyrige Duytse Vorsten, ende wt de Catten ofte Helsen, der Batavieren aller-eerste voor-zaeten, gesprooren. De misdad, doch te onrecht, hen aengesctreeven, was weder-spanigheyd. Op welk verwijt nochtans, de broeder van *Civilis*, *Iulius Paulus*, door *Fronteius Capito* een vuyl en wulps mensch is

† Siet hier van breeder op 't eerste Boek.

om-gebraght. *Civilis* zelve wierd in de boeyen gezet, daer na aen *Nero* over-geschickt ende van *Galba* vry gesprooken; tot dat hy onder *Vitellius* wederom gevaer liep, van 't legher tot straffe gevorderd zijnde. Zoo dat wy alhier als in een spiegel de oude en nieuwe Bataviers ende voor al *Civilis* in onsen *Oranje* vernieuwd en herbooren sien, die insgelijk by de Spaeniards als een vertreeder van de Koninghlijke hoogheyd is beteeghen, syne goederen en heerlijkheden aengeslaeghen, sijn zoon gevanghelijk naer Spanien wegh gevoerd; behalven dat hy zelve een wyl tijds sich buyten lands heeft moeten versteeken, terwijl hy, om de rasernyen van Alba te ontvlieden, de banden en deerlyke dooden van syne lieve vrienden en maeghen *Egmond* en *Hoorn* van verre aenzagh. Hier wt namen sy beyde, op het aenhouden van de land-zaeten, stof om den krijgh te aenvaerden: zoo nochtans, dat *Civilis* de hoofden van 't volk by een laedende, sich tegen de Romeynen, als gezeghd, en niet tegen 't Rijk schrap stelde: ende *Oranje*, met goed-vinden van de Staeten der landen, op gelyken voet in 't begin de Spaeniards ende niet hun Koningh beoorloghde.

Alhier willen wy anker werpen, biddende u, goede ende alleen groote God, met op-gehevene handen en gebooghene knyen, dat ghy dit volk (door zoo menighe om-loopen van iaeren, welke in dit werk by de 1600. staen op-gereekend, in verscheyde en langhduyrige oorloghen geoeffend, ende eerst *Sicambers*, *Menapiers*, *Batavieren*, ende ten laetsten *Franken* en *Geldersse* geheeten, ende gestaen hebbende schier van de eerste tijden onder de *Nassouwsse*, *Gullichse* en *Egmondse* Vorsten, dan daer na door den nydighen Burgondier en gulfighe Oostenrijkers van de zelve af-geruckt: en nu verklaerd by de vrede-handelingh tot *Munster* van *Philips* den vierden Koningh van Spanien voor vrye luyden) met eeuwighen voorspoed en eendraght wilt zegenen, daer neffens syne Hoogheyd *Willem Henrick*, die nu na sijn vader *Willem*, grootvader *Frederick Henrick* en oud-oom *Maurits* den Grooten, schier ofte morghen als vijfde Stadhouder van dit Vorstendom word verwacht, met genaedighe ooghen van boven aensien, ende zoo zyne als de andere Vereenighde landschappen in dese vreedes-tijden van binnen ende van buyten voor alle onheylen en laeghen behoeden.

Nademael

Nademael wy voor heen de rond-om Gelderland gezeetene Vorsten en Heeren hebben naem-kondigh gemaekt, ende zoo den tijd van hun bewind als ten deel het gevolg van haere maeghschap ter loop aengerackt: zouden de over-edele ende of koninghlijke ofte wt koninghlijken bloed gesprootene Hertoghen van Braband van groot ongelijk hebben te klaeghen ende ons met scheele ooghen moeghen aensien, indien sy neffens de andere op dit tooneel geen plaets en hadden. Dan de Lezer zy gewaerschouwd dat wy, by gebreck van andere jonghere Tijd-schrijvers, als *Heuter*, *Grammay*, ende *van der Haer*, ons in desen meest hebben moeten behelpen met het geen ons by *Adriaen van Baerland* en *de Vrient*, die de eerste dit ijs hebben gebrooken, ende het werk met de rouwe schaef bearbeydet, is na-gelaeten. Dese twee willen wy tot waer-borghen stellen, zoo'er by geval van ons eenighe mis- ofte over-slagh is begaen.

BYVOEGHSEL

VAN DE

HERTOGEN van BRABAND.

PIPYN van Landen, zoon van *Kaerle-*
man, was † Hof-meester van Frankrijk ende eerste Hertogh van Braband en Hesbay omtrent het iaer 625. na de zalighe geboorte, die de Swaeben en andere Duytse volken heeft verwonnen, ende by eene vrouw van Languedoc verweckt drie kinderen; met naemen *Begge*, *H. Geertruyd*, ende een zoon

GRIMOALD, die na sijns vaders wt-gangh omtrent het iaer 647. tweede Hertogh wierd van Braband, ende eerlangh door bitze nijdigheyd vaneetighe Grooten omgebraght.

BEGGE de zuster van *Grimoald* met haer huysheer *Ansegis* hebben naest hem de zaeken van Braband een wijl tijds waer-genoomen, ende after-gelaeten een zoon

PIFYN den tweeden, toe-genaemd *den Dicken* ofte *van Herestal*, wezende een maghtigh Slot niet wijd van Luyk op de Maes van hem gesticht. Dees heeft de doen noch

† *Maire du palais*, *maior domus*.

heydensse Vriesen wt syne Stad-houderschap van Oost-Vrankrijk verdreeven, hunne Stad Wiltenburgh daer nu Utrecht is na een langhwijligh beleghe veroverd, en dit blinde volk door de ziel-beroerende wel-sprekendheyd van *H. Willebrord* allenckens tot de kennis gebraght van de zaligh-maekende waerheyd. Wt zyne eerste en weertighe vrouw *Plestruyd* zijn hem gebooren *Drago*, en *Grimoald* die binnen Luyk om het geloof is ontlijfd, behalven *H. Sylvius* en eene dochter *Notburgh*, dan alle voor den vader af-gestorven; die op het iaer 714, zijnde het 29e. van syne heerschappy, mede den wegh van alle vleys is in-gegaen; na dat hy op sijn dood-bedde, met believen der Standen, tot sijn erfghenaem had gekoozen sijn speel-kind *Karel Martel*, die hem wt syne by-zit *Alpais* alleen was overigh gebleeven.

KAREL MARTEL, Hertogh van Braband, ende geen Koningh maer meester der Koninghen van Vrankrijk, heeft 70000. ofte (zoo andere stellen) 385000. Saracenen by Tours vernielt; ook de Allemans, Swaeben,

A a a 2

Swaben,